

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

BOGEN OM BIRCK

WESTERMANN

COPYRIGHT 1944

by

WESTERMANN'S FORLAG
COPENHAGEN

Redigeret af

Professor, Dr. polit. *Axel Nielsen*

Portrættet paa Smudsomslaget af

Otto Christensen

Tegningen paa Kartonomslaget af

C. Febr

Vignetter af

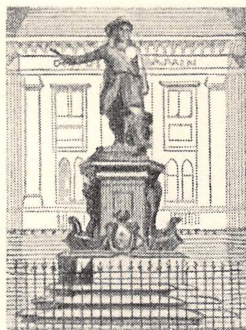
Palle Nielsen

KLICHEER:

ILLU-GRAFIA og BIANCO LUNOS REPRODUKTIONSANSTALT

Trykt i

BIANCO LUNOS BOGTRYKKERI A/S
KØBENHAVN

INDHOLD

1 . . . SIDE 11

En Ungdomsven skriver —

Af Læge Emil Francis

2 . . . SIDE 25

Birck og hans jydsk Oprindelse

Af Redaktør P. Stavnstrup

3 . . . SIDE 39

Journalisten og Politikerens

Af Redaktør Asger Karstensen

4 . . . SIDE 59

I Samfundets Tjeneste

Af Økonomidirektør Holger Koed

5 . . . SIDE 83

Om Pengegrise

En zoologisk-finansiel Studie

Af Professor, Dr. polit. L. V. Birck

6 . . . SIDE 91

Birck som Videnskabsmand

Af Professor, Dr. polit. F. Zeuthen

7 . . . SIDE 125

Birck og hans Elever

Af Kontorchef Bror Gloerfelt-Tarp

8 . . . SIDE 133

Birck og Kvindesagen

Af Kontorchef Kirsten Gloerfelt-Tarp

9 . . . SIDE 147

Tidens Ungdom

Tale ved Københavns Universitets Immatrikulationsfest den 2. September 1931

Af Rector Magnificus,

Professor, Dr. polit. L. V. Birck

10 . . . SIDE 157

Endnu paa Vej —

Af Professor, Dr. theol. Frederik Torm

11 . . . SIDE 173

Under Tag med Dr. Birck

Af Redaktør, cand. mag. Erik Rindom

12 . . . SIDE 185

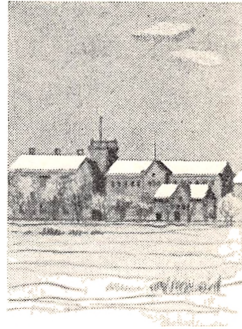
Den søgende Vandrers

Af Chr. Reventlow

13 . . . SIDE 205

Af Birck — om Birck

Samlet af Professor, Dr. polit. Axel Nielsen

En Ungdomsven skriver —

AF LÆGE EMIL FRANCIS

Mens Birck gik i Efterslægtsselskabets Skole, ansaa baade Lærerne og Kammeraterne ham for noget af en Original. Læsestoffet til-egnede han sig lynhurtigt, mens han i Almindelighed ikke gad skrive de danske Stile; men kom der en Opgave, der interesserede ham, skrev han til Lærerens store Fortvivlelse et tykt Kollegiehæfte fuldt, hvor andre nøjedes med fire Sider. Det var altsaa ikke Regelmæssighed, der prægede hans Arbejde. Ustadigheden i Arbejdet gik især Latinlæreren paa Nerverne og gjorde ham saa fortvivlet, at han mindst én Gang i hver Time udbød: — Du ender paa Ladegaarden, Birck!

Allerede dengang glemte Birck hyppigt Tid og Sted, kom ofte forsent; selv til en afgørende Eksamen generede han sig ikke for at komme en Time forsent. Det blev dog en dyr Time, for han maatte vente et halvt Aar med at tage den paagældende Eksamen.

Forstod Lærerne ham ikke, var det lige saa galt hjemme.

Faderen stammede fra Uldjyderne i Hammerum Herred, men havde specialiseret sig i Handel med Tæpper og oparbejdede en efter Datidens Forhold stor Forretning i Vimmelskaftet. Handelen prægede helt den lille, yderst sirlige og indesluttede Mand, paa hvem ingen kunde mærke, at han var bondefødt; tværtimod, man kunde godt kalde ham Typen paa en Bybo.

I sit Hjem var han tavs, reserveret og uden Forstaaelse af hverken

Hustru eller Søn. Hele sin Kærlighed kastede han paa de to Døtre, der begge var yngre end Sønnen.

Moderen, Larsine, men af Birck altid baade i Tiltale og Omtale kaldt Lasse, var Faderens Modsætning, sprudlende af Liv, impulsiv, virkelysten og glad for Selskabelighed. At det undertiden kom til Gnidninger mellem Forældre med saa vidt forskellige Temperamenter, kunde naturligvis ikke undgaas. Birck lignede sin Far af Udseende, men havde sin Moders Væsen.

Faderen havde ikke Forstaaelse af det særprægede og geniale i Sønnens Væsen, i hvert Fald opfattede han det kun som daarlige Egenskaber, der skulde pilles ud af Knægten. Han mente, det kunde gøres paa en Kostskole, og derfor tog han ham ud af Efterslægtsselskabets Skole og satte ham i St. Andreas Kollegiet i Ordrup i det Haab, at man der skulde faa et ordentligt Menneske ud af Sønnen.

Paa Kollegiet traf jeg Birck for første Gang, og vi sluttede et Ven-skab, der varede ved til hans alt for tidlige Død.

Han kom i øverste Klasse og skulde være Student Aaret efter. Vi var kun fire i Klassen, nemlig Birck, afd. Greve Knud Holstein Ledreborg, D'Auchamp, der siden blev en kendt Læge paa Frederiksberg, og jeg.

Livet paa Kollegiet, som levedes i Pagt med den strenge Munkeordens Regler, vilde sikkert forekomme Nutidens Ungdom omtrent som i et Fængsel. Gennem Aarene vænnede man sig naturligvis til det, men blandt de Elever, der blev optaget i 17-18-Aars Alderen, var der ikke mange, der kunde finde sig i Tvangen, og de forlod Skolen efter kort Tids Forløb.

Dagen paa Kollegiet begyndte Kl. 5³/₄. Vi havde 20 Minutter til at klæde os paa i. Derefter gik vi ned i Studiesalen til Morgenandagt og Lektielæsning. Dagen gik saa skiftevis med Lektielæsning og Skolegang, afbrudt af Maaltiderne og nogle Timers Leg, saaledes kaldtes Sporten dengang. Før og efter hver Time var der Bøn, og naturligvis var der Aftenandagt. Foruden nævnte Morgenandagt var der ogsaa Morgenmesse. Paa Søn- og Helligdage skulde vi i Kirke to Gange.

Alle Lærerne var Præster og Patere. Udenfor Skolestuen var vi altid under Opsyn af en Pater-Præfekt. Naar vi gik fra Skolestuen til Studie-salen eller omvendt, maatte vi ordne os i Rækker, og ingen maatte tale

Bircks Moder.

Bircks Fader.

Birck og hans to Søstre.

eller støje. Maaltiderne skulde indtages under absolut Tavshed, og ønskede nogen mere Mad, tilkendegav man det ved at række Haanden i Vejret. Vi havde kun Lov til at tale i Frikvartererne, og overtraadte nogen af os Tavshedspaabudet, blev vedkommende sendt op i Studiesalen — vel at mærke i Fritiden — for 100—500 Gange at skrive: — „Jeg maa ikke tale i Rækkerne“ eller „Refectoriet“. Vor Post, baade den vi afsendte og den, vi modtog, blev censureret af Generalpræfekten.

Man skulde tro, at det vilde være meget svært for Birck at leve efter disse strenge Regler, tilmed da han altsaa først kom ind paa Kollegiet i 17-Aars Alderen fra det frie Liv i Byen, men det gik lige modsat. Det regelmæssige Liv virkede beroligende paa ham, og han var ivrig efter at overholde alle Regler. Man maa dog heller ikke tro, at de strenge Ordensregler medførte, at vi ikke kunde more os. Vi fire i Klassen morede os i hvert Fald dejligt; Lærere og Elever var nærmest Kammerater, og Birck førte an i drabelige Ordkampe. I al Venskabelighed førtes de mellem ham og Jesuitterpaterne om alt mellem Himmel og Jord. Paa vore lange Spadsereture holdt Birck allerede dengang lange og grundige Foredrag om Politik, Finansvidenskab og sociale Forhold, og de intelligente Paterer nød Samtalerne med ham. Begge Parter forstod at føre dem saadan, at hver især havde Udbytte af dem.

Birck greb enhver Chance for at optage en Diskussion. Saaledes havde vor elskede Fysiklærer, Pater X, forklaret og bevist for os, at Jorden lidt efter lidt var blevet til for mange Millioner Aar siden, da Birck afbrød ham og spurgte, om denne Forklaring ikke var i Strid med Kirkens Lære . . . — Jo, svarede Pateren, men jeg synes, I er saa store og dygtige, at I skal have ren Besked — ellers vil I jo ogsaa blot faa det at vide andre Steder. Men, Dreng, ikke mine Ord igen udenfor denne Skolestue!

Den Sport, vi drev, var Fodbold, Kriket, Langbold osv. Birck tog med Liv og Lyst Del i den og ydede sit bedste, uden at hans Præstationer dog kom op i samme Plan som Præstationerne i Skolestuen.

Kollegiet havde et stort Amatørorkester; selv om Birck var fuldstændig umusikalsk, blev han Medlem af det. Det skal dog siges, at han ikke drev det længere end til at slaa Triangel, men han gjorde det med saa stor Iver og Samvittighedsfuldhed, at han hellere slog et Slag for meget end et for lidt, og Dirigenten, Pater Minister, var fortvivlet.

Birck var Kammerat og Ven med alle Eleverne, og skønt han og jeg ikke var Katolikker, var der aldrig nogen, der søgte at genere os. Kun én Gang var der Optræk til en svag Gæring i Forsamlingen. Det var paa en af de store Festdage, hvor der blev skænket Vin, noget, vi ikke var vant til, hvorfor det gik ud over Ligevægten. Et Par af de katolske Elever begyndte at skræppe op om, at de fremmede Elementer skulde have Klø. Birck og jeg var klar over, hvad der ventede os, og vi stillede os bevæbnet med to store Stokke op mod en Væg parate til at tage imod det, der eventuelt vilde komme. Det var vel nok gaaet os galt, hvis ikke den vagthavende Præfekt havde opdaget, hvad det trak op til, og heldigvis i Tide fik skilt os ad. Et Par Timer senere var Hjernerne atter klare, og vi var igen alle lige gode Venner.

Saaledes endte den Religionskrig.

Iøvrigt blev Bircks Indstilling til Gud aldrig — hverken før eller senere — drøftet mellem os. Derimod talte vi meget om de forskellige Trossamfund. Birck holdt paa, at den katolske Tro og Kirke var den bedste, vistnok paa Grund af dens faste Ledelse, omtrent som en Diktaturstat. Naar han vilde drille mig, sagde han, at han tilhørte Moderkirken, den hellige, ufejlbarlige, katolske Kirke, mens jeg var en elendig Sekterer og forbandet Lutheraner. Det var selvfølgelig ment som Spøg og blev optaget som saadan. Men det er iøvrigt mit Indtryk, at Birck vistnok — at dømme efter Antallet af store og smaa Buddha-Figurer, der stod overalt i hans Hjem — fik en Hædning mod Buddhismen.

Jeg havde hurtigt opdaget, at Birck ikke alene havde en meget klar Forstand, men ogsaa en meget livlig Fantasi. Han udviklede saaledes gentagne Gange for mig, hvorledes han ønskede sin Fremtid. Først vilde han studere Statsvidenskab. Dette Studium skulde føre ham ind i Politik. Her vilde han stige højt til Vejrs, blive en af de første, og naar dette Maal var naaet, vilde han blive den, der regerede og reformerede Land og Rige.

Naar Birck saa villigt indordnede sig under Kollegiets strenge Regler, skulde man ogsaa tro, at den tvungne og regelmæssige Levemaade vilde sætte om ikke meget, saa dog noget Præg paa ham for Resten af Livet, ganske som den gjorde paa os andre; men Bircks Natur var stærkere end Opdragelsen, og næppe var han blevet Student, før han begyndte sin

uregelmæssige Levemaade, en Uskik, der tog til Livet igennem. Det blev til Arbejde om Natten og Søvn om Dagen. Jeg husker saaledes, at jeg en Vinterdag mange Aar senere kom op paa Hotel Kongen af Danmark, hvor Birck boede. Jeg kom om Eftermiddagen, men Birck laa i den dybeste Søvn efter at have arbejdet hele Natten. Jeg vækkede ham, men han blev liggende i Sengen, mens vi talte sammen. Saa gik Døren op, og ind traadte en Piccolo, idet han sagde: — God Morgen, Hr. Professor, her er Frokosten og Morgenposten. Maden slugte han uden at vide, hvad det var, han spiste. Iøvrigt kunde han godt gaa hele Dagen uden at tænke paa Mad. Denne Levemaade i Forbindelse med Ansvar og Vægten af det uhyre Arbejde, der efterhaanden blev læsset paa ham, fremkaldte længe før Tiden en Aareforkalkning og en Blodtryksstigning, som førte til den Hjerneblødning, der var Skyld i hans Død i 62-Aars Alderen.

Da Birck var blevet Student, vilde han studere til cand. polit., men Faderen holdt paa Juraen. Han ansaa det første for at være et brødløst Studium, der intet som helst var værd. Birck begyndte saa paa Juraen, men den passede ham ikke, og da der var gaaet et Aar, trodsede han Faderens Ønske og sprang fra. To Aar efter tog han statsvidenskabelig Eksamen, ganske vist med 2den Karakter.

Om det nu var Birck selv, der blev skuffet over Resultatet og foretrak en anden Verdensdel, eller Faderen, der sendte ham afsted, skal lades usagt — begge Dele har vel gjort sit — nok er det, den nybagte cand. polit. rejste som Familiens sorte Faar til U. S. A. Det blev en streng Tid derovre. Birck maatte hutle sig gennem Tilværelsen som Elevatorboy, Kontorist paa et Hotel og ved andre daarligt betalte Job. Da der var gaaet et Par Aar, vendte han hjem igen, men den Fedekalv, der blev slagtet i Anledning af den forlorne Søns Hjemkomst, bestod i, at Faderen skaffede ham ind som Elev ved Toldvæsenet i Aalborg. Skønt det ikke var den Vej, Birck vilde, havde han dog ikke noget særligt herimod, idet han mente, at saa gik Tiden, til han fik den Stilling, han søgte, som Vagthavende paa den yderste Post i Kalkbrænderi-Havnen, kaldet „Djævløen“. Da han kom her, følte han sig godt tilpas, for her var der saa godt som

intet Pligtarbejde, derimod rigelig Tid til at læse, skrive og søge Uddannelse i den Videnskab, han under sine forskellige Beskæftigelser stedse havde dyrket med stor Iver.

Selvfølgelig havde Birck ogsaa, hvad man kalder en Studentertid, men den blev meget kort (fra Efteraaret 89 til Foraaret 93). Var den kort, blev den til Gengæld meget stormfuld. I Studenterforeningen blev han snart et kendt, men dog ikke særlig elsket Medlem. I de store Diskussioner manglede hans Stemme aldrig. Altid var der noget eller nogen, der skulde angribes, og naar han talte, gik Bølgerne højt. De unge Mennesker i 18—20-Aars Alderen, der ikke sympatiserede med ham, søgte altid at lamme ham med Larm og Latter; og det var en yndet Sport, naar han talte fra den aabne Scene, der ved Nytaarstid var opstillet i Salens ene Ende, at rulle Tæppet ned foran eller paa ham. Birck samlede dog en lille, men meget trofast Skare, som forsøgte at opmuntre ham under disse Diskussioner ved Bravoraab og Raab om Talefrihed.

Jeg husker, at Birck engang, da han ved Hjælp af denne trofaste Tilhænger skare fik indkaldt til en ekstraordinær Generalforsamling, holdt en meget stor Brandtale mod Senioratet og stillede Forslag om, at den af Foreningen saa forkætrede Georg Brandes skulde indbydes til at holde Foredrag, og at en Eksklusion, som et Par Aar tidligere var overgaaet nogle Medlemmer, bl. a. Ove Rode, skulde ophæves. Birck bebrejdede ogsaa den ledende Senior, lic. theol. Klingemann, at han ikke havde været med ved Hostrups Begravelse og repræsenteret Studenterforeningen — sikkert med det Formaal at drille Klingemann, der var stiv Højremand, medens Hostrup var Venstremand. Klingemann gjorde opmærksom paa, at han netop i de Dage skulde forsvare sin Afhandling for Licenciat-Graden, og tilføjede spydigt, at Birck mulig havde bemærket det. Birck svarede, at han ikke kunde vide noget om, hvad en obscur teologisk Videnskabsmand tog sig til. Denne Udtalelse bragte Salen i vildt Oprør, men det rørte ikke Birck. Han blev staaende paa Talerstolen, mens den ledende Senior fo'r op og udslyngede: En ubetydelig Dreng som Birck evner ikke at fornærme mig!

Da jeg engang sagde til Birck, at jeg syntes, han skulde holde op med sine Taler i Studenterforeningen, idet jeg pegede paa, at han ikke naaede noget Resultat dermed, svarede han, at han ikke holdt Taler for at opnaa

Resultater, heller ikke af Oppositionstrang eller for at more sig, men udelukkende for at øve sig i at træde frem for en større Forsamling, for at lære at diskutere og endelig for at lære at beherske den store Mængde. Og det maa siges, at han lærte disse Ting til Fuldkommenhed.

Jeg skal blot give et enkelt Eksempel paa hans Veltalighed og Evne til at rive en Forsamling med. Det var under hans første Valgkampagne i 4. Kreds i København, hvor der var Alliance mellem de Radikale og Socialdemokraterne. De Radikale havde Mandatet, men under denne Kampagne talte Birck saa inciterende og besnærende, at han sprængte Alliancen. Han rev Socialdemokraterne med sig, og de stemte paa ham, skønt han var opstillet som Konservativ. Resultatet blev, at den radikale Rigsdagsmand faldt med et Brag.

Paa „Djævleøen“ gik et Par Aar, men saa holdt Birck det ikke ud længere. Hans Fader døde 1895, og nu tog Birck sin Fremtid i sin egen Haand. Allerede i Studenterdagene havde han forsøgt sig ved Journalistik, dog uden større Held, og en Dag gik Birck op til Professor Scharling, for at søge en Stilling som Journalist ved „Vort Land“, der netop skulde startes. Scharling vidste, hvad der boede i Birck, og han gjorde ham til ansvarshavende Redaktør af Bladet. Det var en stor og ansvarsfuld Post for en 25-aarig ung Mand.

Birck søgte altid at lære og faa Tankerne i Sving af det, han saa og hørte. Jeg husker saaledes en Sommerferietur til Tyskland og Østrig. Mens vi boede i Berlin, havde vi fordelt Rollerne saaledes, at han sov om Dagen og jeg om Natten. Naar han kom hjem hen paa Morgenstunden, fortalte han, at nu havde han været paa de og de Natbeværtninger, hvor han havde haft store Diskussioner med russiske Anarkister, og af og til havde han ogsaa saadan et Par mærkelige Mennesker med hjem til Hotellet. Naar vi gik ud sammen, var det ikke som almindelige Turister for at besøge Museer og lignende. Næh, vi opsøgte f. Eks. Rigsdagen og den preussiske Landdag, og her maatte Kustoden vise os, hvor de store Førere som f. Eks. Bebel og Singer havde deres Pladser.

I denne Forbindelse maa jeg ogsaa fortælle en lille Beretning om Bircks Lyst til at lære fra sig. Ved enhver Lejlighed stillede han sin

nationaløkonomiske Viden til Raadighed for Praksis. Det gjorde han ogsaa Gang paa Gang overfor sin Farbroder, P. F. Nielsen, der havde en Trikotagefabrik, hvor der kun blev arbejdet med et Hold Mandskab. Alleerede som Student var Birck blevet klar over, at der gik alt for store Værdier tabt ved kun at lade Fabrikken arbejde en Trediedel af Døgnet, og Gang paa Gang holdt han lange Foredrag for Onklen om Døgndriftens store Betydning, men Onklen var meget forstokket, blev tilsidst vred paa „den gale Dreng“, som han kaldte Birck, og bestemte siden hen i sit Testamente, at Birck kun skulde have en beskedent Arv.

Denne Disposition fra Onklens Side har sikkert ikke gjort noget særligt Indtryk paa Birck, for han var en meget nøjsom Mand, yderst beskedent med Hensyn til Paaklædning, Bekvemmeligheder og Fornødenheder, og selv om han med Tiden blev en velhavende Mand, forøgede han ikke sine Fordringer til Livet. Hans Cigarer var saaledes saa daarlige, at de var berygtede blandt Venner. De maatte aldrig koste over 10 Øre Stykket, og han var lykkelig, da han i en af Sidegaderne til Holmens Kanal fandt en Cigarforretning, hvor han kunde købe Cigarer til 7 Øre Stykket. Naar vi var til Middag, havde vi vore egne Cigarer med, og naar der saa efter Middagen blev budt 9 Øres rundt, stak vi dem i Lommen og røg vore egne. Naar Birck rejste, og han rejste, som bekendt, meget overalt i Europa og U. S. A., skete det altid paa 3. Klasse med Jernbane og med Ophold paa smaa og billige Hoteller, for, som han sagde, man skal paa en Rejse leve for den samme Sum, det vilde have kostet at leve for hjemme. Men selv om han var nøjeregnende i Smaating og med eget Forbrug, kunde han godt skænke større Summer bort, f. Eks. 10,000 Kr. til Opførelsen af Grundtvigskirken.

Stor var hans Medlidenhed med syge og ulykkelige, og han skaanede aldrig sig selv for at hjælpe. Jeg husker saaledes en rørende Hændelse fra Bircks Professortid. En af mine Klienter, en statsvidenskabelig studerende, havde faaet Tuberkulose, kort før han indstillede sig til den afsluttende Eksamen. Midt i Eksamenstiden fik han en alvorlig Blodstyrtning og maatte opgive at fuldføre Eksamen. Aaret efter forsøgte han igen, bestod den skriftlige Eksamen med 1. Karakter, men to Dage før den mundtlige Prøve brød Sygdommen paany ud med fuld Kraft. Det siger sig selv, at den syge var dybt fortvivlet. Jeg fortalte Birck om

Tragedien. Han tav en lille Stund og spurgte saa: — Er han saa haardt angrebet, at han dør i Løbet af kort Tid? Dette kunde jeg som den syges Læge kun bekræfte. — Sig saa til ham, fortsatte Birck, at han i Morgen skal tage en Vogn og køre ind til Eksamen, saa skal han nok bestaa . . . Jeg meddelte naturligvis straks den unge Mand, at man vilde eksaminere ham, selv om han var syg. Næste Dag fik vi ham stablet paa Benene og kørt ind til Universitetet. Her tog Professor Westergaard og Professor Birck imod ham; begge stillede den syge Spørgsmaal, og i Løbet af kort Tid var der skabt en ny statsvidenskabelig Kandidat med 1. Karakter. Denne smukke Behandling stivede den syge saa meget af, at hans Livsmod paany blussede op, og han levede to Aar længere, end han vilde have gjort uden denne Haandsrækning fra Birck.

Jeg maa ogsaa skrive lidt om Bircks stærkt udviklede Retfærdighedsfølelse. Han taalte aldrig, at der blev gjort nogen Uret. Kom en af Samfundets smaa op til ham, for at søge Hjælp i et Spørgsmaal, hvor vedkommende følte sig forurettet, maaske af Samfundet, maaske af en overordnet, undersøgte Birck omhyggeligt hele Sagen, og fandt han, at vedkommende var blevet uretfærdigt behandlet, satte han al sin Kraft og Indflydelse ind paa at hjælpe, og han fik ikke Ro, før den forurettede havde faaet Oprensning. Og evnede han ikke at hjælpe, var han syg og søvnløs i lange Tider over at staa saa magtesløs.

Saaledes husker jeg, at han engang kom meget stærkt deprimeret og ulykkelig hjem fra et Studieophold i U. S. A. Det var dengang, Sacco og Vanzetti var blevet henrettet for et Mord, der havde fundet Sted i Forbindelse med nogle Strejkeuroligheder, de havde været Ledere af. Birck fandt det forfærdeligt, at de amerikanske Love og Samfundsforhold var saadan, at disse to Mænd kunde dømmes til Døden. Dødsdommenes Berettigelse blev da ogsaa diskuteret Verden over. Birck og mange med ham fandt det bevist, at de to Mænd ikke havde begaaet Mordet, men de var Ledere af Strejkebevægelsen og blev henrettet, bragt som Ofre for at berolige den ophidsede Befolkning.

Birck fortalte ogsaa om en anden Sag fra U. S. A., der havde rystet ham stærkt. To Mænd i en af Staterne stod anklaget for Kvinderov og idømtes lange og strenge Fængselsstraffe. Det, der var sket, var, at de to Mænd sammen med to Kvinder, som de ganske vist ikke var gift

med, var rejst paa en Fornøjelsestur til Nabostaten. Birck fandt Sagen saa horribel, at han paa forskellig Maade prøvede at intervenere i den, men som Udlænding og ukendt naaede han ingen Vegne.

Disse to Episoder, Justitsforbrydelser, som han sagde, stod for ham som noget af det hæsligste, han havde oplevet.

Det har uden Tvivl ikke generet Birck det mindste at henvende sig til selv de højeste Herrer i Amerika, for han gik altid — ogsaa før han blev en kendt Person — lige til vedkommende, der efter hans Mening maatte sidde inde med de Oplysninger, han havde Brug for. Jeg sagde flere Gange til ham, at det da maatte være underligt at komme ind til saadan en stor Mand, men Birck led ikke af Mindreværdskomplekser og sagde altid: — Hvorfor skulde jeg være bange for ham. Jeg ved lige saa meget som den store Mand, sandsynligvis mere!

Jeg husker dog engang, hvor han ikke traf en stor Mand hjemme, ja, Landets største — Frederik VIII. Den paagældende Dag gik Birck i Charlottenlund Skov og grundede over Landets Ve og Vel, da han kom i Tanker om, at Kongen jo boede i Nærheden, og at det vilde være det bedste at opsøge Majestæten og drøfte Spørgsmaalene med ham. Det generede ikke Birck, at han var i sit daglige Tøj, han satte Kursen mod Slottet og bad om at faa Kongen i Tale. Det blev dog nægtet ham, da Kongen ikke gav Audiens paa Slottet.

Endelig maa jeg fortælle lidt om Bircks Doktordisputats og en enkelt Erindring fra hans Rektor-Tid.

Birck vilde skrive en nationaløkonomisk Doktordisputats. Det vakte Opsigt, idet man ikke hidtil havde haft en saadan paa Universitetet. Han talte herom med de daværende statsvidenskabelige Professorer, Scharling, Westergaard og Falbe-Hansen. Disputatsen skulde dreje sig om Værditeori, men den til Grund liggende Teori var endnu ikke trængt igennem herhjemme. Professor Falbe-Hansen raadede indstændig Birck til at opgive denne Plan, og i et Brev, Birck engang viste mig, sluttede Falbe-Hansen med disse Ord: Opgiv dette haabløse Forsøg paa at gaa den videnskabelige Vej og gaa ud i Livet, hvor der altid vil være Brug for dygtige og energiske Mænd.

Men Birck vilde ikke give op. Han rejste til Udlandet, arbejdede her i længere Tid og kom hjem med et digert Værk, som han indleverede til det rets- og statsvidenskabelige Fakultet. Her var der dengang kun én Doktorgrad: den juridiske, men Emnet var afgjort ikke juridisk, hvorfor han fik Afhandlingen tilbage med Bemærkning om, at den maatte indleveres til det filosofiske Fakultet, idet der i Tidernes Løb havde udviklet sig den Regel, at Afhandlinger, der ikke hørte under ét af de andre Fakulteter, maatte det filosofiske Fakultet bedømme, saa at man altid kunde blive Dr. phil. Men ogsaa dette Fakultet protesterede, idet de statsvidenskabelige Professorer hørte sammen med det juridiske Fakultet, og der opstod derved mange Tvivlsspørgsmaal: Skulde man ikke hellere flytte Statsvidenskaben over til det filosofiske Fakultet, skulde de statsvidenskabelige Professorer, om de blev sammen med Juristerne, ikke kunne antage Afhandlinger og for disse give Graden Dr. phil. i Statsvidenskab o. s. v. Det saa virkelig sort ud for Birck, men Enden paa det hele blev, at man indstiftede en ny Doktorgrad, Dr. polit.

Under alt dette havde ogsaa andre givet sig til at skrive statsvidenskabelige Doktorafhandlinger, hvorfor Birck ikke blev den første, men den anden, der disputerede for Graden som Dr. polit. — Professor Falbe-Hansen, der havde opfordret Birck til at lade være at indlade sig paa saadan noget, og som i længere Tid havde følt sig svagelig, tog sin Afsked samme Maaned som den kgl. Anordning om den statsvidenskabelige Doktorgrad udkom, sikkert af Frygt for de mange Afhandlinger han kunde komme til at bedømme; naa, det blev nu ikke saa mange, men i 1902 var der dog 3.

Siden skulde han altsaa blive Professor, ja, et Aar Universitetets Rektor. I det Aar, han var Rektor, havde jeg en stor Bil, som han elskede at køre i. Jeg kørte ham ofte til Universitetets store Fester, hvor han i Kjole og udstyret med Rektorkæden holdt sine tankevækkende og tankefulde Foredrag. Naar Højtideligheden var forbi, kunde han raabe ud fra Rektorstolset, at nu skulde hans Bil køre frem. Saa skulde jeg som Chauffør staa med Hatten i Haanden og aabne Døren for den store Mand.

Jeg fik altid sendt Bircks Bøger og Særtryk af Tidsskriftartikler, og jeg mindes, at jeg i Rektor-Aaret som Belønning for min Chaufførtjeneste

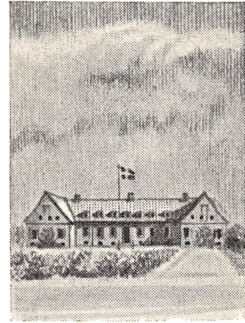
fik tilsendt Særtryk af Nationaløkonomisk Tidsskrift, hvorpaa Birck havde skrevet:

— Til den formelle Indehaver af Rektorbilen, vor Gunst som tilførn.

L. V. B.

Det var den kaade og løsslupne Birck — som han var blandt Venner — der havde skrevet disse Linjer. Blandt Vennerne kunde han være kaad og barnlig, kunde deltage i en Spøg, ja, selv sætte en i Scene, lige modsat den Birck, der kunde saare dybt med en Spøg paa Læben, naar han mente, der var Grund til at saare. Han behøvede aldrig at paatage sig en højtidelig Mine; han kunde gøre sig stærkt gældende paa anden Maade. Han virkede ved sin Tale og sin Gerning i vort Samfund.

Emil Francis.

Birck og hans jydsk Oprindelse

AF REDAKTØR P. STAVNSTRUP

Birck og hans jydsk Oprindelse

Hvem har snydt hvem?" Med dette Spørgsmaal kunde Birck i en sen Nattetime — naar Rygtet havde bredt sig fra Rigsdagen, at en stormomsust krisepolitisk „Studehandel“ endelig var gaaet i Orden — introducere sig paa Bladredaktionen. Hans Arbejdsdag faldt som bekendt i Nattetimerne, og det hændte da, at han skaffede sig et Pusterum og lidt Afveksling ved at søge hen i den tikkende Fjernskrivners, de knalvende Skrivemaskiners og de flagrende Korrekturstrimlers Atmosfære.

Her befandt han sig aabenbart godt. Med et velstøbt Epigram om Dagens friskeste Nyt paa Læben dukkede han op i Chefredaktørens eller de politiske Medarbejderes Værelse, forlangte en Bajer og en Cigar og slog sig ned for at passiare. Det var nu ingenlunde Kriseaarenes tunge nationaløkonomiske Stof, han valgte til Samtaleemne. Det var oftere den seneste „Affære“ og oftest den politiske Scenes Mænd. Han elskede at dissekere dem i deres Særpræg og individuelle Fremtræden og gøre Ud-kast til, hvordan deres Nekrologer burde skrives. „Neergaard *kan* jeg,“ sagde han. Der var ikke den Fold eller Krog i Neergaards Psyke, han ikke mente at have gennemlyst og kortlagt. „Staunings Hemmelighed er den, at han hviler i sig selv,“ erklærede han. Stauning var uforanderligt ligevægtig, i Storm som i Stille, ens, jævn og naturlig i Ord og Færd, hvad enten det var Kongen eller en indeklemt Husmand, han talte med. Mere usikker stod Birck overfor J. C. Christensen, skønt det dog var ham, der skabte den ene, ofte citerede Sætning, i hvilken paa een Gang ikke

mindre end fire af vore fremtrædende politiske Personligheder næsten udtømmende karakteriseres: „J. C. Christensen hadede Zahle, misundte Neergaard og foragtede Kl. Berntsen.“ Jævnligt vendte han tilbage til Jul. Schovelin, Ungdomsvennen, med hvem der i Aarenes Løb var kommet en Kurre paa Traaden. Schovelin prisgav ikke blot Venner og Forbunds-fæller, men udsatte ogsaa gerne sig selv for Ubehageligheder, blot han fik Lejlighed til at anbringe et aandfuldt Citat eller en ramsaltet Sarkasme. „Jeg hørte ham engang tale ved et Højrestævne paa Marienlyst,“ fortalte Birck. „Han dyede sig ikke. Han sagde en Vittighed om Højres Landstingsgruppe. Jeg kunde se paa P. G. C. Jensens Øjne, at han i det Sekund henrettede ham.“ En mærkelig Oplevelse er det at tænke tilbage paa, at Birck en Aften inde paa Chefredaktørens Kontor pludselig brød af midt i Samtalen, vendte sig til Chefredaktøren og sagde: „De maa ikke lade Schovelin skrive min Nekrolog!“ En halv Snes Dage efter var han død.

Jeg gør ikke Fordring paa at „kunne“ Birck paa samme Maade, som han mente at „kunne“ Neergaard. Men vi var hardsysselske Hjemstavns-fæller, og jeg troede i hans mærkeligt modsætningsrige Personlighed at spore visse Træk, som kun kan forklares ud fra hans slægtsmæssige Forudsætninger. Selv skjulte han heller ikke, at hans vestjydske Afstamning var noget, han tillagde Betydning for sine Anlæg og sin hele Livsopfattelse. Og dog skulde man umiddelbart lede om Kontrast Mage til den, der bestod mellem Birck — det udprægede Bymenneske han var, levende og aandende i Storstadens indre Cirkler, i visse Maader dyrkende en Bohêmes Vaner — og det yderst jævne, i Ordets egentlige Forstand *oprindelige* Bondemilieu, af hvilket han havde sin Herkomst.

Birck stammer ned fra den midt- og vestjydske Slægt *Fløe* — en af disse mærkeligt begavede Slægter, som man træffer paa hist og her, og som gennem flere Generationer leverer Hjemstavnen adskillige af dens ledende Skikkelser baade paa det landøkonomiske Omraade og i det offentlige Liv. Dette har i særlig Grad kunnet siges om Slægten *Fløe*. Birck sagde selv om den, at den bestod „enten af Idioter eller Genier“.

I Hardsyssels Aarbog 1938 har Skolebestyrer Jørgen Jørgensen Borup gjort Rede for den i dens forskellige Førgreninger. Stamfaderen skal efter

en, vist nok vel afhjemlet Overlevering være en Svensker ved Navn *Palle*. Han var med i Carl X Gustafs Hærstyrker, der under Krigene 1657—59 oversvømmede Jylland. Sammen med andre svenske Ryttere var han en Tid i Aaret 1658 indkvarteret i Søndergaard i Fløe By i Brande Sogn. Her forlovede han sig i Selvejrbonden *Christen Pedersens* Datter, og Tilbøjeligheden var gensidig. Felttogets ubønhørlige Love, ved man at fortælle, truede paa et vist Tidspunkt med at skille de Elskende, idet Palles Afdeling pludselig kommanderedes videre til Viborg over Ikast. Opbrudet fandt Sted en Efteraarsmorgen, da Regn og Taage slørede Landskabet. Paa den Gang saa øde Hedestrækninger sydøst for Herning vidste Rytterne ikke at orientere sig, og Palle blev sendt ud for om muligt at finde Vej til Ikast. Til alt Held for ham fór imidlertid ogsaa han vild, og — som det hedder i de Gamles Fortælling: „Vorherre førte ham efter et Par Dages Omflakken tilbage til Kæresten i Fløe.“

Der er blandt Lokalhistorikerne delte Meninger om Palles virkelige Nationalitet. En af dem mener, at han var „en Landsknægt, hvis Vugge har staaet under mere sydlige Himmelstrøg, men som maaske nok har været i svensk Sold“. Denne Antagelse støtter han bl. a. paa, at „Fløerne gennemgaaende er mørkhaarede og af et temmelig varmblodigt Temperament“. Fra anden Side henvises til, at Navnet Palle dog sikkert maa tyde paa Stamfaderens rent svenske Oprindelse. Hvorom alting er: Palle blev gift med *Christen Pedersens* Datter. Han overtog Gaarden efter Svigerfaderen, og den gik derefter i Arv i Slægten indtil Midten af forrige Aarhundrede.

Fra Brandeegnen bredte Slægten sig til Herningegnen, og her fik den hurtigt en særlig Opblomstring. Stamfaderen til denne Gren af Slægten var *Palle Christensen Fløe*, Bircks Oldefader, der 1799 bosatte sig i Kollund i Rind Sogn, Syd for Herning. Med ham dukker ogsaa for første Gang Handelen med Uldtøj frem i Slægten. Hammerum Herred var det ene af de to jyske Herreder — Blichers Lysgaard Herred var det andet —, hvis Indbyggere havde faaet Privilegium paa at rejse Landet rundt og forhandle hjemmegjorte uldne og linnede Varer. Det var de slette landøkonomiske Forhold og som Følge heraf Befolkningens eksemPELLøse Fattigdom, der havde skaffet de to Herreder dette Privilegium, og det blev særlig i Hammerum Herred udnyttet med den største Flid. Overalt i Gaarde og Huse bødede man paa Jordens Karrighed ved at kaste sig over Uldbindingen.

Man opdrættede Faar, kartede og spandt Ulden og bandt Hoser og andre Uldvarer, som aftoges af Opkøbere, eller som en af Familiens unge, raske Mænd falbød paa Rejser omkring i Landet. Palle Christensen Fløe var i sine unge Aar en af disse omløbende Uldhandlere, og ogsaa efter at han havde købt en Gaard i Kollund og giftet sig, fortsatte han Handelen. Han afkøbte Egnens Befolkning de strikkede Varer og solgte dem videre til København. Han forsømte imidlertid ikke derfor sit Landbrug, der blev drevet paa en saadan Maade, at det tjente Standsfællerne til Mønster.

To af Palle Christensen Fløes Sønner naaede frem i første Række i Herningegnens offentlige Liv. Den ældste Søn, Stiftslandinspektør, senere Justitsraad *Jens Pallesen Fløe*, Vostrup i Lønborg Sogn, (1800—78), Broder til Bircks Bedstemoder, repræsenterede Herningkredsen paa den grundlovgivende Rigsforsamling. Medens Repræsentanterne for de andre Kredse i Ringkøbing Amt tilhørte Højre eller det nationalliberale Centrum, sluttede Fløe sig til Bondevennerne. Til de senere ordentlige Rigsdage søgte han ikke Valg. Derimod sad han inde med talrige lokale Tillidshverv, bl. a. som Formand for Lønborg og Egvads Sognes Sogneforstanderskab. Han skildres som en tjenstvillig og vennesæl Embedsmand, jævn med de jævne, en jovial Fælle i et glad Lag.

Herningkredsen repræsenteredes paa de første Rigsdage i 50erne af en Gaardejer P. Knudsen, Ørre ved Herning — en af de Bonderepræsentanter, der ved deres uslebne Væsen og komplette Mangel paa Kundskaber og politisk Begreb vakte den nationalliberale Embeds- og Borgerstands indædte Ringeagt. I et Brev til Vennen Chr. K. F. Molbech i Kiel nævner Professor Brøchner, der en Valgperiode i 50erne havde Sæde i Folketinget, ogsaa „P. Knudsen, kaldet Perpendiklen, som forleden flyttede, fordi man forlangte 4 Skilling mere om Dagen i Kost og Logi“. Hjemme i Kredsen skumlede man ogsaa over hans lidt for afstikkende Bjergsomhed. Det hed sig, at han en Tid boede i en Kælder hos en Øltapper og Træskomand, hvem han hjalp i Forretningen, naar han ikke var optaget paa Rigsdagen, og for denne Haandsrækning oppebar han fri Kost og Logi. Omsider voksede da ogsaa Misstemningen saaledes mod ham, at man begyndte at se sig om efter en anden Kandidat. Ved Valget i 1858 stillede Justitsraad Fløes yngre Broder, Gaardejer *Søren Pallesen Fløe*, Kollund (1810—62), sig mod ham og valgtes. Han sluttede sig som Broderen til Bondevennerne, men

støttedes af Kredsens Embedsmænd og større Landbrugere, der for enhver Pris vilde af med P. Knudsen.

Søren Pallesen Fløes Rigsdagsvirksomhed blev af kort Varighed. Han genvalgte ved Kaaring i 1861, men døde allerede i September 1862. Han havde vakt Opmærksomhed om sig som en livlig og sikker Taler, „ikke uden Kundskaber i flere Retninger“. Dertil kendtes han som en munter Selskabsbroder — en Egenskab, han ogsaa udfoldede under sine Ophold i København. Han knyttede sig her personligt og politisk nær til en af Tidens mest omstridte Personligheder, Baron C. F. Blixen-Finecke, Christian IXs Svoger. Blixen-Finecke, der i et Par Maaneder omkring Aarsskiftet 1860 havde været Udenrigsminister i det bondevenlige Ministerium Rotwitt, vedligeholdte stadig, til sine høje Slægtnings Forbitrelse, sine Forbindelser til Venstre. Det er troligt, at det ikke blot var de politiske Anskuelser, men ogsaa et fælles livslystent Temperament, der førte ham og Søren Pallesen Fløe sammen. Blixen-Finecke var noksom bekendt en livligt begavet Mand, vel nærmest „Sportspolitiker“ af Tilbøjelighed, dertil en vidtløftig Leve-mand og Grandseigneur i Pengesager. Fløe har naturligvis ikke paa disse Omraader kunnet vinde med i Baronens Tempo, men i des højere Grad har da det fornemme Bekendtskab fortryllet ham. Blixen-Finecke vandt ham i hvert Fald saaledes for sig, at Fløe før sin Død saa at sige testamenterede ham sin Plads i Folketinget. Ved Valget i 1861 var Baronens faldet i Københavns 6. Kreds, og under sin sidste Sygdom anbefalede derfor Fløe indtrængende sine Venner at vælge ham i Herningkredsen. Den Fløe'ske Familie- og Vennekredsens Udbredelse og Indflydelse var da ogsaa stor nok til, at det kunde ske.

Men allerede ved det følgende Valg, i Marts 1864, opgav Blixen-Finecke Kredsen for iøvrigt at trække sig helt ud af det politiske Liv. Amtmand, Grev Trampe, Ringkøbing, fik da Mandatet. Hans Modkandidat var Skolelærer i Birk *Thomas Nielsen* (1835—95), den senere landskendte Venstrepolitiker, mangeaarig Folketingsmand for Vejlekredsen, siden Venstres Fører i Landstinget og en af Hovedmændene ved Afslutningen af det store Forlig 1894. Han var en af „Flørerne“, gift med en Kusine til Bircks Fader.

Med Thomas Nielsen indleddes en helt ny Tid i Hammerum Herred. Hans Virksomhed paa Rigsdagen indtager en fremskudt Plads i Tidens almindelige politiske Historie, og den skal derfor ikke repeteres her. Det er

tilstrækkeligt at nævne, at han var en af vore første Socialpolitikere: sociale Reformere til Gunst for Samfundets ubemidlede interesserede ham i langt højere Grad end den Kamp mod Estrup og Provisorismen, der optog Tiden. Det var utvivlsomt netop hans nære Samliv med Hammerum Herreds fattige Hedeboender, der bibragte ham denne Indstilling. Men det nye og banebrydende ved hans Fremtræden var, at han, skønt Socialpolitiker, brød med Bondevennernes gamle krasse Jordbundethed. Dybt kristeligt bevæget i grundtvigsk Aand, som han var, hidførte han i Hjemegnen en hel Omvæltning i Tankegang og Livssyn — bort fra den snævre Materialisme, der hidtil havde hersket, over til de mere ideelt og „folkeligt“ betonedede Strømninger. Baggrunden for hans Virke var jo de store religiøse Vækkelsesbevægelser Gennembrud i Aarene efter vor sidste Krig. Men han arbejdede paa fremragende Vis disse Bevægelser i Hænde, — dels ved sin Lærergerning i Birk Skole, om hvilken det er sagt, at han støbte et helt Slægtled i sit Billede, dels ved Oprettelsen af en Højskole i Hammerum og en Realskole i Herning, dels endelig ved Stiftelsen af en lokal Presse.

Thomas Nielsen stillede sig ikke senere i Herningkredsen. Da efter Kri-gen Kampen om Grundlovsrevisionen begyndte, kasserede Hammerum Herreds Bønder ved Valget i 1865 Grev Trampe og valgte en af deres egne, en „Nejsiger“, Gaardejer *Peder Nielsen*, Hammerum. Med ham naar vi ind i den Kreds af „Fløer“, som Birck fra Barnsben færdedes i. Han blev Bircks Bedstefader. Han var, kan man maaske sige, dobbelt Svigersøn til Herning-Grenens Stamfader, Palle Christensen Fløe i Kollund. Han var første Gang gift med dennes Datter *Sidsel Pallesdatter Fløe*. I dette Ægteskab var han Fader til Gaardejer *Marinus Pedersen*, der senere skal omtales. Efter Sidsel Pallesdatters Død giftede han sig med hendes Søster *Ane Pallesdatter Fløe*. I dette Ægteskab havde han ingen Børn, men hun medbragte fra sit første Ægteskab med Gaardejer *Niels Larsen* ni Børn, hvoriblandt tre Sønner, der senere blev Storkøbmænd i København, *Palle Fløe Nielsen*, Grundlæggeren af Tricotagefirmaet P. F. Nielsen paa Nørregade, *Dines Nielsen Birch* samt *Lars Nielsen Birch*, der blev Fader til L. V. Birch.

Lars Nielsen Birch (1836—95) var født i Birk By i Gjellerup Sogn, det østlige Nabosogn til Herning, i hvilket ogsaa ligger Stationsbyen Hammerum, der i ældgammel Tid udgjorde Midtpunktet i Herredet og gav det Navn. 1863 kom L. N. Birch som Handelsbetjent til København. 1867

etablerede han sig sammen med Broderen Dines i en Manufakturforretning i Bredgade, og senere overtog han Firmaet *Louis Pflüger* i Vimmelskaftet. Han giftede sig med *Larsine Louise Almü* (1848—1926). Hun var, saa vidt vides, af Byslægt.

For Bedsteforældrene og deres Hjem i Hammerum fattede Birck megen Hengivenhed. Den kendte Folkemindeforsker, Museumsforstander H. P. Hansen oplyser et Sted om Peder Nielsen, at „han var fra et Smaakaars-hjem og havde faaet en daarlig Skoleundervisning, men da han var naturlig begavet og flittig, indhentede han, hvad der var forsømt i hans Skoletid, og han kunde endog selv undervise sine Børn“. Sognet saa hurtigt i ham en Fører. Der skete det paa den Tid, midt i 50erne, usædvanlige, at man valgte ham til Formand for Sogneforstanderskabet, hvad Sognepræsten, der ellers ansaa sig som selvskrevet til Posten, blev saa fornærmet over, at han nægtede at udlevere Forhandlingsprotokollen og de øvrige Papirer. Sagen maatte ordnes ved Herredsfogdens Mellekomst. Det var P. Nielsen, der som Formand for Sogneforstanderskabet fik Thomas Nielsen knyttet til Birk Skole. Ogsaa paa Landbrugets Omraade gik han i Spidsen for den nye Tid; han skal saaledes have været den første Bonde i Gjellerup Sogn, der merglede sine Jorder. Ved Siden af sin sognekommunale Virksomhed havde han en Aarrække Sæde i Ringkøbing Amtsraad.

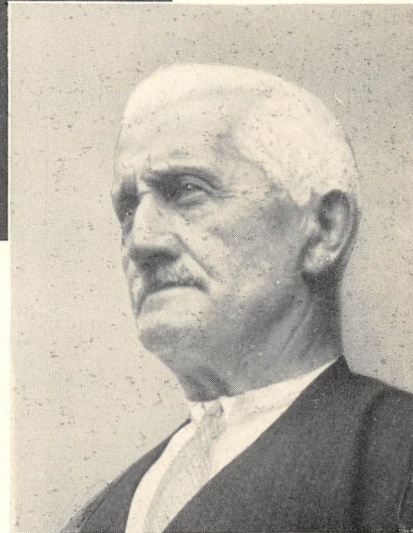
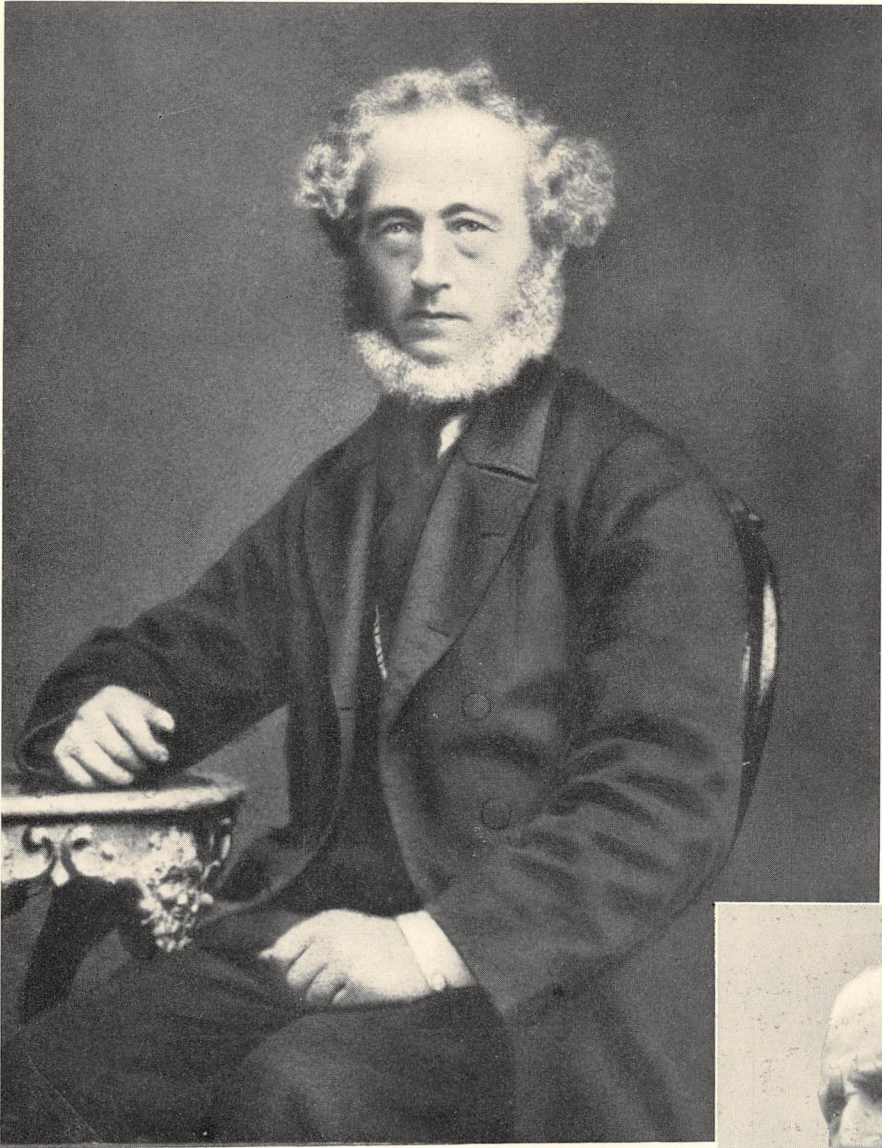
Ogsaa Egnens politiske Liv havde han taget Del i, bl. a. som ordførende Stiller for Baron Blixen. Valget som Kredsens Repræsentant i Folketinget faldt da i 1865 naturligt paa ham. Han var, skriver H. P. Hansen, „en retlinet, støt Personlighed“. Men han ejede ikke Thomas Niensens store politiske Begavelse og kom derfor heller ikke frem i første Række paa Rigsdagen. Han varetog efter Evne Kredsens Interesser og holdt iøvrigt en klar Venstrekurs. Indtil sin Tilbagetræden i 1879 valgtes han ved Kaaring. Kun ved et enkelt Valg, i 1873, var en Modkandidat opstillet; men selve Forløbet af dette Valg turde være det sikreste Vidnesbyrd om, i hvilken Grad han havde Kredsens Tillid. Det var ingen ringere end Kap-tajn E. M. Dalgas, der ved denne Lejlighed — i en tilspidset politisk Situation, hvor Venstre havde rejst det folketingsparlamentariske Krav og forsøgt en Finanslovnægtelse — stillede sig som Højres Kandidat i Herning-kredsen. Dalgas, der i 1866 havde stiftet Hedeselskabet, skulde paa For-hand synes at have haft nogen Kredit netop hos Vælgere som dem, han her

bejlede til. Men han faldt — endog usædvanlig haardt. Han opnaede kun 85 Stemmer mod P. Nielsens 1195.

P. Nielsen kunde have fortsat sin politiske Virksomhed, om han havde villet. Men da efter Udstedelsen af det første Provisorium i 1877 de indre Stridigheder i Venstre brød løs, ønskede han ikke at være med længere. Han vilde, sagde han, give Plads for yngre Kræfter. Han døde 1910, 92½ Aar gammel.

Carl Arctander fortæller i et Mindeord om Birck i „Journalisten“: „Vi havde kendt hinanden, fra vi var tolv Aar og gik til Dans hos Poul Petersen. Birck var en lille, bleg, spinkel og graa Fyr. Den graa Farve fulgte ham for Resten hele Livet. Vi sad paa mine Forældres Porttrappe og diskuterede, jeg tror nok Stjernerne og Himlen; jeg saa paa hans bare Knæer, der kom til Syne mellem et Par korte Bukser og et Par korte Strømper, og jeg sagde til ham: „Jeg kan ikke begribe, du gaar til Dans med saadanne Knæer.“ „Skidt,“ svarede Laurits, og vi talte videre om Bibelen.“ Birck viftede ligesom med en distrait Haandbevægelse det uvæsentlige til Side og gik igen over til det væsentlige! Der var i dette uformelle hos ham, denne Lige-gylighed overfor det ydre Skin, et Genskær af Bondenaturen i ham.

Den fik Næring gennem de Besøg, han aflagde i Hjemstavnen. I Aarhundredets sidste Aartier, da han begyndte at komme derovre, havde meget forandret sig siden Gennembrudets Dage. I Tilknytning til den folkelige Opvaagnen havde en betydelig Udvikling paa det materielle Omraade fundet Sted. Det er ikke hundrede Aar siden, Tilstanden i Herredet kendetegnedes af yderlig Armod. Direkte Nød forekom vel ikke i Almindelighed; men Befolkningens Dagligdag var præget af de mest primitive Livsvaner. Fornødenhederne var faa og smaa. Evald Tang Kristensen har en Række Skildringer heraf. „Jorden føder os, Faarene klæder os, og saa har vi snart ikke andet at bruge Penge til end Tobak, Salt og Træsko,“ sagde man paa de golde Hedeegne. Efterhaanden som den landøkonomiske Opdrift i Kraft af Andelsbevægelsen og de rationelle Driftsmetoder satte ind, steg jo ogsaa Velstandsniveauet. Men Fliden og den pinligt gennemførte Nøjsomhed bestod. Ikke mindst i Herredets magre Sogne kunde der spores en „stille Velstand“: den gav sig ikke Udslag i kostbare Vaner, men den

Bircks Bedstefader, Folketingsmand *P. Nielsen*, en højt agtet Foregangsmand paa sin Egn. Til højre hans Søn af første Ægteskab, Sognefoged *Marinus Pedersen*, i hvis Hjem Birck jævnligt tilbragte Sommerferien.

ytrede sig som Selvsikkerhed og Uafhængighedsfølelse. Det var et oprindeligt Instinkt, der her slog igennem. Som Forholdene var i Vestjylland i Almindelighed, havde heller ikke Hammerum Herreds Bønder mærket meget til den Tilstand af Ufrihed, som Bønderne i Østjylland og paa Øerne gennemgaaende var underkastet. Herredet havde fra gammel Tid kun een større Herregaard, til hvilken de nærmest boende Bønder var hoveripligtige. De fleste Bønder havde deres Brug i Selveje, og med den voksende økonomiske Uafhængighed udviklede de da naturligt megen Selvstændighed i Væsen og Tankegang.

Det var dette Milieu, Birck i saa høj Grad følte sig draget mod og jævnligen vendte tilbage til. Baade som ungt Menneske og senere ogsaa i Manddomsaarene tilbragte han ikke sjældent Sommerferien i Besøg hos Faderens Fætter, Sognefoged *Marinus Pedersen*, Hammerum. I de unge Aar gjaldt Besøget vel særlig den gamle Bedstefader, Peder Nielsen, der havde sit Ophold i Sønnens Gaard, og som paa god Bondevis i sin Egenkab af *pater familias* indtog sit Sæde for Bordenden ved alle Maaltider. Men ikke mindst var Birck tiltrukket af Sognefogden selv. Denne Ætling af Slægten Fløe — han døde nu i Forsommeren 1944, 87 Aar gammel — var et fremtrædende Medlem af den grundtvigske Kreds i Sognet og iøvrigt paa mange Maader en særpræget Mand. Han sad i en særdeles vel-drevet Gaard, og ogsaa i Henseende til aandelige Interesser var han forud for adskillige af sine Standsfæller. Han indtog afgjorte Standpunkter, og han forfægtede dem ud fra et virilt, kamplystent Temperament. Men i Levesæt afveg han ikke fra det nedarvede. Interiøret i hans Hjem var det typisk vestjydske: Langbordet med de tilhørende Bænke under Opholdstuenes lave Vinduer, der var forsynet med Kappe, medens Stuen iøvrigt savnede enhver Art af kunstlet Udsmykning. Hjemmet var i det hele, hvad Jakob Knudsen vilde have kaldt *rodfæstet* i gammel Bondesæd og -skik.

Det var et Anliggende af Interesse for hele Sognet, naar den københavnske Doktor var i Besøg hos Sognefogdens. Udrustet med den krogede Snadde, der dengang i Alfred Schmidts Streg var Bircks faste Tilbehør, færdedes han gerne ude i den lille Stationsby for at slaa en Sludder af med gamle Kendinge, og af og til hændte det, at Sognefogden samlede Sogneraadsmedlemmer og andre af Stedets kendte Mænd i sit Hjem til en Aften med Birck. Politisk var det jo Fjendeland, Birck her befandt sig i, og Bøl-

gerne kunde ved disse Lejligheder gaa højt. Man stod paa Forhaand Vagt i Gevær overfor denne Københavner, der ogsaa vilde ordne Landbrugets Forhold, og de nøgterne, tungt tænksomme Bønder syntes ikke altid om hans raske Domme og hans vittigt flagrende, ekvilibristiske Konversation. Desuden, med al hans Begavelse, led han jo i hvert Fald af een, i deres Øjne beklagelig Fejl: det morede ham selv at gengive, hvad der engang under en af disse hede Diskussioner blev sagt til ham: „Du har et godt Hovede, men du *er* jo Højremand!“

Trods al Meningsforskel og de deraf flydende drøje Dravater — eller maaske netop ogsaa paa Grund af dem — hyggede Birck sig godt i Kredsen. Ikke for intet var han efter Kødet i Slægt med den. Til syvende og sidst var han selv inderst inde vedbleven at være Bonde, nøjsom i sit Forbrug, beskeden i sine Fordringer til Tilværelsens Bekvemmeligheder, uden Sans for Dekorum, skødesløs, man kunde næsten sige let rustificeret i sin ydre Fremtræden. Han følte sig hjemme blandt disse ligefremme Bønder med deres tarvelige Levevis, deres Flid, deres Driftighed, deres enkle, men des holdbarere Livskunst. „Er De fra Hammerum Herred?“ spurgte han en nybagt Folketingskollega, der var valgt i en vestjydsk Kreds. „Ja,“ var Svaret. „Er De ogsaa født der?“ „Ogsaa det, ja.“ „Men saa er De jo et rigtigt Menneske,“ afgjorde Birck. Med sin udprægede Sans for det tilspidsede Udtryks polemiske og stilistiske Valører plejede han at sige, at de vestjydske Bønder udgjorde det ypperste Element indenfor den gotho-germanske Race.

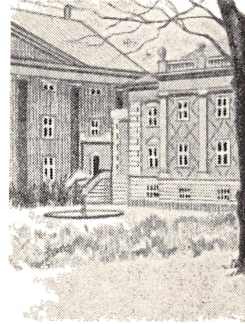
Ved en særlig Lejlighed — saa vidt jeg ved, sidste Gang han havde personlig Berøring med Hjemstavnen — fik han Anledning til gennem et Medlem af sin Slægt at hylde vestjydsk Bondesind. Farbroderen *P. F. Nielsen* (1839—1905) blev en af Tidens kendte „Uldjyder“. Allerede fra 18 Aars Alderen drog han Landet om med Uldpakken, og 1870 nedsatte han sig i København, hvor han skabte sin senere saa omfattende Virksomhed. Men han glemte aldrig sin Hjemegn. Talrige er de Pengegaver, han i filantropiske og kirkelige Øjemed skænkede den, og ved sin Død efterlod han et Testamente, hvori der var afsat 180.000 Kr. til Oprettelse af en Havebrugsskole ved Hammerum.

Denne Skole, der senere omdannedes til Landbrugsskole, da det viste sig, at Betingelserne for dens Drift som ren Havebrugsskole ikke var til

Stede, indviedes den 9. Januar 1928. Birck var her Hovedtaleren. Han skildrede Farbroderen som en flittig, paapasselig og beskeden Mand. „Min Onkel“, sagde han, „holdt altid paa, at vi ikke skulde være mere eller finere, end vi er. Han havde det nærmest til den modsatte Side: han gjorde sig mere beskeden, end han behøvede at være. Han levede roligt og sparsommeligt. Han blev 60 Aar, før han gav Champagne, skønt han var Millionær længe forinden. Han forstod altid, hvor han kom fra. Han *var* Bonde, han *vedblev* at være Bonde, og han døde *som* Bonde, skønt han var Storkøbmand.“

I dette Farbroderens Eftermæle har Birck ogsaa givet en Side af sin egen Karakteristik.

P. Stavnstrup.

Journalisten og Politikereren

AF REDAKTØR ASGER KARSTENSEN

Journalisten og Politikereren

Det var i Efteraaret 1896, at Højres Kampblad „Avisen“ blev købt af et Konsortium af „det centrale Højre“ d. v. s. det egentlige Estrupske Højre indenfor Embedsstanden og Industrien med Mænd som Grosserer *Holger Petersen*, Professor *Will. Scharling* og Provst *Bjerre* i Spidsen.

„Avisen“ blev til „Vort Land“, og Formaålet var i dette som i flere andre senere Tilfælde: at skabe et københavnsk Dagblad, som kunde „trænge *Politiken* ud“. Dette Blad var paa een Gang hadet, foragtet og beundret — det gjaldt om at erobre Penne, som kunde staa Maal med „*Politiken*“s og samle sig en tilsvarende offentlig navnlig københavnsk *Opinion*.

Man lagde saa tydelig Vægt herpaa, at man i alt væsentlig valgte Medarbejdere udenfor de konservative Journalisters Kres. Ene undtagne var kun den talentfulde og respektløse *Jul. Schovelin* og Literaten og Forfatteren *Albert Gnudtzmann*, hvilken sidste blev literær Redaktør ved „Vort Land“ — „en konservativ Garant i Redaktionen,“ som Professor Scharling engang betegnede ham paa et Højredelegeretmøde i et Forsvar overfor de ikke faa Angreb paa det nye Blad, der fremkom efter at det havde virket en Tid.

Det alt overskyggende Spørgsmaal i Datidens journalistiske og politiske Krese var: hvem skal være det nye Blads politiske Redaktør? Dette

Spørgsmaal stod i Maanederne før „Vort Land“s Start aabent. Man mente at vide, at der herom stod en heftig Strid mellem Udgiverne, og en Del Navne dukkede frem, forsvandt igen og dukkede atter op.

Da det første Numer af „Vort Land“ kom ud, aabenbares den pikante Hemmelighed og slog den københavnske Offentlighed med virkelig og enstemmig Forbavselse: til politisk Redaktør var udpeget en ganske ukendt cand. polit. *Lauritz V. Birck*, efter alt at dømme paa Professor Scharlings Forslag.

Hvad var dette dog for et Valg, og hvem var *han*?

Ingensinde havde han optraadt i politiske Forsamlinger, hverken i de konservative Organisationer eller — i hvert Fald paa bemærkelsesværdig Maade — under Kampene i Studenterforeningen (der ogsaa den Gang havde politiske Pretentioner). Det varede ikke længe, før Fortællingerne om denne paa Arenaen saa pludselig opdukkende Redaktør spredte sig mellem de scenevante.

„Soc.-Dem.“ oplyste, at denne Birck havde skrevet i Bladet, og med en ægte Borgbjergsk Vending blev han præsenteret som „vor kasserede Medarbejder“. Videre fortalte man om hans mærkelige Fortid: han havde været i Amerika uden Penge paa Lommen og maatte derfor i den nye Verden fægte sig frem, bl. a. havde han været Portier i et mindre amerikansk Hotel.

Efter en kortere Tids Forløb havde han dog samlet sig saa mange Dollar, at han kunde rejse hjem igen.

Lige hjemkommen havde han, fortalte man videre, slaaet sig paa at skrive nærmest noget „forvirret Nationaløkonomi“ (igen Borgbjerg) uden Holdning bl. a. mod den ensidige Protektionisme, i hvilken Forbindelse han endog havde tilladt sig at sige om den gamle protektionistiske Hugaf *Jul. Wulff*, at denne „dansede Piruetter paa den sunde Fornufts Grav“.

Iøvrigt var han blevet ansat ved Toldvæsenet, hvor man mente at vide, at han altid kom for sent paa Kontoret.

Den Kritik, som saaledes mødte den nye Redaktør, blev yderligere skærpet derved, at *Jacob Scavenius* og Datidens antiestrupske Højreretning samtidig med „Vort Land“ startede Bladet „Tidens Krav“, der under min Redaktion beskød det yderliggaaende „Vort Land“ og dets Redaktør paa det heftigste. Birck kom i sin Start og i de følgende Aar til at staa som Penneføreren for det gamle reaktionært betonedede Højre i Kraft

af de *Omgivelser*, i hvilke han var traadt frem. Og i hans første Aar som Folketingsmand for Københavns 4. Kres (tidligere Professor Scharlings) forandredes ikke denne Offentlighedens Forestilling om hans politiske Placering. Dette vil for dem, der fulgte hans senere socialøkonomiske Virksomhed, være vanskeligt at forstaa. Om dette skyldtes en Ændring i hans politiske Indstilling, eller om Omslaget kun var tilsyneladende, fordi det alene skyldtes en Refleksvirkning, som hidrørte fra hans Forhold til den Kres af Gammel-Højre, der førte ham frem, faar staa hen. Overfor mig er han aldrig gaaet nærmere ind herpaa udoover, at han skarpt fremholdt, at han aldrig — altsaa heller ikke i sin politisk-journalistiske Start — var gaaet med til noget usocialt, „hvilket altid har været uforeneligt med min Livsopfattelse,” en Udtalelse, hvis Rigtighed, vi, der fra et frisindet konservativt Synspunkt har fulgt ham gennem mere end en Menneskealder, kun fuldtud kan bekræfte. Iøvrigt fastholdt han i sin Begyndervirksomhed den Afstandtagen fra den krasse Protektionisme, som han gav Udtryk for i sin foran gengivne Udtalelse mod den Jul. Wulffske Toldpolitik. Her har vi i spinkle og tilfældige Udslag *Spirene* til det, som senere skabte *det offentlige Begreb*: Lauritz V. Birck.

Der sivede efterhaanden adskilligt ud om Birck som Bladredaktør. Han mødte paa rent vilkaarlige Tidspunkter paa Redaktionen. Allerede den Gang var han upaavirket af Forestillingen om, at Morgenstund har Guld i Mund; naa, det var jo ogsaa et Morgenblad, han redigerede, — Arbejdet ved et saadant falder om Eftermiddagen, Aftenen og Natten. Men for ham havde den Gang heller ikke Eftermiddagen Guld i Mund; oftest indfandt han sig først ved Aftentid paa Redaktionen, ikke sjældent over Midnat, hvor han da kunde møde med en Artikel, som han krævede sat i de sidste kostbare Sætningstimer. Saadanne Artikler medbragte han ikke i sin Inderlomme, men altid i sin Frakke- eller Jakkelomme. Det hændte, at der manglede en Side, som han da maatte skrive, hvilket yderligere forsinkede Sætningen. Sine smaa spidse Randbemærkninger, der efterhaanden blev meget læst, havde han i sin Vestelomme eller skrev han paa Kanten af Medarbejdernes Borde, eller idet han satte sig tilbage i sin Redaktørstol med Benene paa Skrivebordet. Han nedkradsede ikke sjældent den bidende Tekst paa Bagsiden af en Konvolut eller en anden forhaandenværende Lap Papir.

Gennemlæsningen af Bladets Stof laa ham fjernt. Henvendelserne til Redaktøren og Konferencerne med prominente Personer kedede ham. Bedst var han tilpas, naar han ved Senaftentide sammen med Schovelin og Dr. J. Østrup drøftede Tidens Spørgsmaal i ædel Kappestrid om, hvem der bedst kunde strangulere Modstanderne eller forarge Borgerskabet.

Intet Under, at de ærværdige Udgivere følte sig mere og mere svimle over Bircks respektløse og ureglementerede Færd.

Som et lille Indsnit i Bircks Lønkammer kan anføres følgende Fortælling: en af Datidens kendte Bengnavere indfandt sig paa „Vort Land“s Kontor og trættede den unge Birck ved en længere Udredning om egne Fortrin. Birck skutede sig under Ordregnen uden at svare noget, hvilket mere og mere irriterede den paatrængende Gæst. Tilsidst lagde Birck sine Ben op paa Skrivebordet, hvorved den celebre Herre blev ganske ude af sig selv. „Ved De ikke, hvem De har for Dem?“ udbrød han. Endelig tog den unge Redaktør Ordet. „Jo,“ svarede han, „jeg ved det endda særdeles godt. De er kendt for at have mange Ben. Jeg har kun eet Par, men over dem bestemmer jeg til Gengæld suverænt.“ Dermed blev Besøget brat afsluttet.

Taler var den unge Birck ikke, dertil noget genert i sin Fremtrædeform, og Vanskelighed havde han ved i Sammenhæng at udrede sine Tanker. Jeg hørte ham paa dette Tidspunkt kun een Gang, hvor han ved et Møde i „Kæden“ optraadte overfor Frihandelsmanden *Peschcke Køedt*. Jeg var een af dem, som hørte opmærksomt efter, og da hans Indlæg blev kritiseret ved en Sammenkomst efter Mødet, tog jeg Afstand fra Kritiken ved at sige, at der i hans Tale var mange muntre polemiske Indfald og mange træffende Argumenter. Saavidt jeg husker, sagde *Peschcke Køedt* ved samme Lejlighed, at Birck nok skulde blive til noget ogsaa paa en Talerstol.

Da Birck havde overvundet de første Begyndervanskeligheder som Taler — aldrig overvandt han dem helt, det springende fulgte ham Livet igennem —, og da det københavnske Højre havde faaet Blik for hans Originalitet og Sarkasme, fik han mere og mere Magt over sin Tilhørerkres. I Kampene ind i det første Decennium af dette Aarhundrede mellem den moderate Ledelse af Højre og den voksende Højreskare, der vendte sig mod den af os andre hævdede Forsoningspolitik overfor Ven-

stre, havde han allerede mere Herredømme over sit Publikum end f. Eks. Schovelin. Dette hang sammen med det elastiske, rigt facetterede i de Birckske Taler i Modsætning til Schovelins frontale Nedhugning af os andre.

Guderne skal vide, at vi, der ønskede paa en vigende Front at forhandle med det den Gang stormægtige Venstre, fristede trange Kaar og havde alt andet end Succes. Spillet i en københavnsk Højreforsamling overfor os var let og efter Alberti-Katastrofen yderligere let. Birck gik løs paa os under Feltraabet: „Ærværdige Herrer, der fører Højre, og I yngre Sammensmeltere, der driver de ældre Herrer foran jer, lær os, der vil noget, at træde haardt i Gulvet, lær os at føre vor Sag til Sejr!“

Første Gang, jeg hørte ham slutte med disse Ord, vilde Bifaldet ingen Ende tage. Han blev løftet paa Skjolde, og da Mødet var til Ende, sluttede man Kres om ham, medens man taktfast raabte: Birck! Birck!

Dette var før Valget 1903, og paa denne Stemning, der ikke alene holdt sig, men voksede, blev han enstemmig kaaret til Højres Kandidat i 4. Kres, hvor han sejrede med Glans.

Men efterhaanden som han fik fat i det egentlige politiske Stof og fik Føling med Rigsdagsgerningen og -mændene, gled det uforsonlige af ham i Forholdet til Forhandlingspolitiken. Havde Albertiatmosfæren ikke i dette Aar skabt ogsaa hos Birck en saa lidenskabelig Modvilje, vilde hans Forstaaelse af Bonden — særlig den jyske deriblandt i første Linie, hvor underligt det end kan lyde: Pinstrup — sikkert have knyttet ham nærmere til Venstredemokratiet som Forhandlingsfaktor allerede 1905—06.

Efterhaanden stod det det yderliggaaende Højres ældre Kres mere og mere klart, at Birck ikke var af deres sociale Struktur; ogsaa toldpolitisk fjernede han sig fra den traditionstro Højreopfattelse. Poul Rasmusens og Bircks Arbejdsløshedslov kunde de ældre nok tage; den var jo paa Linie med Ludvig Bramsens Socialpolitik. Men Bircks Kritik af Storkapitalens Arbejde paa at sikre sig Indflydelse gennem Landstingsflertallet satte en betydelig Gruppe af de Kræfter, som havde gennemført hans Valg i 4. Kres, paa en haard Belastningsprøve. Dette var ogsaa Indledningen til det senere — dog væsentligt periodisk — kølige Forhold mellem Birck og Schovelin. Men navnlig de Ung-Konservative af hans Vælgere holdt lidenskabeligt fast ved ham.

Hertil bidrog hans Angreb paa Albertis Administration og hans Fremdragelse af det falske Regnskab, som Den sjællandske Bondestands Sparekasse udsendte, og som vel var kendt indenfor snævre højfinansielle og politiske Krese, men som — udover en Henvisning til dette mislige Forhold, som jeg udsendte gennem mit Korrespondancebureau „Unio“ — ikke var naaet frem til Offentlighedens Kundskab. Første Gang Birck fremdrog Forholdet, var i en indsendt Artikel i „Vort Land“, hvori Birck under Mærket „En bekymret Sparer“ offentliggjorde Regnskabet. Senere under de lidenskabelige Debatter i Folketinget var det *ham* mere end Borgbjerg, der i Angrebene paa Alberti ramte i Centret.

Det var allerede den Gang indenfor dansk Offentlighed fastslaaet, at dèr, hvor Birck sigtede, ramte han — det, som saa fuldstændigt blev bekræftet gennem hans Afsløringer af Højfinansens Transaktioner, særlig knyttede til Landmandsbankens Sammenbrud.

Omkring 1906—08 fandt der en Omgruppering Sted indenfor Højrepartiet. „Vort Land“, som efter Bircks kortvarige Redaktørperiode, var overgaaet til et nyt Aktieselskab under Redaktion af „Avisen“s gamle Redaktør *Fr. Hansen* og *Robert Henriques*, passede efterhaanden ikke Birck; med mig som Mellemmand blev han og Schovelin tilknyttet „Nationaltidende“.

Paa dette Tidspunkt fremkom Bircks første Storangreb paa Højfinansens Manipulationer ved Hjælp af Aktieselskaber, som den Gang ikke var under nogensomhelst Kontrol. Entreprenante Aktieselskabsgründere skaffede sig Tillid ved at anbringe Datidens ansete Personligheder paa højt honorerede Bestyrelsespladser. Disse forstod i Reglen ikke ret meget af det hele, men indskrænkede sig til at skrive under paa Regnskabet.

Dette Bircks Angreb blev rettet mod Kammeradvokat *Winther* og fremkom i Folketinget i Oktober 1907. Som man af det følgende vil se fremtraadte Birck fuldfærdig: klar i sine Maal, sikker i sine Midler og parat til at *sætte sin Person ind* paa Sagen.

I sin Finanslovstales Slutning oplyste han, at Kammeradvokat *Winther*, Kronens og den danske Stats fornemme Repræsentant indenfor det danske Retsvæsen, som Formand for A/S Oscar Køhler havde aflagt Regnskaber for dette Selskab, som *belt igennem havde været misvisende*. Paa 1½ Aar forsvandt paa Aktieselskabets Regnskaber 900.000 Kr., som hid-

til var opført som værende i Behold. Kreditorerne og Offentligheden var derigennem ført bag Lyset. Kammeradvokaten burde derfor træde tilbage fra sin høje Stilling. Under stor Bevægelse i Salen sluttede Birck med at sætte sit Folketingsmandat ind paa Rigtigheden af det, han havde fremført. Det skete med disse Ord:

„Jeg alene maa tage Ansvar, jeg tager Konsekvensen deraf, den Konsekvens, at hvis jeg har Uret, hvis mine Beviser er falske eller misforstaaede, maa jeg som Mand af Ære nedlægge mit Mandat som Rigsdagsmand for Københavns 4. Valgkreds; thi for mig gælder i hvert Fald: en Mand er en Mand.“

Motivet til dette Angreb fremførte han paa følgende Maade (Folketingstidende Sp. 901):

„Jeg har ved mine Angreb (paa Kammeradvokat Winther) villet slaa fast, at Formanden i et Aktieselskabs Bestyrelse skal have et moralsk Ansvar; han skal forstaa, at det er hans Navn, der hæfter for, at Selskabets Formue virkelig er til Stede . . . Ganske vist sidder der rundt omkring i Bestyrelserne mange brave Mænd, høje Herrer og lidt mindre høje Herrer, og alle disse Bestyrelsesmedlemmer vilde maaske vende sig med Vrede imod mig og sige: Det er en uforskammet Fordring, at vi skulde have noget Ansvar; hvad angaar Kreditorerne, og hvad angaar Aktionærerne i de Selskaber, hvor der er Aktionærer, os?“ — Men saa maa jeg sige til Gengæld: D'Hrr sidder der ikke for at sikre sig Tantiemer; de sidder der ikke for — hvis de er Sagførere — at sikre sig de mange Forretninger, der følger med at sidde i et Aktieselskabs Bestyrelse, og de sidder der ikke for — som i visse Tilfælde — at sikre private Interesser og andre Selskabers Interesser. De sidder der som Garanter overfor Publikum, overfor Kreditorerne, overfor Aktionærerne. Det er derfor de faar deres Løn, ikke af anden Grund. Saa kunde d'Hrr sige: Vi ønsker ikke at sidde i Bestyrelserne. Men da maa jeg svare, at Ulykken ikke er saa stor. Vi ser rundt omkring Mænd, som sidder i 14, 15, 16, 17 Bestyrelser, hvor de ikke kunne have Tid til nogetsomhelst.“

Et Angreb af denne Natur paa en af Samtidens Store vakte den største Opsigt Landet over, og Bircks Form for Angrebet ved at sætte sit Mandat ind forstærkede Virkningen: dette var noget ganske nyt, og det aftvang Respekt i alle Lejre.

Indenfor „Nationaltidende“s politiske Redaktion fulgte man „den unge Bircks“ Vovemod i Angrebet paa Kammeradvokaten med stor Interesse og nogen Bekymring, og jeg blev udsendt for at anmode ham om at passe paa og ikke gaa for vidt. Birck svarede mig med kort og godt at sige: „Jeg har Ret, og Sagen skal føres til Bunds. Sig dette til de høje Herrer Redaktører.“ Jeg tør paastaa, at denne Sag med eet Slag skabte Birck den Position, som holdt sig hans Liv igennem.

Paa „Nationaltidende“s Redaktion befandt Birck sig hurtigt hjemme. Han aflagde hyppige Besøg og samlede Medarbejderne om sig. Fra Redaktionen tog han ikke sjældent Trapperne op til Sætteriet, hvor han hos det tekniske Personale var en velset Aften- og Nattegæst.

I en Natredaktions ofte trælsomme Arbejde var han altid et oplivende Element — kan hælde, at han ogsaa nu og da virkede noget for adspredende. Ogsaa Etatsraad *Ferslew* satte Pris paa denne som han sagde „mærkelige Professor“, der jo unægtelig heller ikke helt svarede til de Professorer, som *Ferslew* sit lange Liv igennem havde truffet i Bladhuset.

Blandt dem, Birck fandt Behag i, var den daværende Redaktionssekretær senere Redaktør *Løth-Jensen*; overfor de literære og halvliterære, der efter deres Sædvane ogsaa den Gang „gjorde i Politik“, holdt han sig fjernt. Mærkelig nok anstod Redaktør *Carl Carstensen* ham heller ikke, skønt man skulde tro, at netop de to maatte kunne have ført let maliciøse Samtaler om de paa Arenaen optrædende Godtfolk. Derimod vakte Etatsraad *Ferslew* paa een Gang hans Nysgerrighed og Respekt.

To Gange talte Birck i min Nærværelse paa „Natt.“s Redaktion med Etatsraaden. Denne blev altid af Redaktionen Medlemmer behandlet med stor Ærbødighed og Forsigtighed i Udtryksformerne. Birck trykkede *Ferslews* Haand og saa' ham fast ind i Øjnene. „Det er første Gang, jeg stedes for en virkelig Bladudgivers Aasyn. Jeg har i saa Henseende kun bevæget mig mellem Idioter. De er derhos en klog Mand...“ *Ferslew* smilede lidt forlegent og gjorde en afværgende Haandbevægelse. — Birck fortsatte: „De *er* en klog Mand, men véd De hvorfor?“ — *Ferslew* var

mere og mere desorienteret. — „Jo, ser De,“ fortsatte Birck, „De beskæftiger Dem kun med det, De har Forstand paa: Blade og Mennesker.“

Den anden Samtale angik en Udtalelse af Ferslew om, at han aldrig havde set, at en Kvinde havde ført en Mand opad. — „Men Etatsraaden har dog vel nok kendt en Mand, som kun kan holde sig oprejst ved Hjælp af en Kone — hvilket altid er en opadstigende Bevægelse for den Afart af Hankønnet,“ indskød Birck.

Til „Natt.“s Redaktionssekretær Bartholin, der havde været Officer, og som stod lidt fjernt fra den udøvende Journalistik, sagde han en Dag: „Hvad rider De bedst paa: en Hesteryg eller en Medarbejderstab?“

Efter at vi begge i 1918 var traadt ind i Folketinget, talte vi næsten altid sammen, naar Birck var der. En Dag talte Fru Munch i Folketinget med sin meget udfordrende og ikke videre melodiske Stemme. Birck bemærkede: „Først nu har jeg faaet Sympati for Dr. Munch — efter at have hørt hans Frue.“ Ustandselig angreb i Partimøderne *Alexander Foss* Birck — „Ulykken er,“ sagde Foss engang, „disse uundgaelige Professorer.“ Birck replicerede omgaaende og indledede med Vendingen: „hvad Kandidat Foss angaar.“ *Alexander Foss* kunde godt goutere en saadan Replik og le med, men *Partifællerne* var i Gennemsnit dybt forargede over den respektløse Professor.

Særlig dramatisk var Kampene i Partiet om Trustloven (1918—20), for hvilken Birck satte haardt ind, og om Flensborgpolitikken, der i Birck havde sin uforsonligste Modstander. I Flensborgpolitikens dramatiske Historie kom det til en Forhandling mellem I. C. Christensen, Johan Knudsen og Birck. Bircks Afstemning havde ved den Lejlighed særlig Interesse, idet den kunde blive udslagsgivende m. H. t. Sagens Afgørelse i Folketinget (1920), Ministeriets Zahles kritiske Situation. Birck spurgte under denne Samtale tilsidst I. C. Christensen: „Vil De paa Ære og Samvittighed love, at De aldrig vil tage Flensborg?“

J. C. Christensen vilde ikke love dette, og Resultatet heraf blev, at Birck ikke vilde binde sig til at stemme mod Ministeriet Zahle.

Mit daværende Blad „Frederiksborg Amtstidende“, hvori Birck skrev eller inspirerede flere polemiske Notitser, havde Hovedkontor paa Hjørnet af Kronprinsessegade og Dr. Tværgade. Mange Gange efter Redaktionens Slutning Kl. 2 Nat, og efter jeg var gaaet op i min Privatlejlighed,

der fandtes i samme Ejendom, hørtes en kendt Stemme fra Gadekrydset: „Asger! Asger! Sover De?“ Til min Kones Rædsel overhørte jeg aldrig denne Bircks Appel, men bød ham ud ad Vinduet Velkommen. Det blev til Samtaler til 5—6 Morgen; jeg hørte mest efter; Emnerne, han bragte paa Bane, var altomspændende og mindst lige saa meget henvendt til min Kone som til mig. En af hendes Bekymringer gjaldt Bircks overalt i Lejligheden nonchalant henkastede Cigaraske. En Nat sad han stadig rygende paa min Kones Sengekant. Hun glædede sig over, at han mod Sædvane med Omhyggelighed sigtede paa et bestemt Sted paa Gulvet, naar han strøg Asken af. Hun gik ud fra, at Birck vilde undgaa at kaste den paa Sengeforliggeren — som sædvanlig interesserede det fremskaffede Askebæger ham ikke. Næste Morgen saa hun til sin Forfærdelse, at han havde sigtet paa en af hendes Tøfler, der var fyldt med Asken af vel en halv Snes Cigarer og Shagpiber.

En anden Kamp mellem hende og ham gjaldt hans altid ubundne Slips. Lige saa hurtigt, hun bandt det, løsnede han det.

I Kampen om Bircks Slips deltog jeg ogsaa selv. I 1919 skulde han og jeg til to Sommermøder i Sakskøbing og Maribo, hvor jeg var valgt, og hvor han til det sidste trofast støttede mig. Jeg fik Ordre til at vække ham Kl. 8 Morgen paa Hotel Kongen af Danmark, hvor han boede.

Da jeg ved den aftalte Tid indfandt mig paa Hotellet, gik Birck til min Forbavelse omkring i Forhallen iført Frakke og med en ganske lille Taske i Haanden. „Men er De allerede oppe!“ udbrød jeg. „Ja, jeg har slet ikke været i Seng. Nu drikker vi Kaffe, og saa gaar vi til Banegaarden, sætter os i Toget, og saa vil jeg sove paa hele Turen. De maa sørge for Resten, jeg vil overhovedet ikke tænke.“

Da vi lige var anbragt i Kupeen forefaldt følgende. Birck saa paa mit ved denne Lejlighed noget lange Haar, hvorpaa han sagde: „Jeg ser, at De er klar over, at vi skal tale i Sakskøbing.“ Jeg svarede med Henblik paa, at han som sædvanlig var ganske ubarberet: „Og jeg kan se, at De lever i den Vildfarelse, at vi ogsaa skal tale i Stubbekøbing.“ Da Toget holdt ved Køge, vaagnede han og spurgte, om vi var i Ringsted. Paa Færgen fra Masnedø til Orehoved spiste vi Frokost. Passagererne faldt som Ravne over det udstillede Smørrebrød, og en Medrejsende havde sikret sig 4 Stykker med Rejer. Birck gik hen til ham og tog de to Styk-

„Blandt vore Folketingsmænd, der kom ind ved de sidste Valg, er Dr. Birck utvivlsomt den, der har gjort det største personlige Arbejde. De politiske og økonomiske Forhold i vort Land har saa at sige ligefrem tvunget ham som Nationaløkonom Stof i Hænde. Og den skarpe og udprægede Form, der falder naturligt for hans Naturel, har givet hans Kritik den Brod, der borer sig ind i det sløveste Sind og faar det til at lytte i Bifald eller Modsigelse“, skrev Hver 8 Dag den 16. Maj 1909 som Indledning til et Interview med Birck. Ovenstaaende Foto stammer fra denne Artikel.

ker: „Min Herre! De glemmer nok, at vi har Rationeringstider.“ Birck fik de to Stykker og delte dem broderligt med mig. Forløbet af denne vor sidste Turné var helt igennem ægte Bircksk.

I Saksjøbing fik jeg ham barberet, og Barberen bandt hans Slips. Da vi talte i Holmeskoven, sov han i Løvet, til han skulde have Ordet. Som en Løvmand steg han derpaa op paa Talerstolen, og Løvet dryssede af ham for hver Bevægelse, han foretog sig. Her var det, han fremsatte den i sin Tid stærkt citerede Udtalelse under et Angreb paa vor Jernbanestyrelse: „Som J. K. Lauridsen saa viseligt sagde, er næst Kønndriften Jernbanedriften den, der volder Nutidsmenneskene størst Besvær. Chefen hedder jo . . . er det ikke Aldrup Munkedal (en paa dette Tidspunkt meget kendt Hingst), eller er det Andersen-Alstrup, han hedder?“

Da vi skulde til Fællesspisning paa Olsens Hotel i Maribo efter Mødet i den skønne Bangs Have, var Birck ikke at finde. Der var paa Festpladsen mange Forlystelsestelte, bl. a. et med en Trup Lilleputanere. Under min Søgen efter den bortblevne Birck faldt det mig ind, at han maaske var at finde i dette Lilleputaner-Telt. Ganske rigtigt. Som nogen Nilgud sad han med de smaa Mennesker paa Skødet, der interesseret og muntert pludrede Engelsk med Professoren. Jeg maatte afbryde Idyllen, hvortil Birck bemærkede: „Hvorfor saa grum, strenge Asger? Jeg vil meget hellere blive her end spise Steg paa Olsens Hotel.“ Men af Sted maatte han. Denne Episode morede alle, og endnu taler Ældre i Maribokredsen om den.

I det hele havde Birck et Publikumstække, som jeg kun har fundet hos een foruden ham — men ganske vist paa en hel anden Maade — nemlig hos Stauning. Under sin Valgkampagne i Aalborg, hvor Birck blev valgt 1918, havde han til Modkandidat bl. a. Fru Marie Lassen, der var Gehejmerraadinde, formedelst hendes Mand, Finansminister *Vilhelm Lassen*, var død i sin Funktionstid som Medlem af Kongens Raad. Paa Vælgermøderne kaldte Birck hende altid „min højtærede Modkandidat *Gehejmerraadinden*“. En Dag havde Fru Lassens Blad „Aalborg Amtstidende“ skrevet en Artikel mod Birck, som Bladet benævnedes „Fænomenet Birck“. Birck svarede omgaaende paa et Vælgermøde samme Aften: „Jeg ser i Gehejmerraadindens Organ, at man der opfatter mig som Fænomen. Jeg er ikke noget Fænomen, men hvis Gehejmerraadinden steg op i et Pæretæ og med sit venstre Bagben plukkede Æbler, vilde hun være et Fænomen.“

Ogsaa en saadan Bemærkning slap Birck fra, fordi hans Publikum var indstillet paa at høre det ganske usædvanlige fra hans Mund.

I Skildringen af Birck bør i allerførste Linie fremdrages hans i Døgnets bitre Strid som i Problemdrøftelserne paa længere Sigt altid kampberedte Aand med Maalet lige ret foran Sigtekornet og med Fingeren paa Aftrækkeren. Saaledes stod han gennem mere end en Menneskealder som Vagtposten i Kampen for Retfærdsaanden i Statsstyre og Samfundsliv. En Heimdalsskikkelse.

Det er sagt om ham, at han var den store Revser. Jeg finder ikke Udtrykket udtømmende; han standsede ikke ved det pædagogiske. Hans Maal var mere konstruktivt betonedede, — der skulde opstaa et *Samfund* paa Grundlag af det, han tilstræbte. Det, han maatte gaa i Gang med, var at rydde Hindringerne af Vejen for at naa frem til Opbygningen af Rets-samfundet. Han var baade Socialist og Individualist, baade Tilhænger og aarvaagen Kritiker af den almindelige Valgret, baade kongetro og streng i sine Krav til det konstitutionelle Monarkis Virkemaade og Udtryksformer ganske særlig m. H. t. dets Valg af Ministre, hvor Kongen skulde paase, at „Personerne, som fandtes paa Folketingets Ministerliste var Kronen og Landet værdige“, hvilket han engang efter Albertikatastrofen udviklede for mig (samtidig med, at han bebrejdede mig, at jeg ikke havde fulgt ham i hans Kamp mod den justitsministerielle Korruption).

De Krav, han stillede til Statens Styre og til Samfundslivet, gennemførte han strengt i sit eget Liv. Som Grundejer var han mønstergyldig. „Jeg har den Opgave socialt at forvalte den Besiddelse, jeg har erhvervet mig, saa min Færd over for de Lejere, jeg har, er socialt og menneskeligt for-svarlig,“ sagde han engang. Hans Lejere elskede ham. Det var dem en Sorg, naar han afhændede sine Ejendomme. Han yndede at beskæftige sig med Køb og Salg af københavnske Ejendomme. Ofte synes jeg, Dispositionerne i saa Henseende var noget uforstaaelige; det var som om Ejendommene efterhaanden kedede ham.

Ogsaa i hans Ejendomsadministration var der noget ægte Bircksk. Engang havde han en Ejendom i Ryesgade. Han inviterede mig ud at se paa den. „De skal drikke Kaffe hos en af mine Lejere,“ sagde han. „Det har jeg for Skik. Selv møder jeg med Basserne.“ Vi drak saa Kaffe hos en Arbejderfamilie. Ved Kaffeselskabet sagde Birck til Værtinden: „Jeg tjener

for meget paa dette Hus. Jeg har tænkt mig at kvittere $\frac{1}{12}$ af Lejen, I skal bo en Maaned gratis. Derom vil I faa Besked, men saa maa I bestemme, hvilken Maaned det skal være." Som sagt saa gjort; det blev, saavidt jeg husker, Marts Maaned (Maanedene lige efter den for Arbejderne haarde Vinter), hvor de slap for Betalingen. Senere solgtes Ejendommen til Socialdemokraten Ingeniør *Rump*. Dette var til alt andet end Glæde for Beboerne, hvilket de sagde til Birck, da han engang senere aflagde dem et Besøg. „Men I stemmer vel alligevel socialdemokratisk?“ spurgte Birck med et Smil.

Paa Ejendomsomraadet havde vi store Fællesinteresser og samme Synspunkter. Fra ingen har jeg modtaget saa fremsynede Raad paa Ejendomsbesiddelsens Omraade som fra ham; ogsaa her havde han den 6. Sans. Som altid tænkte han ogsaa her lynsnart, han talte hurtigt og i Spring med mange Sidebemærkninger og muntre Indfald. Dette bevirkede, at jeg ofte maatte bede ham gentage sine Synspunkter.

Han krævede, at offentlige Personligheder skulde staa frit, og han bedømte meget kritisk dem, som han mente havde stillet sig i et Afhængighedsforhold.

Under hans og mit Samarbejde om Skabelsen af en Trustlovgivning i Perioden 1918—20 modtog vi pludselig visse favorable Tilbud fra de Højfinanskrese, der vilde søge at binde os til sig.

Henvendelsen til Birck kom fra H. N. Andersen, Østasiatisk Kompagni.

Efter Hukommelsen gengiver jeg Bircks Fremstilling af denne ejendommelige men saa betegnende Begivenhed: „Ekscellencen Andersen anmodede mig om en Samtale. Da jeg kom, spurgte han mig, om jeg ikke som Kompagniets Gæst ønskede at foretage en Tur til Østen. Han havde bragt i Erfaring, at jeg var overanstrengt og noget nervøs.

Nej Tak, svarede jeg, jeg kan ikke være fraværende, jeg har saa meget at gøre særlig med Skabelsen af Trustloven

Derefter bemærkede H. N. Andersen, at den egentlige Grund til, at han vilde tale med mig var, at han gerne ønskede en Nationaløkonom ansat ved Kompagniet. „Kender De ikke en saadan?“

Jo, svarede jeg, jeg har saa mange flinke Nationaløkonomer.

Her indtraadte en Pause, og saa kom det: „Var det ikke noget for Dem selv? Det er en betydelig Stilling til 36.000 Kr. om Aaret.“

Jeg rejste mig hurtigt og svarede: „Nej, Deres Ekscellence, jeg lader mig hverken binde ved Jern- eller Guldlænker.““

Men Birck *var* i den Periode baade overanstrengt og nervøs. Kun de, der fulgte ham i Kampcentret, hvor Kaskader af Projektiler, hvoriblandt de giftigste var Hovedparten, rettedes mod ham, forstod, hvad han var udsat for og saa endda med „et Parti“ bag sig, der hellere saa hans Hæl end hans Taa. Meget var det, han gennemlevede i disse Aar. Jeg, der stod ved hans Side og i Kampen mod Højfinansens saa helt ud under hans Førerskab, glemmer aldrig de Nætter, hvor han og jeg paa hans Værelse paa Hotel Kongen af Danmark talte om Stillingen. Først var der Intrigerne for at faa ham ud af den overordentlige Kommission, hvor *Industrien* og *Børsen* dannede Jernring om ham, Intrigerne paa Rigsdagen for at hindre Trustloven, (hvor jævne Middelstandsfolk indenfor Partiet herunder Landborepræsentanter i stort Tal faldt ham i Ryggen!), de daglige Haglbyger i det af Storvirksomhederne betalte Blad Dagbladet „København“ og tilsidst Angrebene paa hans Person herunder Forsøg paa at undergrave hans Position som Professor ved Universitetet. Saaledes stod Uvejret ind over ham og os andre, men *han* havde det daglige grundlæggende Arbejde og maatte i Modsætning til os føre de ofte pinlige Forhandlinger med disse højfinansielle Fjender, der — truede paa deres Magt- og Profitbegær — ikke skyede noget Middel.

Mig forekom det, at Birck bar hele Sliddet; hvem hjalp ham i Grunden med at eftergaa Højfinansens Fiduser og Storindustriens Durkdrevenheder — hele den betændte Infiltration som omspandt Datidens Efterkrigssituation? Tit har det undret mig, hvor lidt f. Eks. Socialdemokratiets Eksperter hjalp ham. Vi andre havde den unægtelig lettere Opgave at rykke op ved Siden af ham og skabe offentlig Mening om hans Gerning. Ofte fik jeg lange Strimler med hans mærkelige Fluebensskrift, som næsten var ulæselig, og hvori han gjorde Rede for de nye Afsnit af hans Kamp. I 1918 afslørede Birck Cementtrustens Udbytte- og Omklamringspolitik, dens Slavekontrakter med de Handlende og alt det andet, som en saadan monopolitisk Virksomhed kan lave. Denne Bircks Afsløring fremkom i mit Korrespondancebureau „Unio“ og blev den Fakkeltændte, der indenfor „Partiet“ tændte det mod Himlen højt flammende Baal, som tilsidst fortærede alt, hvad der var af Frisind, social Forstaaelse og alment Samfundssind og dermed ombragte

Sjælen i det Parti, Birck havde tilsluttet sig efter at have været den toneangivende Medarbejder ved Skabelsen af de sociale og erhvervsøkonomiske Afsnit af Programmet.

Fra det Tidspunkt stod det Birck, Johan Knudsen og mig klart, at vor Situation i det Parti var uholdbar. Begivenhederne foregreb paa flere Maader Udformningen af disse vore Overvejelser af at fuldbyrde et Brud, og dette medførte igen, at vi ikke fik tilvejebragt et fælles Forslag. Vore Modstandere i Partiet tog først Sigte paa Birck — den Begivenhed, som gjorde det muligt for dem at føre et isoleret Angreb paa ham var dog ikke Trustlovgivningen men *Flensborgpolitiken*.

Birck forlod saaledes som den første af os tre Partiet.

Da han efter sin foran refererede Samtale om Flensborg med Piper, J. C. Christensen og Johan Knudsen var spændt ud af Partiet før Aprilvalget 1920, henvendte han sig til mig (der sammen med Johan Knudsen altsaa havde overvejet at gøre fælles Sag), og han bad mig om en Samtale, inden vi tog nogen endelig Beslutning. Han sagde ved denne Lejlighed: „De skal ikke paa dette Tidspunkt følge mig men se Tiden an. De staar helt anderledes end jeg politisk tilknyttet Sagernes videre Udvikling, og De har et Hensyn at tage ogsaa til Dem selv. Hils Johan Knudsen og sig ham, at jeg opfordrer ogsaa ham til at blive i Partiet indtil videre.“ (Til Forstaaelse af, at han ikke tilkaldte Johan Knudsen, vil jeg anføre, at de ikke stod helt godt til hinanden vel nærmest paa Grund af Temperamenternes Forskellighed.) I foranstaaende Udtalelse af Birck til mig har man *Birck som han var*: redelig, forstaaende og uselvisk; aldrig har jeg glemt den Nattesamtale paa Hotel Kongen af Danmark, hvor han gav mig dette Raad i en ogsaa for mig yderst tilspidset og kompliceret personlig Situation.

Saa gled Aarene for os begge — „disse onde og ubarmhjertige Aar, hvor vi bliver gamle og hæslige og overflødige,“ som Birck udtrykte sig ved mange Lejligheder. Om han nu mente dette saa bogstaveligt, faar staa hen. Han kunde dog ikke være blind for, at han til det sidste bevarede sin aandelige Kraft og særprægede Charme, der gjorde ham *stærk* og *dragende* overfor alle Aldre; og hans Interesse for de Unge var tydeligvis levende til hans sidste Stund. Han lagde da heller ikke op i nogen Henseende i de efterfølgende Tider. Uden at trættes førte han sin Kamp mod Kapitalmagts Herredømme over Menneskene og for de Retsprincipper, som var

Sjælen i hans Gerning. Det samme gjaldt hans varme Interesse for Sønderjydernes nationale Sag, *som han tillidsfuldt lagde i H. P. Hanssens Hænder.*

Da H. P. Hanssen fyldte 70, deltog Birck og jeg i den uforglemmelige Fest for ham i Aabenraa. „Helst havde jeg,“ sagde Birck ved Festen, „holdt en Tale, hvor jeg paaviste, hvorledes H. P. Hanssen i sine Skæbnedage omkring 1920 blev benyttet som Springbrædt for den sammenrottede Højfinans og Monopolisme. Jeg vilde have taget til Udgangspunkt Alexander Foss' Tilslutning til H. P. H.'s Grænsepolitik paa Askovmødet og hans kort Tid derefter gennemførte Overgang til Flensborgpolitikken, da han vendte tilbage til København og dér saa det gode politiske Udbytte, hans Hjælpere i Pressen og paa Rigsdagen havde af at skyde Flensborg frem som Dækning for Monopolpolitikken. Men man skal ikke tirre Løverne.“ Med disse Ord begrundede han den Tilbageholdenhed, han viste ved denne Lejlighed.

Ved Bordordningen var Birck blevet anbragt lige overfor den tidligere Trafikminister *Hassing-Jørgensen*. Birck bad mig bytte Plads med sig. „Jeg har som bekendt et Mellemværende med H.-J., og det kan han ikke godt se bort fra, og jeg har ogsaa noget at bebrejde mig i den Anledning. Skal han og jeg tale ud om denne Sag, maa det være udenfor et Festmaaltid.“ Det, Birck sigtede til, var en Episode ved Rekonstruktionen af Revisionsbanken, hvor Birck spurgte *Hassing-Jørgensen*, om han „paa Ære og Samvittighed“ vilde staa inde for Rekonstruktionsplanens Holdbarhed, hvortil H.-J. svarede „Ja.“ Senere holdt Planen ikke, og H.-J. følte sig saa stærkt personlig ramt ved det forefaldne, at han trak sig helt tilbage i nogle Aar. Jeg udtalte over for Birck i Anledning af hans Henvisning til dette Mellemværende, at jeg ikke gav ham Ret i hans Opstilling af dette Spørgsmaal til H.-J. Garantere noget under alle Omstændigheder kunde ingen Ordfører for en Rekonstruktion; det højeste, man kunde binde den Vedkommende til paa Ære og Samvittighed, maatte være, at han ud fra sin bedste Overbevisning fremlagde og anbefalede Planen. Birck erkendte dette, men anførte, at hans Spørgsmaal for saa vidt var begrundet, som det skyldtes hans Mistillid til Finansverdenen, underbygget ved den fortløbende Række af Begivenheder. Desværre fik denne Sag ikke sin offentlige Afslutning, hvilket formentlig skyldtes, at Arbejdet med Sag efter Sag opslugte Birck og bevirkede, at Enkeltheder fortonede sig hos ham.

En Oplevelse var det at overvære i hans Arbejdsværelse den Maade, hvorpaa hans Indlæg blev til. Tilblivelsen af hans videnskabelige Arbejder havde jeg — af gode Grunde — ingen Lejlighed til at følge, men af og til var jeg til Stede, naar han udarbejdede sine polemiske Indlæg. Først trak han ved Hjælp af en Proptrækker, hvis Haandgreb han anbragte paa Dørhængslen, en Flaske Sauterne op ved at hale i selve Flasken, og saa gik det løs, mens vi nippede til den søde Drik. Værelset fyldtes af hans Indfald, og disse blev fremsat under Form af Spørgsmaal og Svar — væsentlig en Dialog med sig selv. Ofte kom han langt bort fra Emnet, og man vidste ikke, hvor han vilde ende. Tilsidst syntes man, det var som et stigende og faldende Fyrværkeri, der paa een Gang blændede og betog. Jeg husker saaledes disse natlige forberedende Øvelser, der gik forud for den Karakteristik, han gav af *Bengnaverne*, med hvilke han har beskæftiget sig, som foran omtalt, lige fra sine første Redaktørdage ved „Vort Land“. Karakteristiken fremkom i „Politiken“ 24. Maj 1922 og gjorde med Rette stor og velfortjent Lykke. Det blev til en bidende ironisk, paa visse zoologiske Iagttagelser opbygget Satire — et Skoleeksempel paa Bircks polemiske Form, naar den var bedst.

Selve Bengnaverne havde naturligvis ikke Bircks særlige Interesse; dette fik de kun i Kraft af, at de var en Skorpedannelse paa det kapitalistiske System, mod hvilket han vendte sig ikke alene, fordi det var hans sociale Syn imod, men ogsaa fordi det undergravede det sunde og derfor berettigede private Initiativ. I hans Syn paa Samfundslivet traadte ogsaa Storvirksomheden ind som et berettiget Led, men den skulde opfattes som *et Kald, der forpligtede over for Almenheden*. Nogen Svaghed overfor Begrebet „den socialistiske Stat“ havde han ikke; men ubønhørlig skarp var han i sit Krav om Skabelsen af *en social Stat*.

Han gav de individuelle Kræfter en vid Margin til Udfoldelse. Han talte gerne og kyndigt om Forretningsspørgsmaal.

Forholdene medførte, at vi ofte drøftede den Slags. Saa sent som 14 Dage før hans Død. Men den Dag var det ikke den gamle Birck, der gav Svar paa mine Spørgsmaal. Han var træt og undvigende. Jeg opfattede det som en Følge af, at denne Samtale fandt Sted ved Frokosttid i Stedet for om Natten.

Men det havde desværre, som det viste sig, andre Aarsager. For sidste Gang fastslog han den Grundsætning over for mig, som han saa ofte havde

gjort det gennem Aarene: „Lederen af en Virksomhed skal være sig bevidst, at hans *Kald* vokser i Omfang med Virksomhedens Vækst.“

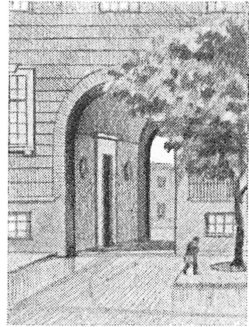
Dette Krav kunde Birck efter de givne Lejligheder variere og specialisere. F. Eks.: „Sig mig, lille Frue, hvad Deres Husassistenter mener om Dem, og jeg skal sige Dem, hvem De er.“

Ogsaa under vor sidste Samtale flettede han dette sit Grundsyn ind i, hvad vi talte om af Dagens og Tidens Spørgsmaal. I alt det saa rigt og spraglet facetterede i hans Liv og offentlige Gerning var dette Samfundsansvar den røde Traad, som gik gennem det hele. Han var vel nok vort offentlige Livs mest demokratiske Skikkelse, usnobbet, frygtløs og paa langt Sigt den mest træfsikre i sine Maal. Han er Socialist, sagde de om ham. Nej, han var Individualist, om man vil Samfundsindividualist.

Dette var vel nok ikke det, man umiddelbart fik Indtrykket af: hans sociale Instinkter var dem, som Almenheden fæstnede sig ved, og som førte hans Person udover og opover Partipolitiken. Da han efter nogle faa Aars Forløb fik Samling og Form i sine Taler paa Rigsdagen og ude i Folket, var det for os, der værdsatte Birck som Stifinderen i en vildsom Tid, ligefrem en Oplevelse at mærke, hvorledes han kunde faa Tag i en Smaamandsforsamling — f. Eks. i en Husmandsforsamling — langt ud over, hvad Forsamlingernes optrædende *Partifæller* formaaede.

Dette Billede af Birck stod levende og lysende i det socialt og økonomisk frisindede Danmark. Og det var det, der prægede Nekrologerne som det er det, der i Aarene efter hans Død, lever i Folkets Bevidsthed. Vel var der sikkert adskillige, som aandede lettet, da han ikke var mere — men det var dem, der i deres Samfundsgerning ikke efterlevede det *Kald*, som Birck aldrig undlod at indskærpe dem. Det demokratiske Danmark sænkede Flaget paa halv ved Budskabet om, at den Skikkelse var draget bort, som frem for nogen havde vist, at en Livsanskuelse kan hævdes udenom Partierne og deres Væsen og netop derigennem skænke Demokratiet den Fornylelse og Rejsning, som det visselig aldrig kan undvære — heller ikke i vore Dage, hvor man har og vil faa al Grund til at savne hans klare Aand og Evne til at skelne væsentligt fra uvæsentligt.

Asger Karstensen.

I Samfundets Tjeneste

AF ØKONOMIDIREKTØR HOLGER KOED

I Samfundets Tjeneste

DET springende og flimrende, men ogsaa tindrende og funklende, der var Bircks ydre Væsen, hans uberegnelige og ofte eksentriske Optræden, hans rappe og hensynsløse Svar i en Debat, hans Uforfærdethed i Angrebet, hans Respektløshed over for alt autoritativt Nonsens skaffede ham, mange Beundrere. Hans rigt facetterede Psyke, der spændte fra lystige Klovnstreger, som ansvarsbevidste Mænd med et Smil maatte trække paa Skuldrene af, til den højeste Alvor og Patos, maatte forekomme disharmonisk og var vel ogsaa Udtryk for, at uforenelige Modsetninger kæmpede i hans Sind. Mange havde sikkert vanskeligt ved at tage ham helt alvorligt og betragtede en Tale af ham mere som en spændende Cirkusforestilling, end som det alvorligt mente Indlæg i en alvorlig Sag, den tillige var. Mest alvorligt tog vel hans Fjender ham; og hans Virksomhed maatte skaffe ham mange og bitre Fjender og Modstandere. Dette kalejdoskopiske Fremtoningspræg gjorde det vanskeligt for Folk, der ikke kendte ham fortroligt, at finde ind til Kernen i Bircks egenartede Personlighed, og med sit drilske Lune ønskede han vel heller ikke dette: „Gæt, hvad der bag Navnet bor“, som han engang skrev i et „Gækkevers“.

Nær ind paa Livet af Bircks Personlighed kom man egentlig kun ved mangeaarigt Samarbejde. Det er som een af dem, der havde det Privilegium at arbejde sammen med ham — gennem mange Aar og under forskellige Forhold — at jeg her skal søge at samle nogle Træk til Belysning af Birck under hans Arbejde i det offentlige Tjeneste og under de

store Kampagner, der gennem Aarene gav ham en Position i dansk offentligt Liv, som vel næppe nogen anden Ener har haft. Thi denne Position skyldtes ikke, at han var Formand for nogen Organisation eller Sammenlutning eller Fører for nogen Art af „Bevægelse“, men alene, at han var Personen: Dr. Birck.

Den Dag, da disse Linier skrives, er der forløbet 30 Aar siden Den overordentlige Kommission af 8. August 1914 blev nedsat. Denne Kommission med det lange og imponante Navn, der i daglig Tale kaldtes Prisreguleringskommissionen, varetog gennem den første Verdenskrig 1914-18 og i den vanskelige Efterkrigstid indtil 1921 de Opgaver, der nu under lignende Forhold er delt mellem Priskontrolraadet og Vareforsyningsdirektoratet. Gennem hele Kommissionens Levetid var Birck et virksomt Medlem af den.

Jeg blev som ung statsvidenskabelig Kandidat knyttet til Kommissionens Sekretariat i Begyndelsen af 1917, omtrent samtidig med, at den uindskrænkede Undervandsbaadskrig og den udvidede Blokade den 1. Februar 1917 skærpede vor Forsyningssituation og dermed gav Forsynings- og Prisspørgsmaalene større Rækkevidde. Kommissionens økonomiske Sekretariatsforretninger var indtil da blevet bestridt af een Mand, nuværende Kontorchef i Store Nordiske Telegrafsekskab B. Gloerfelt-Tarp, men det øgede Arbejdsfelt medførte snart, at mere Arbejdskraft maatte knyttes til Kommissionen, og Sekretariatet udvidedes yderligere med nuværende Landsdommer T. Spang-Hanssen og med nuværende Kontorchef i Udenrigsministeriet Hans Jakob Hansen. Ser man hen til de hundredevis af Medarbejdere, der nu er knyttet til tilsvarende Institutioner, er det forbløffende, hvor faa Medarbejdere Prisreguleringskommissionen dengang klarede sig med; det samlede Personale har, da det var størst, næppe oversteg 25 Mand.

Ved min Tiltrædelse var Birck paa en Rejse i England, hvor han for Regeringen undersøgte Kulspørgsmaalet. Kommissionen havde dengang til Huse i Zahlkammerporten, Forbindelsesbygningen mellem Christiansborg og den røde Bygning. Mine Erindringer om Bircks Arbejde i Prisreguleringskommissionen knytter sig navnlig til de mange Aar, da Kommissionen havde Lokaler i Forbindelsesbygningen mellem Christiansborg og

Slotskirken, Kirkeløngangsporten. Var Sekretariatet beskedent i Omfang, saa var den ydre Ramme om Arbejdet, Lokalerne, mere end beskedne, naar henses til Opgavernes Vigtighed. Et lavloftet Mødeværelse i Mezzaninen med et stort rundt Bord og nøgne, graamalede Vægge, der engang af en Besøgende, Max Ballin, betegnede som et Karlekammer; et enkelt Værelse til Sekretariatet, hvor dennes Medarbejdere sad pakket sammen, et Formands- og Udvalgsværelse og et Maskinskrivningslokale paa Gangen; her-til kom senere et Par smaa Værelser i Stueetagen. Det eneste, der maaske kunde imponere dem, der mødte for Kommissionen, lidt, var den rødfrakkede Portner, der lukkede dem ind; han var i Kongens Liberi. De ydre Vilkaar opfordrede ikke til Magelighed, og der blev da ogsaa arbejdet til sent om Natten baade af Kommissionen, dens forskellige Udvalg og dens Sekretariat.

Dette spartanske og arbejdsprægede Milieu passede sikkert Dr. Birck, der personlig var en Mand af enkle Livsvaner og var uden Respekt for ydre Prunk. Det var jo ham, der i sin Rigsdagstid, da Søvløverne fra Rosenborg engang ved en højtidelig Anledning var opstillede ved Tronens Fod i Rigsdagsbygningen, med Shagpiben i Munden havde sat sig op at ride paa een af dem, medens han opmuntrende klappede den paa Manken.

Til Arbejdet i Prisreguleringskommissionen medbragte Birck værdifulde Forudsætninger. Ikke blot havde hans hidtidige teoretiske Arbejde som Nationaløkonom koncentreret sig om Værdi- og Prislæren, men han havde i Aarene før Verdenskrigen udarbejdet en Række Monografier over en Del Varers Produktions-, Salgs- og Beskatningsforhold, der i 1915 udkom som Bogen „Vigtige Varer“. Overfor de mange Kalkulationer over Varepriser, der blev forelagt Kommissionen, blev Birck derfor en kyndig Kritiker med Evne til at sætte Fingeren paa de svage Punkter; han søgte i Praksis at finde frem til det, han med Genoptagelse af middelalderlig Terminologi kaldte „justum pretium“, den retfærdige Pris.

Bircks Interesse for Kommissionens Arbejde var ikke ligelig fordelt. Hans Virksomhed kunde have noget spontant over sig, saaledes at forstaa, at han kunde lade meget gaa forbi sig, men paa den anden Side kunde tage fat med uhyre Energi paa et eller andet Spørgsmaal eller en eller anden Vare, der fangede hans Interesse, og derefter blive ved, til han havde naaet et Resultat. Til det Triumvirat, der som Medlemmer af Forretningsudval-

get ledede det løbende Kommissionsarbejde: den myndige og formsikre Formand, Overformynder M. P. Friis, den til Overmaal virksomme Heilbuth og den i Reglen tavse Konsul Lauritzen, var han ofte i Opposition. Nærmest følte han sig vel paa Linie med Hauge, der dengang stod i sin fulde Kraft og endnu ikke havde anlagt det pompøse Væsen, der klædte ham saa daarligt som Minister, og med den kloge og levende Niels Frederiksen samt med den stilfærdige og sikre Jyde Jensen-Klejs; Industriens store Fører, Alex Foss, der ogsaa var Medlem af Kommissionen indtil 1918, behandlede han med Respekt, idet han værdsatte hans Redelighed og organisatoriske Evne.

Det, der karakteriserede Bircks Arbejde i denne og andre Kommissioner, var hans Evne til at *spørge rigtigt* og udtømmende. Han studerede med Interesse amerikanske Kommissioners Beretninger og drog Nytte af sit Kendskab til disse Kommissioners Undersøgelsesmetoder. Under Paavirkning herfra yndede han at betegne den adspurgte som „Vidnet“. Af spredte Kilder — ikke blot det foreliggende Materiale, men Kendskab mange Steder fra, deriblandt private Samtaler med Fagfolk — havde han Evne til at uddrage det afgørende for Sagen og stille sine Spørgsmaal derefter. Han kunde skære igennem en lang og indviklet Forklaring med et overraskende Spørgsmaal, der ramte i Centrum. I Forbindelse hermed stod sikkert hans ejendommelige Indfølgelsevne over for Menneskers økonomiske Handlingsmotiver. Birck, hvis Fader var københavnsk Manufakturhandler, og hvis Slægt et Par Generationer tilbage havde Rod blandt Uldjyderne i Hammerum Herred, havde Handelsblod i sig og forstod Købmandens Tankegang, ogsaa naar den ikke fulgte den rette Linie.

Overfor os unge Medarbejdere var Birck ligetil og kammeratlig, og han kunde i Kraft af sin Personlighed være det uden at behøve at frygte for, at nogen af den Grund skulde forsøge at slaa ham paa Skulderen. Det virkede friskt, naar Birck kom farende med ubundet Slips og Piben i Munden, smed sin legendariske gamle Hat paa Bordet og spurgte: „Naa Gutter, hvad skal jeg mene om Punkt 3?“ Det blev altid Udgangspunktet for en munter og saglig Drøftelse af et eller andet Problem, hvorom Birck vel havde sin Mening, men som han ønskede belyst fra flere Sider. Piben gik ofte ud i Argumentationens Hede, og Tændstikker og Aske spredtes omkring ham. Et diskret hensat Askebæger ænsedes aldrig. Nye Piber stop-

pedes af den løse Tobaksbeholdning i Jakkelommen. Engang under et Kommissionsmøde bredte der sig en uhyggelig Brandlugt i Mødesalen; Aarsagen opklaredes først, da Bircks Sidemand opdagede, at der var gaaet Ild i Bircks Jakkelomme, hvor han i Hast havde deponeret sin brændende Pibe, medens han talte.

Her er ikke Stedet til i Enkeltheder at belyse Bircks saglige Indsats i Prisreguleringskommissionens Arbejde. Spredt i den store „Hvidbog“s 17 Bind vil man finde en Del af hans skriftlig udarbejdede Forslag og Betænkninger, ofte i Form af et Promemorie, holdt i koncentreret Stil, eller en Mindretalsindstilling, fyldt med solide Tal og Kalkuler. Ved Bedømmelsen af Arbejdet maa det have i Erindring, at offentlig Prisregulering dengang var et helt nyt Felt for Administrationen og mødte en Tankegang i alle Erhvervskredse, der — i Modsætning til nu — var præget af en livskraftig økonomisk Liberalisme, saaledes som den f. Eks. fandt Udtryk i Storkøbmanden Peschke-Køedts Artikler i Dagspressen. Det maatte paa Folk af denne Manchestertype virke næsten som en Røst fra Fortiden, naar Birck her overfor hævdede det gamle Begreb *det almene Vel* som det, der burde være Maalestokken for økonomiske Handlingers Berettigelse, og krævede det, der nu med en ny Glose betegnes som „Samfundssind“, af Erhvervslivet.

Under den første Verdenskrig levede man her i Landet i Erhvervskredse til Stadighed under den Forestilling, at nu maatte Krigen snart høre op og den gode gamle Fribyttertid vende tilbage. Dette prægede ogsaa de overordentlige Foranstaltninger, der blev truffet fra Tilfælde til Tilfælde, efterhaanden som Spørgsmaalene trængte sig paa. Det var derfor vanskeligt fra nationaløkonomisk Side at trænge igennem med Krav om Tilrettelæggelse af Forholdene ud fra en Helhedsopfattelse af Vilkaarene for det økonomiske Liv. Birck var inde paa Standardisering af Varerne som en Forudsætning for en virkelig Prisregulering og søgte at gennemføre denne Idé indenfor Skotøjsbranchen med „Maximalstøvlen“. Dengang gik Folk nemlig med Støvler, ogsaa Damerne (jo knappere og dyrere Læderet blev, desto længere skulde Støvleskafterne være). Fabrikanterne lod sig overtale til at bringe en saadan Vare i Handelen, men tog derefter meget lunkent paa Sagen; Støvlen blev langt fra nogen Skønhedsaabenbaring, og den blev ikke den haabede Succes. Til Trods for, at Maximalstøvlen var solid og bil-

lig, foretrak Køberne de fiksere og dyrere Dessiner, der ogsaa kunde faas, og som Sælgerne anbefalede.

En særlig Interesse havde Birck for Læder- og Skotøjsindustrien. Opmærksomme Læsere af hans Bøger vil have bemærket, hvor ofte han benytter Produktionen af Støvler som Skoleeksempel. I Arbejdet for Prisregulering af denne Industrigren fik han en stærk Modstander i Max Ballin, der efterhaanden gennem en Række S sammenslutninger erhvervede sig en dominerende Stilling i Branchen. Ballin var en farlig Fjende. Han var en munter og jovial Mand. En Blomst i Knaphullet var stedse Udtryk for hans ubekymrede Optimisme. Han var velbegavet og slagfærdig og havde meget af sin Races „Mutterwitz“. Trods ydre Fremgang var Ballin dog mere Spekulant end Industrileder og Købmand. Han var Typen paa den Industrileder, der sætter Børshensyn og egne private Spekulantinteresser over Varetagelse af Industriens Tarv.

Allerede i 1916 havde Birck stærkt kritiseret Overkapitaliseringen og Børsmanøvrerne ved den S sammenslutning, Ballin og Hertz foretog af 10 Skotøjsfabrikker til A/S De forenede Skotøjsfabrikker. Ikke blot sattes Aktiekapitalen urimelig højt til 9 Mill. Kr., men det blev yderligere stillet Indehaverne af de overtagne Fabrikker i Udsigt, at de Aktier i S sammenslutningen, som de skulde overtage som Vederlag for afstaaede Værdier, vilde kunne sælges for en Kurs af 200. Som Finanstidende — formentlig inspireret — skrev: „Finessen ved det trufne Arrangement er netop, at Værdien er ansat normalt, at Køberne af de nye Aktier (Publikum) gennem denne Kursstigning, der fremtvinges paa Børsen, kommer til at betale Selskabets goodwill til Sælgerne af de oprindelige Foretagender, der har modtaget en Del af Betalingen i de nye Aktier“! Kursen blev *inden* Emissionen drevet op i 300, og Følgen heraf maatte blive, at Køberne af Aktierne fremtidig maatte stille Krav om Forrentning ikke af 9, men af 27 Mill. Kr. Dette Forrentningskrav kunde kun opfyldes ved Forhøjelse af Varepriserne.

Om Emissionen hedder det senere (i 1923) i Landmandsbankkommissionens Beretning:

„Stemningen var præpareret, og da kun 2 Mill. af de 9 Mill. Kr. udbødes (til 110 pCt.), blev der et run paa Landmandsbanken for at tegne. I Emil Glückstadts Korrespondance findes adskillige Breve fra kendte

Supplikanter om at faa Lov at være med. Inden Emissionen omsattes Aktierne til 300, saa Folk stod i Kø for at faa fat i de 2 Millioner. Beløbet overtegnedes 100 Gange, 2.700 Personer tegnede sig for større eller mindre Poster. — — — 400 Personer fik de 2 Mill. Kr. Aktier, og kun de mest begunstigede fik over 10.000 Kr. Ballin overtog selv af de 2 Mill. Kr. 750.000 plus 20.000, som han mulig har foræret bort blandt sine Venner. Ellers gaves Poster paa over 20.000 Kr. kun til ledende Mænd i Finansverdenen; de øvrige accepterede Tegninger havde Karakteren af et Naadessekretariats Gaver, givet til Folk, der enten stod Glückstadt, Ballin eller Levin nær, eller som ifølge deres Stilling var en Vennetjeneste værd. Ved at gennemgaa Listen over de smukke Navne, der var interesseret i Kursens Opretholdelse, forstaar man, hvilken halsløs Gerning det maatte være at kritisere denne Emission.“

Aktierne faldt efterhaanden, og et Par Aar efter stod de i 160. Noget maatte der gøres for at holde dem oppe, og Udvejen blev den store Sammenslutning i 1918, der ganske manglede teknisk og økonomisk Idé, men gav Anledning til Børsrygter og Kursstigning for de tre Enkeltsekskabers Aktier, samt til et Par Mill. Kr.s Fortjeneste til et Konsortium. Ogsaa af denne Sammenslutning fremsatte Birck en kraftig Kritik.

Ved de Forhandlinger om Branchens Forhold, der begyndte i 1918, var der da Jordbund for stærk Modsætning mellem Birck og Ballin, og Spændingen fandt ved en Lejlighed Udløsning i en voldsom Eksplosion, der gav Genlyd over hele Landet.

Til et Møde i det Udvalg i Den overordentlige Kommission, der beskæftigede sig med Prisansættelsen for Læderbranchens Varer, var Industriraadets Ledelse (dog uden Formanden, Alexander Foss, der var taget over til sin Gaard i Jylland) mødt talstærkt frem med Sekretærer og Stenografer. Dette usædvanlige Opbud skyldtes, at Industrien her stod overfor det første større regulerende Indgreb fra Myndighedernes Side, et Indgreb som man fra Industriraadets Side vilde søge afværget.

Industriraadets fungerende Formand indledede med nogle almindelige Bemærkninger. Derefter tog Ballin Ordet og gik hurtigt fra det saglige over til et personligt Angreb paa Birck, et Angreb, der tog Sigte paa at diskvalificere ham som Medlem af det Udvalg, der skulde beskæftige sig med Læder- og Skotøjsreguleringen. Herunder oplæste Ballin et Avisreferat

af en Tale, Birck havde holdt ved et Vælgermøde i Aalborg, indeholdende en skarp Udtalelse om Ballins Meddirektør og højre Haand, Hugo Rotherberg, som betegnedes som en forløben Hamborgjøde. Ballin vendte sig derpaa mod Birck med Ordene, „Du er en Løgner og en Æreskænder!“ Saaledes provokeret styrtede Birck ophidset hen mod Ballin, der forskrækket løftede en Stol til Forsvar. Hen over Stolen greb Birck fat i Ballins Frakkekrave, ruskede ham og raabte: „Hvor vover du at tale saaledes til mig. Husk, at jeg er en hvid Mand, og du er en Jøde.“ Da den stærkt rystede Ballin derefter drak et Glas Vand, klaprede hans Tænder hørligt mod Glassets Kant. Gloerfelt-Tarp, der overværede Optrinet, udtalte mange Aar senere, at han ved Tanken derom endnu havde den hakkende Lyd af Ballins Tænder mod Glasset i Øret. Da Ballin havde sundet sig, og der var faldet lidt Ro over Gemytterne, vilde han igen tage Ordet, men blev straks afbrudt af Birck med Ordene: „Hold din Mund, ellers faar du en Lussing.“

Efter denne Scene trak Industriraadet sig tilbage og meddelte efter en kort Drøftelse, at Raadet fremtidig ikke vilde lade sig repræsentere i Møder i Kommissionen, hvori Birck deltog. Bircks Stilling i Kommissionen var imidlertid saa stærk, at han paa Initiativ af Sekretariatet kunde vælges til Formand for det Hovedudvalg, der skulde tilrettelægge Reguleringen af Læder- og Skotøjsbranchen. For at faa Gang i Forhandlingerne henvendte Birck sig efter nogle Dages Pause gennem en Telefonopringning til Ballin, som derefter gav Møde i Kommissionen til en Forhaandsdrøftelse med Birck, en Samtale, der efter Udvekslingen af et Par Spydigheder fra begge Sider, foregik under de fredeligste Former.

I det første større Udvalgsmøde om Hude- og Læderpriser, hvor Birck præsiderede, og hvor en Række af Hude- og Læderbranchens Repræsentanter var mødt op, enedes man i Hovedsagen ret hurtigt; men vedrørende et enkelt Detailspørgsmaal viste der sig tekniske Vanskeligheder. Da Birck som en Løsning foreslog, at man skulde udskyde en Prisnedsættelse, om hvilken der iøvrigt var Enighed, i nogle Uger, bemærkede Ballin: „Ved De hvad, Professor Birck! Paa den Maade standser De Omsætningen. Hvis jeg ved, at et Par Bukser i Løbet af 14 Dage falder med 2 Kr., saa gaar jeg sgu' uden Bukser saa længe.“ Bircks Svar faldt omgaaende. Han rejste sig, bukkede hen mod Ballin og sagde med

et Blik paa dennes stærkt rundede Legemskurver: „Det kan *De* gøre, Hr. Ballin, med Deres yndefulde Skikkelse.“ — Ballin deltog i Jubelen.

Ballin hørte til den Kreds af Spekulanter, der samledes om Landmandsbanken og Vekselererfirmaet I. M. Levin & Co., og hans Død for egen Haand i April 1921 efter en kæmpemæssig mislykket Spekulation i Chevreauskind bragte Kursen paa Landmandsbankens Aktier til at vakle.

Bircks Opmærksomhed rettedes i disse Aar mere og mere mod Landmandsbanken og dens Forbindelser, der dannede et Magtcentrum, hvis Indflydelse i Landets økonomiske Liv maatte forekomme ham fordærlig.

I Svindelperioden efter den første Verdenskrig var den lette og behændige Etatsraad Emil Glückstadt den førende. Gennem Arvefølge var han i 1910, 35 Aar gammel, blevet administrerende Direktør i Landets største Bank, Landmandsbanken. Han samlede under Verdenskrigen og i Efterkrigstiden om sig og Banken en sluttet Kreds af ansete Børsspekulanter og Projektmagere, Folk, der ubekymret regnede med, at Krigsperiodens Højkonjunktur vilde vare evigt, og som ud derfra i deres Vurderinger kapitaliserede Aarsindtægter, der kun beroede paa Konjunkturen. Haussespekulationen florerede.

Landmandsbanken og dens Kreds er sikkert den største kapitalistiske Magtkoncentration, vort Land har kendt. Har der nogensinde her i Landet eksisteret et „tredie Ting“, har det været, medens denne Tafelrunde beherskede vort økonomiske Liv.

Ikke blot indenfor sin egen Kreds, men ogsaa i Pressen og dermed i den offentlige Bevidsthed, gik Glückstadt for at være en Finansmand i Verdensformat, for hvem alt lykkedes. Regeringen benyttede ham i vigtige Missioner: Ordningen af de finansielle Forhold i Forbindelse med Genforeningen, Finanskonferencen i Brüssel. For Folkeforbundet undersøgte han i 1921 Østrigs Finanser. Nationalbanken saa ydmygt op til hans Storhed, Pressen laa i Støvet for hans Magt.

Nært knyttet til Landmandsbanken var dels nogle store Industri- og Handelsforetagender, deriblandt Ø.K. og den Ballin'ske Læder- og Skotøjstrust, dels en Række Vekselerere og Spekulationskonsortier, dels endelig den store Handelskoncern, Transatlantisk Kompagni, der (indtil Udgangen af 1921) lededes af Harald Plum, og for hvilken Glückstadt var

Formand. Transatlantisk Kompagni, der havde spredt et Net af Filialer over hele Jordkloden, var et typisk Udtryk for de letsindige Storhedsdrømme, der dengang sigtede paa at gøre København — Østersøens Stabelplads — til et Centrum for Verdenshandelen efter Krigens Ødelægelse.

Medens Glückstadt endnu stod paa Magtens og Ærens Tinde, satte Birck sit Angreb ind. Paa Transatlantisk Kompagni's Generalforsamling den 10. Juni 1922, hvor Regnskabet for 1921 blev forelagt med Forslag om Likvidation eller Overdragelse til et nyt Selskab mod Betaling af 15 % til Aktionærene, rettede Birck en stærk og indgaaende Kritik mod Grundlaget for det aflagte Regnskab og mod den overdrevne Finansiering af Kompagniet. Han kritiserede dets Organisation, der var et Æskesystem, dets slette og dyre Administration og dets Handel, der havde Kædehandels Karakter, og som ikke afgav nogen virkelig Profit. „Om Aarsagen til Kraket siger Bestyrelsens Formand: „Konjunkturerne“, — I de gode Aar hed det: Ledelsens Dygtighed, i de daarlige Aar faar Vorherre Skylden.“

Mod Slutningen af sin lange Tale vendte Birck sig direkte mod Formanden, Etatsraad Glückstadt, idet han udtalte:

„Det er ikke mod Etatsraad Glückstadt personlig, at jeg optræder, men mod hans ulykkelige Finanssystem, som for at skaffe Forrentning til den for store Kapitalisation tvinger den ene Industri efter den anden ud i Forretninger, som maa ødelægge dem. Denne Finansiering er en Snylteplante paa dansk Erhvervsliv, og naar dertil slutter sig Mangel paa Vilje til i Tide at trække i Land, saa bliver Resultatet, som vi har set, at hvor Etatsraad Glückstadt har traadt med sin Finansierings-Kunst, dør vokser der aldrig Græs mere. De, Hr. Etatsraad Glückstadt, er en stor Mand — efter den københavnske Presses enstemmige Udtalelser i 5 Aar af Dimensioner, som næsten sprænger vort stakkels lille Lands Økonomi. De har Magt og Forbindelser, og dog — dør ligger dansk Erhvervsliv, og dør ligger dansk Industri, svækket og ødelagt paa Grund af Deres Finanspolitik og Deres Uvilje mod at tage den endelige Opgørelse. At sunde og nye Foretagender ikke kan faa den nødvendige Kapital, fordi denne skal bruges til at holde Værdier oppe, der forlængst er forsvundne, herfor har De Æren og Ansvar. Jo, visseligen er De en stor Mand!

Nu ender De med dette Fyrværkeri: for $4\frac{1}{2}$ Million Kr. Køb af et Underskud, der angives til $3\frac{1}{2}$ Million, men efter mit Skøn er $8\frac{1}{2}$. Det er en ganske net Afslutning for Aktionærene, men for selve det Transatlantiske Æventyr, for Koncernen og maaske for Dem selv er det ikke en Afslutning, men en Udsættelse — en Frist.“

En Maaned efter kom Landmandsbankens første Rekonstruktion og i September det store Sammenbrud, hvor Staten maatte træde til for at redde Banken. Haardt trængt af den offentlige Mening maatte Regeringen i Forbindelse med Loven af 21. September om Statens Medvirkning ved Bankens Rekonstruktion ved særlig Lov gennemføre Nedsættelsen af en Kommission til Undersøgelse af Bankens Forhold, særlig Aarsagen til Bankens økonomiske Vanskeligheder. Kommissionen anordnedes tillige som ekstraordinær Ret. Kommissionen kom til at bestaa af daværende Landsdommer Rump (som Formand), daværende Bankinspektør Green og Professor Birck. Overfor Offentligheden, der krævede Undersøgelse og Klarlæggelse til Bunds, maatte Birck blive den, hvis Navn borgede for, at dette Krav vilde ske Fyldest.

Kort efter Kommissionens Nedsættelse blev jeg af Birck opfordret til at blive Medarbejder ved Kommissionen, og jeg havde i de halvandet Aar, Arbejdet varede, et meget nært Samarbejde med ham.

Kommissionen fik Lokaler i Landmandsbanken, i øverste Etage af den saakaldte Grønske Ejendom, et smalt Hus, der ligger ved Siden af den egentlige Bankbygning. Her havde Glückstadt haft en lille Aftrædelseslejlighed paa nogle faa Værelser, og i disse indrettede Kommissionen og dens Sekretariat sig.

Her færdedes Kommissionens Medlemmer og Sekretærer — foruden mig, E. Kauffmann og senere T. B. Riber og W. Juul — og endvidere Rigsadvokat Topsøe-Jensen, der assisteredes af Revisor N. F. Torner, og Statsadvokat Viggo Thomsen, der assisteredes af Revisor Axel Andersen, samt nuværende Direktør i Landmandsbanken Poul Ingholt, der som Fuldmægtig i Banken var stillet til Raadighed med Hensyn til Fremskaffelse af Materiale fra denne. Under særlig Travlhed blev ogsaa Badeværelset inddraget til Kontorlokale.

Næppe nogen Opgave har passet Birck bedre end den, der nu skulde løses, og han følte det som et stort personligt Ansvar, at den blev løst til Bunds. Hans tidligere Kritik forpligtede; han havde yderligere i en Artikel mellem Rekonstruktionens to Faser, betitlet „fhv. Direktør Emil Glückstadt som Bankleder“ (før Glückstadt blev forhenværende), offentlig givet en Vurdering af de Mangler ved Bankens Ledelse, der havde ført til Misèren, som dengang endnu ikke var blevet til Katastrofe. Her havde Birck ikke blot en vid Jagtmark for sin ejendommelige Sporsans overfor Svindel af enhver Art, men tillige et stort Materiale for økonomiske Studier over Udviklingen i en hektisk Højkonjunktur. Her var der et Grundlag for den Vekselvirkning mellem Teori og praktisk Erfaring, der kendetegnede Birck som Nationaløkonom.

Birck kastede sig ind i Arbejdet med voldsom Energi. Karakteristisk for ham var det, at det lykkedes ham, blot med en enkelt Medarbejder til Hjælp, i Løbet af den første Ugestid paa Grundlag af de foreliggende officielle Aarsregnskaber og Beretninger at udrede Traadene og Tabene i den Harald Plum'ske Koncerns Mylder af gensidigt indfildrede Selskaber. Resultatet blev uddybet, men ikke væsentlig ændret, ved senere Detailundersøgelser. Ved disse senere Undersøgelser blev det parodiske Samhandelssystem mellem disse Søsterselskaber og Datterselskaber klarlagt, et System, hvis købmandsmæssige Forrykthed kulminerede i, at hvert af Selskaberne havde Ret til at sende ubeordrede Varer i Konsignation til hvert af de andre Selskaber og at trække en Veksel paa Beløbet. Varerne fordyredes derved ofte med flere Fragter og beregnede Avancer og sendtes fra Sted til Sted til stadig forøgede Priser, hvorved Tabene, da Priserne paa Verdensmarkedet faldt, kunde kamoufleres, indtil Varerne endelig maatte sælges til udenforstaaende for Spotpris. Naar et Vareparti f. Eks. var fragtet tre Gange over Atlanterhavet, inden det blev solgt, maatte Tabet blive derefter. Det samlede Tab maatte tilsidst — saavel for Koncernen som det deraf flydende Tab for Banken — skrives med nicifrede Tal.

Med samme Virkelyst tog Birck fat paa Behandlingen af Forholdene i en Række Dampskibsselskaber, i hvis Aktier betydelige og mærkelige Spekulationer havde fundet Sted i Banken, paa Bankens Forhold til offentlige Laan og paa Udredningen af den indre Udvikling i en Række Industri- og Handelsselskaber, der var tabgivende Debitorer i Banken.

En dybtgaaende Undersøgelse blev foretaget af Ballin-Koncernens Forhold. Det blev bl. a. dokumenteret, at Max Ballin og hans Meddirektør Hugo Rothenberg til Stadighed i stort Omfang havde spekuleret i deres eget Selskabs Aktier, foruden at de havde været Deltagere i en Mængde andre Spekulationer, resulterende i Tab paa 6 Mill. Kr. i Vekselererfirmaet I. M. Levin & Co., hvorfra Tabet havnede i Landmandsbanken. Punkt for Punkt kunde det godtgøres, hvorledes Hensynet til Børskurserne havde været det ledende ved deres Dispositioner og Regnskaber. For Rothenbergs Vedkommende kom hertil nogle mislige Pengetransaktioner med Firmaets Kunder.

Birck supplerede i udstrakt Omfang de Oplysninger, Gennemgangen af Bøger, Protokoller og Korrespondance gav, med Samtaler med de paaældende Firmaers Ledere og Funktionærer og kom derved langt nærmere ind paa Livet af de Motiver, der havde været bestemmende for Transaktionerne, og de personlige Forhold, hvorom Bøgerne intet fortalte.

For Bankens Vedkommende var naturligvis Direktionens Korrespondance og indbyrdes Telegramudveksling af Betydning for Forstaaelsen af mange Ting. Den var noget vanskelig at trænge ind i, fordi Firmaer og Personer ofte betegnedes med sindrige Omskrivninger eller fantastiske Øgenavne. Etatsraaden paa den anden Side af „Niels Juel“ betegnedes saaledes som „Elefanten“, hvilket efterhaanden „forkortedes“ til „Snabelen“ — en enkelt Gang ændret til „Snøbelen“. Formanden for et andet af vore store nationale Foretagender betegnedes som „Fjolset“ og saa fremdeles. Det var en stor Fornøjelse for Birck at gætte disse Gaader. Nogle alenlange Telegramudvekslinger syntes en Tid helt uforstaaelige. De drejede sig om Vejr og Vind, Befindende og Søsyege og alskens tilfældig Snak, holdt i en for udenforstaaende ret uforstaaelig Jargon. Det varede et Stykke Tid, inden vi blev klar over, at de ikke indeholdt værdifulde Oplysninger i et eller andet Kodesprog, som det gjaldt om at dechiffrere, men kun var, hvad de gav sig ud for. At nogen skulde kunne benytte den dyre udenlandske Telegrafforbindelse til saa ørkesløst et Formaal, havde Birck vanskeligt ved at tro.

I Banken som hos dens Kreds af Debitorer var det en Kræftskade, at de ledendes Interesse ganske var opslugt af Børsen, hvor Kurserne paa Kredens Favoritpapirer manipuleredes gennem vekslende Konsortier ved Ud-

bredelse af Rygter om, at nu skulde Papiret stige. Glückstadt og hans Meddirektør Ringberg var de førende i disse Spekulationskonsortier, hvis Deltagere ofte kun var kendt af dem, men ikke af Banken som saadan. Efter Spekulationens Udfald kunde det saa afgøres, om det var Direktørerne personlig eller Banken (eller vedkommende Selskab), der havde været Deltager i Konsortiet. Herved blev det let for Personerne at fri sig for Tab, naar Kurserne gik ned, medens Fortjenesten til dem var sikker.

Glückstadt havde en god all-round Bankuddannelse, her og i Udlandet. Ringbergs Forudsætninger for at beklæde sin Stilling gik ikke ud over dem, han havde erhvervet paa et Vekselererkontor (I. M. Levin & Co.). De var begge uden dyberegaaende økonomisk Viden og Forstaaelse.

I disse Aar maatte det ene Selskab efter det andet standse Virksomheden og træde i Likvidation. Men det personlige Sammenhold mellem Lederne var stærkt, og det lykkedes som oftest formaaende Venner at faa Direktørerne i forulykkede Selskaber anbragt i andre ledende Stillinger, uanset hvor udygtige de havde vist sig. Denne Flugt fra Ansvarret hos de ledende, medens Aktionærerne, Funktionærerne og Arbejderne maatte bære Byrderne ved Tab eller Arbejdsløshed, forargede Birck, der udarbejdede Tekst til et Standard-Telegram (til en Reder), som han med Virkning citerede, hver Gang et nyt Tilfælde af denne Art indtraf. Det lød: „Skibet er gaaet under med Mand og Mus, men gudskelov, Kaptajnen blev reddet.“

Paa forskellige Tidspunkter viste der sig kraftige Bestræbelser for at standse eller indskrænke Undersøgelsen. Ikke blot var de indflydelsesrige Kredse, som var Undersøgelsens Genstand, af gode Grunde interesseret heri, men ogsaa hos andre betydende Faktorer kom der Betænkeligheder frem ved Omfanget og de mulige Virkninger af de Afsløringer, der kunde ventes. Medvirkende hertil var det sikkert, at de Transaktioner vedrørende et Konsortium i Kabel-Aktier, som senere medførte en Bedrageridom over den ansete Industrimand H. P. Prior, ligesom tilfældigt blev spillet Kommissionen i Hænde fra Bankens Side paa et tidligt Tidspunkt af Undersøgelsen. Man kunde ikke værge sig mod den Opfattelse, at dette var en Manøvre, der skulde skræmme: Vilde ikke hele Toppen blive skaaret af Erhvervslivet ved fortsatte Undersøgelser? Kunde de „an-

sete Mænds Fagforening“ holde til det Mandefald, der eventuelt vilde komme? Det lykkedes Birck at afværge Anslagene mod Arbejdets Fortsættelse.

Mellem Kommissionens Medlemmer deltes Arbejdet saaledes, at Formanden væsentligst tog sig af de retslige Undersøgelser, medens Birck og Green varetog de øvrige Undersøgelser, herunder en Række Samtaler, der ikke foregik i retslige Former. Efter at have opklaret den foran nævnte Prior-Sag deltog Green dog ikke meget i det daglige Arbejde.

For Birck blev det væsentlige at søge de økonomiske Fejlgreb opklaret, der havde ført til Katastrofen, medens Rump lagde Hovedvægten paa Klarlæggelsen af den strafferetlige Side af Sagen. Efter Rumps Opfattelse maatte Undersøgelsen koncentreres om Forholdene i selve Banken, hvorimod Birck vilde have Undersøgelsen ført videre ud til Bankens Debitorer for at faa konstateret, *hvorfor* Banken havde Tab paa sine Tilgodehavender hos dem.

Denne forskellige Opfattelse med Hensyn til Omfanget af Kommissionens Arbejde førte til Tider til stærke Meningsudvekslinger, og den Form, disse antog, var sikkert paavirket af, at de to stridende Parter var hinanden saa ulig i Aandsform og Levevis som vel muligt.

Rump fungerede med et Urværks Præcision. Han kom og gik paa Klokket. Det fortaltes om ham, at han en Aften havde vanskeligt ved at falde i Søvn, indtil han opdagede, at der var noget, han havde forsumt. Han havde glemmt sin sædvanlige Aftentur. Tro mod sin Tilværelses Skema stod han da op, klædte sig paa, gik sin Tur ad den faste Rute, klædte sig af, gik i Seng igen og kunde nu hengive sig til den retfærdiges Søvn.

Heroverfor stod Bircks indgroede Negligering af Klokket, hans impulsive Arbejdsmaade og manglende Respekt for ydre Former. Han var mindst af alt Kontormand. Bircks Dagsøvn og Nattevaagen medførte forøvrigt, at allerede tidsmæssige Hensyn gjorde et egentligt Samarbejde vanskeligt. Rump mødte paa Slaget 9, og Birck indfandt sig ud paa Eftermiddagen, i Regelen ved 13-Tiden. Engang var han ved et Tilfælde kommet tidligt op. Formanden og Kommissionens Medarbejdere sad ved Frokosten om det runde Bord, da Bircks bekendte Tobakshoste hørtes paa Trappen. Kort efter blev Døren slaet op; med afmaalte Skridt traadte

Birck ind og oplod med Triumfatormine sin Røst: „Paa Slaget 12 traadte Phileas Fogg ind i Klubben og udbrød: Mine Herrer!“

Ved disse Meningsudvekslinger om Undersøgelsernes Omfang lagde Birck ikke Fingrene imellem. Han chokerede saaledes ganske den pæne Landsdommer ved engang i Stridens Hede at betegne ham som „en Jurist, der er avanceret som Følge af Tyngdeloven“.

Birck udfoldede i hele Kommissionens Virketid et utrætteligt Arbejde. Var han først kommet i Gang med en Sag, fortsatte han helst ud i eet Træk, saa længe det var muligt. En væsentlig Del af mit Arbejde sammen med ham blev derfor Natarbejde, ofte indtil den første Morgensporvogns Klemt mindede om, at det var paa Tide at søge Hvile.

Ved Midnatstid plejede vi at gøre en lille Pause og gaa over paa Hotel Kongen af Danmark, hvor Birck boede. Vi indtog der en Forfriskning, bestaaende af The, der var sat op paa Bircks Værelse; dertil nogle Kiks, som Birck opbevarede i en Blikdaase. Ved særlige Lejligheder, naar Birck i Forvejen havde indrettet sig paa Natarbejdet, bestod Traktementet til Gæsten af det, Birck plejede at kalde „et Trug“, d. v. s. en Bakke med 4 Stk. Smørrebrød og en Pilsner.

Hotellets Elevator var af den Type, der kræver Betjening med et Haandsving til Igangsætning og Standsning. Med synlig Stolthed betjente Birck selv Elevatoren; han var den eneste, der havde Hotellets Tilladelse til selv at føre den. Han betragtede sig nemlig som udlært i Faget, idet han i sin Ungdom bl. a. en Tid havde ernæret sig som Elevatorfører i U. S. A. Undertiden lykkedes det ham virkelig at faa Elevatorstolen standset nøjagtig ud for Etagen.

Ved en Cigar drøftedes Arbejdet eller andre Emner: Liv og Død, en Artikel i hans Yndlingstidsskrift „The new Statesman“, der havde givet ham visse Impulser, Problemer i hans videnskabelige Arbejde eller Dagens Begivenheder. Bircks Interesser og Viden var vidtomspændende. Han var ikke indsnævret i sit Fagomraade, men var aaben overfor alle Kulturlivets Foreteelser (bortset fra Musikken, som han ikke havde Øre for). Han var en Mand af Aand. Ofte kredsede Samtalen om Alderens Problemer. Ligesom Knut Hamsun frygtede Birck nemlig Alderdommens nedbrydende og stivnende Virkninger. Han havde dog, nu da han selv var kommet ind i Halvtredserne, forladt sin tidligere kategoriske Paastand

om, at man skulde skydes, naar man blev 50, et Postulat, der forøvrigt dementeredes af hans egen Vitalitet, og havde ændret den til, at de yngre skulde handle, de ældre „sidde i Raadet“.

Birck var begyndt at ryge Cigarer! Ikke saaledes at forstaa, at han havde lagt den Shagpipe paa Hylden, der i Tegnerens Streg var blevet en Del af hans Udseende, men han vekslede nu mellem de to Former for Tobaksnydelse. Han købte Cigarerne hos en lille Fabrikant paa Hjørnet af Holmensgade og Laxegade, der ikke havde store Generaludgifter og derfor kunde sælge dem billigt; de billigste kostede da 7 og de dyreste 9 Øre Stykket, og det var en Udmærkelse, der omhyggelig understregedes, naar man blev budt en af de 9-Øres. De var ikke smukke, men rygelige. Birck skar ikke Spidsen af sin Cigar, men glødede den i Flammen fra en Tændstik, hvorefter han stak den svagt glødende Spids af Cigaren i Munden og tændte Cigaren. Det saa nervepirrende ud. Om han, som nogle paastod, slukkede Gløden med Tungen, skal jeg lade være usagt.

Med disse Cigarer havde Birck forøvrigt i Landmandsbankkommissionen en frydefuld Oplevelse. En af de Personer, hvis Forhold gav Anledning til nærmere Undersøgelse, det var for Resten „Fjolset“, var tilsagt til „Samtale“ med Birck, der bød ham en af sine Cigarer. Han, der var kendt som en erfaren Ynder af Livets gode Gaver, røg Cigaren med tilsyneladende Velbehag, idet han langsomt og nydende pustede Røgen ud gennem sit Satrapskæg. Og da skete det uventede. Da han var færdig med Cigaren, ikke blot roste han den, men *bad om een til*. Han fik den naturligvis, og da Samtalen var forbi, sagde Birck til mig: Han maa have været haardt trængt; lagde De Mærke til, Ekscellence, at han bad om een til af mine Cigarer!

Trods sine to Ægteskaber bevarede Birck i sin Levevis en Ungkarls Vaner. Han kunde ikke føje sig ind i „et velordnet Hjem“s Regelmæssighed. Tilværelsen paa Hotel Kongen af Danmark passede ham; her var han uafhængig, kunde sove, arbejde og spise, naar det konvenerede ham. Han følte sig tilpas i sine Værelser mellem sine egne Møbler og sine Bøger, der i det væsentligste var Brugsbøger, og som han ryddede ud iblandt, hver Gang Antallet truede med at blive overvældende. Fra en mørk Krog luede den gyldne Bronze i en Buddhafigur, hvis kontemplative Ro stod i stærkeste Modsætning til Bircks egen Rastløshed.

Selv om Birck efterhaanden — tildels gennem Arv — raadede over en efter danske Forhold anselig Formue, gennemførte han her i det daglige en enkel Levevis, der stærkt kontrasterede mod Grosserer- og Spekulantmilieuets vulgære Pragtudfoldelse. Hans eneste „Luksus“ var i og for sig, at han efterhaanden fyldte Væggene med Portrætter af de faa Venner af hans egen Generation, han særlig satte Pris paa; han lod dem male af Portrætmaleren Johs. Nielsen. Naar Birck betragtede sine Vægge, saa han: Ove Rodes tænksomme Hoved, Landbrugshistorikeren Henrik Pedersens ædle Bondeansigt, Harald Westergaard, om hvis Portræt Birck lidt maliciøst kunde bemærke: „Kan De se, hvor det lykkedes Maleren at faa det jesuitiske Ansigtsudtryk frem, som Westergaard undertiden kan have?“ Endvidere Jak. Kr. Lindberg, alvorstynget og barsk, Axel Nielsen, læsende i en usynlig Bog, og Chr. Reventlows bidske og energiske Ansigt.

Med disse Portrætter paa Væggene følte Birck sig i godt Selskab, og saa naar han var alene.

Paa „Kongen af Danmark“ — ved Siden af Nationalbanken — befandt Birck sig i det københavnske Finanscentrum. Rundt om laa Landmandsbanken, Handelsbanken og Det østasiatiske Kompagni. Nærved laa Rigsdagen, Ministerierne, Børsen og Privatbanken. Herfra havde han mange Traade løbende til de Steder, hvor store Begivenheder fandt Sted, og han var let at finde for de mange, der søgte hans Raad og Hjælp. Han havde under Arbejdet i Landmandsbankkommissionen ofte Forhandlinger med sin Genbo, Etatsraad H. N. Andersen i Ø. K., hvis konstruktive Virke han respekterede. Engang da H. N. Andersen bad ham komme over til en Samtale, havde Birck Følelsen af, at H. N. Andersen vilde opnaa noget hos ham. Han indrettede sin Holdning derefter og forbløffede aldeles Ekscellencen ved at aabne Samtalen med: „What can I do for you?“

Birck formede gerne sine Erfaringer til korte Sentenser, som han yndede at anvende, naar passende Lejlighed bød sig. Naar han havde Vanskelighed ved at føre sit Standpunkt igennem, udbrød han klagende: „Jeg *har* Ret, men jeg *faar* det ikke.“ Var det svært at faa de Oplysninger frem, han ønskede, fordi der var Sammenhold om ikke at sige noget, lød det: „En Kæde er ikke stærkere end dens svageste Led.“ Det gjaldt da om at finde dette. Hans Forkærlighed for den sidste Sætning stammede sik-

kert fra, at han engang i Folketinget havde anvendt en Variation af den med voldsom Effekt:

Birck havde under Finanslovdebatten holdt en stor og vægtig Tale. Den var lang, men paahørtes med Opmærksomhed paa Grund af dens saglige Indhold og blændende Form. Da Birck var færdig, fik Æsketrolden Ivar Berendsen Ordet og søgte paa forskellig Vis at udviske det Indtryk, Talen havde gjort; bl. a. talte han om den Belastning af Tilhørernes Taalmodighed, Talen havde været. Birck svarede, at, naar Ivar Berendsen talte om en stærk Belastningsprøve, sammenlignede han aabenbart Folketinget „med en Kæde, hvis Bæreevne afhænger af, hvor meget man kan belaste dens skøreste Led med“.

Det fortæltes om Birck, at han begyndte sin journalistiske Løbebane ved en Dag at møde op paa Socialdemokraten hos Redaktør Wiinblad for at faa en Artikel, han havde skrevet, optaget i Bladet. Uden nogen Indledning eller Forklaring startede den unge Birck ved med store Gestus at læse op af Artiklen og lod sig ikke standse af nogen Afbrydelse. Denne Trang til at læse op, naar han havde skrevet noget, han var tilfreds med, fulgte Birck gennem Aarene, og han læste — eller deklamerede — godt. Det kunde være en af de „Forhastede Nekrologer“, som han i disse Aar skrev om enkelte af sine Uvenner eller Folk, hvis Virksomhed forekom ham skadelig. Enkelte af dem er trykt, andre ikke. Birck lagde megen Kunst i deres Udarbejdelse og mente, at „de var gode at have liggende til passende Lejlighed“.

Bedst husker jeg Oplæsningen af et Opus, Birck udarbejdede over nogle Papirer, der kom frem ved Undersøgelserne i Transatlantisk Kompagni, og som omhandlede forskellige dilettantiske Forsøg paa at gribe ind i Verdenspolitikken fra den Plum'ske Koncerns Side. Denne Koncern havde gennem Russisk Handelskompagni haft betydelige Interesser i Rusland, der var gaaget tabt ved Revolutionen, og var derfor interesseret i Modrevolutionens Fremgang. Der opereredes i Fantasien i disse Papirer med Denikins og Koltschacks Arméer og udkastedes i det hele store strategiske Planer. Birck skrev en henrivende Parafrase over disse barnlige, men ogsaa farlige, Fantasterier, og han læste den op, efterhaanden som Bladene kom fra Skrivemaskinen, staaende paa en Stol og med Udfoldelse af hele sit dramatiske Talent. Den var efter Sagens Natur ikke bestemt

til Offentliggørelse. Nogen Tid efter stod den imidlertid at læse i det kommunistiske Blad „Klassekampen“. Min udmærkede Kollega Kauffmann og jeg blev, om jeg husker ret, ved den Lejlighed suspenderede, formodentlig som mistænkte for at have medvirket ved Offentliggørelsen, og først efter at vi telegrafisk havde hjemkaldt Birck, der var paa et Par Dages Rejse til sin Plantage i Jylland, blev Suspensionen hævet. Det blev senere opklaret, ad hvilke mærkelige Veje dette Aktstykke var kommet i Bladets Besiddelse; men det er en anden Historie.

For Bircks saglige Indsats i Landmandsbankkommissionens Arbejde skal der ikke nærmere redegøres her. Resultaterne er nedlagt i Kommissionens trykte Beretning, ikke i det Omfang, Birck havde ønsket, men dog tilstrækkeligt til, at Beretningen for den, der forstaar at læse, endnu tyve Aar efter dens Fremkomst i Virkeligheden er rystende Læsning. Den senere Bank- og Aktieselskabslovgivning kom i meget til at bygge derpaa.

Birck forlod Landmandsbankkommissionen som en træt og skuffet Mand. Den Udrensning, han havde kæmpet for, blev kun delvis til Virkelighed. Eksempelvis kunde Harald Plum, der fik en Dom, der af den offentlige Mening nærmest opfattedes som en Frifindelse, fortsætte sin Virksomhed med Crown Butter, og først Skudet paa Thorø satte Punktum for hans Virksomhed, hvorefter hans bedrageriske Transaktioner ikke lod sig skjule. Men ogsaa paa mange andre Felter var Udrensningen ikke ført til Bunds, og Aar skulde hengaa og yderligere Misgreb gøres, inden Forholdene bedredes. Tiden gav Bircks Synspunkter Ret.

I et Aar efter Kommissionens Ophør afholdt Birck sig konsekvent fra enhver offentlig Meningsytring. Det faldt ham sikkert svært, men han havde paalagt sig selv denne Afholdenhed, og han kunde virkelig gennemføre den.

Hans aktive Indstilling overfor Ting og Begivenheder lod sig dog ikke varigt holde nede. Han begyndte snart igen at lade sit Sind fylde af de store økonomiske og sociale Spørgsmaal, Kronepolitik og Krisepolitik, Bankforhold og Landbrugsforhold. Hans manende Stemme hørtes atter i Dagens Debat, og hans Klarsyn overfor de kommende Ting gjorde sig paany gældende. Han var bl. a. stærkt optaget af Bestræbelserne for at genrejse Privatbanken, Tietgens gamle Bank. Han ansaa Tietgen for

den eneste store Bankmand, vort Land har haft, og følte det forsmædeligt, om hans Bank skulde gaa under. Han forudsagde, at Vareudvekslingen vilde afløse Verdenshandelen, og formede Slagordet: I en Verden af gale, maa den kloge opføre sig som gal.

Under et voldsomt Pres af Arbejde med Udarbejdelse af en Plan til et storstilet, offentlig finansieret Boligbyggeri til Modvirkning af Arbejdsløsheden, mødte han i 1933, knap 62 Aar gammel, den bratte Død, han altid havde ønsket sig.

Mange andre offentlige Kampagner end de her berørte, har Birck ført. Hans første store Kamp var rettet mod P. A. Alberti, den handlekraftige og kyniske Justitsminister, der havde lanceret Ordene: Man kan gøre, hvad man vil her i Danmark, blot man *gør* det. Det skyldtes ikke mindst Bircks voldsomme Angreb, dels i Folketinget, dels i Bladet „Vort Land“, at Kolossen bragtes til Fald.

Erindres vil ogsaa hans Angreb mod Maal af mindre Format, saaledes mod enkelte Højesteretssagførere. Eller hans tilintetgørende Spørgsmaal til Hassing-Jørgensen paa Diskonto- og Revisionsbankens Generalforsamling, hvor Birck, der nærede Tvivl om Regnskabets Holdbarhed, spurgte: „Tør De sætte Deres Ære i Pant derpaa?“

Bircks Angreb rettedes ofte mod Personer. Med sin udprægede Realitetsans forstod han, at, navnlig i et lille Samfund som vort, maa Kamp mod fordærvelige Systemer tillige blive en Kamp mod de Personer, der i Kraft af økonomiske eller magtbestemte Interesser er Systemernes Bærere. Han satte al sin Kraft ind i det velovervejede, med pludselige Angreb, det voldsomme *élan*, der i Reglen hurtigt bragte ham Sejren. Til langvarig Stillingskrig savnede han Udholdenhed eller Taalmod. Det er som Kritiker og som den store Udrenser, hans Navn vil leve, og ikke som taalmodig Opbygger af noget nyt Samfundssystem. Dette laa uden for hans Evne og Interesse. De smaa Slyngler interesserede ham ikke. Ofte citerede han Verslinierne:

“The petty rascals fether clank,
the wholesale robber starts a bank“.

Han besad i højeste Grad selv det Tjenersind overfor Samfundet, som han ønskede skulde afløse Profitbegæret og danne det nye Grundlag, paa

hvilket Fremtiden burde bygges. Viden og Indsigt var for ham ikke blot Stof for videnskabelig Tænkning, men følte som et personligt Ansvar, der bød ham sætte Evner og Kræfter ind til det yderste for det, han efter alvorlig Prøvelse ansaa for det rette. Han var klar over, at det at have Ret i sig selv er af ringe Betydning; det afgørende er, at det rette bliver til Virkelighed. I Angrebet var han frygtløs for sin Person og uden Hensyntagen til, hvem det maatte behage eller mishage. Han var ligegyldig for sit Forsvar, men derfor ogsaa let at saare. Han var en kampglad Mand.

Birck havde ønsket sig Magt for at føre sine Synspunkter til Sejr. Og i sine sidste Aar havde han Magt, større end han vist nok selv var klar over. Naar han talte, lyttede Danmark, og for mange stod han som sit Landsaarvaagne Samvittighed. Da han døde, var der mange rundt i Landet, der tænkte: Birck er død, hvem skal nu sige os Sandheden?

Som Skribent og Taler kendte Birck tilfulde Ordets Magt. Han arbejdede med sit Sprog som en Kunstner og glædede sig, naar han fandt det korte og prægnante Udtryk for sin Tanke, naar hans Ord havde Bid. Undertiden kunde han i Iver for Korthed tvinge sit Sprog til en stofmættet Fortætning, der gjorde Tilegnelsen vanskelig; men i lykkelige Øjeblikke faldt hans Stil let og ubesværet, og han kunde finde slaaende Billeder for det, han vilde udtrykke. Mange af hans Sætninger er blevet staaende med Ordsprogets Styrke. Straalende baade fra Indholdets og Formens Side er Artiklen „Om Pengegrise“, der gengives i det følgende Afsnit.

Dette satiriske Essay, der betegnedes som en zoologisk-finansiell Studie, fremkom i Politikens Kronik den 24. Maj 1922, altsaa kort før Landmandsbankens Sammenbrud. Det blev optrykt samme Sted den 27. Oktober 1929 efter Harald Plums Endeligt.

Holger Koed.

Om Pengegrise

En zoologisk-finansiel Studie

AF PROFESSOR DR. POLIT. L. V. BIRCK

Om Pengegrise

En zoologisk-finansiel Studie

MEST yndefuld blandt Gnaverne er det kaninagtige Marsvin — paa Engelsk Guinea-pig — graciøs, blød af Skind, lydløst springende, med lille Baghoved, gode Bideredskaber, sværmavet, alt i alt harmløs, næsten elskelig. Naar den ligger i Solen, tyggende, fordøjende, afbidende sin Føde med hurtige og sky Ryk, kigger den sig omkring med store, forskræmte Øjne, hvori naturlig Fejghed, Uansvarlighed og samtidig en lav Snuhed giver sig Udtryk. Men næppe opfanger dens lange Øre Bondens Traad, før den sætter af i et langt Spring, løber hen ad Marken og skjuler sig bag en Jordhøj, men den kommer frem igen, naar alt er roligt, og fortsætter fræk som en Vandregørshoppe sit afbrudte Maaltid. Optræder den enkeltvis, er den uskadelig, nærmest dekorativ; men kolonivis er den en Landeplage, som man rettest behandler paa samme Maade, som de avstralske Bønder dens Frænder Kaninerne, driver dem sammen i et Indelukke og knuser deres Rygrad med tykke Stokke.

Som i Gnaververdenen har vi ogsaa i Menneskeverdenen en Varietet, der kaldes Guinea-Gris; i England var det Reglen, at Bestyrelsesmedlemmerne i Aktieselskaber fik 21 Shillings — en Guinea — for hvert Bestyrelsesmøde, de overværede; Folkevittigheden og derefter Sproget betegnede dem som Guinea-pigs, Guinea-Grise. Hr. Schovelin har, inden han selv gik ind i Aktieselskaber, oversat Ordet paa Dansk for en Snes Aar siden, da han kaldte dem Pengegrise med en veludviklet Revne i Ryggen. I Danmark nøjedes Pengegrisene ikke med 21 Shillings pr. Møde, deres Honorar gaar op i Tusinder; det vakte i sin Tid Jubel paa Dannebrog's Generalforsam-

ling, da en urimelig Aktionær forlangte, at intet Bestyrelsesmedlem maatte faa mere end 20,000 i Tantième; men Pengegrisen kan ogsaa tage mindre, og vi ser da ogsaa, at smaa Selskaber kan faa agtede Navne uagtet Tantièmen og Lønnen ikke naar 1000 Kr.

Pengegrisen er ligesom sin gnavende Broder altædende. Mange Mennesker hører til Racen uden at komme til at udøve dens Funktioner; Professor Deuntzer fortalte mig en Gang, at jeg ikke kunde gøre mig Begreb om, hvilket Spektakel der var selv med agtede og rige Mænd i deres Konkurrence om Bestyrelsesben, og hvilken Paatrængenhed og Billiggørelse af sig selv, de udviste, for at faa et saadan „Job“. Hos os maa der være mere end 10,000 Bestyrelsespladser, naar heri iregnes Revisorer og Direktører. En af vore større Banker, der kom i Nød, havde 29, en anden 24. Pengegrisen er absolut parasitær, den sætter sig i Stilhed paa en dygtig Forretningsmand, smigrer ham, roser ham, gaar hans Ærinder og navnlig lukker Øjnene paa rette Sted; dens Hovedkarakter er ligesom dens dyriske Genparts, Harmløshed; den bør ikke straffes, thi den véd ikke, hvad den gør (det gør nu ikke saa meget, thi den gør ingenting), men den forstaar heller ikke, hvad andre gør, og det er slemt, thi den skal kontrollere og indestaa med et agtet Navn. Pengegrisen skal helst være en god og agtet Borger, der hverken har været konkurs eller straffet. Man venter af den Diskretion og absolut Tavshed, ogsaa i Bestyrelsesmøderne. Baade af Træning og Mangel paa Begavelse forundrer den sig ikke. Pengegrisen stiller ikke generende Spørgsmaal, den spiser af Haanden; Direktøren giver den visse, ofte ligegyldige Oplysninger (man erindre Bestyrelsesmødet fra Otto Benzons herlige Stykke!). Hvis en enkelt Gang et Bestyrelsesmedlem føler sit Ansvar og stiller nærgaaende Spørgsmaal, gaar det ham, som den afdøde Thøger Holm, der mistede sin Plads i en stor Banks Bestyrelse, fordi han var for nysgerrig. Den danske Pengegris holder af god Mad, er venne-sæl, dunker paa Maven, klapper paa Skulderen og har, naar Tantièmen udbetales, et uimodstaaeligt Smil, som med Held konkurrerer med Mary Pickford og Ernst Rolf, og som kunde gøre den anvendelig som Odolreklame. Den rigtige Guinea-Gris har altid travlt, han kommer for sent til Bestyrelsesmøde, fordi han lige har været i et andet, og, trækkende sit dobbeltguldkapslede op af Lommen, fortæller han beklagende, at han om en halv Time skal være til et tredje Møde og derfor haaber, at Sagerne

gaar hurtigt fra Haanden, en Forventning, Direktøren med et bredt Smil lover at virkeliggøre. Det højeste Antal Selskaber, en enkelt Mand skræver over her i Landet, er 50. Reglen er for et bedre Navn 10 à 15; de Direktører, der fik deres Afsked fra Laane- og Diskontobanken, fordi de ikke havde passet paa der, sad hver og drog Tantième fra et Dusin Selskaber. Begynderne og de mindre agtede maa nøjes med et Par Stykker, men der er utrolig mange Mennesker, hvis væsentlige Indtægt er Tantièmer, og de staar højt i Skattelisten.

Indenfor Varieteten kan der skelnes mellem mange Underafdelinger. Den første Gruppe dannes af *Bankdirektører og Konsortialledere* og *Spekulanter*, der paa givne Tider raader over betydelige Aktieposter. Deres Opgave er ikke den at gavne Selskabet, men den at varetage deres egen eller Bankens Interesser, enten det nu er som Kreditor eller Aktieholder. Den Gruppe er mere interesseret i Kursen end i Selskabets Stabilisering over det lange Løb. At en Bankdirektør sidder saa mange Steder for at varetage sin Banks Interesse, vilde der ikke være noget at sige til, hvis hans Tantième gik i Bankens Kasse og ikke i hans egen Lomme, men det kan ikke nægtes, at hans og Bankens Interesse ikke bliver den samme, naar han faar Tantièmen, idet hans Tantième er afhængig af en smuk Opstilling af Balancen. Den næste Gruppe er Ringen af *store Aktiedirektører*, der belønner hinanden ved at sidde i hinandens Selskaber efter Recepten: Du faar 10,000 hos mig, saa skal jeg have 12,000 hos dig; disse forskellige Selskaber, hvori den samme Direktør sidder, staar ikke i Forbindelse med hinanden, saaledes at man kunde tro, at det var Vedkommendes specifikke Viden, som gjorde ham egnet til Pladsen. Man regner, at denne Gruppe raader over 1000 „Ben“, fordelt over 50 Personer.

En tredje Gruppe danner Vekselererne, der for et Konsortiums eller en Banks Regning jobber i vedkommende Selskabs Aktier. Man taler ofte om, hvor lidt Kendskab en Arbejder vilde medføre til et Bedriftsraad, men paa den anden Side vil man undre sig over, hvad en Vekselerer med blot Kontoristuddannelse kan gavne i en Bestyrelse for et Industriselskab, der har Brug for Teknik, Markeds- og Varekundskab.

Hertil slutter sig *Korporationssagføreren*, en mundstærk, formalistisk og af egen Værdighed gennemtrængt Højesteretssagfører, der ved Paa-passelighed, gode Albuer, Trofasthed og Villighed varetager dette Sel-

skabs Rettigheder og faar Lov til at skrive dets Skøder og Dokumenter. Medens det danske Erhvervslivs Ledere har en almueagtig Foragt for Videnskab og Teori, har de en ligesaa almueagtig Overtro for Højesteretssagføreren, der kan redde dem i en Klemme, hvor det kan dreje sig om 100,000. Vor fineste Jurist, en nu afgaaet Professor, har vel aldrig haft mere end 10,000 om Aaret, og jeg kender Højesteretssagførere, hvis Begavelse ikke var overvældende, der kan naa op paa det ti- eller tyvedobbelte. Er Vedkommende repræsentativ, med et ligeskaaret, glatbarberet Ansigt, med en Camouflage af myndig Værdighed, med en Brutalitet, der kan holde en vidskræmt Aktionær i Orden, og med en tilstrækkelig bøjelig Samvittighed og Evne til logisk at bevise, at to og to er fem, bliver han Repræsentantskabets Formand; ogsaa en ældre, agtværdig Overretssagfører kan bruges, særlig naar han ved Anvendelsen af tekniske, juridiske Ord kan imponere sin Direktør.

Endelig en stor Gruppe af gode Borgere, agtværdige Nulliteter, som har et godt Navn, uden nogen kan sige hvorfor, og en god Bankkonto, om hvis Oprindelse ingen spørger. De hører til Jabrødrenes Fagforening, og Maalestokken for deres Sukces og Livsfremgang er markeret med de Datoer, hvor de kom ind i et nyt Selskab. De er stolte af deres Stillinger, de faar dem opført i den blaa Bog paa samme Vis, som Stærkodder indridsede sine Sejre paa en Karvestok; men gaar det galt, er de forsvundet som Storken om Efteraaret eller som Haren og Marsvinet paa Saamarken, naar Bonden viser sig. Ved dette Aars Generalforsamlinger stod mange Stole ledige, der var reserveret Bestyrelses- og Repræsentantskabsmedlemmer; men Gudskelov! de er gemte, men ikke glemte. Naar Stormen er ovre, stikker de deres smaa, rosenrøde Snuder frem igen, hvæsser deres Fortænder og bliver atter indvalgt i Bestyrelser. Nogle har ikke Taalmod at vente saalænge; i Hr. Wiingaards Assuranceselskaber saa vi de samme Bestyrelsesmedlemmer, der havde kontrolleret Selskabet i Hundene, paa ny træde frem som Kontrolkomité ved Reorganisationen, eller for at tage Nielsen og Winther, efter at Hr. Rambusch havde kørt sit Selskab i Sænk og derfor var gaaet, bliver han virkelig forleden Dag igen indvalgt i Bestyrelsen. Nej! Visselig deres Orm dør ikke — hverken deres Ærgerrigheds Orm eller deres Begærligheds Ild.

I al denne Værdighed og borgerlige Anseelse mangler ikke enkelte

Politikere og visse af Landets høje Embedsmænd, som en slet Lønningslov og Begrebsforvirring har gjort til Ansøgere efter saadanne Stillinger; nogle bliver valgt for deres gode Navnes Skyld, færre for deres Dygtigheds, og næsten alle, fordi det er rart at have Forbindelser i den røde Bygning. Jeg overværede en Gang en Samtale mellem to Bestyrelsesmedlemmer i et herværende Selskab. Den ene foreslog, at den daværende Departementschef i Statsministeriet skulde ind i Selskabet med Begrundelsen: „Han er en dygtig Mand, og han trænger til det“, hvorpaa den anden meget rigtigt svarede: „Ja, men vi har ikke Brug for Statsministeriet, lad os tage N. N., hans Departement er der Mening i“. Om han fik Benet, véd jeg ikke.

Indenfor alle disse Kategorier af Bestyrelsesmedlemmer er der hæderlige, samvittighedsfulde og dygtige Mænd, men de er ikke i Flertallet, og jeg har Gang paa Gang fra den Art Mænd hørt Beklagelser over den ydmygende Stilling, hvori de sad, og flere og flere af den Art Mænd, særlig naar de hørte til den gamle Købmandsskole, renoncerer i voksende Grad paa Æren og Fordelen.

Imidlertid har jeg glemt en Gruppe: Vi har ikke blot Bourgeoisi, men ogsaa et Underlag af relativt velstillede Borgere, der vil faa os til at tro, at de er Bourgeoisi; ogsaa for dem er der sørget. Vi har en Mængde anden og tredje Klasses Selskaber, hvoraf mange nu er gaaet eller gaar fallit, og hvis Bestyrelse virker som Figurerne i en Offenbachs Operette. De efterligner i Optræden de andres Værdighed og Udtryksmaade, tykke, fine, finanstekniske Ord lyder fra deres Mund; undertiden har de det Uheld at falde i Hænderne paa rene Eventyrere, og den Art Mænd finder vi jo f. Eks. i de Foretagender, der i 1906 grupperede sig om Detailhandlerbanken, og blandt dem, som nu har knyttet deres Skæbne til Hr. Henckels. Om disse Mænd er der kun én Ting at sige, at man maa tilgive dem; de vide slet ikke, hvad de gøre.

I de senere Aar har man blandt Pengegrisene iagttaget en Del adelige Godsejere eller Majoratsarvinger. De har ikke staaet for Udsigten til let Fortjeneste; som oftest har de maattet betale deres Tantième umaadelig dyrt og ved store Formuetab; i Reglen har Direktion og Medbestyrelse lokket dem til at tegne store Aktiebeløb. Allerede i England har Adelen i snart en Menneskealder ladet sig bruge paa den Maade; man vil erindre

den irske Vicekonge, Lord Dufferins tragiske Skæbne, hvis Navn blev besudlet og Formue ødelagt, fordi han ikke paa det Punkt at vurdere en Forretningsmand havde den nødvendige Klogskab; saavidt jeg kan se, har de Medlemmer af det danske Aristokrati, der har ladet sig lokke, betalt meget dyre Lærepenge.

I Modsætning til den rigtige *guinea-pig*, der har to Køn og føder levende Unger, er den Varietet af den Species (Art), der har Frækhed nok til at kalde sig *homo sapiens*, nemlig Pengegrisen, kun han-kønnet; den formerer sig ved Knopskydning — og i Danmark i et rasende Tempo. Den vil helst ind i etablerede Selskaber, men er der ingen, saa danner man nye Selskaber, hvoraf der er mange, som med en Variété-Soubrette har det tilfælles, at deres Eksistensberettigelse ene ligger i, at de er udstyret med gode Ben.

I syv Aar har vi danset om Guldkalven, forrykt, kritikløst har vi tilbedt de Mænd, som vi troede var i Stand til at skære af Guldkalvens Side en saftig Skive. De, der har tabt, skal ikke klage for stærkt, deres egen Dumhed og Begærlighed har vildledet dem, men mange har haft den Undskyldning i de mange fine, gode Navne, som vaagede og kontrollerede; man smilte overbærende af de høje Tantiëmer, man forlangte dem end ikke tilbagebetalt, naar det viste sig, at forrige og forforrige Aars Regnskab var opstillet under falske Forudsætninger, og man fandt sig troligt i, at Selskabers Bestyrelsesmedlemmer udvidedes fra 5 til 10, fra 10 til 20 og fra 20 til 25. Herregud, en Pølse i Slagtetiden, og et Ben mer eller mindre i dansk Finansvæsens Køkkenmødding; men man havde ventet, at de vilde kontrolere, at deres Underskrift, Navn og Ære var andet end den Sne, der faldt i Fjor. Og nu ligger alle vore Pengegrise, alle disse brave Mænd og agtede Navne, ganske stille, højst skydende Skylden paa det Forsyn, som vi altid dadler for vor egen Taabelighed; og forlanger man, at de skal betale deres Tantiëmer tilbage, skal bøde med noget af deres Formue eller eventuelt tage Straffeansvar for deres grove Pligtforsømmelse, saa faar man det Svar, Professor Deuntzer en Gang gav mig, da jeg krævede et økonomisk Ansvar for Bestyrelsesmedlemmer: „Ja, men saa fik man jo ingen ordentlig Mand til at være det.“

Men uden Ansvar, hvad skal vi saa med ham?

L. V. Birck.

Birck som Videnskabsmand

AF PROFESSOR DR. POLIT. F. ZEUTHEN

Birck som Videnskabsmand

BIRCK var meget andet end Videnskabsmand: Politiker, Journalist Samfundsmoralist og Amatørfilosof. Skal han kort placeres, maa det dog være som Nationaløkonomen, Dr. Birck. Vort Fag har imidlertid saa nøje Forbindelse med Livets andre Sider, at Tilknytningen til andre Omraader faar afgørende Betydning for selve det faglige Arbejde og ofte bliver karakteristisk for den enkelte Videnskabsdyrker. Navnlige var Fagets Ramme og Arbejdsmaade saa vid, at der i nogen Grad var tilstrækkelig Tumbleplads for den stærke Personlighed Birck uden alt for iøjnefaldende Overtrædelser af Videnskabens Love og Vedtægter.

Bircks videnskabelige Arbejde kom som en Fortsættelse og Uddybning af hans tidligere Aktivitet som Journalist og Politiker.

Politik og Journalistik var i hans Ungdom Hovedinteressen. Naar han i Ferien drog til Hammerum Herred, hørte han Politik; i København oplevede han Brydningerne omkring Aarhundredeskiftet mellem det gamle Højre, Radikalisme og Socialisme og ung-konservative Retninger alt sammen med stærk æstetisk Tilsætning. Endvidere paavirkedes han gennem sit Liv af en omfattende, hurtig og meget spredt Læsning afbrudt af langvarig Fordybelse til Tider paa uberegnelige Steder; Rejserne uden for de sædvanlige Ruter i de fleste af Europas Lande samt Amerika, ofte som Korrespondent eller med praktiske og politiske Studiemaal; Samtalerne med Folk fra alle Kredse og af alle Anskuelser paa Rejser, paa Redaktionerne, paa Rigsdagen, paa Universitetet, paa Hotel Kongen af Danmark. Og endelig

var der den rige Lejlighed, hans egen Sporsans skaffede ham til at se bag Forretningslivets Kulisser, navnlig hvor Svindelen gik højt.

Resultatet af alle disse Paavirkninger — hvortil kom Skoletiden paa Jesuitterkollegiet — var høj Grad af Alsidighed, men ogsaa ofte en iøjnefaldende Disharmoni. Han kom tidligt med og var med, hvor det gik hedest til.

Birck var en af de mest dannede Mænd i Landet, hvis Dannelse skal bestaa i, at man har læst og forstaaet meget, men atter glemt alt uvæsentligt — og lidt til. Hvis Dannelse derimod skal betyde glat og harmonisk Overflade og Begrænsning med Hensyn til Emner og Udtryksform, var han som bekendt ganske fri, usnobbet, usentimental og udannet, og uensartet i Stil og Fremtræden. Han tilslørede ikke Disharmonien. Da han i 1903 studerede Joseph Chamberlains Imperiepolitik i England, skrev han hjem til Nationaltidende om sine Besøg i Generalagenturerne for de britiske Dominions og Kolonier: „Sekretærerne var oftest endog gennemdannede Mænd, men saa upersonlige og vage og korrekte og kedelige som deres egen officielle Statistik. De hørte næsten alle til Kategorien „Kontorstole“. Selve Generalagenterne er oftest udannede Mænd, men Mænd med Erfaring, med Originalitet og Friskhed.“ En af dem rostes iøvrigt for at høre til den Art self-made men, hvis Hjerne og Hjerter har holdt Skridt med Pengepungens Vækst.

Begyndelsen til hans offentlige Fremtræden var en Artikel han som 19-aarig Student skrev i Social-Demokraten. Artiklen stod som en stor og fuldt partitro, anonym Leder i Social-Demokraten for 10. Oktober 1890 med Titlen „Estrups Bog. Finansloven“. Finanslovsforslaget siges at indeholde lutter gamle, skimlede Tanker fra tidligere Aar. Historien om Hof, Præster, Soldater og Embedsmænd om igen; den er en Bibel for Pensionister og Kapitalister. I Anledning af det efter Tidens sparsomme Bevillinger storslaaede Beløb 166.000 Kr. til Gesandternes „Bordpenge“ bemærkes, at man kan derfor føle sig forvissat om, at den paa det Strøg ikke staar paa Vandgrød, Fedtebrød og Kartoffler. Renterne af Statsgælden betegner han — allerede da — som et godt Vidnesbyrd om Kapitalistsamfundets økonomiske Svindel. „Den Estrupske Stat lader sin Sol skinne paa Onde og Gode“; en Toldkasserer, der er afskediget for Svig, faar en Pension paa 2000 Kr. Men en tilskadekommen Portør foreslaas det med Be-

tænkkelighed at give 300 Kr. Med Hensyn til en større Afskrivning paa Hærens Lager af Støvler, der har ligget fra 1864, siges til Slut, at der staar en Duft af Krudtrøg, mugne Støvler og skimlede Tanker ud af Finansloven.

Birck fortsatte som Litteraturanmelder ved Social-Demokraten de følgende Maaneder, men dukker allerede i Begyndelsen af næste Aar op i „København“ med „Opera-Nyt“ under Pseudonymet Mephisto — en Teaterreportage dog med delvis politisk Indhold rettet mod den siddende Kultusminister.

Allerede 6 Aar efter havde Birck en Gang til reageret kontrært, denne Gang mod Tidens nye Autoriteter. En Artikel underskrevet Aloisius, som han skrev i Vort Land for 6. December 1896 i Anledning af Georg Brandes' 60-Aars Fødselsdag med Titlen „Gamle Guder og nye —“, har Form som et Brev til „Min naive unge Ven!“ Tænkte han mon paa sig selv nogle Aar tidligere? Han ironiserede her mod Tidens Unge, som har rejst sig mod de gamle Guder, mod Autoritetstroen og for fri og selvstændig Tænkning, men straks bindes af nye Autoriteter. De gamle Guder er væltede, men „næppe er Soklen tom, før du løfter en af dine egne Lærere og Forførere op paa den ledigblevne Trone“. Henrik Ibsens og Zolas Alderdomsværker modtager man med skaansom Pietet. Georg Brandes og andre Førere forgudes trods alle Fejl. „Hvor er din Kritik, hvor er din Tvivl?“ udbryder Birck. „Jeg elsker selv Tvivlen, den renser Begrebet; men for alt i Verden lad ikke Tvivlen blive ensidig.“ „Oh! Du Karikatur af en Samfundstormer, indser du da ikke, hvad du gør: lægger Fundamentet til den Autoritet, der skal tynde de næste 25 Aars Ungdom.“

Specielt med Hensyn til den ny økonomiske Teori, som skal sættes i Stedet for den gamle, udtales: De liberale Økonomer betragter du som Bedragerer og Dumrianner; men tager du Karl Marx' spidsfindige, uhyrlige „Kapital“ i Haanden, føler du dig som de gamle Martyrer, naar de i Dødsstunden kyssede det hellige Krucifiks, sværgende at dø for deres Tro. — Karl Marx' Autoritet vil i mange, mange Aar hindre Socialismens Teori i at antage menneskelige Former, passende til Tiden.

Bircks Konservatisme var iøvrigt ikke blot Kamp mod de nye Autoriteter, men indeholdt ogsaa en Del Pietet mod det nedarvede — med tilladt Plads for nogen Ironi — samt Frygt for større Forandringer. Hans Politik var for en stor Del at bevare Befolkningen og Samfundet over for de nye

Farer, Højkapitalismen førte med, og om fornødent føre denne Beskyttelse et Stykke over i Retning af Socialismen. Længst til Venstre kom han vel igen til sidst — om end stærkt betinget af, hvad der maatte vise sig muligt i Praksis. I et 60-Aars Interview sagde han, at han var mest nysgerrig med Hensyn til, om den russiske 5-Aars-Plan kan gennemføres . . . kan den det, da vil Verdensbilledet ændres.

Den samme Interesse, som førte ham ind i Journalistik og Politik, førte ham ind paa Videnskaben. Han bestod 1893 den statsvidenskabelige Eksamen med 2. Karakter. Naar Birck ikke opnaaede mere, hænger dette vel — i Forbindelse med nævnte journalistiske og politiske Interesser — sammen med, at han efter Faderens Ønske begyndte som Jurist og meget mod dennes Vilje, antagelig med en vis Forsinkelse i Starten, slog om til Statsvidenskab. Bircks Evner og Indstilling gik jo heller ikke specielt i Retning af det eksamensmæssige. Han kom ikke meget paa Universitetet, og de tre statsvidenskabelige Professorer, der da docerede, kom næppe til at spille nogen større Rolle for ham i Studietiden. Siden karakteriserede han dem saaledes: Scharling havde den utaknemmelige Opgave at skulle indføre den liberale Teori i Danmark, efter at dens Tid var forbi. Birck beundrede Scharling, der begyndte som Jurist og efter Bircks Mening ikke havde naturlige Anlæg for Faget, men var „myreflittig“. — Falbe-Hansen var lettere. Hans Bøger viste Klarhed, men skjult Utilstrækkelighed. Hans Storhed var ikke Videnskabsmandens, men Lærerens: og her var Hemmeligheden hans Personlighed og sympatiske Indstilling. Hans Forstaaelse af Bønderne paavirkede Birck: Ingen af os, der har gaaet gennem hans Haand, har undgaaet at blive Bondevenner; han hørte til de Forfattere, hvis Bøger dør, men som selv lever længe igennem de Paavirkninger, vi hans Elever fik fra ham — uden at vi aner det og hvorledes. — Westergaard var i mindre Grad Bircks Lærer som Statistiker; men Westergaards „Indledning til Studiet“ er en direkte Forløber for Bircks Disputats; og det var ogsaa Westergaard, som modtog den med Forstaaelse.

Trangen til Fordybelse i Spørgsmaalene i det Samfund, hvori han levede, førte ham imidlertid i Slutningen af 90'erne ind paa Videnskaben. Efter sin Eksamen havde han været i Amerika, et Par Aar ved Toldvæsenet, et Par Aar Redaktør af Vort Land og et Par Aar paa Studierejse i Eng-

land og Frankrig. Han havde ogsaa i 1896 skrevet en enkelt større Artikel i Nationaløkonomisk Tidsskrift, hvori han kritiserede Jul. Wulffs forbausende tidlige Udgave af den 40 Aar senere i England fremførte og stadig omdiskuterede „Multiplier Teori“.

I 1900 skrev Birck „Kreditøkonomiens Omsætningsmidler“, det første af de Skrifter, som udgaves af Socialøkonomisk Samfund, de statsvidenskabelige Studerendes og Kandidaters Forening, og desuden en Artikel i Nationaløkonomisk Tidsskrift med Titlen „Det 19. Aarhundredes økonomiske Karakteristik og Horoskop. Bourgeoisiets Epoke“. Her ser man ham i den senere saa kendte Rolle som Profet og tilsyneladende med Held — denne Gang med Hensyn til hele det følgende Aarhundredes Udvikling. Naar det med Rette fremhæves, at Nationaløkonomien ikke kan spaa om Fremtiden, men kun drage Konsekvensen af politiske, tekniske, psykologiske og andre Forudsætninger, gjaldt dette ikke for Birck, fordi han netop inddrog alle disse iøvrigt lidet haandgribelige Forudsætninger under sin Forskning eller sin til Tider geniale Gætning. Han peger i Artiklen navnlig paa den stigende Organisation af alle Klasser og Grupper, hvad der vil sætte Monopoler i Stedet for det 19. Aarhundredes Frikonkurrence og paa ny gøre Statsintervention nødvendig. „Arbejderne blev den første Klasse, der brød med Individualismen og vendte tilbage til Samlingen af ensstillede Individer i en Klasse. Det 20. Aarhundrede vil se de øvrige Klasser følge efter Socialismen betyder økonomisk intet; og som revolutionær Bevægelse faldt den samtidig med, at Proletariatet gik over til at blive en relativt taaleligt stillet 4de Stand.

En anden Ting er, at Samfundet i det kommende Aarhundrede vil vende sig bort fra mange af Nutidens økonomiske Idealer og rimeligvis faa et nymerkantilistisk eller, om man vil, et socialistisk Præg, men det er ikke Marxismens Skyld; det bliver da Samfundets Nydannelser, som Monopolet for Industrien, og Lavsoverenskomster for Haandværket, der vil fremkalde en stærk Statsintervention.“

„Disse to Ting: *Monopolvareprisen* og *Arbejdsgiverens Evne til at skruue Udviklingen tilbage*, vil give Anledning til *Statsintervention*. I Industrien under Monopolets Tegn vil man endogsaa kunne tænke sig Pri-serne fastsatte af Staten, ligesom Arbejdskontraktens Indhold delvis kan lovbestemmes.“ „I store Træk kan man læse en ændret Samfundsdannelse,

hvor det 19. Aarhundredes Individualisme maa vige for en Samarbejden i *Klasser* under Stats- (eller vistnok Kommunal-) Magtens mæglende Indflydelse." Ordene i Parentes maa man dog foreløbig betvivle.

Endvidere spaar Birck flere beskæftigede som Skrivere eller ved personlige Tjenesteydelser, Bolignød i de voksende Storbyer, voldsomme Kriser, stigende Misbrug af Aktieselskabsformen og Kamp om Markederne.

Som Slutning paa Artiklen — der ogsaa er holdt som Foredrag i nævnte Fagforening af yngre Økonomer — anslaa Birck en mere optimistisk Tone, end man ellers træffer hos ham ogsaa for saa vidt angaar hans Fagfæller — jfr. hans senere Udbrud: „I Økonomer!“, der dog maa ses paa Baggrund af en endnu større Mistillid til andre Kategorier af Ledere og Raadgivere. Han siger: *Theologen* var Samfundets Skriftefader helt ned til Enevælden; derefter overtog *Juristen* — og særlig i dette Aarhundrede dette vanskelige Kald — og vanrøgtede det. Nu er det *Økonomen*, der som Bureaukrat og som Tænkter skal retlede Staten i Løsning af de kommende Opgaver, som det 19. Sekels Sikkerhedsstat ikke drømte om kunde tilkomme den. — Man maa derfor haabe, at de store Egenskaber, der trods al Fejlen har karakteriseret den liberale Økonomis store Mænd — og uden hvilke en Økonom kun bliver en arg Dilletant, — den altomfattende grundige Viden, den store Evne som Vilje til at finde Sandheden og en afbalanceret retsindig Medfølelse med de svagere, ikke maa svigte de Mænd, der skulle føre vor ædle Videnskab frem i det kommende Sekel. — Hvis Fremtidens Økonomi maa være i lige saa høj Grad et Udtryk for Virkeligheden, som den liberale Økonomi var det for sin Tid, er vi vel farne.

I 1902 blev Birck Dr. polit. paa en Disputats med Titlen: „Værditeori. En Analyse af Begrebet Efterspørgsel og Tilbud“. Den mundtlige Handling var haard og varede fra Kl. 2 til Kl. 7,45 med Scharling, Jul. Petersen, Wilkens, N. C. Frederiksen og Westergaard som Opponentter. Diskussionen var præget af stærk Brydning mellem gammelt og nyt, Værkets begrænsede Korrekthed i Enkelthederne og dets udfordrende og flotte Form og — mærkeligt nok — Bircks meget spagfærdige Svar paa den fyldige Kritik.

Disputatsen var imidlertid en Lærebog, der blev det vigtigste Grundlag for det nationaløkonomiske Studium i den følgende Periode. Det drejede sig om en gennemgribende Modernisering af Læren om Prisdannelsen for de enkelte Varer. Hovedidéerne var ikke Bircks Opfindelse, men stammede

fra Økonomer i England, Frankrig, Østrig og Tyskland, der foretog en afgørende Ombygning eller Videreføring af den klassiske Teori.

Dengang Birck skrev sin Disputats, synes han at have været godt orienteret i hele den nyere Teori og, som det fremgaar af de gentagne Citeringer i Forordet, navnlig paavirket af Marshall, „den største af vor Teoris Mænd“ og Forfatter til „den moderne Teoris fornemste Tekstbog“. Dette stemmer jo ogsaa med Bircks forudgaaende Studieophold i London, uanset at Marshall selv var Professor i Cambridge. En Række engelske Fagudtryk blev ogsaa direkte overtaget og levede videre blandt danske Økonomer, indtil Ohlin lærte dem at tale Svensk. Det subjektive, psykologiske Udgangspunkt er iøvrigt i Overensstemmelse med den østrigske Skole.

Den ny Teori, som navnlig Harald Westergaard tidligere havde taget til Orde for, kaldtes den subjektive Værdilære, fordi den lagde afgørende Vægt paa de menneskelige Behov som Forklaring paa Varenes Værdi. Hermed fik de forbrugspsykologiske ligesom de arbejdspsykologiske Betragtninger Interesse for Økonomerne. Birck skaffede sig derfor et Responsum fra Dr. Alfred Lehmann om Lyst- og Ulystfølelsernes Variation ved større eller mindre Forbrug og Arbejde. Ulykken var imidlertid, at Datidens Psykologi, hvorefter — i alt Fald i Økonomernes Udlægning — maalelige Mængder af Lyst- og Ulystfølelse bestemte Menneskenes Handlen i økonomiske Spørgsmaal, senere er kommet ud for afgørende Kritik. Udtalelser af Birck som den fremragende praktiske Iagttagere er dog stadig af Værdi, selv om hans ligefremme Ord om Behov og Nytte for at blive fuldt forsvarlige maa omformuleres til mere kunstig og forbeholden Form.

Ikke mindst i den Form, Birck gav Teorien, var den iøvrigt langt fra ensidig subjektiv eller psykologisk, men lagde samtidig Vægt paa Produktionsteknikken, en Flersidighed i Udgangspunktet, som ogsaa i høj Grad gaar igen i Bircks øvrige Arbejder. Den ny Teori var i et vist Omfang matematisk. Dette voldte unægtelig Birck selv en Del Besvær. Men som Westergaard siger i sin Nekrolog over Birck: „Han havde ikke nogen dyberegaaende Uddannelse paa dette Omraade, men han havde i hvert Fald en udpræget matematisk Sans. Adskillige af sine Resultater kunde han maake have vundet lettere; som det var, blev han undertiden tvunget til at gaa ad Omveje, men han vejlede beständig af et sikkert Instinkt. Havde han stillet sig en Opgave, vedblev han at tumle dermed og søgte at se den

fra alle Sider, indtil han var overbevist om Løsningens Rigtighed, som han derefter atter og atter kontrollerede ved Taleksempler.“ Vejen var altsaa at arbejde og kludre sig frem, hvad der vist nok ikke sjældent kan give Anledning til mere Spekulation over Forudsætninger og Konsekvenser end den hurtige og regelrette Løsning. At Birck imidlertid havde en Raptus for Regning saa man, naar han i ledige Øjeblikke, f. Eks. naar han hørte et Foredrag, sad og i hurtigt Tempo overmalede det Papir, han havde ved Haanden, med Divisionsstykker.

Enten det nu skete ved Formler, Taleksperimenter eller lettest og mest elegant ved Kurver, lærte de unge Økonomer af Birck en Metode, hvorved man kunde løse en Mængde forskellige Opgaver, f. Eks. finde Virkningen paa den undersøgte Vares Pris og Mængde af ændret Efterspørgsel, ændrede Omkostninger eller forskellige Slags Skatter. Det var ikke nødvendigt at efterse, hvad Alverdens mest kendte Økonomer sagde om Spørgsmaalene, man kunde selv løse dem. Dette var en Oplevelse for Bircks Studenter — „Kurvemagerne“, som den nylig afdøde Dr. Davidsohn kaldte dem.

Vel ikke mindst de tidligere Aargange af Bircks Elever lærte af hans Bog og af hans Undervisning at „tænke økonomisk“, baade at drage Slutninger og spørge og iagttage over for det, der foregik omkring os. En særlig Styrke og Charme var, at Læreren langt fra var fejlfri. Der var mange Inkonsekvenser og Unøjagtigheder at diskutere og korrigere — til lige stor Glæde for alle Parter — i Værdilæren ligesom i Bircks andre Bøger. Den ny Udgave 1918, „Læren om Grænseværdien“, udkom derfor ogsaa med Dedikationen „Mine Studenter tilegnet“: „For 20 Aar siden paabegyndte jeg Udarbejdelsen af min Værdilære; i 14 Aar har jeg forelæst over den paa Københavns Universitet for skiftende Studenterhold, hvis Villighed til at optage og selvstændigt anvende Systemet for mig selv har bekræftet dettes Rigtighed, og hvis aarvaagne Kritik har gjort dem til mine Medarbejdere. Jeg skylder derfor lige saa megen Tak til mine Disciple som til de Mænd, der som Clark, Marshall, Westergaard og v. Wieser har været mine Læremestre.“

Bircks Mangel paa Autoritetstro over for Tidens og Samtidens store Navne og hans Elevers tilsvarende Indstilling over for ham selv — kombineret med stor Beundring for ham som Lærer og Foregangsmand — har givet Mod paa selv at gaa i Lag med Problemerne og gøre det som natur-

ligt Haandværksarbejde uden Forestilling om Bedrifter og Berømmelse og med fuld Klarhed over Risikoen baade for Fejlslutninger og for for snævre Forudsætninger for de enkelte Slutninger. Faren ved den aandelige Selvforsyning, at man ikke fik alle værdifulde, et eller andet Sted i Verden allerede fremkomne Synspunkter med, gjorde Birck næppe tilstrækkelig opmærksom paa. Selv var han mangesidig, om end til Tider overfladisk, og vist nok i Reglen meget usystematisk orienteret. Han læste meget hurtigt, store Værker straks, naar han fik dem, „paa en Nat“ — men til Gengæld meget langsomt og tit med stort Besvær, naar han for Alvor vilde sætte sig ind i en andens Arbejde. Han greb hurtigt en Idé eller fandt nogle Punkter at kritisere eller gruble over, men havde sværere ved at fastholde en andens Tankegang med alle dens Forudsætninger og Forbehold.

Ikke mindst i Disputatsen er Formen stærkt præget af Bircks journalistiske Evne og Intelligensens æstetiske og alsidige Indstilling i Aarhundredets Begyndelse. Det passede dog ikke paa Birck, hvad han skrev i Artiklen til Schovelins 70-Aars Fødselsdag — dette i Tide affyrede Skud i den klassisk elegante Duel pr. Nekrolog mellem de to forhenværende Venner — at for ham er Kunsten til for Kunstens Skyld; Formen er det afgørende, paa hvis Alter han ofrer Indholdet. Mange Steder mærker man imidlertid hos Birck den formglade Journalist og Skønaanden fra Aarhundredskiftet, Træk han har fælles med sine omtrent samtidige som foruden den tidligere Ven Schovelin f. Eks. Steincke og Wieth-Knudsen. Andre Steder særlig i de senere Værker er de mindre væsentlige Partier præget af Skødesløshed og lidet bearbejdet Ophobning af Stof, nærmest i Form af Noter til Brug for sig selv og Studenterne. Den elegante Form er hos Birck ikke hul, idet den netop er anvendt, hvor Indholdet er mest gennemarbejdet og ligger Forfatteren mest paa Sinde. I sin Kritik af min Disputats fremhævede han ogsaa Ordets Betydning: Thi det nytter ikke, at en Forfatter tænker rigtigt, naar han udtrykker det galt, thi med en Parafraze maa jeg sige: Et cogitatum verbum factum est, et habitavit in nobis; Forfatterens Tanke skal blive til Ord og af mig annammes som Ord og derfra igen transformeres til Tanke hos mig. Her skal Forfatteren disciplinere sig selv.

Over for den filosofiske Spekulations Jagt efter Værdien som noget absolut og den ældre Økonomis objektive Værdilære (f. Eks. med Arbejdet som Værdimaal) fremhævede Birck de økonomiske Værdiers Relativitet.

Dette er udtrykt i Mottoet til Værditeoriens I. Bog: „Tingene har kun Betydning for os, for saa vidt vi kommer i Relation til dem, og kun *den* Betydning, vi selv tillægger dem,“ og Mottoet til II. Bog: „— nubem pro Junone“, en Sky i Stedet for Juno — eller som Birck oversatte det: Sky for Lammesteg.

Selv om Birck udtrykkelig siger: Hvilken af disse to Livsanskuelser — Selvfornægtelsen eller Livsnydelsen — der er den rette, er det ikke Økonomiens Sag at svare paa, er det dog tydeligt, at han i Overenstemmelse baade med Tiden og sin egen Natur holder paa den pessimistiske Livsanskuelse. Dette fremgaar ogsaa af den karakteristiske Begyndelse paa 1. Kapitel i hans Disputats om de yderst prosaiske Varepriser: Erfaringen synes at have svigtet Mefistopheles, naar han accepterer som Betingelse for Besiddelsen af Fausts Sjæl, at den lærde Doktor i den Grad skal betages af de Nydelser, Menneskefjenden skaffer ham, at han udbryder: Dvæl, o skønne Øjeblik!

Efter Gengivelse af den rationelle Kritik af Lotterispil, som netop er en Konsekvens af Grænsenytteteorien, som Birck slutter sig til, fremfører han følgende psykologiske Betragtning om, hvordan almindelige Mennesker handler: „Sagen er den, at vi i Kampen for Opnaaelsen af de bedste Pladser ved Livets Bord, saa vel som i Hasardspillet, spiller — ikke som Forretningsmænd, der koldt beregner Chancerne — men paa Trods af Chancen.

Gennem Loddet i Lotteriet, eller Indsatsen i Kortspillet, eller i vort Arbejde for det store Maal, frembyder vi, saa at sige, en Interventionsmulighed for det Forsyn, som vi alle haaber vil gribe ind for os specielt. Vi er — selv de mest klarttænkende — noget af Fatalister; vi venter alle til Tider, at, hvad *Henrik Ibsen* kalder „det vidunderlige“, skal blive vor Lod.

Naar den italienske Daglejer lider en Uges Hunger for at kunne prøve Tallotteriet, er det, han køber sig, ikke Chancen, men ene Retten til Ugen igennem at kunne glemme sin Elendighed ved Drømme om, hvad han vil gøre, hvis en heldig „Terne“ gjorde ham til en „rig og fin Signore“ — og kan hælde er denne Drøm vel Indsatsen værd.“

Mere i Overensstemmelse med sin egen Teori er Birck i følgende Udtalelse om Værdien af de riges Luksus: I 1898 solgtes den *blaa Diamant*

i den *Hope'ske* Samling for 1.000.000 Kr. For denne Sum købtes samtidig 100.000 Tdr. Rug. Prisen er ens, og, udtrykt i Værdimaalet, vil man saa være fristet til at sige, at den blaa Diamant kan lokke Landmænd til at producere 100.000 Tdr. Korn, eller Forbrugerne til at give Afkald derpaa. Den tilsyneladende ens Pris dækker over en stor Forskellighed; det er faktisk et Blændværk, hvori Værdimaalets Eksistens har hildet os, denne Fiktion, at den blaa Diamant har samme Værdi som 100.000 Tdr. Rug. Sagen er, at Salget af vedkommende to Varer er sket i to forskellige Samfundsklasser.

„Værdibegrebet er da som en Lygtemand, vildledende os, blændende os; det er med beraad Hu, at jeg som Motto for anden Bog, der skal behandle Markedsværdiens Dannelse, har sat „*nubem pro Junone*“; vi søger det absolutte, men vi favner det relative; ved at indføre Nyttebegrebet i Økonomien har vi søgt at faa Hold paa det absolutte, vor Lidelse, vor Attraa; men saa snart vi søger at fastholde denne, griber vi Værdien — og hvor relativt, hvor betinget og uegentligt dette Begreb er, det er det Nytte-teoriens store Fortjeneste at have klarlagt.“

Birck kommer senere ind paa en anden Side af Fordelingsspørgsmaalet paa en ikke just rettroende konservativ Maade: Den store Driftsleder gør et stort og nødvendigt Samfundsarbejde; men det er Heldet, hans Held, Chancen og Konjunkturerne, der bestemmer, om hans Dygtighed skal give sig Udslag i Tusinder eller Hundreder af Kroner. En Driftsherres Dygtighed har Værdi for Samfundet; men det er Tilfældet, der afgør, om denne Værdi er stor eller liden, — eksisterende Forhold, hvor over den enkelte Driftsherre *ingen Indflydelse* har. Utvivlsomt har Europa mange kommercielle Dygtigheder, der kan staa Maal med en Vanderbilt, ja selv Danmark har det; men en *Tietgen* opererede med smaa Midler i et lille Land, medens den gamle „Commodore“ anlagde Baner i Egne, hvor Grundpriserne steg fra at regnes pr. Kv. Mil til at regnes pr. Kv. Alen. — Om jeg husker ret, var det Birck selv, der tilføjede: Hvad havde Tietgen tjent, hvis han havde levet paa Island?

I Værditeorien kommer Birck ind paa et Forhold, som han navnlig optager til grundigere Behandling i sit andet Hovedværk: „Den økonomiske Virksomhed“. Han skriver bl. a.: Staten har f. Eks. solgt mig en Bomret; denne „Bomret“ staa opført blandt mine Kapitaler, ikke efter

Bommens Opførselsværdi, men efter den Indtægt, jeg har deraf. Jeg opgør min Formue saa meget større, som svarer til Bomindtægtens kapitaliserede Værdi. Men i Samfundets Regnskab staar der intet Steds et Afdrag, der svarer til Posten paa min Aktivside. Tusinder af Vejfarende skal hver betale nogle faa Ører; ingen af dem har opført denne Forpligtelse i deres Regnskab, og dog er denne Forpligtelse til Stede. Der er imidlertid mange private Kapitaler, hvis Natur er som en Bomret, Kapitaler, der ikke er sociale Kapitaler og som saadanne selv frembringer deres eget Udbytte, men som kun er Kapitaler i privat Forstand, fordi de — ret beset — kun bestaar af en „Bomret“, en Ret til at forlange en Del af andres Arbejdsydelser.

I Amerika er Jernbanerne Kapitaler — siger Birck — i Danmark for Ejerne snarest en Byrde, — negativ Kapital. Havde de sjællandske Jernbaner den Dag i Dag tilhørt et Aktieselskab, vilde Danmarks Nationalformue være blevet opgjort med maaske 100 Mill. Kr. mere end nu — paa Papiret; men man vilde have overset, at de 4 Millioner, hvormed disse Baners Indtægt maaske vilde tiltage, opstod ikke ved, at Banerne var blevne mere produktive, men ved, at de Varer — Transportlejlighed — som Banen frembringer, solgtes til højere Pris. En Monopolret regnes for Kapital, og dog er den kun en Fordring, et Plus for en, et Minus for en anden.

Særlige Farer opstaar, naar Adgangen til en Gevinst ud over de virkelige Omkostninger (saakaldt Differentialrente), kapitaliseres og derved forøger Værdien af en Ejendom eller en Virksomhed: Det er denne Kapitalisering, som har skabt Agrarspørgsmaalet, hvis Kerne er, at den øjeblikkelige Ejer for Tid og Evighed skal betale Afgift til den første Ejer og hans Arvinger.

Kapitaliseringen af Industriens Gevinster, siger Birck, foregaar endnu hurtigere end af Landbrugets; Aktiedriften medfører, at den kapitaliseres næsten øjeblikkelig. En vaagen Skare Børsmænd og Spekulanter er stadig paa Udkig efter „Differentialrenten“, hvis Tilstedeværelse, Forøgelse og Føringelse straks vil faa et Udslag i en Kursstigning eller Kursfald af vedkommende Papir. Men da Industriens Gevinster ud over Omkostningerne er afhængige af varierende Forhold, maa de da ogsaa ændres fra Tid til anden; de er efter deres Natur relativt kortvarige. Atter her gentager det sig da, at „Differentialrenten“ faktisk tilfalder en anden (første

Ejer og dennes Arvinger) end den faktiske Driftsherre, og at denne sidste maa garantere dens Betaling til første Ejer.

„Disse Ulemper forstærkes ved det i vore Dage herskende, næsten forbruderiske Letsind, hvormed man kapitaliserer Differentialrenten i Industrien: man kapitaliserer den, som om den var stedse varende, og ikke efter sin Natur *kortvarig*. Ja, der eksisterer endog Eksempler paa, at man ved Overtagelse af en privat Forretning har kapitaliseret en Differentialrente, der bevislig kun skyldtes vedkommende Ejers Dygtighed og Talent.“

Naar den ny Ejer har købt dyrt og navnlig købt paa Kredit, maa han med Vold og Magt (Haardhed over for Arbejdere, Kunder og andre Forbindelser) søge at fastholde den én Gang opskruede Indtægt: Denne Kapitalisering af Differentialrenten kan igen føre til en Skærpelse i Klassekampen, idet en Foringelse i Udbyttet . . . vil blive omformet til et Formuetab maaske 20 Gange Lønforhøjelsens Beløb.

„Differentialrentens Kapitalisering skaber da en Utryghed i det økonomiske Liv, og gør Driftslederen af Nødvendighed haard og brutal: Driftsherren er tvungen frem, fordi han skal sikre første Ejer et Ækvivalent for Differentialrenten, til per fas et nefas at søge at holde Differentialrenten oppe, ellers lider han selv et Kapitaltab; hvis han paa den anden Side kan forøge Differentialrenten, betyder det ikke blot en aarlig Indtægtsforøgelse, som han maaske i og for sig kunde være foruden, men ogsaa en større *Formuegevinst* én Gang for alle. Enhver, der har iagttaget Lejeforholdene i en Spekulationsperiode, vil have lagt Mærke til, at selv meget humane Husejere, umiddelbart forinden de skal sælge deres Ejendom, sætter deres Leje op, saa højt det overhovedet er muligt; kan en Husejer forøge Lejen med 1200 Kr. aarlig, betyder det en Kapitalgevinst af omtrent 18.000 Kr., som han straks kan inkassere ved eventuelt Salg. En stor Del af de Formuer, der er tjent i København, er ikke tjent ved en forsigtig Opsparing af Aarets løbende Udbytte, men skylder sikkert Kapitaliseringen af den stigende Grundrente deres Tilværelse.“

Det Forhold, som her er afsløret, giver Birck Anledning til at slutte sin Disputats med følgende Udtalelse, helt i Overensstemmelse med den pessimistiske Begyndelse: Det er det triste ved Sociologens og Økonomens Studier: man søger Fremskridtet, Menneskehedens større Lykke, og stadig viser det sig, at næppe har man funden en foreløbig Løsning paa et Pro-

blem, førend et nyt melder sig med ikke mindre Alvor, et nyt Problem, der tilmed viser sig at være det gamle i ny Tilretning. Studiet af Samfundslæren giver os en ofte bitter Følelse af Afmagt. Men vor Videnskab, Økonomien, har derfor ikke Ret til at opgive sig selv; dens Opgave ligger klar: uden Bagtanke, fuldtud ærlig at angive Aarsagerne til og Beskaffenheden af de økonomiske Nydannelser, som volder Samfundet Uro.

Bircks andet Hovedværk „Den økonomiske Virksomhed“ kom i Hefter i Aarene 1927—29 og blev paa henimod 1100 Sider. Omraadet er meget vidt, som det ogsaa fremgaar af Undertitlen: Produktionsprocessens Organisation, Forløb og Midler under Højkapitalismen. Det er dog langt fra alle Sider, der behandles, og Behandlingen koncentrerer sig naturligt om de Spørgsmaal, som navnlig har Forfatterens Interesse — for en stor Del Spørgsmaal, som han tidligere har været inde paa i Tidsskriftsartikler. At Systematikken har voldt Vanskeligheder fremgaar bl. a. af, at en Række Kapitler helt savnes, hvad der i Registret i sidste Hefte forklares saaledes i en Note efter Kapitel XXXXVI: *Obs.* Ved en Omflytning af Kapitlerne er der sket en Fejl i Kapitelnummereringen, saaledes at Kap. XXXXVII til LIV ikke eksisterer. Birck sagde selv: For at læse ordentlig Korrektur skal man helst være en lille Smule Idiot. Og det er jeg heldigvis ikke. Lige saa lidt som hans Haandskrift var dette naturligvis noget godt Eksempel for hans mindre geniale Elever og for disse en daarlig Introduktion over for de magthavende Kontorherrer.

Mere væsentlig er den Alsidighed i Metode og Synspunkter, som præger Værket. Deduktionen, der i Værditeorien fremhæves som den rette Metode, suppleres her i langt større Grad med Erfaringer. Birck skriver i Forordet: Nærværende Arbejde vil vise, at jeg i alt Fald nu forstaaer, at Kendskab til Samfundslegemet er ligesaa vigtig som Kendskab til Prisdannelsens Love; men jeg vil hævde Nødvendigheden af i første Række at forstaa og kunne operere med Prislovene, uden hvilket Kendskab til det økonomiske Samfundslegemes Funktioner er omsonst. Prislæren forholder sig til denne Bogs Genstand — Samfundslegemet — som Psykologien til Fysiologien; vi maa kende begge Sider af Tilværelsen og Vekselvirkningen dem imellem.

Han siger endvidere i Forordet bl. a.: Denne Bog er ikke ortodoks og ikke uden Fornyelse i Methode, Synsvinkel og Behandlingsemne: jeg

betrakter den økonomiske Virksomhed som et organisk Hele. Der næst har jeg forstaaet de økonomiske Loves Betingethed, bl. a. af Samfundets politiske, økonomiske og sociale Organisation, af Magtfordelingen og endelig af de tekniske Fremskridt Medens jeg ikke er bange for de Ekscursioner, jeg har tilladt mig ind i Sociologiens Rige, er det i Angst og kun i dyb Følelse af Nødvendighed, at jeg, der kun er sproglig-historisk uddanet, har vovet mig ind paa Teknologiens Omraader, hvor min Søgen efter Erkendelse krævede et Arbejde, langt ud over mine Evner og alligevel for lidt for mit Formaal. Jeg beder da Teknikerne om en mild Bedømmelse, selv over for undgaaelige Fejl, i Betragtning af, at jeg har gjort en ret Gerning ved praktisk at paavise Kendskab til det tekniske Milieu som en Betingelse for økonomisk Forstaaelse. Den, der gaar paa ubanet Vej, gaar ikke sikkert.

Det var ikke blot manglende Viden om tekniske Forhold, som voldte Birk Vanskeligheder ved Behandlingen af Produktionsteorien og den derpaa byggede Omkostningsteori, hvor matematisk Præcision er nødvendig. Hans Arbejde paa disse Omraader bliver derfor famlende og tit snublende Forsøg paa et hidtil lidet dyrket Omraade, men i høj Grad tilskyndende for det Arbejde og Samarbejde mellem Nationaløkonomer, Driftsøkonomer og Teknikere, som ikke mindst fandt Sted i Danmark i det følgende Tiaar.

Ogsaa Samfundsproduktionen som Helhed ses som en fysisk Proces — snart nærmest organisk, snart nærmest mekanisk. Berømtest er Bircks Fremstilling af det producerende Samfund som en Pølsemaskine: Uafbrudt strømmer Raavarer ind, uafbrudt strømmer Færdigvarer ud. Forestil Dem en Pølsemaskine bestaaende af en Skal og en indeni roterende Kniv, hin svarende til Bygninger og denne til det tekniske Maskineri; uafbrudt hældes der Raastof, f. Eks. Katte, som Maskinen successivt flaar, sønderdeler, hakker og hælder i Tarme, idet Kattene passerer Maskinens Kniv; uafbrudt strømmer der Pølser ud i den ene Ende og stoppes der Katte ind i den anden; det er ikke den samtidigt istoppede Kat, der bliver til den samtidigt udspyede Pølse, idet der mellem Kat og Pølse ligger et Tidsrum, og dog ser det i vor Tids simultansuccessive, trindelte Produktionsproces ud, som om Kat straks bliver til Pølse. Og betrægter vi Produktions-Maskineriet som ikke blot bestaaende af Redskaber og Bygninger, men

ogsaa af den Mængde Raastof og Mellemprodukt, som i forskellige Bearbejdelsestrin maa være til Stede, for at Maskineriet kan have tilstrækkeligt at arbejde med, saa kan vi hævde, at det i Virksomhed værende Produktions-Maskineri med sit Tilbehør af Stof virkelig daglig producerer vort Forbrug, saaledes at den i Dag ihældte Kat bliver identisk med de samtidigt udspyede Pølser, som fortsætter deres Gang gennem Lagrene, saaledes at der ogsaa dér er en Strøm, hvori samtidig en Pølse gaar ind og en anden gaar ud, nemlig til det private Forraad. Sukcessivt opslides Maskineriet (den roterende Kniv), og successivt erstattes Sliddet ved Reparation af opslidte Maskindele, hentet i Produktions-Fondens Lagre.

Da den nærmere Gennemførelse af Billedet giver en rammende Beskrivelse af den faste og den cirkulerende Kapitals Betydning i Produktionen, gør det ingen Skade, at Billedet gøres levende ved, at det netop er Katte som Repræsentanter for Alverdens Raastoffer, der stoppes i Produktionsmaskineriet. Beskrivelsen af Pølsemaskinen er iøvrigt — stadig i teoretisk uangribelig Form — omskrevet til en Sang, der som en Art Nationalsang gentagne Gange er afsunget ved Socialøkonomisk Samfunds Fester.

Fra Beskrivelsen af Samfundsmaskinen i normal Gang gaar Birck over til Undersøgelse af, hvordan en Standsning i Afsætningen af Varer paa Produktionens sidste Stadium, Færdigvarerne, medfører forstærkede Udslag paa de tidligere Stadier, d. v. s. endnu kraftigere Standsning i Produktionen af Mellemprodukter og Raavarer, og han konstaterer her Overensstemmelse med den socialistiske Overproduktionsteori i dens bedste Udformning — hos den (dengang) „socialistiske Forfatter“ Dr. Pio. Behandlingen af Konjunkturteorien i „Den økonomiske Virksomhed“ er iøvrigt en Fortsættelse af et Par gamle Konkurrenceafhandlinger fra 1903; men der er naturligvis senere kommet meget til af egne Iagttagelser af Sammenbrud inden for Forretningsverdenen — derimod ikke nogen større Paa-virkning fra senere Konjunkturteori. Harald Westergaard siger, at der var noget dramatisk fængslende ved Beskrivelsen af Konjunkturbevægelsens 4 Facer i Fremstillingen fra 1903, og at den har faaet stor, pædagogisk Betydning ved den klassiske Form, hvori den er fremsat, samt at den derfor med Rette kan betegnes som en af Perlerne i den danske nationaløkonomiske Litteratur. Et enkelt Kraftsted om Konjunktursvingningerne i en af Bircks andre Bøger skal citeres. Han sagde om de smaa Spekulanter: „De

køber paa Rygter og sælger i Panik," hvad der jo maatte føre til, at de store gik af med Gevinsten.

Hvad der efter Bircks egen Mening mest karakteriserer hans store Værk, „er maaske den skarpe Skelnen mellem Realkapitalen, de konkrete Goder og Privatkapitalen, Adgang til arbejdsfri Indtægt — Kapital som produktiv Faktor og Kapital som Indtægtskilde for Ejeren — samt de Slutninger denne Skelnen tillader mig at naa". Realkapitalen virker i den allerede omtalte Produktion af Varerne, og der anvendes ved Undersøgelsen heraf tekniske Betragtninger. Privatkapitalen er betinget af Samfundets Organisation og Menneskene; det er med Rette her, at Birck føler sig mest sikker. I den rent teoretiske Diskussion om Kapitalrenteteorien vender Birck sig voldsomt mod denne Teoris store Autoritet, Østrigeren Böhm-Bawerk og mod dennes matematisk bedre funderede Tilhænger, Svenskeren Wicksell, en særpræget Personlighed, man iøvrigt skulde have ventet, at Birck havde været mere i Kontakt med. Om Böhm-Bawerk udtalte Birck i 1918, at han med al Beundring for dennes systematiske Fremstilling af Kapitalrenteteorierne skyldte „denne Tænker ringe Tak, fordi hans egen af megen Lærdom og Autoritet støttede misvisende Lære om Forholdet mellem Kapitalrente, Investeringstid og Løn i Virkeligheden i Aarevis har hindret mig i at opbygge Læren om de produktive Faktoreres Værdi. En genial Forskers Fejtagelse er undertiden skæbnesvanger for andres Arbejde".

Bircks Kritik rettedes ganske naturligt i særlig Grad mod den Samfundsform, vi har eller havde, da han skrev sit Værk, Højkapitalismen. Fra 30'ernes Krise og under den anden Verdenskrig er Statens Kontrol blevet stærkere, vel i stort Omfang i Overensstemmelse med Bircks Program. Bogens Motto: S. O. S., tilkendegiver, at Birck mere sigtede paa en Sanering og Redning end paa en Omstyrten af Samfundsordningen. Denne radikalt sanerende, konservative Tankegang kom iøvrigt klart frem i Bircks Anbefaling af Kapitalafgiften een Gang for alle til Afbetaling af Statsgælden (i Bogen om denne): Hvis Bourgeoisiets Ledere forstod, at sand Konservatisme er noget andet end de Besiddendes øjeblikkelige Interesser, vilde det være Konservatismen, der frembar Kravet om „the capital levy", og de, der haaber paa Revolution, være dens forbitrede Modstandere. Iøvrigt var vist det mest karakteristiske, at Birck trods adskillige Argumenter i

modsat Retning var ubunden af Slagord som konservativ, radikal og socialistisk og først og fremmest nærede Mistillid til de forskellige Arter af Magthavere. En vis Skiften af Modstandere og dermed tilsyneladende af Grundstandpunkt beroede paa, i hvilken Retning han fandt mest Anledning til Mistillid i den givne Situation.

Udviklingen i hans sidste Levedage — op til 4. Februar 1933 — fyldte ham i høj Grad med bange Anelser. Iøvrigt syntes hans Standpunkt stadig i Overensstemmelse med den omtalte Artikel fra Aarhundredeskiftet at have været, at Statens Politik maa tilpasses til den økonomiske Udvikling, og naar denne gaar i Retning af stigende privat, monopolistisk præget Organisation, maa Konsekvensen blive stigende Aktivitet fra Statens Side.

Som Betingelse for enhver sund Samfundsordning, saavel for Opretholdelse af det mest mulige af den hidtidige Ordning som for gennemgribende Statskontrol med Erhvervslivet og for en helt socialistisk Ordning af Samfundet, mente Birck, at der maatte kræves øget Forstaaelse og øget Moral hos de styrende. Den nationaløkonomiske Undersøgelse munder derfor ud i Krav til Samfundsmoralen.

Om Udviklingen i Retning af Monopolisme efter sidste Krig siges: Krigen gav Samlingsbevægelsen et voldsomt Skub fremad; den 4. August 1914 faldt den frie Konkurrence i en lethargisk Søvn, hvorfra den til Dato ikke er vaagnet. Staterne tvang Bedrifterne indenfor samme Erhverv til at samarbejde. — Med Krigens Ophør faldt Krigsregulering bort, tilbage blev Erhvervenes forstærkede og i Samarbejde indøvede Organisationer samt en Aktiekapital, der var dannet ved Kapitalisering af Krigstidens Chancer. I første Række satte da den laugsmæssige Aftale ind med fornyet Kræft ogsaa i Industrien, retfærdiggjort i Ledernes Øjne ved deres Pligt til at forrente den Overkapitalisering, der havde fundet Sted, en Forrentning, hvorpaa de nuværende Indehavere af Kapitalandelene gennem Salg havde faaet en tilsyneladende berettiget Forventning. — Kampen mellem de store Truster og Sammenslutninger beskrev Birck dramatisk som Hvalernes Kamp.

Med de økonomiske Sammenslutninger følger politisk Magt og Svaghed for Staten: Den koncentrerede Magt griber ind i Politikken. Papirfabrikkerne køber Bladene, den tyske borgerlige Presses Udgivere er affilieret med Bankerne eller de store Truster. Der er kun faa Storblade i Verden, der hævder en uforfærdet Selvstændighed. I Amerika og Frankrig ved man

aldrig, hvilken Magt der staar bag ved Bladet. Den offentlige Mening er bleven hjemløs, hvad der er farligt for Landets Regenter, der ikke længere kan stole paa det Manometer, Pressen skulde være for Stemningen i Befolkningen. Ved at give Landets Ledere og Embedsmænd Bestyrelsespladser, svækkes Statsmagtens Slagkraft, der i Forvejen ikke er for stor, staaende over for internationale Organisationer, som hver enkelt har større Magt end f. Eks. de skandinaviske Stater.

Ogsaa internationalt fik Pengemændene politisk Indflydelse, jfr. Glückstadts Udnævnelse til økonomisk Raadgiver for Østrig: Det er til Verdens Ulykke, at kortsynede Regeringer til de internationale Genrejsnings-Konferencer har sendt Finansmænd uden Forstaaelse af Samfundshelheden, uden Sympati for det Folkelag, der skal bære Byrden af vore Misgreb, og ene indstillet paa at bedømme Fænomenerne efter deres Relation til Udbyttmuligheder, udtrykt i Penge, egoistiske og kortsynede Mænd, som raader og influerer Statens Ledere. Nogle af disse sidste hører selv til Plutokratiet, nogle er i dets Sold, men de fleste blot bestemt af deres Milieu. Lige saa lidt som Dommerne er Flertallet af Politikerne korrupte; men de er som hine milieu-bestemte og under deres Klases og Omgangskredses Fordomme og Interesser. — Birck siger et andet Sted om det sidst berørte Spørgsmaal: Egentlig Korrupction i Form af Bestikkelse er ikke nødvendig her i Landet, hvor Spørgsmaalet kan ordnes ved en Frokost.

Et vigtigt Middel er Offentlighed med Hensyn til Landets Økonomi: Selskaberne, Publikum og Embedsmændene skal opdrages til henholdsvis at afgive rigtigt Regnskab og at kunne kontrollere det. En slig Opdragelse af Offentligheden maa sikkert gaa forud, hvis Bedriftsraad skal være andet end Kamouflage.

I Nutiden er den egentlige Ejer paa Grund af det manglede og anonyme Kreditsystem i Reglen uden Forbindelse, uden Kendskab og uden Ansvar for de Virksomheder, han lever af: Vilde det 18. Sekels Storgodsejer gøre Uret, maatte han selv jage Bonden fra Gaarden, selv som Fredsdommer dømme ham til Hundehul, selv tage Saasæd og Brød fra ham. Nu gøres det mere subtilt, Finansmanden svinger en Kurs eller en Pris, og Tusinder sulter eller bliver arbejdsløse; hans Ordre er aldrig umenneskelig, er udtrykt i Tal, og Ordren lydes af Folk, der er dækket bag Lydighedspligten og saa maa omforme det kloge økonomiske Krav til

Løntryk, Afskedigelse og Fordyrelse af Fornødenheder, kort til Lidelse. Formue giver Magt over Menneskene, og det uden Ansvar og uden Selvbefredelse; jeg kan være den blideste af Mænd, god for dem, mit Øje falder paa, og dog indirekte grusommere end en orientalsk Despot. Ingen, end ikke jeg selv, kender de Lidelser, der følger af mine, fra en Ejers Standpunkt saa rigtige Dispositioner. Alle Privilegier, knyttet til Slægten, Personen eller Funktionen, er bortfaldet; Besiddelsen er det eneste Privilegium. Retsforholdet til alle Besiddelsesgenstande ensartetgøres uden Hensyn til deres Natur; de historiske Kategorier ophører at have Betydning som Maalestok for menneskelig Handlen og Velfærd. — Ejeren er ikke Leder: Gennem den funktionsløse Besiddelse er Begrebet „vested interest“ skabt, alt Fremskridts Fjende; Juristerne har opfundet Begrebet „den berettigede Forventning“; hvor skadelig en Rettighed end er, hvorledes end oprindeligt opstaaet, Juristen kaster over den „den berettigede Forventning“s Kappe; hellere end at denne Forventning skuffes, „perereat mundus“.

„En stor Del af Magten samles under Højkapitalismen i Bankerne. Bankernes magtgivende Administration af Kreditten sker efter Bankens eget Profithensyn og kun som Incidens efter Samfundets Tarv. — Bankverdenen er blevet det tredie Ting, repræsenterende Faamandsvældet, idet den er Kredittens, Købekraftens Herre. Bankerne repræsenterer saaledes den nye Feudalisme, der truer Statsmagten i sin Grundvold.“

Birck angriber baade Inflationen efter sidste Krig og den senere Deflationspolitik: De neutrale Konjunktur udnyttedes, men ledsagedes af en stor Inflation; de tilstrømmende Fordringer særlig paa Tyskland danner Grundlag for en Kreditexpansion, som en afmægtig og ukyndig Direktion i Nationalbanken ikke søgte at hæmme saa lidt som den i 1919 indtraadte Inflation med dens Finansiering af en forrykt Import i Transitøjemed. Landmandsbanken havde uden Modstand fra Seddelbankens Side fra 1915 skabt en Børsinflation, der var værre end Prisniveauets, og som kunstigt holdtes vedlige, og som efter 1919 støttedes af en ulykkelig Laanepolitik fra Statens Side, der optog udenlandske Laan efter Landmandsbankens Raad. I 1920 kommer Krisen, i 1922 falder Landmandsbanken, et Bankkrak, der næppe har haft sit tilsvarende andet Steds, endog absolut set; de samlede Afskrivninger fra 1921—27 var 524 Millioner Kr. Det

følgende Femaar saa Bankkrak og Reorganisationer, hvorfor ikke blot ukyn-
dige Bankledere, men ogsaa en kortsynet og principløs Valutapolitik fra
Statens og Seddelbankens Side bar Skylden. — I Danmark forøges Papir-
formuen (Hypoteker, andre Obligationer og Aktier) fra 1913 til 1923 fra
4½ til 11 Milliarder; ved at bringe Kronen til Pari forøgedes denne Gæld
med 33 pCt. med det af Økonomer forudsagte Resultat: En Arbejdsløshed
for 100.000 Personer og en stærk Svækkelse af Bondestandens økonomiske
Modstandsevne. — Det synes bemærkelsesværdigt, at de citerede Udtalel-
ser om Nationalbankens Ledelse fremsættes i en af en Universitetsprofessor
udgivet og almindeligt anerkendt Lærebog en halv Snes Aar efter Begiven-
hederne uden at medføre Sagsanlæg mod Forfatteren. Personlig Modstand
fra de ved denne og andre Lejligheder kritiserede Kredse slap Birck der-
imod ikke for.

Hvis Liberalismens Forudsætninger slog til, vilde den enkelte ved i
størst mulig Udstrækning at søge at tjene Penge samtidig gavne Helheden.
Birck viser imidlertid, hvorledes denne „akvisitive“ Holdning — Bestræ-
belsen for blot at tjene Penge i Stedet for Bestræbelsen for at gøre Nytte
— bliver farlig i det nuværende Samfund: Om Illum eller Magasin sælger
mest, er socialt ligegyldigt, men de overbyder hinanden for en god Salgs-
mand; det er mig eet, om Flodhesten æder Krokodillen eller Krokodillen
Flodhesten, om en Rettighed tilkommer det ene eller det andet Firma;
men den Sagfører, der kan vende Retten saaledes, at Rettigheden tilfalder
hans Klient, kan i Salær faa en Del af den Profit, vedkommende Rettighed
medfører. Ikke i Kraft af min Nytte, men i Kraft af min Rettighed, efter
Lov, efter Besiddelse og efter min egen Styrke, hvori baade Sædvane,
Sjældenhedselementet og min Produktivitet indgaar, kræver jeg Deltagelse
i Nationens Indkomst. — Den gennemsnitlige Mægler og Agent faar ofte
sin Tid slet betalt; men Størstedelen af denne Tid er beslaglagt i Kampen
om en Handel, som alligevel vilde være gjort, og som kun een kan faa
Lov til at effektuere; thi det er Handelens Ulykke, at tre Fjerdedele af den
handlendes Tid ikke bruges til den nyttige og nødvendige Gerning at danne
Bindeled mellem Forbruger og Producent, men er beslaglagt af en vild
Kamp om, hvem af alt for mange der skal have „Jobbet“. Dette gælder
særlig i Forsikringsbranchen, hvor der er Overflod baade af Selskaber og
af Agenter, og hvis Omkostninger er pyramidalske.

Trods al Kritik af det kapitalistiske Samfund mente Birck ikke, at en Ændring af Samfundets økonomiske Forfatning kan gøre det. De enkelte Steder, hvor han gaar over fra Kritik af det Samfund, vi faktisk lever i, til positiv Moralprædiken, er denne i hvert Fald fuldt saa meget rettet mod Socialismen som Kapitalismen: Marx nærer Overtro til Institutionerne og den historiske Nødvendighed og forstaar ikke, at siden Samfundet maa arbejde, er der kun tre Veje, der sikrer dette, Slavestatsens Hundepisk, det kapitalistiske Samfunds Sultesvøbe eller et højere moralsk Samfunds kategoriske Imperativ, Pligtens og Lydighedens Stemme i det enkelte Individ. Kommunismen kræver mere end noget Samfund, der har eksisteret, at den enkelte er gennemtrængt af „the spirit of service“, af Følelsen af ikke at være til for sin egen Skyld, men for Samfundets, at være Middel, men ikke Maal; men denne Følelse, der i sin Praxis er identisk med den kristne Livsopfattelse, er paa samme Tid en Fornægtelse af en marxistisk filosofisk Materialisme og af Kapitalismens økonomiske Moral saavel som af den snævre klassebetonede Laugsaand, der mere end socialistisk Aand karakteriserer Fagforeningerne. — Vi kan forbedre Institutioner, og vi kan ofte paa- vise Udviklingslinier, men til syvende og sidst er Menneskeandaen selv den største Drivkraft, og denne Aand har to Veje: Erkendelsens og Samfølelsens; et Samfund af Taaber eller ledet af Taaber og et Samfund af Egoister eller ledet af Egoister kan aldrig blive harmonisk; kun et Samfund, der hviler paa en social eller, om man vil, en socialistisk Moral, kan trives sammen med socialistiske Institutioner; man kan ikke forstandsmæssigt være Socialist uden at have den socialistiske Moral, og denne Morals Udtryk er „the spirit of service“ som dominerende Faktor i hver Mands Sind. — Det økonomiske Demokrati maa selv have Offervilligheden og være aristokratisk i Lederudvælgelse; intet Samfund er muligt uden et Aristokrati; det økonomiske Demokrati heller ikke; men dette Aristokrati maa være „of service“, ikke „an aristocracy of privilege“.

Birck understreger Mentaliteten som en økonomisk Faktor: Man begaar samme Fejl som de fleste Økonomer at lægge Vægt paa det materielle: paa Varer, Metoder, Midler og Institutioner og glemmer blandt andre imponderabilia den mægtige Kraftkilde, Menneskeandaen, den lidende, den troende, den skabende.

Ogsaa i et ikke-socialistisk Samfund er Statens Stilling vanskelig og be-

tydningsfuld: Den stærkeste Samfundsmagt er i Øjeblikket den koncentrede Kapitalbesiddelse; Samfundet er saaledes oligarkisk særlig i sin økonomiske Virken; men Staten er formelt demokratisk. Der opstaar derfor en Konflikt mellem Samfundsmagt og Statsmagt. — Den økonomiske Magt gør sig let Parlamentarikere og Statsemedsmænd følgetro ved paa dem at anvende sine Overtalelses- og Magtmidler, naar det da ikke er tilstrækkeligt, at de repræsenterende Personer er „grebet“ af Overklassens Milieu. (Man mindes her Bircks Karakteristik af det danske Bourgeois som „Bondedrenge i Smoking og Kontorister paa Gummihjul“.) Det er vor Tids Ulykke, at de praktiske Mænd i Forretningsliv, Politik og Journalistik aldrig har Tid til at søge ind i sig selv. Telefoner, Konferencer og Fornøjelsesliv tager Tiden og trætter Hjernen. Mange af Krigs- og Efterkrigstidens økonomiske Forseelser kunde være undgaaet, hvis vi ikke havde set det økonomiske Livs Ledere som Deltagere i Forlystelses- og Selskabslivet i den knappe Tid, der levnes fra Tilstedeværelsen i Bestyrelser osv. Birck foretrækker Teknikere, der vil være tilbøjelige til at tænke og handle solidarisk, foretrække Funktionen for Rettigheden, ja endog tænke socialistisk, hvis vi med afdøde Præsident Ebert definerer Socialisme som rationelt Samarbejde med Befolkningens bedste Forsyning for Øje i Retfærdighedens Aand.

Han skriver endvidere: Opgaverne er enorme; den juridisk, formalistisk uddannede Embedsstand, uden Evne til at løse teknisk-organisatoriske og økonomiske Opgaver, er tilmed i sine Sympatier privatøkonomisk orienteret; Politikerne er klasseligt præget, selv naar de undtagelsesvis forstaar de økonomiske Problemer, og deres Udsyn standser ved den kommende Valgdag. — Den moderne Stat har nok stærke Udviklingsmuligheder og Evner, men bliver svag, fordi dens Overklasse er illoyal og fjendsk mod Staten og dens Underklasse urolig, utilfreds og uden Forstaaelse af Statsidéen, og fordi Kapitalmagten er bleven baade stærk og udenstatlig, i Hænderne som den er paa en Gruppe internationale Finansmænd, som gennem Ihænderpapirets Omflyttelighed og Magt over Kredit kan hæmme eller fremme Produktionen og i alt Fald give Indtryk af, at de kan flytte Kapitalen fra Land til Land (Kapitalflugt). — Der er dybt i Folket en maaske uartikuleret Vilje til en anden Samfundsorden, og indenfor de besiddende Klasser er der en Gruppe, som med Bekymring ser, at Samfundsmagten er gledet over til en Klasse, hvis Individuer er udvalgt efter deres akquisitive Evne, og

som ofte er naaet frem i Kraft af manglende Livsanskuelse, og hvis Maalestok for Livsværdierne er falsk og vulgær.

Birck mener, at en vis Maalestok for det ønskelige trods alt kan opstilles. Han slutter derfor sit Værk med at sige, at Fremtidens Maalestok for, hvilke Individder der er værdifulde, maaske ikke vil falde sammen med den i Højkapitalismen gældende. Maalet synes mig ikke Kapitalismens akviritive egoistiske Mammonsdyrker, saa lidt som Leninismens mekaniserede, tusindbenede Kollektivmenneske, men frie og værdifulde Individder, rationelt samarbejdende under det etiske Imperativ.

Dette er ikke ren videnskabelig Teori om Aarsagsforholdene i Samfundet, men et moralsk og politisk Standpunkt udformet ganske vist med nøje Kendskab til økonomisk Teori og økonomisk Praksis, men ogsaa med en afgørende Tilsætning af personligt præget Formaal, Filosofi eller Religion.

„Den økonomiske Virksomhed“ er for længst udsolgt og har været oppe i meget høje Priser. Senere kom dels en til knap Halvdelen forkortet 2. Udgave og dels i Nyt Socialt Bibliotek et mere populært Uddrag med det oprindelige Værks Undertitel „Under Højkapitalismen“.

Hovedparten af Bircks øvrige økonomiske Værker kan betegnes som Finansvidenskab. Den videnskabelige Virksomhed fortsætter her, hvor den politiske Virksomhed begyndte. Bortset fra Bekæmpelsen af særlige Misbrug er denne Fortsættelse saglig, og den er ikke partipræget. Som Birck sagde, havde han altid betragtet sin politiske Virksomhed som en Læreskole, hvor han skulde have sine Teorier bekræftet eller forkastet; han vilde hellere være Nationaløkonom end Politiker. Inspirationen kom dog i høj Grad fra det politiske Arbejde. Han antog selv, at hans Betænkninger og større Rigsdagstaler vilde fylde et Par Bind.

Blandt Bøgerne om Finansvidenskab er der Grund til at fremhæve Bogen om Ejendomsskatter og Ejendomspriser fra 1912. Ligesom i „Sukkerets Historie. En handels- og finanspolitisk Studie“, 1909, til dels i „Vigtige Værer“ 1915 og til en vis Grad i Værditeorien lægger Birck Vægt paa Behandling af Skatterne i Forbindelse med den beskattede Genstands øvrige Forhold. Med Hensyn til Ejendommene havde han særlige Forudsætninger som stor — meget human — københavnsk Husejer samt fra sit Kendskab til københavnsk Ejendomsspekulation og Ejendomssvind. Navnlig med Hen-

syn til Virkningen af forskellige Skatteformer indeholdt denne Bog skarp-sindige og rigtigt gennemførte Analyser. Den dengang aktuelle Georgeisme bliver i Bogen gjort til Genstand for en forstaaende, sympatisk, men paa væsentlige Punkter rammende Kritik.

Idéen i Sukkerbogen og i „Vigtige Varer“: at skrive Økonomien paa den anden Led ved i Sammenhæng at behandle alle Forhold, der vedrører den enkelte Vare og i en saadan Specialstudie medtage praktiske, statistiske Oplysninger i stort Omfang er vel ikke Bircks Opfindelse, men hans Initiativ har i alt Fald været af Betydning her i Landet.

„Svøben“, som den kaldtes eller med den mere udførlige Titel „Europas Svøbe. Staternes Gæld, beskrevet, forklaret og historisk belyst“ (1925), har Karakter af et finansvidenskabeligt og finanspolitisk Stridsskrift. Det kom som det første i Rækken af Nyt Socialt Biblioteks billige og populære Skrifter. Desuden er baade den og 2. Udgave af Værditeorien kommet paa Engelsk (henholdsvis i 1926 og 1922).

Man kan stille sig tvivlende over for den Ensidighed, hvormed Birck lægger Ansvaret for Ødelæggelserne som Følge af den forrige Krig over paa Finansieringen ved Hjælp af Laan. Men det er sikkert rigtigt, at man ikke dengang vilde have været i Stand til at drive Forarmelsen nær saa vidt uden Tilsløring ved en Masseproduktion af Papir, Befolkningen tog imod som reelle Værdier, og uden en øjeblikkelig Dulmelse af Smerterne ved Inflation. Den stærke Følelse af Ulykkerne kan ogsaa rive Forfatteren med til en vel kraftig Propaganda, naar han f. Eks. lader Læseren formode, at Halvdelen af Frankrigs Befolkning vil leve som Rentenydere uden at arbejde. Han siger bl. a. om Krigsgældens Opstaaen: Eksisterende Kapital er forbrugt, men det er skjult af den vældige Statsgæld, der har skabt nye Rentekilder i Stedet for de ødelagte; men Forskellen er, at bag de tidligere Rentekilder laa der en reel Formue, reel Kapital og reel Indkomst; bag Statsobligationen som Rentekilde ligger der absolut intet, ingen reel Formue, ingen reel Indtægt, men kun Fremtidens Pligt til at forrente og afdrage, d. v. s. den ene Samfundsklasses Pligt til af sin Fortjeneste at underholde den anden.

Selvom Laanene var en Betingelse, var det dog ikke disse, der i sidste Instans var Svøben, som svider længe efter Krigen: Manglen paa real Kapital er skæbnesvanger for alle, mest for de Løntagende; thi ikke blot for-

stærkes Kapitalens relative Monopolstilling i Forhold til andre Produktionsfaktorer som Jord, Arbejde og Driftsherredygtighed, d. v. s. Kapitalens Andel i Produktionens Udbytte maa vokse, men ogsaa tvinger Kapitalmanglen til en Omlægning af den industrielle Teknik: et Land, der har 1000 Kr. pr. Arbejder, kan give dem hver en Arbejdsmaskine, men har det kun 100 Kr., da kun Redskaber (Spader og lign.); thi i hvilken Grad det betaler sig at anvende Maskinteknik, beror paa, hvor megen Kapital der kan stilles til hver Arbejders Raadighed. Krigens Kapitalødelæggelse stiller da Europa Valget mellem at gaa ind i en lavere Teknik (og tilsvarende lavere Arbejds-løn), om man vil beskæftige al Arbejdskraften, eller at beholde den nuværende Teknik, men da lade en Mængde Arbejdere gaa ledige.

Som allerede nævnt foreslog Birck en Sanering ved Hjælp af en Formueafgift een Gang for alle til Tilbagebetaling af Krigens Statsgæld. Motiveringen for denne Nedsækering af Privatkapital er i stort Omfang Hensynet til den for Produktionen afgørende Realkapital: En aarligt genkommende Skat kan svække Spareviljen, og det samtidig med at Statsgældens Opretholdelse stadig faar Borgerne til at tro paa, at de er rige, uagtet Rigdommens Genstand delvis kun er Papir. Netop de, der indser, at der er Mangel paa reel Kapital i Verden, maa staa fast paa: beskyt den Kapital, der er under Dannelselse, og opgiv Formueskatten for en Aarrække, men ødelæg straks den Del af den eksisterende Privatkapital, der kun er Papir, som giver Nationen en gal Maalestok for, hvad den kan tillade sig af Forbrug, og hvad den kan paabegynde af nye Foretagender. Ødelæg ikke den næste Generations Liv for at fastholde Fiktionen om en Rigdom, der ikke eksisterer.

Birck beskæftigede sig ikke blot med Øjeblikket og Fremtiden. Foruden historiske Afsnit i de andre finansvidenskabelige Værker skrev han i Aarene 1918—22 tre finanshistoriske Bøger: „Rigets Jordegods og Regaljerne“, „Told og Accise“ og „Rigets offentlige Formaal og Indtægter, i Middelalder og under Adelsvælden“. Det var dog i dette Tilfælde ikke Lysten, der drev Værket. Den første af de historiske Bøger har følgende, noget bedrøvede Forord: Ikke af Anlæg, ej heller af Lyst gik jeg i Gang med disse Forelæsninger, jeg først nu udsender som Manuskript, endda de forelaa i Sats ved Krigens Udbrud. Offentlige Hverv, Udsendelse af Bogen „Vigtige Varer“ og den for mig langt betydningsfuldere Revision og Fuld-

stændiggørelse af min Værdilære har nægtet mig Tid til en nøjere Prøvelse af et Arbejde, hvis Mangler er meget store. Min Undskyldning er, at jeg skulde læse over dansk Finanshistorie Idet jeg altsaa maa bede om at blive bedømt og dømt som nationaløkonomisk Theoretiker, maa jeg altsaa bede om Tilgivelse for en af Forholdene mig paatvungen Optræden som Historiker, hvad jeg ikke er eller har Betingelse for at være. Jeg beder da de professionelle Historikere om en Skaansomhed, de ikke bør nægte mig . . . Under Dikteringen og Sætningen af Bogen er der kommet en Række Afskrivnings- og Sætterfejl, en mangelfuld Revision, jeg af Tidsmangel maatte overlade en anden, ikke har faaet Øje paa; heraf bedes enkelte paafaldende rettede efter omstaaende Liste over „Errata“. — Omtalte „Errata“ begyndte med en Trykfejl; og Forfatterens egen beskedne Vurdering synes at have vundet de sagkyndiges Tilslutning med Hensyn til dette og de følgende Værkers historiske Nøjagtighed, samtidig med at Bøgerne heller ikke i særlig Grad faldt i Studenternes Smag.

Paa enkelte Punkter skinner det Birckske Lys dog klart igennem. Saaledes naar han med Opmærksomheden mere vendt imod Nutid og Fremtid end Fortiden taler om Almenretten: En Minister kom i et lykkeligt Øjeblik til at sige, at hvad han havde lært af Henry George var „Forstaaelse af, hvad alles Ret betyder i et Samfunds økonomiske Husholdning, og at den mærkeligt nok trænger langt mere til Værn end den enkeltes Ret“. I Virkeligheden kunde nærværende Forfatter sætte disse Ord til Motto for al sin Virken, baade som offentlig Person og som Folkelærer, fordi de giver Ledetraaden for hans Samfundsopfattelse. Vi Økonomer lider ikke under Juristernes horror vacui paa Ejendomsrettens Omraade: Almenretten er som Ætheren, der opfylder det tomme Rum, hvor Ejendomsretten ikke har sat sig fast; vor Opgave er at beskytte denne Almenret, ja, at udvide den. — I Beretningerne om Middelalderen mærker man Opdragelsen paa Jesuiterkollegiet, varm Sympati for Middelalderen og skarp Omtale af Reformationens sociale Følger. Den katolske Kirke betegnede Birck ogsaa stadig, drillende over for den herskende Konfession, som Moderkirken, uden dog selv at slutte sig til den. Ved andre Lejligheder har han omtalt „den hellige Thomas af Aquina“ og dennes retfærdige Pris „justum pretium“, der dog ogsaa for Birck, selvom han til Tider tog til Orde for den, synes at staa som et mere primitivt Begreb end „den ideelle Pris“, idet denne ogsaa kan

tage Hensyn til Konsumenternes Fordel ved at faa Varerne billigt og til Samfundets gratis Benyttelse af ellers ledige Produktionsmidler. Kom det til en nærmere teoretisk Analyse, var det da ogsaa den moderne, sociale Prispolitik, Birck tog til Orde for.

I nær Tilknnytning til de finansvidenskabelige Værker staar Bircks Trafikøkonomi fra 1931. Ogsaa den er delvis en Fortsættelse af Rigsdagsarbejdet. Og ligesom med Hensyn til Finanshistorien siger han tydeligt, at det er Pligtarbejde, som specielt sagkyndige maa behandle med Overbærenhed.

I sine allersidste Levedage arbejdede Birck paa et Foredrag, han var meget optaget af, og som han skulde holde i Socialøkonomisk Samfund. Det kom efter hans Død i Festskriftet til Harald Westergaards 80-Aars Fødselsdag. Titlen var „Produktionslovene og Fordelingen. En Revision og en Kritik“, og det blev en kraftig Salut. Den mere følelsesmæssige Baggrund, som vi her maa holde os til, var Frygten for, at den nationaløkonomiske Teori ogsaa i sine nyere og nyeste Udformninger ligesom Klassikernes Eftersnakkere, tilsigtet eller utilsigtet, optraadte som Forsvarer for den bestaaende økonomiske Ulighed, — saaledes som nogle Professorer ved de af amerikanske Millionærer doterede Universiteter. Han siger bl. a.: Økonomerne er ofte, sig selv uafvidende, teleologisk indstillet, selv om man ikke tør gaa saa vidt som Graham Wallace, der hævder, at hos de liberale Økonomer stod og staar de økonomiske Kategorier som Politibetjente til Værn for en given Indkomst- og Magtfordeling. Derimod maa man hævde, at de færreste Økonomer kan løsrive sig fra Milieuets og Tidens Opfattelser, saaledes at de økonomiske Teorier ofte er et Udsnit af den økonomiske Udvikling, som Tidens Mænd har ophøjet til Dogme. Det er derfor i alt Fald tilgiveligt, naar Harnack definerer Økonomien som „det systematiske Misbrug af en til dette Øjemed særlig indrettet Nomenclatur“.

Artiklens Slutsalut er ogsaa skarp: Mange, særlig af de amerikanske Epigoner, anvender Clarks Analyse paa en slig Vis, at jeg fristes til at omskrive Irving Fishers Snært „en Papegøje, der lærer at sige Tilbud og Efterspørgsel, bliver en excellent Nationaløkonom“; lærer Dyret at sige Grænseproduktivet, er den en højmoderne abstrakt Fordelingslæres og Harmoniøkonomis geniale Exponent.

Selv om de fleste vel nu vil mene, at Bircks Vagtsomhed ved denne Lej-

Med Hensyn til Amerikanerne, som Birck en Tid studerede ivrigt, men paa sine ældre Dage saa paa med stor Mistænksomhed, hvad der kom til Orde i den Tale, han i sit Rektoratsaar holdt til de unge Studenter, er der her Grund til at nævne, at det synes, som om Birck var stærkt paavirket af Kritikerne af Kapitalismen, Thorstein Veblen, som han kaldte „ein feiner wilder Mensch“.

Birck klagede tidligt over Alderen og mente i Grunden, at alle over 50 burde skydes. Han sagde, at de som gamle Krokodiller benyttede deres Magt til at holde de unge nede. I et Interview i Anledning af sin 60-Aars Fødselsdag udtalte han sig om, hvordan det var at blive gammel og sagde bl. a.: Tilbage har jeg en Del Vitalitet, der ingeniunde er uforenelig med Senilitet — hvad der for Resten er Verdens Ulykke, for den giver os alle de gamle Statsmænd og Forfattere og Tænkere, der har overlevet sig selv. — Selv blev han aldrig saa gammel, at han fik Tro paa, at de gamle havde Ret.

Fra et Ferieophold paa et Hotel i Neustrelitz i 1921 (51 Aar gammel) klager han i et Brev over overordentligt stort Blodtryk, at hans Hjerte kan skabe sig rent tosset, „Aareforkalkningen skrider frem, og det er all-right, jeg har haft „my full time of the good things of life“ jeg er egentlig lykkelig i Nutiden og rasende nysgerrig med Hensyn til, hvorledes Vor Herre vil finde rede i det Miskmask, han har tilladt Menneskene at lave ud af Jorden; men jeg er ogsaa Philosoph, og kan dø med en beau geste; og hvis det sidste Ord ikke skal være et Skrig af Angst, med en Vittighed, et virkeligt godt „bon mot“.

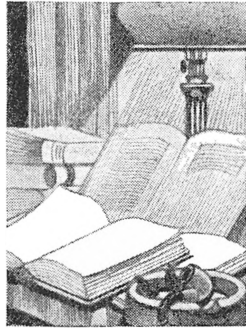
Birck var selv klar over, at det ikke var let udefra at se, hvad der skjulte sig bag hans mangesidige Overflade, og for ham selv var det heller næppe let at trænge til Bunds heri. Nogle sagde Forfængelighed. Og han har sikkert følt Glæde og Spænding ved at være Centrum for Interessen i afgørende Øjeblikke ligesom ved den flot turnerede Vending. Vittighederne til sine Foredrag kunde han ikke lade være at sætte i Cirkulation i Forvejen. Det er dog ikke Stræben efter Berømmelse, som har drevet til de mange Nætters Forsken langt op i Aarene og til Kampe, som ogsaa for ham medførte Smerte. Hans Nysgerrighed, Videbegærlighed, var umaadelig og mange-

sidig, ligeledes hans Vilje til ved Advarsel i Tide at afværge eller mildne Ulykkerne for Menneskene, som han syntes — trods deres Daarskab — blev for haardt ramt. Pligtfølelsen, det kategoriske Imperativ, „the spirit of service“ var sikkert i høj Grad bestemmende trods al Overlegenhed over for daglige Smaapligter, naar han satte Kraften ind paa det, han betragtede som „mit Livs Undskyldning“.

Ingen af Bircks Bøger er mere Lærebog paa Universitetet, og hans Bedrifter i det danske Samfund er nu Historie. Retroende Efterfølgere har han ikke, dertil var hans Anskuelser for levende, for mangfoldige og disharmoniske. Men hvad de danske Økonomer — Polit.'erne — er i Dag baade med Hensyn til Erkendelse og Indstilling over for Samfundets Problemer, er stadig præget af Birck. Dette var netop den Art Udødelighed, Birck talte om i Rektortalen til 50-Aars Studenterjubilarerne: Og *dog*, der er en Udødelighed til, som vi alle kan erhverve, ja ikke undgaa. Vore Handlinger er ikke blot Aarsag, men ogsaa initiativgivende Eksempler for næste Generation, vore Tanker lever i den og bliver til Handling hos den. En Belæring til vore Børn eller Elever kan arves ned gennem Slægtled og en skønne Dag blive til Handlingsmotiv. Sandelig, mindre bør man frygte Broder Død end sine Handlingers og Tankers Følger. Vort Navn glemmes, heldigvis; men vore Tanker har Evighedsstyrke i sig.

Birck vil dog næppe saa hurtigt blive glemt.

F. Zeuthen.

Birck og hans Elever

AF KONTORCHEF BROR GLOERFELT-TARP

Birck og hans Elever

Første Gang, jeg mindes at have lagt Mærke til Dr. Bircks Navn, var som ganske ung, da en Redaktør af et vestjydsk Venstreblad i Anledning af Angrebene paa Alberti, som han havde næret stor Tillid til, sagde til mig: „Ja, der maa jo nok alligevel være noget om det, nu jeg ser, at Dr. Birck har angrebet ham i Folketinget.“ Og mange Gange senere har man i By som paa Land — og maaske mest paa Landet, hvor man ikke glemmer — lyttet til Bircks Ord, fordi man kendte hans Evne til at finde det rette og vidste, at det var en uafhængig Mand, der talte.

Vi, der var Studenter før den første Verdenskrig, lærte Birck at kende ved hans Forelæsninger, ikke alene Professoren, men ogsaa Mennesket. Undervisningen paa Universitetet, hvor springende og uligevægtig den end kunde være, maatte bibringe Eleverne en virkelig Forstaaelse af og Interesse for samfunds-økonomiske Problemer; denne Interesse opmuntrede Professor Birck, og han fik mange til at gaa i Gang med Arbejder, de maaske ellers ikke havde haft Mod til. Hvor han sporede Evne og Vilje, der stivede han af, hjælpsom som han var. Hans Undervisning opfordrede til Selvtænkning og derfor ogsaa undertiden til Modsigelse. Man havde Lov til at gøre Vrøvl, naar der var noget, man ikke forstod eller noget, man fandt forkert, hvorfor Bircks Forelæsninger ofte formede sig som Samtaler med Studenterne. Ikke sjældent afbrød han en Forelæsningsrække for at tage et eller andet aktuelt Spørgsmaal op til Behandling. Vi fik et Indblik i hans Evne til ikke alene at forklare, hvad der var sket, men ogsaa hvad der vilde ske. Forbløffende ofte har han faaet Ret i sine Forudsigelser. Men han vidste selv, at hans særegne Evne til at dømme om Fremtiden beroede paa

et Sammenspil af dyb Indlevelse i de økonomiske Forhold og en indgaaende Forstaaelse af de Love, hvorunder Fænomenerne virker.

„Nu skal I høre, hvordan en stor Mand tænker,“ og saa fik vi en Gennemgang af de Fejlslutninger, som den paagældende havde gjort sig skyldig i, hvad enten det nu var i Skrift eller Tale.

Hans Forelæsninger kunde være en Oplevelse. Han kunde være fuld af Indfald, kaade, paradoksale, vittige, med Braad mod alt og alle, men først og sidst følte vi, at vi stod overfor en stor og særpræget Personlighed, et godt Menneske, hvis Livs Virke og Maal var Menneskers Velfærd.

Vi Studenter beundrede Birck, og vi holdt af ham, ikke fordi vi betragtede ham som ufejlbar, men fordi vi i ham mødte en Mand med strenge Krav til Ærlighed og Redelighed i Sindelag og økonomisk Handling. Baade i Studentertiden og senere lærte vi ham at kende som den uforfærdede Forkæmper for en Forretningsmoral, der var præget af Samfundssind, uforfærdet, fordi han ikke nøjedes med Raad og Vejledning, men rettede sit Angreb mod Mennesker, der havde Magt, naar deres Hæderlighed ikke stod Maal med deres Indflydelse.

Birck kom saa godt som aldrig præcis til sine Forelæsninger. Ti Minutter til et Kvarter maatte vi ofte vente paa ham, til Gengæld holdt han ikke op til Tiden, og efter Forelæsningerne samledes vi om ham for at drøfte Begivenheder eller Problemer, som vi ønskede yderligere uddybet. En Gang, da han kom usædvanlig sent til en Forelæsning, var de fleste af hans Tilhørere blevet enige om at forlade Auditoriet. Da Birck endelig traadte ind og af de Par Stykker der var blevet tilbage, havde faaet en Forklaring paa, hvad der var sket, forlod han omgaaende Lokalet med følgende Bemærkning: „Tror I, at jeg vil holde Forelæsning for en Samling Skruebrækkere.“

I Vinteren 1912 bad Birck mig om at være ham behjælpelig med den Bog, som fik Titlen „Ejendomspriser og Ejendomsskatter“. Det var min Opgave at tage mod Diktat i hans Hjem paa Østerbrogade, men Birck gik ud fra, at jeg ogsaa skulde forstaa, hvad han dikterede. Vi begyndte i Reglen ved 7—8 Tiden om Aftenen; ved Midnatstid var der en kort Afbrydelse, en Kop Te og et Par Stykker Smørrebrød, alt imedens vi drøftede det skrevne, og saa igen i fuld Gang med Arbejdet, der ofte endte med, at Birck sagde: „Saa nu er det ved at blive lyst, nu maa De se at komme

hjem i Seng," og vi sluttede saa med en Cigar, medens Birck talte om Mennesker, han havde mødt. Jeg havde Lov at gøre Indvendinger, og Birck kom selv med Spørgsmaal om Forstaaelsen af det skrevne; vi tegnede Kurver og diskuterede Problemerne. Af og til, naar jeg afbrød med et Spørgsmaal eller en Bemærkning om, at det forstod jeg ikke, bed han mig af og sagde: „Skal De nu gøre Vrøvl igen" og fortsatte sin Diktat for lidt efter, naar jeg tøvende fortsatte, at sige: „Jeg kan se paa Dem, at De nægter at skrive videre," og saa drøftede vi Spørgsmaalet igennem, indtil vi var blevet enige.

Mangen en Aften har vi hans Elever siden hen tilbragt sammen med Birck paa Hotel Kongen af Danmark.

Havde vi et eller andet paa Hjerte, kunde vi ringe til Birck og spørge, om vi maatte besøge ham. „Ja, kom i Aften, saa skal De faa et Trug." En Opfindelse, som Birck gerne demonstrerede, naar der af og til før „Truget" blev serveret en Flaske Rhinskvin, var „det Birckske Flaskeoptræk". Han vilde altid selv trække Proppen af Flasken. Det skete med en almindelig Proptrækker, som efter at være skruet i Flasken blev hængt op i et Dørhængsel, hvorefter Birck hængte sig i Flasken, saa at Proptrækker og Prop blev hængende paa Dørkarmen. Iøvrigt fortalte Birck om en anden Opfindelse, han havde gjort. Han havde givet Anvisning paa, hvorledes man ved at tilspidse Tændstikker i den ene Ende, hvor Svovlet paasættes, kunde fylde flere i en Æske. Opfindelsen, fortalte han, blev solgt til Tændstikfabrikkerne, som derefter henlagde den.

Selskabeligt foretrak Birck de „vordende Honoratiores", som han udtrykte det. Ud over nogle faa jævnaldrende Venner var hans Omgang i hans senere Livsaar hans Elever, hans „unge Venner". Ligeledes var han en flittig Gæst i de unges faglige Foreninger. Var Birck til Møde i Nationaløkonomisk Forening satte han sig ikke til Højboards, men placerede sig mellem sine Elever. Saavel i de faglige som i de selskabelige Sammenkomster med sine Elever var Birck det selvskevne Midtpunkt. Intet Under, at Eleverne elskede Birck; de betragtede ham som Lærer, men tillige som Kammerat.

Som et Vidnesbyrd om Elevernes Indstilling overfor Birck kan henvises til en Kronik af en af hans jødiske Elever, nu afdøde Dr. Joseph Davidsohn, der den Dag Birck tiltraadte som Universitetets Rektor skrev: „Men

kommer det til Stykket, er der én Mand, man med usvigelig Sikkerhed kan mobilisere: Birck. Hans Saglighed over for Mennesker er ubetinget. Og ligervis som Fanden, efter Overleveringen, vel ønsker at forføre, men er lykkelig, hvis han finder en, der ikke lader sig lokke — saaledes er der næppe nogen, der behandles med større Agtelse af Birck, end den Adelsmand — være sig af jødisk eller senere Oprindelse — hvis Færd er præget af den Forpligtelse, Adel er, og som ikke gaar rundt med et stumt, men evigt „Om Forladelse“ paa Læben.

Han er af dem, ved hvis Navne der sværges — og ikke sværges falsk. Han er ved Nutidens kummerlige Hof en af Udsendingene fra den eneste altid sejrrige Magt: Fremtiden.

Den Mand, paa hvis Skuldre Universitetets gyldne Rektorkæde i Dag lægges, er bedre end Kæden: han er helt igennem af ét Stof og skaaret i ét Stykke.“

Paa indirekte Maade kunde han forøvrigt selv ironisere over den Maade, Racehad gav sig Udtryk paa. Han kunde saaledes gengive en amerikansk Agitators Indlæg i Negerspørgsmaalet, som han havde hørt, da han som yngre var i Amerika, en Agitator, der begynder med at beklage de stakkels Negre, for derefter at provokere den Forsamling, han taler til, til Negermassacre. En Gengivelse, der i Bircks Mund var i Stand til at skabe den tilsigtede Uhyggestemning blandt Tilhørerne. Den, der ønsker at læse Bircks egne Ord om Jødespørgsmaalet, henvises iøvrigt til, hvad han har anført i sit Værk „Den økonomiske Virksomhed“ § 185.

Der var over Bircks ydre Fremtræden noget formløst og skødesløst. Med dette bar Studenterne over, ja de syntes tilmed, det var en Charme. Naar han mødte til Forelæsning med ubundet Slips, tilbød straks en Student at binde det, og i Anledning af, at han af og til mødte uden Slips, købte en Student engang et Slips og forærede ham. Han kunde, hvis det passede ham, ved Undervisningen paa Statistisk Laboratorium, lægge Benene paa Bordet, og Piben forlod ham sjældent. Men dette nedbrød ikke Respekten hos Studenterne; det, de unge saa op til, var Personligheden bag Ordene.

Birck var ikke blind for, at hans Paaklædning ofte led af visse Mangler, og at der ved særlige Lejligheder maatte gøres en Kraftanstrengelse, saa han kunde se velklædt ud; det var dog ikke altid, at en saadan Kraftanstrengelse førte til det ønskede Resultat.

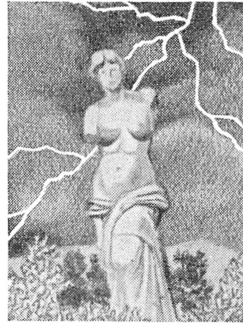
Til Studenternes Jubel berettede Birck om, hvorledes han i Amerika havde været i Audiens hos Præsident Wilson. I den Anledning havde han anskaffet sig et splinternyt Sæt Tøj, og han følte sig meget stolt i Bevidstheden om, at hans Paaklædning var i Orden. Da hans Samtale med Præsidenten er tilendebragt, og han bevæger sig hen mod Døren, ser han sig selv i et Spejl og opdager til sin Rædsel, at Prissedlen hænger paa Ryggen af ham.

Da han i de senere Aar deltog i Selskaber hos sine Elever, mødte han i Begyndelsen i daglig Paaklædning, selv om de andre mandlige Gæster iøvrigt var i Smoking, men da han paa en Udenlandsrejse opdagede, at han kunde faa sig en relativ billig Smoking, købte han en saadan. Han var meget glad for denne og iførte sig den nu, naar han skulde til Selskaber, men fortalte altid, at den var færdigkøbt, og at den ikke havde været dyr. Der var noget barnligt over hans Glæde over at være rigtigt klædt paa, samtidig med, at det tilfredsstillede hans lidt smaaborgerlige Nøjsomhed, at den ikke var syet til ham.

Paa Grund af det formløse i ydre Optræden og hans frygtløse og vittige Ordvalg er Betegnelser som Gadedreng og Klovn blevet heftet paa ham, navnlig af dem, der var bange for ham. Sandt er det, at han kunde vælge en Form, der var smagløs, men som gjorde, at Udtalelsen blev husket. Det er imidlertid ikke nogen udtømmende Karakteristik af Birck, at sige, han var formløs. Han var en Stilens Mester, han kunde være formfuldendt i et Format, som faa, naar han lagde Vægt derpaa. Hans Følelse af, at Gud Herrens Røst talte igennem ham ligesom igennem Bileams Æsel, kunde undertiden forlene hans Optræden med Myndighed og Højtidshed.

Da Birck gik bort, var der Sorg blandt hans Elever. De skrev i Studenterbladet: „Vi kan aldrig glemme ham“ og „Mon vi ikke ved at følge hans Eksempel, hans Retsind og Uforfærdethed overfor vanskelige Op-gaver, vil formaa at vise, at L. V. Birck ikke havde levet forgæves“. De mindedes hans Ord „Det gælder ikke om at tale om Dyd, men at udøve den, ikke at tale mod Synd, men at jage Synden bort, ikke at have ædle Intentioner, men i det givne Tilfælde at vide, hvad der er det rette“.

B. Gloerfelt-Tarp.

Birck og Kvindesagen

AF KONTORCHEF KIRSTEN GLOERFELT-TARP

Birck og Kvindesagen

Hvordan var nu Birck overfor sine kvindelige Studenter? Paa Forhaand mødte han dem med Mistillid ud fra sin oprindelig udprægede anti-kvindelige Indstilling; men til Held for de kvindelige Studenter var de i Almindelighed paa Forhaand ikke kendt med, hvad Birck i sin Fortid havde udtalt om Kvinders Interesser og Egnethed, om Kvinders Valgret, Adgang til Embeder, Deltagelse i offentligt Arbejde o. s. v., man opfattede snarere hans drillende, vittige og ironiserende Udfald mod dem som en Slags Koketteri og som Udslag af hans almindelige Slagfærdighed og Tungeraphed. Og da han aldrig var gladere, end naar paagældende Kvinde, hvem hans Drilleri i det givne Tilfælde var rettet imod, kunde ripostere og give et kvikt Svar, generede hans fundamentale Syn paa Kvinden ikke i Studierne (undtagen dog maaske enkelte særlig frygtsomme). Som saa mange andre Mænd, der havde Mistillid til Kvinders Evner og betragtede Kvinden som et Appendix til Manden og kun ønskede at vurdere hende efter, om hun opfyldte sin Mission som Appendix, blev han, saa snart en Kvinde blot udviste almindelig sund Fornuft, overbevist om, at han stod overfor en „Undtagelse“. Det maa efterhaanden have været ikke saa faa Undtagelser, han stod overfor, og dette paavirkede i Virkeligheden, uden at han vist selv gjorde sig det helt klart, efterhaanden hans Syn paa Kvinderne og Kvindebevægelsen.

For mit Vedkommende kan jeg sige, at jeg er glad for, at jeg først paa et forholdsvis sent Tidspunkt har bragt i Erfaring, hvorledes Birck

i sine yngre Dage har taget Del i Kampen mod Kvindens Frigørelse, saaledes at det ikke har hindret, at jeg i fuldt Maal saavel paa faglige som paa alment menneskelige Omraader har kunnet nyde godt af Bircks Undervisning og Vejledning.

Til Belysning af Bircks Syn paa Kvinden skal gennemgaaes nogle Udtalelser fra hans Journalistperiode og fra hans Politikerperiode.

I „Vort Land“ skriver Birck under Pseudonymet *Mephisto* i 1897 i en spøgende Form en Række Artikler „Om det smukke Køn“. Han giver her den unge Mand, hvis hemmelige Ønske det er at være en Don Juan, Belæring om Kvinden; det er i Virkeligheden hende, der forfører Manden og ikke omvendt, og for „Kvindens sunde Sans, der heri som udi saa meget andet langt overgaaer Mandens, ligger Sværmeri, Forelskelse, Erotik, Stævnemøde, Frieri, Forlovelse, Bryllup og Barnedaab alt paa een og samme Skala“, hvorfor den unge Mand maa forstaa, at hans Don Juan-Virksomhed vil ende i Ægteskab og hvad dermed følger. Birck ligner i øvrigt den danske Kvinde med „vort gode danske Smør“, der „lader sig ælte og vælte og vride og vende og fæstne og forme under bløde smidige Hænders Tryk, ganske ligesom man vil have det“, og han spørger, „hvormangen dansk Yngling kan saa meget som gøre et Dægge-lam ud af den rigelig tilmaalte og græsfrisk bløde Portion Smør, som Skæbnen bestemmer for ham udi en sød ung Dannekvindes Lignelse“. Birck havde jo Evne til at give sine Udtalelser en særpræget Form, og det morede ham at sige noget spidsfindigt, saa man ikke altid er klar over, hvorvidt det er Formen eller Indholdet, der har interesseret ham mest. Han ender sine Artikler „Om det smukke Køn“ med en Artikel om „Kærlighedens Sprog“; i denne lader han en Kvinde udtale, at hun knuselsker ham, til Trods for han er morgengnaven, hver Aften kommer stavrende sent hjem og taber Kærestebreve ud af Lommen, og Birck tilføjer, „saa simpelt og enfoldigt“ er just Udtrykket for den eneste sande Kvindekærlighed.

Til Trods for den sarkastisk spøgende Form kan man dog i denne Artikelserie mærke Bircks erotiske Interesse for Kvinden, og man kan ikke lade være at tro, at Bircks Kvindeideal netop er en Kvinde, der lader sig forme af Manden, og hvis Kærlighed giver sig et Udtryk som det ovenfor nævnte.

I Anledning af, at Kvindernes *Valgret* var bragt paa Dagsordenen, skriver Birck i Begyndelsen af Aaret 1904 i „Vort Land“ 2 Artikler, underskrevet *Aloysius*, imod at give Kvinderne Valgret. Hans Synspunkt er, at Mændene i Hælvten af deres Liv er under kvindelig Indflydelse, at Kvinderne fra Arilds Tid er gaaet den indirekte stille Paavirkningens Vej, og at de har staaet sig derved, idet de derigennem har faaet Magt og Indflydelse. At faa Kvinderne ind i det offentlige Liv vil derimod betyde, at de faar direkte Indflydelse mod Mændene. Birck ser aabenbart alt vedrørende Kvinden i Relation til Manden. Den kloge, gode Kvinde bør give Manden sin Tanke, som Manden da ompræger og giver det mandlige Stempel. Og naar Kvinden ifølge Birck ikke egner sig til Deltagelse i det offentlige Liv, saa skyldes det, at hun mangler Abstraktionsevne, hun ser Personen og den enkelte Sag, men de store Principper bagved aner hun ikke. Kvinden er Udøverske af de smaa Ting, og vel er det — siger Birck — thi Livet bestaar af Smaaating. (De, der kendte Birck, vil vide, at han, mere end nogen anden, trængte til nogen, der vilde tage sig af de smaa Ting i hans daglige Tilværelse.) Naar Kvinden snakker om Principper, bliver hun doktrinær. Og som Bevis paa dette sidste anfører han Kvindernes — „Hvad vi vil Kvinderne“, som han kalder dem — Protest mod Særbeskyttelsesbestemmelser i Fabrikloven, hvor Birck var Tilhænger af Indførelse af saadanne Bestemmelser som Forbud mod Nat-arbejde for Kvinder alene. Birck optræder altid som Overdommeren, der afgør, om et Princip bør følges eller brydes. Birck skriver: „Nej, Kvinden er ikke skabt for det offentlige Liv — hun mangler Horisont, og hendes dominerende Egenskab, Offervillighed i Familien, den reneste Familieegoisme, der ofrer sig selv for Slægten, gør, at hun over for Samfundet maa staa saa fjern og uforstaaende.“ Det er rene Ord for Pengene. Endelig rejser Birck Spørgsmaalet om, hvilke Kvinder det er, der vil optræde paa Arenaen, og han besvarer det med, at det ikke vil være de fine, gode og kloge Kvinder, som man kender, men det vil blive intrigante, ugifte, for hvem Politik vil være et „Surrogat for Moderglæden“, det vil blive den Skolebestyrerindetype, der hader Mænd, fordi hun elsker dem forgæves, eller Kvinder, der vil gaa ind i Politik for at vinde selskabelige Triumfer og social Anseelse.

En Del af disse Synspunkter fremfører han atter i 1907 i en Artikel

i „Nationaltidende“ om Kvinders politiske Valgret. Nu mener han dog, at det er ønskeligt at faa Kvinders Deltagelse i Styrelsen af Skole- og Fattigsager, og at de derfor bør have Sæde i Skolekommissioner og i Fattiggasser, idet disse „Organer skal varetage Anliggender, der er en direkte Fortsættelse af Hjemmets Opgaver“; men politisk Valgret bør de ikke have. Et vist Fremskridt er der saaledes dog at spore i Bircks Anskuelse.

I sin Rigsdagstid har Birck ogsaa beskæftiget sig med Kvinders Adgang til *Tjenestemandstillinger*. I 1904, da der af nogle Folketingsmænd var indbragt et Forslag om Kvinders Adgang til Ansættelse som Fuldmægtige i Statistisk Bureau (nu Departement), skriver han en Artikel i „Nationaltidende“ om Kvinder i Centraladministrationen, hvor han atter lader sin Mistillid til Kvinders Evner og Interesser komme til Orde. Han ytrer Tvivl om „hvorvidt netop de Egenskaber, der gør dem (Kvinderne) fortrinsvis anvendelige i underordnede Beskæftigelser, Vilje til at rette sig efter de givne Anvisninger og Nøjagtighed i Detailler, samt det at de koncentrerer deres Arbejde paa det, de har faaet for, og ikke som vi Mænd lader Tankerne og Interesserne fare viden om — om netop ikke alle disse Egenskaber gør, at de ikke kan være overordnede“. Han indrømmer, at „der kan — men dette er undtagelsesvis — være Kvinder, der for saa vidt er abnormt udstyrede, saa de kan udfylde en slig Stilling“; men saadanne Kvinder er saa faa, at det maa være nok, at de kan blive Fabrikinspektører. Der var paa daværende Tidspunkt een Stilling som kvindelig Fabrikinspektør, og det er denne ene Stilling, Birck henviser saadanne abnormt udstyrede Kvinder til. I det omhandlede Lovforslag drejede det sig om statsvidenskabelige Kandidater, og Birck hævder, at ligesaa anvendelige Kvinder er som Assistenten i Statistisk Bureau, der udfører det rent mekaniske Talarbejde, ligesaa uegnede er de til at gøre det selvstændige statistiske Arbejde, som kræves af en Fuldmægtig.

Naar Birck gik saa heftigt imod, at Kvinder skulde blive Fuldmægtige i Statistisk Bureau, er det bl. a., fordi der paa daværende Tidspunkt kun var forholdsvis faa Embeder, der var tilgængelige for statsvidenskabelige Kandidater, og han mener det derfor ikke rigtigt at begrænse den ringe Adgang for de mandlige Kandidater, der efter hans Udsagn ofte er dygtige, videnskabeligt anlagte Folk, der altsaa i Modsætning til de kvindelige „studerer Faget for Fagets Skyld“. Hvis Kvinder nu ogsaa fik

Adgang til de nævnte Embeder, mener Birck, at der vil blive en „Valfart af Kvinder til det økonomiske Studium“ ikke alene lokket af den dengang relativt lille Eksamen, men tillige „for at kvalificere sig til et Levebrød, hvad der nu ikke er Tilfældet med de bedste blandt de mandlige studerende“. Man ser, at Birck for Mændenes Vedkommende lægger Hovedvægten paa de bedste af de studerende, de der studerer Faget for Fagets Skyld, medens han for Kvindernes Vedkommende ser bort fra de „abnormt udstyrede“.

Da Forslag til Lov om Kvinders Adgang til Tjenestestillinger og Hverv i 1919 er til første Behandling i Folketinget, har Birck forskudt sin Vurdering noget. Han har fortsat den Anskuelse, at Kvinderne gennemsnitlig ikke egner sig til at være Embedsmænd, men fremhæver paa den anden Side, at der *er* Kvinder, som „egner sig ganske fortræffeligt til at være Embedsmænd“, og han nævner Katherina II, Dronning Elizabeth og Dronning Margrethe som Eksempler paa dygtige Regenter; endvidere anfører han, at han forøvrigt altid har været en Ven af Kvindernes Valgbarhed, medens han maaske altid har stemt imod Kvindernes Valgret. Birck anbefaler derfor Lovforslaget med „al den Varme, han raader over“, men præciserer, at Kvinders Adgang til Embeder ikke maa betyde, „at de skal avancere efter Anciennitetsreglerne, men efter Egnethed, med andre Ord efter Springavancementsreglerne“. Man kan ikke lade være at stille sig det Spørgsmaal, om Birck da mener, at Mænd skal avancere uanset Egnethed.

Samtidig fremsætter Birck den Anskuelse, at Aflønningsprincipperne bør ændres, saaledes at man i Stedet for at give lige Løn for lige Arbejde, lønner efter Fornødenheder; han foreslaar, at Lønnen retter sig efter Børnetallet.

At Birck, som jeg tidligere har nævnt, efterhaanden ændrede sit Syn paa Kvinderne og Kvindebevægelsen, bekræftes af det Foredrag, han holdt i Danske Kvinders Nationalraad i Marts 1931: „En betydende Kvindes Saga, Den ideale Kvinde“ (trykt i „Nationaltidende“s Kronik d. 26. og d. 27. Marts 1931). Det er *Beatrice Webb*, han her opstiller som Ideal for danske Kvinder, der ønsker at gøre en Indsats i det offentlige Liv. Ganske vist fremfører Birck, at Beatrice Webb aldrig har interesseret sig for Kvindebevægelsen — og dette maa ogsaa her i Bircks Mund opfattes som

en Ros — men for Kvinden som Menneske og som Arbejderske. Birck har ikke haft Øje for, saaledes som bl. a. Professor *Vilh. Grønbech* har haft det — at Baggrunden for Kvindebevægelsens Kamp for Kvindernes Frigørelse netop er Kampen om Mennesket. I Anledning af Beatrice Webbs Virksomhed i Samfundslivet, fremhæver Birck, at „Livets Lære er, at vi hverken kan undvære det konservativt kvindelige eller radikalt mandlige paa noget Omraade af vor Tilværelse“. Han siger om Beatrice Webb „i alt er hun Kvinde, hendes Genialitet er kvindelig præget; i hendes offentlige Arbejde ser vi — trods de røde Anskuelser — Moderen, den medfølede, den ordnende og bevarende, det konservative Element i Livet, hvor Manden er det kritisk forandrende, initiativtagende, det radikale“.

Birck har ved dette Foredrag villet opstille et realisabelt Ideal for danske Kvinder, der vil gøre en Indsats i offentlig Virksomhed. Han præciserer og har aabenbart ment, at Kvinderne trængte hertil, at intet naas uden haardt Arbejde, at man saavel af Livet som af Bøger maa erhverve en stor Viden for at have Ret til at vejlede andre, at Ønsket om offentlig Optræden bør bæres af Offervilje og dyb Sympati og ikke af Ærgerrighed, at ingen maa tale uden at have et Budskab at bringe, at Kvinden skal staa i Samarbejde, ikke i hadsk Konkurrence med Manden, og at Kvinden ogsaa i udadventt Virksomhed skal være Kvinde.

Man kan fuldtud tiltræde disse Synspunkter, der da ogsaa til Stadighed og navnlig i de senere Aartier lyder inden for Kvindebevægelsen; men man mærker i Bircks Udtalelser Mistilliden til Kvindesagskvindernes Karakter, og at Birck finder det endnu mere tiltrængt at formane Kvinder end Mænd. Imidlertid, det væsentlige er, at Birck nu er kommet saa langt, at han ønsker Kvinder, der vel at mærke har alle de nævnte Dyder, ind i Samfundslivet for i Samarbejde med Mændene at gøre en Indsats.

At Birck stadig saa Kvindens vigtigste Opgave i Forhold til Manden fremgaar af hans Tale som Rector Magnificus for den kvindelige Student ved Studenterforeningens Rusmodtagelse 1931, hvor han efter at have tilsagt Kvinderne, at de ved Universitetet vil blive behandlet paa lige Fod med Mændene, naar de vil dyrke Faget for Fagets Skyld, ender med at sige: „Det største, en Kvinde kan naa til, er at blive en god Mands Hustru og en dygtig Søns Moder.“ Jeg kan se for mig den Blanding af Højtidelighed og Drilskhed, hvormed Birck maa have fremført denne

Slutning, og ingen vilde have nydt mere end Birck, hvis en kvindelig Student havde holdt en vittig Modtale, men det er ikke at undres over, at ingen vovede et Forsøg, for hvilken ung Kvinde har den fornødne Selvtillid til at bide Skeer med Universitetets Rektor i Professor Bircks Skikkelse.

Jeg vil nu lade Bircks offentlige Udtalelser om Kvinder og Kvindesag ligge og beskæftige mig med, hvorledes Birck var som *Lærer og Vejleder for de kvindelige stud. og cand. polit'ere*. Birck viste for saa vidt en ganske særlig Interesse for sine kvindelige Elever, som han ofte i sine Forelæsninger stillede dem helt uventede Spørgsmaal, for at de skulde blotte deres større eller mindre Mangel paa Forstand. Kunde paagældende, der var udsat for denne Prøve, bestaa den uden at gaa fra Koncepterne, maa det imidlertid siges, at det frydede ham. Engang da han havde haft en Forelæsning i Jernbanepolitik, havde han tegnet nogle Kruseduller paa Tavlen, nærmest som Børn tegner Røg fra et kørende Lokomotiv, og da jeg, der skulde overvære en følgende Forelæsning, kommer ind paa Laboratoriet, spørger han straks: „Kan De sige, hvad det betyder“ (paa det Tidspunkt var han endnu ikke begyndt at „dutte“ mig), og peger paa Krusedullerne paa Tavlen; da jeg vidste, at det var Jernbanepolitik, han lige havde doceret, svarede jeg: „En Jernbane, der slaar de flest mulige Kruseduller for at faa det størst mulige Opland med.“ „Ja,“ siger han, „det er en politisk Jernbane.“ Fra den Dag var jeg optaget i Fornuftvæsenernes Række.

Birck havde den Vane at spørge de unge Studenter, hvorfor de havde valgt at studere Nationaløkonomi, og han lod da sin Ironi gaa ud over dem, der ikke kunde give et fyldestgørende Svar. En Studine, der, da Turen kom til hende, svarede: „For at blive fri for at holde Pensionat, naar jeg bliver Enke,“ vandt straks hans Anerkendelse. Ved en anden Lejlighed, da han eksaminerede en Kvinde, der ikke forekom ham at have megen Forstand paa det foreliggende Emne, siger han irriteret: „Hvor meget Hjerne mon De egentlig har,“ hvorpaa Studinen svarede: „Saa lidt, at jeg maa have Lup for at finde den“; dermed havde ogsaa hun vundet Birck's Bevaagenhed.

Ogsaa selve sine Forelæsninger kunde han af Hensyn til de kvindelige Tilhørere krydre med sit Lune. Da han saaledes skildrer, at der i Ny

Zeeland eller i Australien — jeg husker ikke hvilket af disse Lande, det drejede sig om — var færre Kvinder end Mænd og derfor bedre Chancer for Kvinder til at blive gift, anbefalede han de kvindelige Studenter at udvandre. En kvindelig Student føler sig stødt over denne Udtalelse og forlader Auditoriet, hvorpaa Birck siger: „Ja, saa omgaaende havde jeg nu ikke tænkt, det skulde ske.“

I en anden Forelæsning belyser Birch, hvorledes en Mands Økonomi ødelægges af Udgifter til hans Kones Paaklædning, fordi denne er bestemt af Modehensyn og Pyntesyge; da en Studine saa bemærker: „Jamen, vi Studiner syer vores Tøj selv,“ kommer det omgaaende fra Birck: „Det kan man skam se.“

Den særlige Interesse Birck nærrede over for de kvindelige Studenter kunde ogsaa give sig Udslag, der ikke havde nogen som helst Forbindelse med den Forelæsning, han holdt. Midt under en Forelæsning, spurgte han saaledes mig: „Gaar De med Valk,“ uden at dette Fænomen (en Valk) skulde bruges til at illustrere noget økonomisk Emne med.

Selv om Birck kunde forvirre og støde de mindre robuste Naturer blandt de kvindelige Elever, saa vil jeg i hvert Fald paa mine samtidiges Vegne hævde, at vi alle beundrede Birck baade som Lærer og Menneske, ligesom mange af os (heriblandt ogsaa den Studine, der „udvandrede“) i Birck fik en god Ven. Ligeledes blandt de senere Aargange af kvindelige Polit'er fandtes mange, der var Ven med Birck.

Den højeste Ros Birck kunde give en Kvindes Intellect var at sidestille den med en Mands. Da han ved en Fest var veltilfreds med en Bordtale, holdt af en Kvinde, hæver han sit Glas og siger med den Blanding af Ironi og Beundring, der var ham egen over for Kvinder: „Du fortjente at være en Mand.“ Engang sagde han til mig: „Nu har vi altid behandlet dig som en Dreng“ — dette skulde altsaa opfattes som en Venlighed — „og saa slutter du dig til Kvindebevægelsen.“ Man erindrer sig ogsaa Bircks Udtalelse om Undervisningsminister Nina Bang: „Hun er det eneste Mandfolk i Regeringen.“

Men hildet i Fordomme var Birck, naar det gjaldt Kvinder. Naar han traf kvindelige Polit'er, der vel interesserede sig for Mænd, men som havde Interesse for Faget og netop havde valgt det for at faa en bedre Forstaaelse af Samfundslivet, laa der hos ham en Tvivl om, hvorvidt paagældende nu

ogsaa var rigtig „Kvinde“. Saaledes spurgte han min Broder, om han mente, at jeg ønskede at faa Børn, og blev beroliget, da min Bror nok mente, at jeg gerne vilde have det.

Hans Indstilling over for Kvindeemancipationen ændrede sig som sagt, selv om han ikke direkte vilde vedkende sig det. Han kunde se, at den havde visse gode Sider. Saaledes kunde han sige: „I (Kvinder) er interessantere at tale med nu, og I holder jer længere unge.“

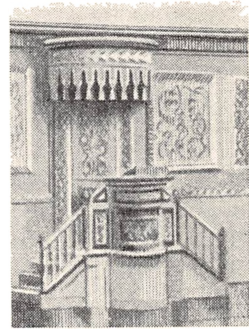
Personlig havde jeg megen Lejlighed til privat at være sammen med Birck, idet han i en Aarrække boede i Vedbæk om Sommeren, hvor jeg ogsaa boede. Min Far, der i øvrigt var en meget fornuftig Mand, der frit havde ladet mig vælge, hvad jeg vilde være, og hvorlænge min Uddannelse skulde vare, havde den Idé, at saa snart jeg havde faaet min Embedseksamen, skulde jeg forsørge mig selv. Jeg husker, at Birck, min Far og jeg spadserede en Aftentur i Vedbæk en 8-14 Dage efter, jeg havde faaet min Eksamen, og hvorledes Birck, der kendte min Fars Synspunkt, og vidste, at det generede mig, til Beroligelse baade for min Far og mig, udtalte som sin Opfattelse, at der sikkert snart vilde blive Anvendelse for mig.

Som faa Universitetslærere blev Birck Ven med sine Elever. I de Selskaber, han holdt paa Hotel „Kongen af Danmark“, var ogsaa kvindelige Polit'ere blandt Gæsterne. Ved en saadan Lejlighed holdt han engang en Tale, hvori han tolkede sit nok som bekendte Synspunkt om, at Kvindernes egentlige Opgave var at være „Vogtere af de hellige Skrin“, d. v. s. af Mændene; dette var specielt rettet til Polit'onerne, han mente, at Polit'ere var udset til at være Verdens Salt, hvorfor disses Hustruer ganske særligt havde en Mission i at vogte Polit'manden, saa han rettelig udnyttede sit Talent. Denne Betragtning stillede et meget stort Krav til hans egen Kone, et Krav som man maa sige, at hun fuldtud honorerede.

Over for de kvindelige Polit'ere, der fandt Naade for Bircks Øjne, udviste Birck ogsaa sin store Hjælpsomhed; ogsaa de var velkomne, naar de spurgte ham til Raads.

Mit sidste Ord skal være en Tak fra en Kvinde, for hvem Professor Bircks Universitetsundervisning blev Indvielsen i Nationaløkonomiens Væsen, for hvem hans aandelige Støtte og Hjælp har været en Stimulans i Arbejdet Livet igennem, og for hvem hans trofaste Venskab blev ufor-glemmeligt.

Kirsten Gloerfelt-Tarp.

Tidens Ungdom

Tale ved Københavns Universitets Immatrikulationsfest
den 2. September 1931

AF RECTOR MAGNIFICUS, PROF. DR. POLIT. L. V. BIRCK

Birck som Rector Magnificus

Birck nærede ingen større Interesse for administrative Universitets-Spørgsmaal. Paa Rundskrivelser indenfor Fakultetet skrev han saaledes almindeligvis: Stemmer som Westergaard; det forekom ogsaa, selvom Westergaard endnu ikke havde stemt. Birck vilde ikke optages med de mange Detail-Spørgsmaal, om en Student skulde have Dispensation for atter at indstille sig til Eksamen o. s. v.

Forstaaeligt derfor, at Birck i mange Aar bad sig fri for at blive Fakultetets Dekan og som saadan træde ind i Konsistorium. Det skete først 1929, og kun fordi Tiden nu nærmede sig, da Birck kunde vælges til Universitetets Rektor, idet da den Regel var gældende, at man ikke kunde blive Rektor uden at have været Medlem af Konsistorium.

Paa Lærerforsamlingen i Oktober 1930, hvor Birck valgtes til Rektor, afgaves der 11 blanke Stemmesedler, hvad Birck ærgrede sig noget over; det var maaske ogsaa nogle flere, end der plejede at afgives, men paa den anden Side forstaaar man, at nogle Professorer kunde nære Frygt for, hvorledes Birck med sin Formløshed vilde klare dette Hverv, der for en stor Del er repræsentativt.

Denne Frygt blev grundigt gjort til Skamme. Selv til Konsistoriums Møder, der begyndte Kl. 9, stillede Birck præcist — ganske vist mer eller mindre veloplagt. Han bestræbte sig for, at alt skulde glide stille og roligt; da han efter Rektoratet blev spurgt, hvorledes Aaret var gaaet, kunde han med Rette sige, at det var gaaet godt, men — fjøede han selvironisk til — det har ogsaa knebet for mig at opføre mig pænt i et helt Aar.

Naar Bircks Rektorat endnu af mange mindes, er det ikke, fordi der skete store ydre Begivenheder i Universitetetslivet, men for de tre akademiske Taler han holdt, og som efter hans Død blev udgivet. Paa den smukkeste Maade traadte han her frem som Universitetets Talsmand; i hans Mund blev Ordet til Aand. Til Ungdommen, Manddommen og Alderdommen talte han — smukkest maaske til Studenterne af 1931.

Studerter af 1931! Jeg hilser Eder!
Drag Eders Sko af, thi I staar paa et helligt Sted, hvor Generationer før Eder fik Præg for Livet, paa Universitetet, paa én Gang Brændpunkt for og Indbegrebet af Nationens aandelige Stræben og Erkendelsesvilje.

Dette Universitet, mater alma et immaculata, kalder paa Eders Arbejde til at føre Menneskeheden frem, maaske kun Brøkdelen af et Hanefjed, for lidt for Individet, nok for Nationen. Lær af Østerland, at Livets Kæde er lang, og at lige saa lidt som Individet er det afgørende, men Folket er det, lige saa lidt er det den enkelte Generation, men Rækken af Generationer, der udgør Nationen, og De vil forstaa Sandheden af Ordet: „Den, der tror, haster ikke!“ Selv er vi noget forbigaaende, et Punkt paa Krydsningen mellem de to Evigheder, Fortiden og Fremtiden.

Mater alma ser Eder an; maaske tænker hun paa den engelske Præsts, Dr. Parkers Daabstale om Børn som himmelske Muligheder og helvedske Sandsynligheder. Ser hun Menneskesindets vældige Muligheder for Sejr, Erkendelse og Offer, Guden i Mennesket, jubler hun; men erindrer hun, hvad Mennesket kan gøre af ondt, de brudte Løfter og hvor kort det — som Oliver Lodge siger — er siden, vi slap ud af Barbariet, og hvor længe vi var om det, frygter hun. Men i Haab eller Frygt giver vi, hendes Tjenere og Eders Lærere, Haandslag paa vort Venskab og Støtte,

paa det at vi, der i Dag modtager Dem som ukæmmede Hvalpe, kan aflevere Dem som Typer paa ligevægtig, handledygtig og sandhedssøgende nordisk Manddom.

I har Livets kostelige Gave: Ungdom; jeg skal ikke tale Moral; men jeg beder Dem huske Ungdomstidens Værd, og at som Stenen af din Haand og Ordet af din Mund, vender det svundne Minut ikke tilbage. Nu lægger De Grunden til Manddommens Gerning, Legemets Kraft, Aandens Sejghed og Sindets Ro.

Jeg misunder Eder Eders Ungdom, — thi den „er som et legende Sol-skin“ — men har ogsaa Medfølelse, fordi jeg kender de fysiske og aandelige Kriser, I skal gennemgaa, og for saa vidt de bestemmes af ydre Forhold, bliver de voldsommere end min Generations. Den nærmeste Krise kommer, naar De har bestaaet Deres Eksamen, skal anvende det lærte, og en Overgang kommer til at tvivle paa, om Livet har Brug for Dem. Vi kan ikke love Dem alle Embeder, saa mange De er. I maa tage Livets Kaar som andre gør det. Jeg raader Dem ikke fra at studere, men prøv, om De har Vilje og Evne og Troen paa, at den valgte Vej er til Deres Personligheds Udfoldelse og deres Kræfters Nyttiggørelse. Ellers, bryd ud! Nutidens komplicerede Erhvervsliv kræver Mænd af en anden Type end tidligere, Mænd, der kan tænke mere end et Led tilbage og frem. I vil erfare, at naar I har glemt, hvad I har lært, bliver der saa meget tilbage, at, naar I har lært et praktisk Erhvervs Teknik, har I et stort Forspring. Men, er der end altid Vej for de dygtigste, vil de fleste af Eder opdage, at der synes at være for mange Mennesker, og erindre Malthus' Ord om de begrænsede Pladser ved Livets Bord, og det endda uagtet Retterne er blevet flere; thi den kapitalistiske Tidsalder synes paa Grund af Misforholdet mellem Teknik og økonomisk Organisation at have opstillet som Idealet: Produktion ud af intet uden Menneskehænders Hjælp, over for en Afsætning, som sker uden for Produktionsstedet, helst paa en anden Klode.

Men ogsaa politisk er Tiden i Uraade. Det er ikke blot Troner, der vakler, men det 19. Sekels store Landvinding, det parlamentariske Demokrati, staar magtesløs over for de vældige Opgaver, der kræver Koncentration og Viljernes Ensrettethed. Og vi lever endelig i en Tid, hvor Statsmagt og Samfundsmagt, hin demokratisk, denne oligarkisk, staar

foran en uløselig Konflikt. Og endelig vil ingen paastaa, at Fredspagterne har givet os stabil Ligevægt. Under saadanne økonomisk, socialt og politisk forvirrede Forhold, tør jeg ikke garantere Dem imod, at ikke ogsaa De skal høre, hvorledes Apokalypsens forfærdende Rytterskare lader sine Hestes Hovslag gungre over Jorden.

Og dog, det er ikke en *Spenglers* Haabløshed, Vesterlandets Undergang, jeg forkynder. Thi hvad der synes Tegn paa Undergang, er blot en voldsom Overgangstids Fænomener. Men saa meget véd jeg, at Ligevægten er brudt paa alle Omraader, aandelige som materielle, og tvinger os til den Omvurdering af Værdierne, som er farlig for det enkelte Individets Sjæleliv.

Min Generation er gaaet gennem Skærsilden, det er muligt, at Eders skal gennem Helvede; men i *alma mater* kan I finde en Beatrice, der ved at styrke Karakteren, øge Erkendelsen af Sammenhængen og give Eder Glæden over aandelige Værdier, kan vejlede Eder gennem Mørkets Riger.

— — —

Udenfor Universitetet finder I bredmundede Udraabere, viftende med Partiets Shibbolet og appellerende til vage Idéer og Følelser, I ikke selv er klare over. Indstil Eder kritisk over for dem, hvad enten de lover en romantisk Nationalisme eller Platons Atlantis, den hellige Augustins „*civitas dei*“, Tusindaarsriget, Hurra-Bolsjevisme eller Hurra-Patriotisme.

Eders Tid kræver Mænd, der fanger Overbevisning fra en Gennemtænkningen af Erfaringer. Paa hvilken Side, De stiller Dem, véd jeg ikke, det afhænger i nogen Grad af Temperamentet; men husk blot, at det samme Grundprincip antager til forskellige Tider forskellige Former; hvad der var folkebefriende for 100 Aar siden, kan i Dag være sort Reaktion og omvendt; tag f. Eks. Frihandel mellem Individier eller mellem Stater, om hvilken det klogt er blevet sagt, at den er et Stykke engelsk Historie, der paa Grund af falsk Generalisation er blevet ophøjet til et økonomisk Dogme.

Jeg beder dem, der er radikalsindede, at huske, at Omvæltning i sig selv skaber megen individuel Lidelse, og at Institutionernes Forandringer betyder lidet, naar Mennesket ikke selv forandres, og at det er en Ulykke at tabe Forbindelsen med Fortiden. Og til de konservativt anlagte: revo-

lutionær Tankegang hos en Del af Befolkningen skal ikke skrives paa Agitationens Regning, men paa ulykkelige Tilstande; der er Øjeblikke, siger den store præsiske Reformminister, Friherre von Stein, hvor en forpasset Revolution foroven kan medføre en Revolution forneden. I de næste 10 Aar vil Verden blive Vidne til en Kommunisthetz af pogromagtig Natur, der ogsaa vil ramme Folk, der slet ikke hører til den Klike; men glem ikke, at bag denne Bevægelse saavel som bag Fascismen, staar den Kendsgerning, at den overvejende Del af Evropas Befolkning er ulykkelig, og at den Orden og Ro, der skabes af Politiknipler og villige Dommere, kun er den Dødens Ro, som *Verestsjagin* skildrer i sit berømte Maleri: „Alt roligt i Sjipkapasset“. De kan ikke nøjes med ældre Slægtleds stivnede Erfaringer, men maa selv tænke. Og heller ikke tro Dem liberale og moderne Mænd, naar de fra forskellige gamle Læderflasker blander Meninger sammen, som man mikser Barbardrikken: Cocktail.

Men er Tiden end svær, er det Deres Pligt at haabe quand même; De tilhører en god og fornuftig Race, de fire nordiske Folk er maaske det bedste Menneskemateriel; overalt i Verden møder De Nordboens Fodspor. Og lad Dem ikke forvirre af, at en enkelt Generations økonomiske Ledere ved karaktermæssige og intellektuelle Fejl har bragt vort Land ned og rokket ved den Respekt for Tro og Love, der er et kapitalistisk Regimes Grundlov.

Og vil nogle føle det som en Begrænsning at tilhøre et for lille Samfund, saa husk, det er et gammelt Kultursamfund, hvor tænkende Mænd kan finde Aandsfrænder. Kulturs Opbygning kræver Sekler. Tag de to tilsyneladende Antipoder: U. S. A. og S. S. S. R., der aandeligt talt dog ligner hinanden. Hvor meget jeg end véd, hvad ensrettet Vilje og Organisation kan udføre, saa tvivler jeg paa, om man ved en Femaarsplan kan skabe et Agrarsamfund om til et industrielt; men jeg véd ganske sikkert, at et Land, der har brudt med sin gamle Kultur, hvor ringe den end har været, ikke med en Femaarsplan kan skabe en ny Kultur. Og med Hensyn til U. S. A. maa jeg gentage, at vi Mænd af de gamle evropæiske Universiteter, har vore Forbindelseslinjer i Orden, er dus med Goethe, Kant og Katedralen i Cordova, medens en Amerikaner kun er dus med en anden Amerikaner.

Og ud fra disse Forudsætninger: et godt og roligt Folk og en Kultur-

nation skal De haabe og derfor føle deres Ansvar i en tung Tid, og vil De med Goethe svare, at det ikke er os, der lever Livet, men Livet, der lever os, maa jeg alligevel hævde, at skal Menneskeheden føres frem, maa vi opretholde Fiktionen om den enkeltes ubetingede Ansvar for sin Indsats i Livet.

— — —

I den gamle Skolekantate hed det:

„Der sidder sur og streng
den Hører paa Kateder;
paa Bænk den stakkels Dreng
ved Grammatiken sveder.“

Det gælder ikke hos os; vi har givet Afkald paa Disciplinens Midler, vi har ikke engang et *Carcer*; vi Universitetets Lærere er som frie Springbrønde paa Torvet; I maa selv om, I vil drikke. Jeg beder Dem bruge Friheden saaledes, at vor Læreform stadig kan blive voksne Mennesker værdig.

Naar De hører Deres Lærere, vil De ofte reagere i Tvivl, men alligevel, de tre første Aar maa De optage betingelsesløst ogsaa det, De finder galt eller overflødig. De har først Ret til at kritisere, naar De kender Deres Videnskabs Metode, Nomenclatur, Systematik og dominerende Idé; indtil dette Tidspunkt akademisk Lydighed — *perinde ac cadaver!* Men derefter handler De i vor Aand, naar De vender Dem kritisk prøvende over for det lærte. Thi vi ønsker ikke, Eleven skal være en Afstøbning af Læreren, dels fordi hver Personlighed skal have sit Udtryk, og dels fordi vi kræver Udvikling; hvad *Nietzsche* siger om Mennesket, gælder mest Videnskabens Mænd: „*Nicht fort soll er sich pflanzen, sondern hinauf!*“. Derfor lyder Budet: Arbejd Dem ind i Deres Lærer — og arbejd Dem saa ud af ham igen!

En af min Skoles Lærere sagde engang til os: „Drenge, Drenge, nu driver I *allotria!*“ En Faglærer vil være tilbøjelig til at sige: Luk Øje og Øre for andet end Faget. Og dog er det klogt at søge ind paa andre Gebeter, og det ikke blot sin Videnskabs Grænseomraader; thi herved vinder man en videre Forstaaelse af sit eget Fag, og selve dette bliver først ved

at sættes i Forbindelse med andre Fag en Kilde til almen menneskelig Udvikling.

Thi *alma mater* vil ikke blot Lærdom, men Visdom; levende i Specialiseringens Tidsalder gælder det ikke at glemme det almene for det specielle; husk vel, at Viden er nødvendig, men ikke for sin egen Skyld, men fordi den giver Tænkningen dens Materiale. Det sidste Maal for Universitetets Undervisning er ikke det rent haandværksmæssige, men at give Dem Vanen til ret Tænkning. Erhvervet inden for Faget, ændrer den vor Karakter, for saa vidt den fører til rigtig Tænkning paa andre Omraader, som realiserer Trilogien: ret Tænken, ret Handlen og ret Tale.

Jeg skal endnu bede Dem ikke fornærme *alma mater* ved at forveksle hende med to ækle Kvinder, der snylter paa alle Læreanstalter: Madame *Scolastica* og Madame *Pedantica*, den sidste Skytspatronesse for slet begavede Lærehoveder, hvis Videnskabelighed højst er Samlermani, den første for de formalistisk anlagte. Disse Kvinders Elever er Folk, om hvem der kan siges, hvad der blev sagt om en dansk Delegeret ved Londoner-konferencen: „Han véd alt, men forstaar intet!“ Ogsaa i mit Fag har Skolastikeren, der kan et vist Kvantum Forfattere, sammenholder og fortolker dem i en Uendelighed, og slutter fra deres for faa og ofte virkelighedsfjerne Forudsætninger, gjort Skade. Pedanteri og Skolastik skaber den Art Muldvarpesagkyndige, om en af hvilke Bismarck engang har sagt: „Jeg ser hans Sagforstand, men hvor er hans Menneskeforstand?“

Den unge Docent vil ofte betragte Eleven som Dejj, der skal formes, helst i egen smukke Lignelse. Nogle ældre vil med Bitterhed føle Kritiken, at unge Mænd stræber efter at fortrænge dem og deres Meninger. Men resignerer man — og bliver klog, — saa forstaar Læreren den Sandhed, at vort eget Livs Værk først faar Værd, naar det optages og *videreføres* af andre. Uden Eders Arbejde bliver vort, de ældres, omsonst, værdiløst som Løsning af en Kryds- og Tværsopgave; gennem Eder, de Unge, projicerer vi os selv ud i Fremtiden, virkeliggør vor egen Evighedstrang. Thi vi alle gaar bort, ladende halvgjort Arbejde bag os.

Og derfor lyder der fra os, de bortdragende, til Eder, de kommende, som en augustinsk Bekendelse: I meget svigtede vi; der var Ord, vor frygtsomme Mund ikke talte; tal dem! Der var Tanker, vor sløve Hjerne ikke tænkte; tænk dem! Der er Daad, vor svage Haand ikke øvede; øv

den! Eders Gerning, I Unge, skal være Genløsning for vore Forsømmelser.

Og vid derfor, at vi Universitetslærere holder af Eder, nogle for Eders straalende Ungdom, andre fordi I er vort daglige Arbejdes Materiale, men *alle*, fordi I er vort Haab, vort Greb ind i Fremtiden.

— — —

Epilog

Og saa optager jeg Eder som Novicer i den akademiske Orden, hvis Valgsprog er, hvad der staar i Prinsen af Wales' Vaaben: Ich dien!, hermed udtrykkende, at I vil danne et Aristokrati af Tjeneste, men ikke af Privilegium. I denne Orden kræver vi ikke de høje Løfter: Lydighed, Kyskhed og Fattigdom; men vi kræver: Ydmyghed, Sandfærdighed og Vilje til ret Tænken.

Selv de af Eder, der kommer til at tilbringe et Liv i Tænkning, vil være glade ved at sige: „Tjenere vi er i Aandens Rige“, og vil le ad den dumme Hovmodssang: „Herrer vi er i Aandernes Rige“, som om en udvidet Realeksamen kunde gøre En til det.

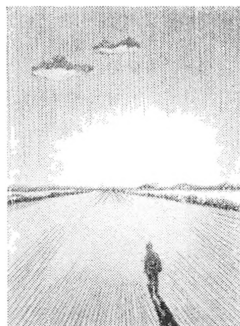
For at naa ret Erkendelse, kræves den frygtesløse Sandhedsvilje, som Giordano Bruno bar Vidne om; men Vilje til videnskabelig Sandhed fører til Uvilje mod Løgn paa alle Punkter. Jeg skal ikke undersøge Sandhedspligtens Begrænsning, men kun sige Dem, at der en én, De aldrig maa lyve over for: Dem selv! Naar man ikke længer tilstaar for sig selv, hvad galt man gør, er man blevet et haabløst eller et forkludret og forlappet Individ.

Derfor beder jeg Eder gaa ind i Lønkammeret, ikke til Navlebeskuelse, men til Meditation og Selvprøvelse. I vil lære Eder selv at kende, Eders Motiver og Anlæg; og I vil samtidig lære Eders Næste at kende. Et kinesisk Ordsprog anbefaler tre Gange at søge ind i sit Hjerte, tre Gange at undersøge sit Sind igen: *thus thou shalt know the mind of other men.*

Og endelig, men mest, vil I finde, at Hjertet er som et Sinai, hvor I møder Eders Gud, det eneste Sted, hvor I hører Stemmen i Eders Indre, der som et Gyroskop holder Eder i moralsk Ligevægt, finder den *daimon*,

Sokrates taler om, som tvinger os til paa Trods af Fare at handle rigtigt. Legemlige Øvelser har sit Supplement i aandelige Exercitier.

Idet jeg nu skal modtage Eders Løfte om at overholde Universitetets Love, vier jeg Eder i Universitetets, den Huldes, den Renes, Navn til Erkendelsens Tjeneste i Kampen for Lysets Sejr over Mørket. Vel har Historien, som Gibbon betegner som en Kronik over uafbrudt menneskelig Dumhed og Slethed, vist, at Mørket stadig er stærkest, men ogsaa véd jeg, at havde Lyset ikke sine Riddersmænd, vilde Mørket lægge sig over Jorden. Mit Haab er, at *alma mater* engang kan hilse mange af dette Hold som Mænd, der har baaret Sværd og Armbrøst i Lysets Riddervagt.

Endnu paa Vej —

AF PROFESSOR, DR. THEOL. FREDERIK TORM

Det var det kirkelige Udvalg i Aaret 1921, som gav Anledning til mit nærmere Bekendtskab med Birck. Dette Udvalg holdt nemlig sine Møder i Rigsdagens Lokaler paa Christiansborg. Som Medlem af Udvalget maatte jeg ofte være største Delen af Dagen i Byen, og jeg spiste da min Frokost i den nærliggende Restaurant i Hotel „Kongen af Danmark“. Paa dette Hotel boede som bekendt Birck og levede sin mærkelige Tilværelse, i hvilken Nat blev gjort til Dag, — og som Følge deraf den første Del af Dagen gjort til Nat. Ved Tolvtiden, naar jeg kom til min Frokost, kom Birck omtrent samtidig til sit Morgenmaaltid, — frisk, udhvilet efter Morgensøvnen. Undertiden et Buk og et spøgende Haandkys til Serveringsdamen som Signal til, at han ønskede sit Morgenmaaltid. Saa fordybede han sig i Aviserne, men saa sig godt omkring, om der skulde være nogen, han kunde faa en Snak med. Her blev jeg ofte en af de udvalgte, — og jeg har Mindet om mangfoldige gode Samtaler.

Birck anvendte ofte megen Tid til disse Samtaler med Mennesker, — men de var ikke blot Adspredelse for ham, men ogsaa i en vis Forstand en Del af hans Arbejde. Han interesserede sig for næsten alle Livsomraader. Han følte stærkt, at hans videnskabelige Arbejde ikke kunde gøres, uden at han stod i nært Forhold til den levende Virkelighed. Og han havde

sikkert Ret i, at det Kendskab til Virkeligheden, som han havde Brug for, bedre kunde opnaas gennem Samtaler end gennem Bøger. Derfor var et Hotel for ham en ideel Bolig. Her kom og gik Mennesker fra Indland og fra Udland, — det blev ofte kun flygtige Samtaler, men Birck skulde nok ifølge sin hele Ejendommelighed alligevel faa noget at vide. Dette vil ikke sige, at han egoistisk vilde udnytte Mennesker, og at de iøvrigt var ham ligegyldige. Tværtimod havde han en virkelig og levende Interesse for Mennesker, og hans hele Stræben gik ud paa at være til Nytte og Hjælp for sine Medmennesker.

Birck satte sig, som sagt, ofte hen ved det lille Bord, hvor den teologiske Professor sad. Sagen var, at han ogsaa paa det teologiske Omraade var levende interesseret. Han foreslog mig ofte spøgende, at jeg skulde bevæge mit Fakultet til at give ham den teologiske Doktorgrad, — jeg svarede lige saa spøgende, at jeg skulde tage Spørgsmaalet under omhyggelig Overvejelse. Naa, deri havde han i hvert Fald Ret, at en Teolog kunde lære noget af ham.

Hermed skal ikke være sagt, at vore Samtaler altid blev til teologiske Diskussioner. Vore Samtaler bestod ofte kun i, at vi vekslede Ord om alt muligt mellem Himmel og Jord. Han kunde fare fra Emne til Emne med Lynets Fart, — altid fornøjelig, fuld af Lune og Vid. Og undertiden kunde man pludselig forundret spørge sig selv: Er denne Mand virkelig den samme som „Aloysius“?

Der var sikkert mange, som ingen Anelse havde om Bircks Forhold til Aloysius. Bircks lille Skrift: „Aloysius Breve: Hinsides“ — var gaaet upaaagtet hen for mange, skønt det var trykt i to Oplag og nu næsten er udsolgt. Og det lille Digt „Et Gækkebrev“, som efter hans Bestemmelse først blev offentliggjort efter hans Død — med Opfordringen: „Gæt, hvad der bag Navnet bor“ — var kendt af endnu færre. Og Bircks ejendommelige Væsen lod ikke Mennesker formode, at han kunde have noget at gøre med en Aloysius.

Aloysius var en katolsk Helgen, som levede i Slutningen af det 16. Aarhundrede. Naar Birck gemte sig bag dette Navn, vilde han vel derved blot sige, at han gerne vilde ligne den Mand i hans enestaaende Offervillighed overfor Medmennesker. Birck satte jo sit Navn paa Titelbladet; han vilde altsaa ikke lægge Skjul paa, at Tankerne i det lille Skrift var hans egne.

Der kunde for en udvortes Betragtning næppe tænkes en større Modsætning i Livsførelse end den mellem Birck og Aloysius. Birck blev derfor et stort Spørgsmaalstegn for Mennesker, — men det var vel ogsaa netop, hvad han tilsigtede.

Hvilke er da Tankerne i dette lille Skrift, hvis Indhold Birck delvist (i Avisartikler) havde indviet Offentligheden i allerede tyve Aar før det udkom i sin endelige Form (1917)? Allerede i Begyndelsen af det lille Skrift faar man at vide, at Birck havde en Religion, og at den var Virkelighed for ham. Han haaner den, som overlegent afviser alt oversanseligt. „Du, der har knæsat Tvivlens Princip, er selv havnet i en Tro, saa orthodox, saa fanatisk, saa ensidig, at Don Torquemada egentlig er liberal, sammenlignet med Dig.“ Vi maa bort fra den negative Skepticisme til en „positiv Skepticisme“, der faar os til at ophøre med at benægte Muligheden af Fænomener, vi ikke kan erkende. Det gælder om at have en Religion — trods Begrænsningen i vor Erkendelse af Gud. Hvilken Religion Du end har, saa „tillad ingen at rane den fra Dig“.

Birck begrundede sin Trang til Religion paa følgende Maade: „Mit Maal er ikke at være metafysisk Futurist, der skildrer det transcendentale ved jordiske Lyde, Farver og Begreber, med hvilket det intet har fælles; mit Maal er blot at finde en eller anden Mening eller Maal for min individuelle Tilværelse, der gør mig det muligt at bære Livet. — Sikkert er det klogest at tage Livet som Koen, der glad gumler Vaarkløver en Soldag. Men i Længden er det ikke nok, fordi Sot og Sorg fjerner os fra denne den sundes og unges ureflekterede Lykke- og Naturfølelse, og fordi Overvejelsen som Aandens Samvittighedsnag hamrer sit „Hvorfor“ ind i mit Øre — paa en Gang et Spørgsmaal og en Trusel.“ „Jeg maa have et Svar, der tillader mig at bære Tilværelsens Haardhed, ja og lad gaa med Lidelse, men som i alt Fald giver den en Mening. Og jeg maa have en Begrundelse af min Moral, mit Forhold til mine Medmennesker, og jeg maa have en Bekræftelse paa min Relation til Gud. Ja, saa en Ting til! fortæller jeg end mig selv, at det timelige er et Blændværk, jeg vil dog gerne have et Tegn paa, at min Gerning i dette Liv ikke var *helt forgæves*, paa, at jeg var andet end et mislykket Forsøg.“

Denne stærke Fremhævelse af Jeg'ets Krav fører os ind i en af de mange Modsigelser og Disharmonier hos Birck. Thi baade i Aloysius Breve

og Gang paa Gang i Samtaler søgte Birck ellers at reducere Jeg'et til noget ganske betydningsløst. Han kunde udtrykke sig, som om der efter hans Mening ikke var nogen Sammenhæng mellem et Menneskes Jeg paa de forskellige Tidspunkter af hans Liv. Man kan naturligvis have Erindringsbilleder af ens Jeg fra en svunden Tid, men de er efter Bircks Mening væsentlig kun „et Billede af samme Art, som hvis jeg husker Oliver Twist, Iwanhoe, Uriah Heep, David Copperfield, eller andre af min Lærings Venner og Fjender“. „Der er kun for mig een Sjæl, Nuets; det er den, som, hvis Døden rammer mig, indgaar til Dommen.“

Naar nu saadanne Tanker om manglende Sammenhæng mellem et Menneskes Jeg i de forskellige Levealdre i endnu mere paradoksalt Form udvikledes i Samtaler, forstaaer man vistnok, at jeg engang kunde afbryde hans Tales Strøm med det Udraab: De har da vistnok haft en ulykkelig Barndom? Med Forfærdelse — som om jeg havde ramt et ømt Punkt — udrød han: Men hvor ved De dog noget om min Barndom? Jeg svarede dertil, at jeg intet som helst vidste om den, men kun drog min Slutning ud fra, at Minder ikke syntes at have nogen synderlig Betydning for ham; ellers vilde han sikkert føle Sammenhængen i det menneskelige Jeg stærkere. Han blev et Øjeblik stille og sagde saa: De har vist Ret i det om Minderne. — Mon vi ikke her har en Del af Forklaringen paa, at han valgte at bo paa Hotel fremfor i et Hjem? Han var ikke en Hjemmets Mand, men i sjælden Grad en Nuets Mand, en Øjeblikkets Mand — altid virksom, altid levende.

Og alligevel — det var ikke Bluff, naar han ofte talte om Meditation. Det var ud fra egen Erfaring, han vidnede, naar han som Rektor sagde til de unge Studenter: „Derfor beder jeg Eder gaa ind i Lønkamret, ikke til Navlebeskuelse, men til Meditation og Selvprøvelse.“ Han fortæller desuden om tre Bøger, som især har været „hans Aands Brød“, nemlig Dr. Carus' Bog: „The Gospel of Buddha“, Schopenhauers „næsten hellige Afhandling om Døden“, samt Bjergprædikenen. Naar han efter Dagens travle Gerning og efter Hotellivet kom op paa sine Værelser til Nattens Stilhed og det intense videnskabelige Arbejde, fik han trods det ivrige videnskabelige Arbejde sikkert ofte Tid til at tage de nævnte Bøger frem og til alvorlige religiøse Overvejelser. Efter hvad han selv siger, hentede han derfra Kraften til sit energiske Arbejde.

Det er meget vanskeligt at give en Skildring af hans religiøse Livsanskuelse. Skønt han „filosoferer“ i Aloysius Breve, var han selv meget langt fra at være en Filosof. Til syvende og sidst kom alt for ham an paa Handlingen, paa Opfyldelsen af Pligtens, Kærlighedens og Retfærdighedens Krav. Til systematiske Studier paa Teologiens og Religionshistoriens Omraade gav han sig ikke Tid. Og alligevel kan Aloysius Breve sige os ikke saa lidt om de religiøse Forestillinger, han levede i.

Religiøs Tro har for Birck saa godt som intet Erkendelseselement i sig. Tro er Vilje. „Troen er et „Jeg vil“ og ikke et „Jeg erkender.““ Og Tro er fremfor alt Følelse. Derfor er det efter Birck af ringe Betydning, hvilken Religion man har valgt, naar blot man for Alvor er tro mod den, man har sluttet sig til. Det afgørende er Følelsen. „Det viser sig nu, at den religiøse Følelse og dens Virkning paa mit Sindelag er ens hos Protestant og hos Tilhængere af Moderkirken, hos Muselman og Jøde, hos Kristen og Budhist.“ „I Sindets afstemte Harmoni, i den af alle verdslige Ting uafhængige Lykkefølelse, i den Ligevægt, hvori man kan modtage alle Tilskikkelser, i den Ro, hvori det at handle retfærdigt ikke er et Offer, men en Karakterens naturlige Ytringsform, — *heri* ligger Beviset for Eksistensen af Sandheden „an sich“, af en Grund, af en udenfor os liggende Verden, af et Livsprincip, der virker i alt, fordi alt levende er dets Udfoldelse, som jeg kan ane gennem min Følelse uden dog at kunne erkende dets Art og Væremåde: og den religiøse Følelses Virkning afgiver da tilmed Bekræftelsen paa, at jeg kan komme i Kontakt med den absolute Sandhed, med denne hinsides Verden.“ „Jeg er en Mikrokosmos, der er slynget ud i Ætheren: den religiøse Følelse fører mig tilbage til den Gud, hvorfra jeg kom, af hvem jeg selv er en Del, og som *ogsaa* i mig har aabenbaret sit Væsen og Væren.“ Naar Kristne, Jøder og Muhamedanere alle er rede til at dø for deres Religion, er det, fordi de alle aner „den *samme* evige Sandhed gennem Menneskehændernes saa forskellige Dogmevæv.“

Alt dette er jo i og for sig ikke noget særligt eller ejendommeligt. Det er en panteistisk farvet, almen Religiøsitet. Men der er meget mere at sige om Birck paa dette Punkt. Hans Sind var fuldt af Modsætninger; hans Mentalitet passede egentlig aldeles ikke til en panteistisk Livsanskuelse. Han glemte ganske vist ikke noget Øjeblik, at det enkelte Menneske er et

ganske ubetydeligt Led i en uoverskuelig mægtig Helhed, — men der er ovenfor meddelt Citater, som viser, at han alligevel forlangte visse individuelle Krav opfyldt af Religionen. Han ønskede blandt andet at have et Tegn paa, at hans Gerning i dette Liv ikke var helt forgæves. Flere karakteristiske Udtalelser kan bringes herom. „Meningen, jeg har fundet for mig, er beskeden, at være Bærer af og Overfører af den evige Livets Kraft, at være et nødvendigt Led i den Helhed, som maaske en Gang vil og skal opfylde Guds Vilje og begribe Tilværelsens højeste Gaader, det vil sige erkende Gud.“ Er dette egentlig en saa beskeden Rolle for Jeget? Man faar ligesom et Indtryk af, at den Buddhisme, han saa ofte talte om, ikke stak dybt i ham, — og maaske lidt Tvivl om, at han overhovedet havde noget indgaaende Kendskab til Buddhismen.

I Forbigaaende skal bemærkes, at heller ikke Katolicismen havde en saa stor Betydning for ham, som hans megen Lovprisning af den kunde lade formode. I Virkeligheden havde han ikke nogen dybere Forstaaelse af det centrale i Katolicismen, — selv om han mødte den allerede i Skolen. Han havde en stærk Følelse af Ærbødighed og Respekt for den katolske Kirke. Han talte ofte om de kloge katolske Biskopper for at kunne lade sin Satire spille mod de protestantiske Biskopper. Dette er jo let nok — thi det er sikkert rigtigt, at man i de protestantiske Kirkesamfund ved Valg af Biskopper ikke overalt lægger saa megen Vægt paa Egenskaben Klogskab, som man gør i Romerkirken. Dertil er der adskillige Grunde, — men Birck beholder sikkert Ret i, at Egenskaben Klogskab for en Biskop ingenlunde er at foragte. Han stillede ogsaa de katolske Biskoppers værdige og højtidelige Optræden — maaske fordi han selv var saa lidt højtidelig — i Modsætning til de protestantiske Biskoppers Tilbøjelighed til at „trampe rundt i Træsko“. Han følte sig ogsaa stærkt draget af den katolske Guds-tjeneste, hvori Tilbedelsesmomentet er saa fremherskende. Selv de ældgamle gudstjenestelige Formler tiltrak Birck; det faldt ham let privat at give dem en Fortolkning, som gjorde det muligt for ham at benytte dem. Men jeg mindes ikke, at han nogensinde har udtalt sin Forkærlighed for noget Punkt indenfor den katolske Kirkes Lære.

Birck taler om „gudlignende Mænd“, i hvilke Gud paa særlig Maade aabenbarer sig. Man kalder saadanne Mænd „Lærer, Mester, Guds Søn, den højeste, den velsignede“. Han tænker her særligt paa „den aryanske

Fyrstesøn og Tømrerens Søn fra Nazareth", Buddha og Jesus, og han tilføjer: „Menneskets Søn, i sig selv af Guds Aand, ud over Døden fortsat som Individualitet, hvori den evige Kraft blivende erkender sig selv, sit Væsen og dets Udfoldelse, — „tres in uno“. Der er ingen Tvivl om, hvem han ved disse Ord sætter i Forgrunden. Men forsigtigt betoner han saa atter, at hvis nogen vil forlange at høre mere af ham, saa „gaa til en Dogmefabrikant, en Teolog, lad ham tømre dig en Baad, der kan bære dig paa Troens Hav, og, som jeg ofte har sagt, — hjælper din Tro dig til Godhed og Resignation, saa er *den* for dig i al Fald Sandhedens Iklædning: Tro saa, og tvivl ikke!“

Men just i denne Sammenhæng møder vi følgende mærkelige Udtalelse: „Men jeg vil prøve at finde Gud uden anden Hjælp end Guds, — — men hvad er det? Jeg synes, jeg begyndte at forstaa, at jeg kunde aande i den krystalklare Kølighed, at min Fod traadte fast, og i mit Indre jublede et „in excelsis“; men nu standser min Tanke, mit Aandedræt bliver besværligt, og Blodet suser mig for Ørerne, mit Fodfæste glider bort under mig, og Jubelsangen i mit Indre stemmes mod min Vilje om i et „de profundis“. Fra Afgrunden raaber jeg til dig, oh Herre!“

Dette Raab „de profundis“ findes som bekendt i Biblen (Ps. 130) — og det kunde vel næppe heller forekomme i den Form indenfor nogen anden Religion end Jødedommen og Kristendommen. Mindst af alt kunde det forekomme overfor en panteistisk Gud. Det er Raabet fra en individuel Menneskesjæl til en personlig Gud — om Tilgivelse, det mest personlige Anliggende, som kan tænkes.

Dette Raab kan ikke blot være et tilfældigt Indfald — anbragt som en effektiv Slutning paa andet Afsnit i Aloysius Breve. Sammenhængen i hvilket det staar, og Ordenes Indhold kræver, at man tager Raabet som Alvor. Den „krystalklare Kølighed“ og den harmoniske Ro, som plejer at følge med den almindelige Religiøsitet og med en panteistisk Livsbe-
tagning, passede da heller ikke til Bircks Temperament, som ikke bar Præg af Ro og Harmoni. Derimod er det ikke vanskeligt hos Kæmperen og Stridsmanden Birck at finde Tilknytning til den Livsalvovens Sjæle-
kamp, af hvilken Ps. 130 giver os et typisk Billede.

Birck besad jo den stærke Ansvarsbevidsthed, som er en Forudsætning for og Kilden til det angstfulde Raab i Ps. 130. „Sandelig, mindre bør man

frygte Broder Død end sine Handlingers og Tankers Følger.“ „Oh, velsignede Tanke, at jeg — forlængst glemte — alligevel i denne Tilværelse kan øve godt, kan hjælpe en ulykkelig i Kampen, kan holde den Haand tilbage, der vil øve Uret! Oh, forfærdelige Tanke, at min Gerning kan eviggøre min Ondskab, Svaghed og Selvskhed til Skade for utallige Slægter.“ Og til de unge Russer paa Universitetet siger Birck: „Jeg skal ikke undersøge Sandhedspligtens Begrænsning men kun sige Dem, at der er een, De aldrig maa lyve overfor: Dem selv! Naar man ikke længer tilstaar for sig selv, hvad galt man gør, er man blevet et haabløst eller et forkludret og forlappet Individ.“

„Naar man ikke længer tilstaar for sig selv — — —“ — disse Ord giver os et Indblik i, hvad der foregik i Bircks Sjæl i de Meditationens Timer, som han taler om til de unge. Han uddyber dette ved at pege paa den Selvprøvelse, som gaar Haand i Haand med og fører til den nævnte Tilstaaelse for sig selv. „Et kinesisk Ordsprog anbefaler tre Gange at søge ind i sit eget Hjerte, tre Gange at undersøge sit Sind igen: „thus thou shalt know the mind of other men“ (saa skal Du ogsaa lære andre Menneskers Sind at kende). Selvprøvelsen er for Birck en Dygtiggørelse til Livsgerningen; han véd, at uden en alvorlig og stadig Prøvelse af sig selv lærer man ikke at forstaa andre Mennesker, — en elementær Forudsætning for at gøre en Gerning blandt Mennesker.

For at forstaa Bircks religiøse Liv, maa man ganske særlig mærke sig hans Syn paa Lidelsen. Til den, som klager over det meningsløse i, at „Lidelsen ødelægger Tilværelsens Harmoni“, skriver han først: „Det kan jo hænde, at det blot er Lidelsens næstsidste Draabe, der er saa besk, men at der til Gengæld var sød Salighed i den sidste. Blad da videre i Lidelsens Bog! Bladene er som Brændenælder, og dine Fingre er opsvulmede og blodige, men ved det sidste Blad, „naar din Sjæl, som Psalmistens, er mæt af Ulykker og dit Liv Dødsriget nær, glemmer du din Smerte, thi da lærer du Livets Visdom, og du forstaar.“ Hvis vi skal forstaa Lidelsen, maa vi gaa ind „i Tysthedens evige Kongerige, højere end Stjernerne, dybere end Dødsriget“. „Betingelsen er Stilheden“. „Kan du ikke tømme din Sjæl ud gennem Meditation, idet du stopper alle Tilgange for ydre Indtryk, — fatter du ej, at „kun for Gud er min Sjæl stille,“ lad da Lidelsen besørge det: lad Smerten ensformig, enstonet og graa, dryppe ind i dit Sind, først trænge

dit Begær bort, saa din Interesse, din Forstaaelse, indtil alt bliver dig uden Forskel; men eftersom din Sjæl tømmes, fylder Smerten den, til kun Smerten er tilbage. Men ikke er du paa din Korsvandringens Ende, saalænge du som Job lader en Blasfemi følge dit „Herren gav og tog“, og saalænge du som Kristus klager over, at Herren har forladt dig. Du maa modigt og villigt fatte Lidelsens Kalk med begge Hænder og drikke den sidste Draabe, indtil Lidelsen synes dig en naturlig Væreform, hvis Ophør du ej ønsker. Men i det Øjeblik, du som Herren udsukker dit „consummatum est“, vil Lidelsens Sakramente være fuldbyrdiget, Erkendelsens Myserie være virkeliggjort.“

Naturligvis kommer Birck særligt ind paa Verdenskrigens Lidelser. Han betragter Verdenskrigen som „Verdensforbrydelsen“; han kunde i Samtaler i de stærkeste Ord rase mod dette „Vanvid“. Men han maner ogsaa til at huske paa den frivilligt paatagne Lidelses Storhed. Den er „et heroisk og villet Blodoffer, der er som Gødskning paa vor Fremtids Ager“. „Som Underet paa Golgatha baade fik Betydning for den korsfæstede, der ved Lidelsens Overmaal blev til Gud, og for Menneskeheden, Herren genløste, vil enhver Lidelse ikke blot have en Side, der vender indad mod den lidendes Sjæleliv, men ogsaa udad mod alle, fordi Lidelsen, frivilligt undergaaet eller modtaget som forudvidst Følge af en uselvsk Handling, genløser som Blodoffer.“ „Ethvert frivilligt baaret Kors peger ud over Individet og ud over Øjeblikket og skaber derved et Vindue i vor Tilværelse, der vender ud mod det hinsides —.“

Men saa kan han pludselig, naar han taler om Verdenskrigen, udbryde: „Og dog, er det fredelige Europa bedre? betragt dit eget Fædreland, hvor de, der har, er syge af Raseri, naar Chancen for at faa mere beskæres dem, og hvor de, der mangler, ikke hungrer efter Ret og Godhed, men efter selv at faa en Chance, og hvor de smaa og begærlige anerkendes som Nationens Blomst, og hvor Styrken af det aandelige Liv kan maales ved, at man endnu strides om, hvorvidt Idealitet eller Forsøg paa at forstaa Sammenhængen (Teori) er det mest foragtelige; er en By af de døde Sjæle mindre uhyggelig end en Slagmark?“

I denne Sammenhæng kommer følgende, særlig ejendommelige Udtalelse: „Sandelig, som Savonarola vil Tænkeren og Visionæren se Rædselens Hav stige op mod det dømte Firenze, og den modvillige Læbe fremmumle

for sit Fædreland Bønnen: giv os i Dag vor daglige Lidelse! ti de Millioner døde Sjæle er en større Gru end de Millioner døde Legemer.“

Der er meget i alt dette, der klinger lige saa aktuelt nu under den anden Verdenskrig som under den første, — ja næsten endnu mere. Birck levede jo i den Tanke, at „vi ogsaa efter vor Bortgang er levende og skabende Virkelighed.“ Ikke mindst er, hvad han siger om vort Fædreland noget, som har Ærinde til de nulevende. Slutningsordene i det Afsnit, hvori han taler om Lidelsen, giver i koncentreret og gribende Form, hvad Birck vilde sige til sine Samtidige, og noget, som ogsaa særligt nu kunde blive „levende og skabende Virkelighed“: „Græd saa ikke over Lidelsen, — Flammerne, der sender den glødende og rensende Luft, der udtømmer Sjælen for alt det uvirkelige og usande, og samtidig Ofret, der soner og genløser. Dette siger jeg, thi med Profeten Jeremias „har jeg set en Mandelstav“ (her sigtes til Jerem. 1, 11—12).

Der er her noget profetisk i hans Tale. Og i sin daglige Færd havde han dog tilsyneladende absolut ingen Lighed med en Profet! Men i sin Gerning var han lidt af en Profet. Naar han med glødende Iver gjorde sit Rensningsarbejde i Danmarks økonomiske Liv, viste det sig, at der eksisterede en anden Side af hans Væsen end det Billede, som han til daglig Brug præsenterede for Verden. Der var i hans Indre en Vulkan. I Brændpunktet i hans Sjæl, i hans Gudsforhold, var der ikke Stilhed, ikke Klarhed, ikke lys Himmel og Harmoni, men en Kamp og Strid, som netop kunde fremkalde det Udraab, vi fandt hos ham: „Fra Afgrunden raaber jeg til dig, oh Herre!“

Vi faar saaledes bekræftet, at det ikke var Panteisme og Buddhisme, som prægede hans religiøse Liv. Fordi han mente, at religiøst Liv ikke kan eksistere uden Kamp og Strid, kunde han engang ved et Diskussionsmøde, hvor nogle Unge talte om og søgte „en ny Religion“ udslynge de Ord: „Det første, som I saa maa gøre, mine Herrer, er at lade Jer korsfæste for den.“

Der er maaske mange af Bircks Bekendte, som efter Læsning af alt dette vil udbryde: Men skal vi da intet høre om Bircks mange Vitser og hans til Tider ikke blot taktløse, men ubetænksomme Ord — maaske er Ordet „ubetænksomme“ endda for mildt? Naturligvis hører alt det ogsaa med til Bircks Personlighed. Men maatte det ikke med en vis Nødvendig-

hed være der, naar han skulde besidde den Slagfærdighed, den Evne til at udslynge rammende Ord, som var af saa uvurderlig Betydning for ham i hans Kamp for Ret og Retfærdighed? Det kan nu engang ikke være anderledes end, at Mennesket har sine Fortrins Fejl. Man maa tage Fejlene med i Købet. Og det vilde være en grov Misforstaaelse, hvis man vilde tegne et Billede af Birck hovedsagelig ud fra den iøjnefaldende Yderside af hans Væsen. Denne ivrige, meget talende Mand var nu engang ogsaa et Menneske, der maaltbevidst kunde „stoppe alle Tilgange for ydre Indtryk,“ som vi ovenfor hørte om, og glide ind i Meditationen, „blive stille for Gud“. Der maatte gøres et ordentligt Arbejde, hvis man med Hensyn til ham vilde gætte „hvad der bag Navnet bor“.

Bag det muntre Væsen laa der i Virkeligheden en pessimistisk Livsbetragtning. Og den syntes at blive mere udpræget med Aarene. Krigens og Krigens Eftervirkninger var Skyld deri. Han kunde trods alle sine egne Prædikener om Lidelsens Betydning ikke forsone sig med „Verdensforbrydelsen“ — og især ikke med al den Vindesygge og Uredelighed, som Samfundets økonomiske Rystelser fremkaldte. Bestandig talte han om „Europas Svøbe“, om den fantastiske Krigsgæld, om „Papirbjærgene“, og om Menneskenes Mangel paa Vilje til at bringe de økonomiske Ofre, som efter hans Mening var nødvendige, hvis Fædrelandets økonomiske Liv atter skulde blive sundt. „Verden er blevet et Galehus. Jeg maa selv forsøge paa at blive gal for at kunne holde det ud mellem alle de gale Mennesker.“ Disse Toner kom bestandig igen. Alt dette har utvivlsomt medvirket til at forkorte hans Liv. Den forholdsvis tidlige Død kom sikkert som en Befrielse. Døden kom hurtigt og let. Han befriedes for lang Sygdom og Uvirksomhed, der for den altid virksomme Mand vilde have været en ulidelig Byrde. Han faldt midt i sine energiske Bestræbelser for at tjene sit Folk i dets Nød og Vanskeligheder. Maaske saa han disse i et lidt for mørkt Lys. Man tænker ofte paa, hvorledes det skulde være gaaet ham, hvis han havde oplevet den anden Verdenskrig!

Var Birck et lykkeligt Menneske? Et saadant Spørgsmaal er vanskeligt at besvare. Mennesker med et saa uroligt Temperament som hans, med en saa urolig Levemaade, med en saadan indre Strid og Kamp, med Menneskers hyppige Misforstaaelser af ham, som han selv ikke var helt uden Skyld i, kan i Reglen ikke naa frem til den Sjælens Fred, som er en meget

væsentlig Bestanddel i Lykken. Og dog var han lykkelig, — i hans Arbejde laa hans Lykke. Den Gravskrift „satur mundi, non laboris“ (mæt af Verden, men ikke af Arbejdet) kunde have passet paa ham, saa godt som den overhovedet kan passe paa noget Menneske. Han døde mæt af Dage, træt af Verden. Han havde levet saa meget i Evighedens Luft, at han ikke klyngede sig til denne Verden. Men han var ikke „satur laboris“. Og hans Folk har sikkert — i hvert Fald bagefter — erkendt Betydningen af hans Arbejde. —

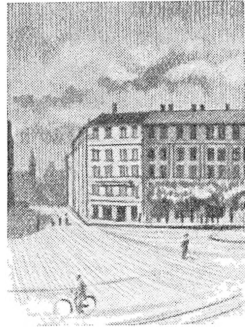
Da man ikke længe efter Bircks Død vilde offentliggøre hans tre Rektortaler (til Russerne, til 25 Aars Jubilarerne og til 50 Aars Jubilarerne), i hvilke han har givet os en stor Del af sig selv, bad man mig skrive et Forord. Jeg har heri søgt at give en ganske kort Karakteristik af Birck. Det vil være naturligt her til Slut at give et Par Citater fra dette Forord, fordi de kort sammenfatter alt, hvad ovenfor er sagt. „Selv om en Videnskabsmand huskes, glemmes ofte Mennesket. I mange Tilfælde gør det ikke noget. Videnskabsmanden var maaske betydelig, — Mennesket var det ikke. Mennesket Birck bør ikke hurtig glemmes. — Selv vilde han sikkert helst glemmes. Hans Værk fortsat gennem de unge, han selv glemt, — det var det, han vilde. Og han vilde forøvrigt forsikre os om, at intet litterært Aktstykke fra hans Haand for Eftertiden kunde røbe Mennesket i ham. Udfordrende tilraaber han os i det lille Digt, som ved hans Død blev offentliggjort: „Gæt, hvad der bag Navnet bor.“ Og dog gav Birck os sig selv, mere end han maaske vidste, i Samtaler, især i Enesamtaler, med sine Venner — trods de mange Ord med deres ofte tilslørende Hensigt. Man skulde blot udøve den psykologiske Subtraktions Kunst.“

Der peges saa paa, at han ogsaa i Aloysius Breve og i de tre Taler har givet os en stor Del af sig selv. Derefter siges det noget senere: „Bag de tre Taler mærker vi en Mand, der ved noget om et Lønchamber og om Meditation. Men her lærer vi tillige at kende en Række af de Egenskaber, der præger ham i hans Færd og hans Gerning. Først og fremmest hans ubestikkelige Sandhedskærlighed, hans Had til Løgn og al Uæghed. Dernæst hans velgørende Usnobbethed. Hvad er Berømmelse værd? Husk dog paa, „hvorledes Fuglene nu engang behandler Statuer“. Endvidere hans Kærlighed til Arbejdet, især det videnskabelige Arbejde. Og endelig hans

dybe Ansvarsbevidsthed. „Sandelig, mindre bør man frygte Broder Død end sine Handlingers og Tankers Følger.“ Alt i alt svarer hans tre Taler til hans Selvkarakteristik i Aloysius Breve: „Selv ved jeg intet; jeg er jo kun en Vandrer paa Vejen.“

Vi andre, der endnu er paa Vejen, og som har kendt denne Vandrer, vil bestandig mindes ham. Vi vil ofte i Erindringen drage frem, hvad han lærte os om Vandringen.

Frederik Torm.

Under Tag med Dr. Birck

AF REDAKTØR. CAND. MAG. ERIK RINDOM

Under Tag med Dr. Birck

Det er mig ikke muligt at finde ud af, paa hvilket Tidspunkt og under hvilke Forhold jeg første Gang traf Dr. Birck. I et kvart Aarhundrede hørte han til min Ungdoms og Manddoms Koryfæer, imponerede mig første Gang ved sin Optræden under Alberti-Affæren i 1908 og var fra den Tid bestandig Genstand for min uskrømtede Beundring indtil sin Død en graa Vinterdag i Februar 1933. Navnlig efter at jeg en Gang i Tyverne paa hans Tilskyndelse for et godt Aars Tid slog mig ned i tre Værelser paa Hotel „Kongen af Danmark“, hvor han jo selv boede til Stadighed, kom jeg ham ret nær ind paa Livet og nød saa at sige daglig — eller natlig — den Berigelse, som en Samtale med ham altid betød. I de femten Aar, da jeg redigerede „Gads danske Magasin“, lykkedes det mig at faa ham til jævnlig Bidragyder til Tidsskriftet, paa Ære ikke for det usle Honorars Skyld — han kunde faa 4 Gange saa meget for den samme Artikel som Kronik i et Dagblad, — men simpelthen for at gøre mig en Tjeneste og vise mig en Venlighed; det samme gjaldt iøvrigt Mænd som Høffding og Østrup.

Utvivlsomt har Læserne sat større Pris paa hans Artikler, end Sætterne gjorde paa hans Manuskripter, der ærlig talt kunde være fæle. Men Birck hørte til de særprægede Personligheder, som man maa tage saadan, som de nu engang er — med deres Fortrin og Mangler. Hans Produktion var saa udpræget en Temperamentssag. Snart virkede det, han skrev, som første Udkast og Kladder til nationaløkonomiske Forelæsninger, til andre Tider var hans stilistiske Form saa fuldendt, at den nærmede sig Kunst. Hans

Haandskrift var vanskelig at tyde, og jeg har ofte grundet over, hvorfor han ikke *dikterede* sine Artikler til sin Sekretær, der nogenlunde regelmæssigt kom til ham med den sidste Sporvogn fra Skovshoved og forlod ham med den første Morgensporvogn sammestedshen. Dernæst bar Manuskriptterne tydelige Præg af deres Ophavsmands hyppige Omgang med Tændstikker, Cigarer, Shagtobak og Aske. Og læse Korrektur kunde han ikke. Da jeg engang bebrejdede ham, at der i en Artikel, han selv havde læst Korrektur paa, var godt og vel 300 Trykfejl, svarede han mig med disse karakteristiske Ord: — Det tror jeg gerne, min kære Herre. For at kunne læse ordentlig Korrektur, skal man nemlig være en lille Smule Idiot. Og det er jeg heldigvis ikke.

Kunde der saaledes være væsentlige Skavanker ved den Form, hvori Bircks skriftlige Udarbejdelser forelaa, var de altid indholdsmæssigt et *langt* Stykke paa den anden Side af Gennemsnittet.

Som hans Værker var, saaledes var han selv: nonchalant og skødesløs i ydre, men særdeles værdifuld i indre Henseende. Selv for den, der havde kendt ham i mange Aar, var det yderst vanskeligt at afgøre, hvor mange Procent af hans Væsen, der var Natur, og hvor mange der var Façon. Men givet er det, at han i nogen Grad koketterede med sin Skødesløshed.

Da jeg ikke lang Tid før hans Død var sammen med ham for sidste Gang, var det i et større Selskab. Ved den Lejlighed var han iført en Kjole, som var syet i London, forsynet med staalblanke Knapper og Genstand for hans Stolthed. Det er kendt indtil Banalitet, hvor ringe Vægt han lagde paa sin Paaklædning; efter sikkert Sigende afgang det af, hvorvidt Portier'ens kvindelige Medhjælper var til Stede ved hans Afgang fra Hotellet, om han mødte paa Universitetet med bundet eller løst flagrende Slips. Alligevel er det min Overbevisning, at han inderst inde havde en Orm i Retning af Velklædthed. — Jeg vilde forfærdelig gerne, sagde han engang, bare en enkelt Dag være rigtig fin, saadan som Alstrup i en Scala-Revy. Det kunde more mig at have en elegant Jaket paa, sribede Benklæder, Laksko og hvide Handsker med sorte Denter. Saa vilde jeg køre rundt i Bil og gøre Visit hos alle mine Bekendte — og rigtig more mig over deres Forbløffelse.

Medens vi er ved det ydre, Klæderne og Skønheden, er her et andet Eksempel, som peger i lignende Retning: Da han havde stemt paa den unge

og kønne, elegante og feterede svenske Nationaløkonom fil. dr. Bertil Ohlin til et ledigt Professorat i Statsvidenskab, hvorom der var afholdt Konkurrence, sagde han følgende til sin vordende Kollega: — I det Øjeblik jeg afgav min Stemme paa Dem, bragte jeg i Virkeligheden et stort personligt Offer. For den Dag De bliver udnævnt til Professor, ophører jeg med at være det smukkeste Medlem af vort Fakultet.

Lige saa klog Birck var, lige saa svær var han at blive klog paa. Hans Væsen var flimrende, impulsivt og med bratte Overgange. Atter og atter talte han om, hvor vred han var over at blive gammel, og beklagede sig over, at han ikke kunde lære noget nyt. Alligevel tror jeg, han dybest i sit Sind gemte paa og bevarede en god Portion naturlig Livsglæde.

Dr. Birck — som havde saa mange Modstandere — var paa Bunden et baade godt, hjælpsomt og trofast Menneske. Men hans Maade at vise Venlighed paa var ofte underlig kejtet.

Lad mig anføre et lille karakteristisk Eksempel herpaa.

Medens jeg boede paa „Kongen af Danmark“, modtog jeg engang Indbydelse til en storstilet Festmiddag, men maatte til min Skuffelse sende Afbud Dagen før paa Grund af en lige saa pludselig som ondartet Influenza. Birck trøstede mig med, at han nok skulde skaffe mig Erstatning ved at komme ned til mig og slaa en hyggelig Sludder af. Han *kom* ogsaa og sad ved min Seng i 4 Timer for at opmuntre mig. For en Gangs Skyld var Fornøjelsen ved hans Besøg tvivlsom, fordi han — uden at tænke paa min Feber og Utilpashed — efter Sædvane ustandselig røg billige Cigarer eller Shagpipe og hyppigt pustede Tobakssauce ud paa min Sengeforligger. Min Temperatur var adskilligt højere, da han gik, end da han kom; men Besøget var lige saa velment af Gæsten som anstrengende for Patientten.

Det er en velkendt Sag, at Dr. Birck hørte til de Aandsarbejdere, som gør Nat til Dag, en udpræget Natteravn. Derfor var det meget vanskeligt for ham i det Aar, han var Universitetets Rektor, at indstille sig paa at komme tidsnok til Konsistoriums Møder, som begyndte Kl. 9 Morgen, og hvor han skulde præsidere. Normalt gik han vel til Ro ved 4-Tiden; det fortælles, at han da anvendte den Metode en Uge igennem at gaa en Time tidligere og tidligere i Seng, naar der forestod et Konsistoriumsmøde.

Skønt han som bekendt ikke var nogen Ynder af Repræsentation eller Formaliteter, har det sikkert været ham en Tilfredsstillelse at beklæde det højfornemme Hverv som Rector magnificus. Hans Rektortaler var fortrinlige, baade ved Immatrikulationen og til de forskellige Aargange af Studenterjubilare; den Tale, han holdt den 27. Juni 1931 til Aarets 50 Aars- Studenterjubilare, virker selv ved Læsning som et oratorisk Mesterværk.

Han betegnede sig selv som en meget forsømmelig Embedsmand. Han begyndte først sine Forelæsninger et godt Stykke ind i Semestret, og skønt han havde lagt dem ud paa Eftermiddagen, vistnok Kl. 3—4, kom han altid for sent til dem. — Kun i een Henseende — plejede han at sige — opfylder jeg min Pligt over for Staten meget nøje: jeg sørger altid for, at min Kone møder præcis paa sit Kontor i Telegrafvæsenet.

Onde Tunger paastod, at han yndede at gaa Tur med sin Kone om Søndagen for at vise hende alle de Herligheder, hun vilde kunne købe i Butikkerne, hvis hun nogen Sinde havde fri paa et Tidspunkt, hvor Forretningerne var aabne. Men den, der har faaet blot et overfladisk Indblik i det gode Forhold mellem Ægtefællerne, er tilbøjelig til at henvise sligt til Sagenes Verden.

Da Birck en Dag fortalte mig, at hans Hustru paa en Udenlandsrejse havde nedskrevet et Værk af ham paa hans Diktat, og jeg gjorde en Bemærkning om, at han forhaabentlig havde honoreret hende ordentlig, svarede han paa sin karakteristiske Maade: — Ja, med tre Maaltider om Dagen.

Udtrykket „tre Maaltider om Dagen“ faar mig til at mindes følgende:

Da Birck kort før sin Tresaars-Fødselsdag i „Gads danske Magasin“ udtalte sig om, hvorledes det føles at blive gammel, besvarede han Interviewerens Spørgsmaal om, hvad han ansaa for Livets Kvintessens, med at citere følgende Strofe, som paa Engelsk gengiver et kinesisk Ordsprog, der udtrykker det sande, at vi gør os Besvær med en Mængde Ting, uden at Lønnen svarer til Møjen:

We scheme, we toil, we pray,
in wretched plight, —
for what? Three meals a day,
one sleep at night.

Birck var en dybt religiøs Natur, opfyldt af en brændende Interesse for, hvad der ligger paa den anden Side af den Linie, som skiller Livet fra Døden.

Denne hans dogmefri Religiøsitet kunde give sig Udtryk paa mange forskellige Maader, mest i en skæmtefuld Form, som imidlertid ganske utvivlsomt dækkede over dyb Alvor. Han yndede at bruge en Vending om „at give Vorherre en Chance“. Lad mig anføre et Par Eksempler:

I en natlig Time faldt Talen paa de politiske Valg, som nylig havde fundet Sted herhjemme: — Jeg anede i Grunden ikke, hvad jeg skulde stemme paa denne Gang, sagde Birck, for jeg synes egentlig, at alle vore politiske Partier er lige umulige. Men saa lavede jeg lige saa mange Papirstrimler, som der er Partier, og trak Lod. Paa den Strimmel, jeg trak, stod der Kommunisme —, og saa stemte jeg kommunistisk.

Jeg indvendte mod denne Fremgangsmaade, at saa kunde han jo lige saa godt selv have bestemt, hvad han vilde stemme paa — eller helt have undladt at stemme. Men dertil svarede han med disse Ord, som rører ved noget af det centrale i hans Personlighed: — Nej, min kære Herre, dér tager De fejl. Maa jeg lære Dem en god Leveregel: Man skal altid give Vorherre en Chance for at gribe ind.

Eller han kunde sige:

— Naar jeg f. Eks. skal indstille til en Lærerpost og synes, at to Kandidater staar lige, slaar jeg altid Plat og Krone. Saa har Vorherre faaet sin Chance.

Den, der vil overbevise sig om den dybe Alvor bag dette spøgefulde Udtryk, kan jeg henvise til Bircks religionsfilosofiske Breve, som han udgav under Navnet „Aloysius“. I denne Nøddeskal rummes megen Livsvisdom.

Naar man tænker tilbage paa Birck, myldrer der en Række kalejdoskiske Billeder frem. Man fristes til at fortælle adskillige Birck-Anekdoter endnu og anføre flere karakteristiske Udtalelser af denne mærkelige Mand. Men man véd knap, hvor man skal begynde og ende.

Betegnende var hans Motivering til altid at underskrive sig „Dr. L. V. Birck“: — Professor har andre udnævnt mig til, men min Doktorgrad har jeg selv skaffet mig.

Birck var en lige saa stolt og selvbevidst som frygtløs Natur. Hans Fejl og Lyder var lige saa øjensynlige som hans Paaklædnings-Nonchalance. Men han hørte til de ikke alt for talrige Mennesker, som det er en aandelig Berigelse at have kendt, og som man aldrig glemmer. Hans kejtede Venlighed var rørende — og hans usædvanlige Hjerne et bestandig brændende Tankekrater.

Hans Form for Lune var besynderlig indtil det barokke: — Hvad synes De om mit Slips? kunde han begynde en Eksamination ved statsvidenskabelig Eksamen, naar han vilde ind paa et Emne som Englands Manufaktur-eksport.

Og paa en snurrig Maade levede han saa at sige videre i sine Elever.

Hvad *de* opnaaede i Retning af Fremskridt og Stillinger, regnede han for naaet af ham selv —: For nylig blev vi Departementschef, og nu er vi blevet Finansminister, kunde han f. Eks. sige.

Det er betegnende, at Birck, skønt han selv ejede flere Huse, konstant boede paa Hotel. Der var noget rastløst over ham, noget trækfugleagtigt, der altid fik mig til at tænke paa disse Linier: „thi ogsaa jeg er kun her paa Træk og haver andetsteds hjemme.“ Selv om han havde faaet indrettet sig efter sin Smag, hyggeligt og med Billedgalleri af de Mænd, han satte Pris paa — Ove Rode, Chr. Reventlow og andre gode Mænd, „man kunde være bekendt at være i Stue med —,“ er og bliver der dog en mærkbar Forskel paa hjemlige Stuer og Hotelværelser. Han var ikke sjældent paa Rejse og nød sikkert Rejselivet, men naar han laa paa Landet, var det i — Charlottenlund Palmehave.

Konventionelle Hensyn kendte Birck ikke. Fik han i et Selskab Mad, han ikke kunde lide, lod han simpelthen være med at spise den, og gjaldt det to Retter i Træk, kunde han sige: — Hvornaar faar jeg noget, jeg kan li'?

Eller han kunde give sig til at underholde Værtsfolkene om, hvilke andre Steder han ogsaa var bedt til Middag samme Dag, og hvor godt man plejede at spise i de paagældende Huse. Kedede han sig, eller var han søvngig, satte han sig til at sove uden Hensyn til Omgivelserne. Skrev man

til ham, svarede han i Reglen ikke; naar det kom højt, telefonerede han længe efter.

A propos Telefon:

Ved det tidligere berørte Selskab kom Birck pludselig i Tanker om, at han havde lovet Socialministeren endeligt Svar den foregaaende Dag paa en Opfordring til at indtræde i det nye Arbejdsløshedsraad. Ved Middagen havde han drøftet med de omkringsiddende, hvorvidt han skulde sige ja eller nej: — Det bliver jo nok Morgenmøder, og dem kan jeg ikke fordrage. Jeg har paa Fornemmelsen, at der skal tages ordentlig fat, og det bliver nok mig, der kommer til at trække Læsset. Men Opgaven morer mig, selv om jeg ikke tror, der kommer noget videre ud af det.

Uanset Midnatstimen, Radioen, Snakken og Dansen omkring ham ringede han Steincke op og sagde lakonisk: — Dr. Birck her. *Ja*, med *War*ming som *Suppleant*.

Saa lagde han Røret paa.

Birck kendte ikke til at lægge en Dæmper paa sin Udtryksmaade, svøbte ikke Ordene ind, men sagde sin uforbeholdne Mening uden Dikkedarer. Det forlenede ham med en vis Styrke, hvis Basis naturligvis var hans sociale og økonomiske Uafhængighed. Han busede lige paa baade med sine Spørgsmaal — og han kunde uden Indledning eller Undskyldning spørge om de mest private og intime Ting — og med sine Svar, hvad der gav hans Væsen en vis *Charme*.

Det mærkelige var nemlig, at Birck uden at være *Charmør* virkede charmerende. Man havde svært ved at staa for ham, og netop derfor øvede han — forekommer det *mig* — en usædvanlig *Tiltrækning*.

Naturligvis undgik en Mand som Birck, i hvis Lod det flere Gange faldt at afsløre *Korruption* og *Bedrageri*, ikke at skaffe sig en Række *Fjender*. Han var sikkert lige saa frygtet eller hadet af visse, som han var elsket eller beundret af andre. Dertil kom, at han udviklede sig til noget i Retning af *Finanspolitik* og det offentlige *Livs enfant terrible*. Selvfølgelig kunde han gribe fejl i sin *Kritik*, som altid blev fremført raat og usødet, og han elskede at snakke; derfor hændte det ogsaa, at han snakkede

over sig. Men det skal fastslaas, at han ofte øvede sund og nyttig Samfundsgerning, tit satte Fingeren paa det ømme Punkt — og Gang paa Gang fik Ret. Kan man forvente, at Tugteren bliver elsket af dem, han øver Tugt imod, selv om Tugten er nok saa berettiget?

I en sen Nattetime kunde han give sig til at tale om Ting, han maaske hellere skulde have fortiet; det kan ikke skjules, at han holdt af at gøre sig „interessant“. Men havde han ikke Ret i det store og hele? Han hørte til dem, der med en klassisk Vending fra en fjern Fortid kaldtes: en Bremse paa Samfundets Legeme.

Ikke længe før sin Død — det var vist nok sidste Gang, jeg saa ham — sagde Birck ud paa Natten under et større Selskab disse Ord, som endnu lyder for mig med hans særprægede, lidt slørede Stemme: — Nu er jeg naaet saa vidt, at jeg véd, jeg kan dø; men jeg kan ikke taale Smerter.

Helt undgik han nu ikke de Smerter, han efter sit eget Udsagn ikke kunde taale. Han var godt udslidt paa det Tidspunkt, og de store Forhandlinger, som førte til det politiske Forlig i Kanslergade, fulgte han med en saadan Intensivitet, at det tog største Parten af hans sidste Kræfter. Og det er betegnende, at han i sin sidste Levetid bød sig den Udmatelse i Timevis at *staa* Model til det Billede, der nu med god Grund har sin Plads paa Frederiksborg Slots Nationalmuseum.

Det er baade smukt og sundt saaledes bestandig at kunne have hans Billede for Øje. Synet af hans Skikkelse, som den her er fremstillet paa Talerstolen, virker som et opdragende og manende Minde, inciterende og inspirerende.

Ganske kort Tid før sin Død ringede Birck mig op sent om Aftenen. Jeg havde bedt ham om et Foredrag, han nylig havde holdt, til Offentliggørelse i „Gads danske Magasin“, men han havde allerede lovet Manuskriptet andetstedshen. Det var sidste Gang, jeg hørte hans Stemme. Han var ganske vist lige saa lakonisk, faamælt og hastig i Telefonen, som han plejede, men jeg fik alligevel i den korte Samtale et Indtryk af, at han ligesom dvælede paa Tærskelen. — De skal snart faa en anden Artikel af mig i Stedet for, sluttede han Samtalen.

Men saaledes skulde det ikke gaa. Faa Dage efter saa jeg en graa Februardag paa Avisernes Forside, at Dr. L. V. Birck var død. Naar jeg

undtager mine allernærmeste, mindes jeg ikke noget Dødsbudskab, som har gjort et saa overvældende Indtryk paa mig som dette. Med sine Skavanker forenede Dr. Birck saa mange fremragende Fortrin, at hans Bortgang hørte til dem, der gjorde det danske Samfund mere graat og fattigt. Han hørte til de Personligheder, hvis Mage man ikke kommer til at opleve. For der findes ikke to af *hans* Slags.

Erik Rindom.

Den søgende Vandrer

AF CHR. REVENTLOW

Den søgende Vandrør

Det var i Folketinget i 1909. Den begavede, vidende og veltalende *N. Neergaard* var efter Albertiaffæren bleven Statsminister. Jeg befandt mig i Tinget som „Løsgænger“. Birck var Medlem af Højre, indenfor hvilket Parti det gik meget livligt til. Indgangen til Mødesalen i Fredericiagade var i Salens ene Hjørne længst borte fra Ministersæderne til venstre for Formandstribunen.

En Dag sagde Birck til mig: Hvad mener De egentlig om Neergaard?

Ja — svarede jeg — personlig kender jeg kun lidt til ham. Men jeg har lagt Mærke til, at naar han er kommet ind ad Døren, gaar han ikke bag om alle Stoleraderne hen til sin Plads, men vandrer noget usikkert i Siksak gennem disse Rader!

Hvad mener De saa om mig, spurgte Birck.

De har faaet to Pladser, men De sidder aldrig paa nogen af dem!

Nej — det passer vist; men det kommer af, at jeg endnu ikke har fundet min rigtige Plads! —

For saa vidt man ved en Plads forstaar et nummereret Sæde, en ensrettet Indstilling, en Baas i et Parti eller anden Art af Organisation — som jo ofte mod godt og sikkert Vederlag binder og forpligter Individet og kan faa dette til at praktisere sin offentlige Virksomhed ikke som et Hverv, men et Erhverv — fandt Birck overhovedet aldrig en Plads.

Det var den hvideste Jul, jeg kan huske — vistnok 1919. Sneen laa alenhøj omkring vort Hus ved Hallandsaasen. Den tyngede de unge Træers Krone mod Jorden, saa de dannede Æresporte. Det hele Landskab var

prægtigt skønt. Der var en Mil til den nærmeste Station. En Dag mellem Jul og Nytaar lidt over Middag saa vi en Mand komme vandrende gennem Sneen. Det var Birck. „Jeg er træt, maa jeg blive her lidt.“ Han havde arbejdet, i Juledagene og Nætterne, ogsaa den sidste Nat til om Morgen. Saa kunde han ikke mere, havde puttet noget Nattøj i en Haandtaske og var rejst.

Han havde været der før og kom der ofte siden. En Sommer, da han den første Aften var gaaet i Seng, og vi havde opdaget, at han intet Ur havde, drejede vi Viserne paa vor gamle Moraklokke to Timer frem. De følgende Dage sad Birck under den store Ahorn Kl. 10 og drak Morgenkaffe og var stolt over at være saa tidligt oppe. Han anede ikke, at Klokken kun var 8. Og han gik i Seng om Aftenen Kl. 1 og vidste ikke, at den kun var 11. Da han rejste, maatte det røbes — med det Resultat, at han længe grublede over alle Tings Relativitet.

I Julen 1932 kom han derop sidste Gang sammen med sin Hustru. Vi fire var alene Juleaften og Juledagene. Vi lod alle store Problemer ligge, gik Ture og spillede Skak. Een enkelt Lejlighed til at faa noget at vide vilde han dog ikke lade gaa fra sig. Vi tog over til Rössjöholm, der ligger et Par Mil borte ved Aasens Sydside, for at Birck hos dennes danske Besidder kunde søge Oplysninger om Muligheden for større Udnyttelse af Skovdrift.

Saa rejste han. Da jeg i Midten af Januar kom tilbage til København, var han overvældet af Arbejde: Afslutning paa et videnskabeligt Arbejde, Deltagelse i Arbejdsløshedsraadet, Eksamen, Foredrag, en Afhandling til den 80-aarige Professor Westergaard, Besøg af mange Mennesker om Dagen og Diktat til en Sekretær om Natten. Og samtidig optaget af og bekymret over Landets politiske og økonomiske Forhold. Disse gav jo ogsaa Anledning nok hertil. I Slutningen af 1931 var de Konservative kommet med det første „Kriseforlig“ og Venstre derefter med Valutacentralen; meget andet var fulgt efter, og man stod nu i Begyndelsen af 1933 over for en Situation, der bl. a. skulde føre til Kronesænkning (trods Regeringens Valgløfter) og til det berømte eller berygtede „Kanslergadedeforlig“. Baade økonomisk, socialt og nationalt befandt Landet sig i en Uro og Usikkerhed, som i højeste Grad optog Birck.

En Dag sagde jeg til ham: Der er mange Maader at tage Livet af sig paa;

De er godt i Gang med en af dem! Det var haabløs Tale som saa ofte før: Ja, men jeg maa først være færdig, var Svaret. Otte Dage efter var han død. Det høje Blodtryk, han gik med, og som der maaske kunde have været gjort noget imod, i Forbindelse med nogen Aareforkalkning havde ikke kunnet taale den Overbelastning, han bød det. Og vel fik han den Død, han ønskede sig. Men den kom dog sikkert før, end han ønskede det. Der var foruden vore indre Forhold ogsaa andre, hvis Udvikling han gerne vilde se, saaledes Resultatet af Sovjetstyrets Planøkonomi, og der var andre, han gyste for at opleve — særlig da en kommende Krig. Og havde han ikke ogsaa jævnlig talt om, hvorledes han efter at have taget sin Afsked, naar han blev 65, vilde leve nogle Aar . . .

Men som han døde midt i en til det yderste anspændt Arbejdsudfoldelse baade for at oplyse, for at gavne og for at forhindre, hvad han ansaa som Ulykke for Landet — som han saaledes døde, kan det med Sandhed siges, at han faldt paa Valen, at han døde staaende.

Efter at være gaaet ud af Rigsdagen i 1910 var Birck kun Medlem af denne 1918-20. I 1916 var han Modstander af de vestindiske Øers Salg til U. S. A., og da der skulde være Folkeafstemning herom, vilde han rejse en Agitation imod Salget og fik adskillige — ogsaa mig — til at erklære sig villige til at deltage heri. Men saa gjorde Regeringen Udfaldet af Valget til et Kabinetsspørgsmaal, hvilket jo baade betød Voldtægt over for Folkeafstemningsprincippet og — midt under Krigen, da man ikke ønskede Regeringskrise — gjorde en Agitation temmelig haabløs. Den blev derfor opgivet. I 1920, da det slesvigske Spørgsmaal beherskede Sindene, kolliderede Birck med sit Parti i Rigsdagen, idet han — fornuftigvis — ikke vilde være med til at stille Krav om Flensborgs Indlemmelse. Resultatet heraf — og vel ogsaa af andre Uoverensstemmelser — blev, at han traadte ud af Partiet.

Inden han derefter — til Valget i 1920 — startede det kortlivede Parti „Centrum“, kom han en Dag op til mig i Sverige. „Vi maa spille sammen,“ sagde han. Ja, lad os tage en Skak, svarede jeg. Men det var Politik, han mente, og han udviklede nærmere, hvad han havde tænkt sig, og hvorfor der var Brug for det. Hans Overtalelsesforsøg var naturligvis haabløst — jeg var ikke gaaet ud af Rigsdagen i 1910 for atter at gaa ind i den. Des-

uden, tilføjede jeg, maatte jeg, hvis jeg var villig, stille to Betingelser, som han ikke kunde opfylde. Hvad det var for nogle? For det første, at det bliver mig og ikke Dem, der bliver Fører. Indrømmet, erklærede han. For det andet, at fra den Dag, Partiet var dannet, skulde han være forpligtet til at staa op senest Kl. 9 om Morgenen. Birck snurrede rundt et Par Gange: Umuligt!

Naar vort Forhold i Aarenes Løb blev saa, jeg kan vel sige fortroligt, som det blev, og han saa ofte søgte til Ensomheden i Huset ved Aasen eller til Stuen paa Amager, skyldes dette maaske ikke mindst hans Væsens Svingning mellem Modsætninger — og stred derfor egentlig ikke mod en Replik, han en Gang paa Rigsdagen havde slynget ud imod mig: Det ærede Medlem er en Bekræftelse paa Rigtigheden af, at Menneskene bestaar af tre Slags: De onde, de gode og dem fra Lolland! Hvilket jeg naturligvis tog som en Kompliment, da det jo kun er „Overmennesker“, der er hinsides godt og ondt. Birck var jo til det sidste i høj Grad arbejdende og livsinteresseret. Og dette var — selv om kun faa eller ingen naaede hans Intensivitet — hans Venner og Medarbejdere ogsaa. Derimod havde jeg sat mig udenfor, var intet og ønskede ikke at være noget. Men *han* kendte mine Motiver hertil, og *jeg* forstod det i ham, der kunde boble frem bag hans praktisk-verdslige Interesserethed og urolige Aktivitet. En af de sidste Gange, vi var sammen, havde vi talt om saare jordiske Ting; men den Bog, han tog med sig hjem fra min Reol, var et udenlandsk Værk om den store Mystiker Mester Ekkehart.

Naar han saa stærkt kastede sig ind i det offentlige Livs Kampe og kunde rette skarpe Angreb baade paa Forhold og Institutioner og direkte paa Personer — naar disse og Sagen var identiske — skyldtes dette ikke blot en umiddelbar Lyst til at virke, men et kategorisk Imperativ, Følelsen af en Pligt. Som han et Sted lader sin „Aloysius“ sige det i Brevene til en ung Ven: „Velsignede Tanke, at jeg — forlængst glemmt — alligevel i denne Tilværelse kan øve godt, kan hjælpe en Ulykkelig i Kampen, kan holde den Haand tilbage, der vil øve Uret! Forfærdelige Tanke, at min Gerning kan eviggøre min Ondskab, Svaghed og Selvviskhed til Skade for utallige Slægter! Er det gode, som min Gernings Konsekvens kan blive i Verden, ikke en større Ansporing til det gode end nok saa megen Belønning, og er ikke det onde, min Gerning kan afstedkomme, en større For-

maning mod det onde end et Helvede med Blaalys og pludselige Temperaturforhøjelser.“

Bircks Fader stammede direkte fra ren jysk Bondeslægt, men hans Moder var Københavner, og af Karakter, Temperament og deres Begavelses Art var de vist nok i høj Grad forskellige. En Del af Modsætningerne i Bircks hele Væsen kan vel føres tilbage til Arven herfra og til den Paa-virkning, som han fik i sin Barndom og Ungdom. Og vel desuden til den urolige og noget omflakkende Tilværelse, han førte efter at være bleven Student fra det katolske Akademi, og efter at han var bleven Kandidat. Han rummede i sig noget af baade Bonden og Borgeren, baade af Danskeren og den internationale Bohème, og han besad udpræget Slægtskabsfølelse samtidig med, at han krævede ubetinget Ret til Wahlverwandschaft. Han følte sig hjemme baade ved et Stambord i en Ølstue og i en Kreds af Bønder og kunde nyde at sidde i en Storborgers kulturprægede Værelse ved et Glas Vin.

Men — Stangæsterne skulde være intelligente, Bønderne solide og Storborgeren forstaa sin Virksomhed og ikke blot opfatte den som en privat Geschäft, men som et Kald, en Service. Naar han ofte rettede saa stærke — og jo jævnlig fældende — Angreb mod fremtrædende Bourgeois'er, ikke mindst i økonomiske Selskabers Ledelse, var Motivet ikke alene Interesse for forsvarlig Økonomi i Almindelighed og Følelsen af Pligt til at skride ind, men en rent umiddelbar Uvilje, der næsten kunde stige til Had, mod dem, der svigtede deres „Kald“ og den Tillid, de gjorde Krav paa, og som derved ikke blot bragte Ulykker over andre og skadede Samfundet, men maatte opfattes som Forrædere mod det Borgerskab, hvis Førere og Vejledere de skulde være.

For den, der kendte Birck nøje, sprang hans Væsens Modsætninger altid frem. Han var i sin Virksomhed baade Journalist og Videnskabsmand, i sin sociale Indstilling baade konservativ og Socialist, i sin offentlige Optræden baade Præst og Skuespiller. Hans egen Livsførelse var spartansk, og han kunde være nøjeregnende med smaa Beløb, ogsaa fordi hans økonomiske Sans krævede, at han „fik noget for sine Penge“. Men samtidig kunde han *give* med rund Haand — han er i vid Udstrækning bleven „plukket“, og ofte har han hjulpet Mennesker med betydelige Beløb. Jeg erindrer et

Træk, der — jævnsides med hans Sans for den lille Økonomi — er betegnende for hans Indstilling paa dette Omraade.

En velhavende Slægtning af ham var død. Det viste sig — mod Forventning — at der intet Testamente fandtes. Arven blev derfor delt efter Lovens Regler, og Birck fik sin Part. Nu vidste han, at den Afdøde havde været stærkt interesseret i, at der blev bygget Kirker, og kunde ikke forstaa, at der ikke testamentarisk var bestemt et Beløb hertil. Resultatet af hans Overvejelser blev, at han sendte Grundtvigskirken en stor Sum. Personlig var han forøvrigt interesseret i denne Kirkebygning og har vist ogsaa senere ydet Bidrag til dens Opførelse. —

For sit personlige Vedkommende betragtede Birck ikke Penge som et Middel til Nydelse eller til Opnaelse af Magt og Anseelse, men som et Grundlag for en Frihed og Uafhængighed, der gjorde det muligt at handle, som han fandt det rigtigt. Han afslog da ogsaa alle Forsøg paa at „hverve“ ham ved Hjælp af „Ben“ eller ansete Stillinger, og heller ikke Ordener vilde han modtage. Hans Ærgerrighed var Selvhævdelse og Selvudfoldelse i sine Ideers og Idealers Tjeneste.

Han kunde være glad, naar det var lykkedes ham at hjælpe nogen, der havde bedt ham derom, og dette havde givet et positivt Resultat — som f. Eks. da han „financierede“ den Mand, der startede Pølsevognene. Han gav aldrig Kranse til Begravelser, men sendte et Beløb — 25, 50 eller 100 Kr., alt efter hans Vurdering af den Afdøde — til et Syge- og Børnehjem, som da meddelte de Efterladte, at det havde modtaget en Mindegave fra Birck.

Han støttede en ung, dygtig Kunstmaler ved at lade denne male Portrætter af nogle af de Mænd, hvis Billede Birck godt vilde have paa Væggen i sit Arbejdsværelse. Da jeg engang boede paa samme Hotel som han og var gaaet i Seng om Aftenen og sov rigtig godt, vækkedes jeg omkring Midnat ved, at Døren lukkedes op, Lyset tændtes, og B. viste sig sammen med en yngre Mand. De var ikke revolverbevæbnede. „Her ligger han“ — sagde Birck — „se paa ham, kan De male ham?“ Jo, det mente Kunstneren nok, han kunde. „Saa skal du altsaa sidde Model, og I begynder i Morgen!“ Dermed forsvandt de, og jeg sov videre. —

Han betragtede ikke det, at en Mand havde en fin Stilling — som Direktør, Professor, General o. a. — som et Udtryk for, at han udførte et

„finere“ Arbejde end en Matros eller Skovhugger. Det kunde kræve andre Evner og Betingelser, men det var ikke i sig selv af mere ophøjet Art, og det var Snobberi ikke at tage Hatten lige saa pænt af for en Arbejder som for en Etatsraad. Den første kunde maaske endda være mere værdifuld baade socialt og som Individ end den sidste.

Al Slags praktisk legemligt Arbejde interesserede ham — d. v. s. naar andre udførte det. Hans Fysik og hans uafbrudte Hjernevirksomhed virkede i saa Henseende ikke stimulerende paa ham selv. Engang sagde han til min Kone, at hvis han skulde spærres inde paa en ubeboet Ø og have Lov til at tage en Mand med sig, vilde han vælge mig. Hun takkede ham rørt for denne Kompliment til min Intelligens. Nej, *dens* Størrelse har jeg just ikke tænkt paa — svarede Birck — men saa vil jeg være temmelig sikker paa ikke at komme til at sulte og fryse.

Birck var en utrolig hurtig Læser. Hvad han kunde overkomme af faglige Bøger og Tidsskrifter var forbavsende, og ikke mange har konsumeret et saadant Antal almindelige Røver- og Kærlighedshistorier som han. De var til at hvile Hovedet paa, og af samme Grund gik han hyppigt i Biografen. Teaterforestillinger maatte være af særlig Art, hvis de skulde fængsle ham. Det gik for langsomt, mente han. I det Hele arbejdede hans Hjerne paa alle Omraader med en sjælden Hurtighed. Heraf kunde følge, at visse Momenter blev overset og nogen Ligegyldighed over for Enkeltheder (i det store Værk om „Den økonomiske Virksomhed“ er Navnet Böhm-Bawerk stavet paa seks forskellige Maader).

Som Taler holdt han af at indflette Paradokser i sit Foredrag — helst af den Art, at de fik Tilhørerne til at le. Da jeg engang protesterede mod den saglige Holdbarhed af et saadant Paradoks, indrømmede Birck det berettigede heri, men tilføjede, at dets Anbringelse ikke blot havde til Hensigt at fornøje, men at gavne, idet det bidrog til at vække og fastholde Tilhørernes Interesse ogsaa for det rent saglige og maaske kedelige i Foredraget. Det havde altsaa pædagogiske Formaal. Men iøvrigt erklærede han altid, at han som Lærer var en daarlig Pædagog. Ved et Universitet med faa Professorer indenfor hvert Fag maa disse være baade Lærere og Videnskabsmænd, hvad de færreste formaar at forene. Og — mente Birck — jeg

kan maaske nok stimulere en Del af Studenterne, men jeg interesserer mig særlig for de dygtigste, for dem, der baade kan og vil noget, og en god Pædagog skulde vist tage sig mest af de daarligste Elever.

Med sin omfattende Interesse for Livets Forhold og Problemer forbandt han en sjælden Evne til at *spørge*. Han kunde gøre dette paa højst beregnende, ofte ogsaa morsom underfundig Maade, og hans Maksime var her, at *ethvert* Menneske vidste *noget*, som han selv ikke vidste. Gjaldt det et konkret sagligt Emne kunde han pumpe Vedkommende temmelig læns. Og han kunde, selv om han i og for sig var enig med en Mand, med tilsyneladende Iver forfægte det modsatte Standpunkt for at erfare, hvorledes og med hvilke Grunde den anden opererede. Herved opnaaede han baade at forøge sin egen Argumentations Beholdninger og at faa et Indblik i den andens Psyke. Iøvrigt arbejdede han ikke blot med sin egen Viden og Erfaring som Fundament, men ogsaa ud fra en ikke almindelig Intuition, Evne til umiddelbart at fatte og forudse. Nogle Maaneder før han døde, fortalte han mig, at han tumlede med et økonomisk Problem, og han vidste sikkert, hvad Svaret paa det var, men han kunde ikke forme Motiveringen og mente, at det betød, at han var bleven gammel. Naa, trøstede jeg ham, De er jo i Slægt med den berømte Matematiker Gaus, der ogsaa engang udbrød: Jeg har det — bare jeg nu vidste, hvorledes jeg skulde komme til det!

Det er mange Diskussioner, Birck og jeg har haft under fire Øjne om de mest forskelligartede Emner fra Religionsfilosofi til praktisk Indretning af W. C.'er. Og det var ikke saa lidt af en god Motion i hvert Fald for mit Vedkommende — mere krævende end en Ordveksel paa et Vælgermøde med trænede Partipolitikere. Argumentationen maatte være kort og klar og Replikkerne hurtige, om man ikke vilde risikere en haanlig Bemærkning eller et nedladende Skuldertræk. Blev han særlig irriteret, kunde han — hvad vist ogsaa andre har oplevet — komme med den Trusel: Nu gaar jeg hjem og skriver Deres Nekrolog! —

Straks efter Nytaar 1922 boede jeg i nogle Uger paa „Kongen af Danmark“, medens min Hustru var i Udlandet. Birck, der allerede da i flere Aar havde slaaet sig ned i dette Hotel — hans Livsførelse og Arbejdsmaade egnede sig ikke særligt for et Hjemms Regelmæssighed — fandt saa paa, at han maatte tage sig af mig, og dette skulde ske ved, at jeg lærte

hans Værk om „Grænseværdien“, et stort Kvartbind paa 3-400 Sider. Hver Aften Kl. 10-12 maatte jeg stille hos ham til Manuduktion. Og nogle Kollegiehefter med Notater og underlige Figurer og Talopstillinger vidner endnu om 4-5 Timers dagligt „Hjemmearbejde“. Engang imellem protesterede jeg: Det kan da ikke passe, det er Teori, der kun kan gælde i et tænkt, statisk Samfund med hundrede Procents „økonomiske Mennesker“, men saadan er Virkeligheden jo ikke! Ja, jeg havde bare at lære Teorien, hvordan jeg vilde bruge den, eller hvilket Samfund jeg agtede at leve i, kom ikke Undervisningen ved.

Vi har ofte drøftet Spørgsmaal om „ren“ Økonomi, om „Imponderabilier“, der paavirker eller omstyrter Teorierne, om Politikens Beherskelse af Økonomien, om Statistikens Vej- og Vildledninger, om passive og aktive Kapitalister, om Versailles- og andre saakaldte Fredsdiktaters Virkninger baade politisk overfor Europa og paa Nationaløkonomien — Virkninger, som forhaabentlig ikke strækker sig til Himlen, saa Birck kan undgaa at høre mere om dem og at møde de Personer, der har Ansvaret for dem. Men hvorom alting er, Resultatet af hans Manuduktion maa have været tilfredsstillende, thi da vi var færdige, fik jeg højtideligt overrakt det nu lidt medtagne Eksemplar af „Grænseværdien“, som vi havde benyttet, med følgende Dedikation: Denne Bog skænkede Forfatteren Chr. Reventlow, fordi han (R.) i Forvejen ved ikke blot at læse den, men ved ogsaa at lære den, havde gjort den til sin egen. L. V. B.

Nogle Aar efter holdt jeg — der forøvrigt ikke engang var Student — ved det nordiske Studentermøde i Oslo et Foredrag om Livsanskuelse; trods, eller maaske paa Grund af, min hos Birck erhvervede Lærdom har jeg aldrig turdet tale om økonomisk Teori. En af de lyse Sommeraftener, da nogle af Deltagerne var samlede om norsk Øl, fortalte en dansk cand. polit. mig, at Birck engang havde nævnt mig i en Forelæsning. Blandt andre Grundsætninger havde Birck ogsaa den, at et Menneske, der var over 50 Aar, maaske kunde lære mere indenfor sit Fag, men ikke kunde lære noget nyt, og han havde da bemærket, at han herfra kun havde kendt to Undtagelser, nemlig den norske Socialøkonom, Professor Aschehoug og mig.

Da jeg senere traf Birck, fortalte jeg ham dette og tilføjede, at det altsaa ikke blot var af Medlidenhed, at han havde terpet Grænseværdi ind i en

forladt Ægtemand, men at han ogsaa havde brugt mig som Forsøgskanin. Ja, sagde han triumferende, har De virkelig været saa dum at tro, at jeg gør saadant et Slid gratis; men De havde jo ikke mærket, at De betalte for det!

Det er ofte blevet sagt om Birck, at han var Antisemit. Det er ikke rigtigt. Hans Optræden og Udtalelser kunde vel undertiden som Følge af hans Temperament og ofte begrundede Irritation give Anledning til en saadan Opfattelse, men de stod da i Forbindelse med hans saglige Reaktion over for den Rolle som jødiske Elementer kunde spille f. Eks. indenfor det økonomiske og kulturelle Liv og det indbyrdes Sammenhold, de udviste. Hertil stimuleredes han ikke blot gennem sine Studier i forskellige Lande (saaledes i Østrig og Ungarn), men ogsaa gennem visse hjemlige Erfaringer, saaledes ved Magtudfoldelsen fra den af Glückstadt suverænt ledede Landmandsbank, som Birck før nogen anden var opmærksom paa og søgte at oplyse om og advare imod. Allerede i 1916 karakteriserer han Glückstadt som „en habil Veksellerer“ og en umulig Bankdirektør.

I Anledning af sit kendte Sammenstød med Ballin, udtalte Birck i Rigsdagen i August 1918, at „der forefaldt et Intermezzo, som jeg ikke skal omtale nærmere, men hvor jeg — i Anledning af, at jeg var kaldt med meget fornærmende Invektiver — reagerede med meget uforsigtige Udtryk . . .“ Og i en Tale i Rigsdagen i 1919 siger han i Anledning af visse Insinuationer: „Jeg ønsker nu at sige en Gang for alle, at de Angreb, jeg har rettet, hverken er rettet mod Klasse eller Race, men har været rettet mod Misbrug af den økonomiske Magt, og saa længe jeg lever, vil jeg vedblive dermed; trods alle Forsætter kan jeg, hver Gang jeg ser sligt, ikke holde mig tilbage.“

Personlig var han god Ven med flere kendte Jøder, men kan vel — hvori der ikke ligger noget egentlig antisemitisk — have været enig med en Forfatter, som engang omkring Aarhundredskiftet bemærkede, at en Jøde kan være en udmærket Københavner, men han bliver aldrig Dansker. Og er det ikke en lignende Opfattelse, der ligger bag det fra Jøder Verden over fremsatte Ønske om et „nationalt Hjem“, en selvstændig Stat, som har faaet Udtryk i Kravet om Palæstina.

Birck forstod da ogsaa, at et Folk uden Land, som i et Par Aartusinde

— uden at gaa til Grunde — var flyttet og flygtet Verden over og havde manglet baade Jord og Stat, baade Landmanden og Krigeren, var undergivet en særlig Skæbne, selv om denne ikke altid var uforskyldt, som ogsaa maatte præge dets enkelte Individier i Færd og Indstilling, ikke blot deres Livsførelse indadtil, men ogsaa deres Optræden udadtil.

Hans centrale Opfattelse paa dette Felt kan sikkert bedst oplyses gennem nogle Bemærkninger, som han i 1927 fremsatte i en Omtale i et tysk Tidsskrift af en Afhandling om „Mystik in Judentum“. Birck finder den interessant og tilføjer:

„Jeg har undertiden spurgt mig selv, om den jødiske Købmands og Bankiers Egenskaber — denne aggressive, ekspansive, magtstræbende, materialistiske og i det store og Hele hensynsløse Jagt efter Profit — virkelig er karakteristisk for den jødiske Race — *eller* om det altsammen kun er et Resultat af Forholdene, en kunstigt oparbejdet Ghettoand, der har udbredt sig over den civiliserede Verden og paatrykt denne sit Stempel, og om ikke Spinozas, Maimonides og mange andre ædle Skikkelsers Aand ikke er den sande jødiske Aand. For den, der har den Opfattelse, at den nationale Kapitalisme er i Færd med at blive afløst af en international koncentreret kapitalistisk Imperialisme — hvorved samtidig den jødiske Financier synes at skulle overtage Førerskabet — vil det være af afgørende Betydning for den civiliserede Verdens Fremtid, om det er Nathan den Vise eller Shylock, der er mest karakteristisk for sit Folk.“

De Erfaringer, Birck gjorde, maatte skabe en vis Skepsis, og han var ikke ene om at mene, at det vigtigste paa alle Omraader var, at *de rigtige Mænd* førte an. Not measures but men var det afgørende i alle Forhold. Nogle spredte Oplysninger om hans hele Indstilling er maaske ikke uden Interesse.

Jeg har — sagde han — som Medlem af Prisreguleringskommissionen ofte modtaget værdifulde Oplysninger og saglig Hjælp fra forskellige Erhvervsfolk; men hvis disse mødte som Repræsentanter for en eller anden Organisation, holdt de det øjensynlig for deres Pligt at optræde ensidigt, uvidende og uretfærdigt. Jeg kan meget vel tænke mig Erhvervs- og Fagrepræsentanter som tekniske Raadgivere, men ikke som udøvende Magthavere. Ogsaa vi Nationaløkonomer kan bevæge os ad forkerte Veje,

idet vi ofte i for høj Grad er blevet Skolastikere, der fra utilstrækkelige Præmisser opbygger hele Systemer, der i Virkeligheden kun fødes i vore egne Hjærner. —

Ofte drillede jeg Birck med at kalde Nationaløkonomien for en Slags Meteorologi, og Forholdet er vel ogsaa, at der ikke eksisterer én, men forskellige og varierende „Økonomier“ — som Privatøkonomi, kollektivistisk Økonomi, Samfunds-, Stats- og Verdensøkonomi — i hvilke der melder sig uensartede Faktorer, som just ikke sigter mod samme Maal. Birck var sikkert ogsaa klar herover, men kunde dog hævde: Vi er nu i Opstillingen af vore Problemer som ogsaa i Erkendelsen af de tekniske og sociale Forhold naaet saa vidt, at der ikke behøver at gaa en Menneskealder, inden Nationaløkonomien som Realvidenskab vil kunne stilles jævnbyrdig ved Siden af Naturvidenskab.

Realiseringen af et saadant Fremtidshaab kunde dog medføre, at Aands- og anden Frihed steriliseres, at Individerne mekaniseres, og at „Samfundet“ opslugtes af „Staten“. Birck betragtede da ogsaa denne som en *Maskine*, medens Samfundet, der udgør Statens Fundament og Baggrund og i visse Tilfælde repræsenteres af Staten, er et Fænomen, der i mange Henseender fremviser de samme Kendetegn og giver sig Udslag i lignende Udtryksformer som en *Organisme*. Han var klar over de Farer, som kunde rummes baade i en Overkapitalisering og en Oversocialisering. Og dette ikke mindst, fordi Teknik og Videnskab har forsynet vor Tid med saa uhyre Magtmidler, at det „moderne“ Samfund hverken med sine politiske eller økonomiske Organisationer eller med det aandelige og moralske Stade, hvorpaa det befinder sig, vil være i Stand til at beherske og udnytte dem paa rette Vis.

Der maa — hævdede Birck — være Plads for værdifulde Mænds Udfoldelse af deres Personlighed; under Krig og revolutionære Omdannelser kan der vel paalægges Individet snærende Baand, men et Samfunds Aandsliv maa ikke „kataliceres“, hvis man ikke vil baandlægge menneskelig Erkendelsesvillie og Trang til Tankefrihed. Det vil derfor altid være et Problem, hvorledes Hævdelsen af, at den Enkelte er til for Samfundets eller Statens Skyld, kan forenes med Muligheden for Udvikling af værdifulde Individualiteter. F. Eks. et socialistisk Samfund maa derfor ikke blot kunne bryde med Egoismen, men ogsaa med den kollektivistiske

Samfundsmoral. En saadan hersker forøvrigt ogsaa i kapitalistiske Samfunds ledende Kredse, der — som han engang under Undersøgelserne i Landmandsbankaffæren bemærkede til mig — ikke blot kan være sammen-spiste, men ogsaa sammenhikkede. Det har jo vist sig, at baade indenfor liberalistiske og socialistiske, politiske og faglige Kredse og Sammenslutninger er der rigeligt med Stræbere og „Partipampere“. Det er — mente Birck — Bourgoisiets Styrke, at alle gjerne vil være Bourgeois'er.

Han betragtede da heller ikke Tilværelsens Problemer ud fra snævre økonomiske eller sociale Teorier og kunde sige: Et socialistisk Samfund kræver af den Enkelte en højere Moral end vort Samfund, men kan en saadan tænkes uden Støtte i noget religiøst? Kan man overhovedet ved at dekretere Materialisme som Religion hindre den Trang, der er i os alle til at finde Livets Mening og Sammenhæng uden for os — i det transcendentielle? Man kan ødelægge en Kirke, men kan man borteliminere Gud?

Politisk regnede Birck ikke just med Eksistensen af en ædel Humanisme, bundende i uegennyttig Kærlighed til Næsten. Han var i høj Grad Tilhænger af en konstruktiv Socialpolitik, der fandt Udtryk i Fabrikslovgivning, Regulering af Arbejdstid o. lign., men offentlig Understøttelse paa alle mulige Omraader kunde han betragte som „politiske Forsikringspræmier“ mod indre Uro, altsaa en Slags Vælgerbestikkelse, som alle Partier let henfaldt til. Han fandt ogsaa, at „Liberalismen“ var paa Retur og bleven en Blanding af „naiv Merkantilisme og grov Manchesterpraksis“, idet den i stigende Grad forfaldt til en Kombination af Nationalisme, Protektionisme og Kapitalisme.

Hvilken Regeringsform, der til en given Tid er den bedste for et Folk, vil afhænge af mange Forhold. I alle Tilfælde var der efter Bircks Mening to Slags Mennesker, man maatte betragte med Mistro: Den rene Politiker og den fuldkomne Finans- og Forretningsmand. Men saavel i et Monarki som i et Oligarki og i alle Arter af Demokrati som i et Teokrati bør Regeringen udøves gennem et vist „Udvalg“, eftersom Massen nu engang ikke ejer Indsigt og Oversigt til at regere, og det i Reglen ogsaa vil være umuligt at konstatere en virkelig Folkevillie, der jo ikke behøver at være udtrykt i et „Flertal“. Til Udøvelse af Magten kræves Indsigt,

Autoritet, Tillid og Ansvarfølelse, og hvis Demokratiet ikke er „aristokratisk“ i sit Personvalg, er det ikke en Regeringsform til Folkets Bedste.

Naar den „Socialisme“, der efter forrige Krig gjorde sig gældende i forskellige Lande, ikke mindst i Tyskland, ikke magtede sine Opgaver, fandt Birck foruden i „Fredens“ Resultater en Hovedgrund hertil deri, at det moderne Samfund er saa kompliceret, at kun de største Talenter, som samtidig besidder tilstrækkelig Kundskab, vil kunne gennemføre Reformer med godt Resultat. Først naar Arbejderne har lært ved Valgene at foretrække den økonomisk indsigtsfulde fremfor Agitatoren og i Ledelsen af Bedriften den kvalificerede Tekniker fremfor „Underhandleren“, vil de kunne styre en Stat, der har baade Velfærds- og Produktionsmaal.

De rent materielle Krav maa, mente han, rette sig efter en absolut, objektiv Værdimaaler. Men — desværre — der hersker ingen Enighed om, hvad der skal have Gyldighed som saadan, og hvorledes den skal anvendes. Men saa meget er dog efter hans Opfattelse sikkert:

Et Samfund, som ikke enten atomiseres eller ødelægges af en Kapitalisme, der gaar ud over sine Formaal, vil kræve mere end en ren Omformning af sine Institutioner for atter at komme paa ret Køl. Som Grundlag for et solidarisk eller endog socialistisk Samfund maa der findes en Fællesmoral, som i det væsentlige stemmer overens med den kristne Morals Krav. Dette gælder især for vort Forhold til vore Medmennesker; enhver, selv om han maa forrette et saakaldt lavere Arbejde, skal kunne føle sig som et Led i Helheden, som et Middel og ikke som et Maal og dermed ogsaa mere være sig sine Pligter end sine Rettigheder bevidst.

Men — „Tiden ligner en Heksesabbat, i hvilken Mennesker, Tanker og Problemer hvirvler rundt, medens satan conduit le bal“.

Det var i Slutningen af Tyverne, han kom med den Bemærkning. Han saa' med Bekymring paa Følgerne af Fredsdiktaterne og med mere end Skepsis paa det saakaldte Folkeforbund, der skulde sikre de ved „Freden“ skabte Tilstande. Der maatte overalt og paa alle Omraader fødes en stadig stigende Reaktion og Uro, der kunde føre til ny Krig. Han kunde sige: De herskende Ideer og Forhold i vor Tid er kaotiske. Problemerne trænger sig paa i uoverskuelige Mængder og Former; det er de af Krigen og Efterkrigstiden ophidsede Hoveder, der skal løse dem, og vor Tids Videnskabsbygning er hverken klassisk rolig eller harmo-

nisk, hvilket skyldes baade dem, der har bygget den, og det Materiale, de har maattet bygge med. — Det var i 1933, Birck døde. Der kan maaske være Grund til at ønske ham til Lykke med, at han ikke skulde behandle de følgende 10 Aars ikke blot Verdenspolitik, men ogsaa dansk „Politik“, der med „fire store Partier“ som Midtpunkt førtes udadtil som indadtil uden nogen Forstaaelse af den Verden, man befandt sig i. Jeg kan tænke mig, at hvis han i Dag skulde skrive Historie, vilde han mindes *Gibbon* og betegne Trediveaarskrigen 1914—44 som den første Periode i Decline and Fall of Europe. Det var ikke uden Grund, at han i 1928 gav sit store Værk „Den økonomiske Virksomhed“ Nødssignalet S. O. S. som Motto.

Den kendte norske Nationaløkonom *Wilhelm Keilhau* skrev efter Bircks Død om det nævnte Værk, at „siden Adam Smith i 1776 udsendte Skriftet om Nationernes Velstand er der ikke i den hele socialøkonomiske Litteratur, udkommet noget Systemværk, der røber en saadan Fylde af Virkelighedsagtigheder“. Og Keilhau slutter sin ret udførlige Skildring af Birck og dennes Gerning med bl. a. at sige:

„Birck indskrænkede sig ikke til at slaa Alarm. Han tog selv Kampen op mod de Forretningsledere, der repræsenterede Udvæksterne paa Kapitalismen. Uforfærdet gik han løs paa dem. Han slog til, og han slog haardt. Mange Slags Aandens Vaaben forstod han at bruge: Sagkundskab og Gætteevne, hensynsløs Grovhed og fin Ironi, skærende Logik og saftig Folkelighed. Han kunde rette hurtige uventede Stød, som ikke lod sig parere Mellem Aandens Mænd var han den farligste Modstander, nogen kunde have. Desuden var han selv usaarlig endog Latteren prelede af mod ham om han havde nogen Akilleshæl, blev den aldrig opdaget I sin Videnskab gjorde han sig efterhaanden fri for alle Dogmer og Fordomme, i sit Liv skød han Konventioner og Leveregler til Side. Altid tænkte og talte han ud fra den Aandens Suverænitæt, som var hans Særkende. Han var sig selv uden Forbehold. Og dog var han ikke egocentrisk indstillet. Han dømte ikke om Mennesker og Hændelser efter deres Forhold til ham selv, men til de nationale og moralske Vurderingsmaal, han holdt for de rigtige, og Begivenhederne i Tiden betød mere for ham end for nogen anden, jeg har kendt. Altid var han rastløst optaget af det, som foregik, spejdende efter Sammenhæng, lyttende efter

nye Forklaringer Det er, som om et Stykke af Fremtiden er blevet borte med Birck.“

Bircks Arbejdsmetode gennem Døgnets Timer kunde virke svækkende paa Kraften i hans offentlige Optræden, ligesom den sundhedsmæssig næppe i Længden var heldig. Den kunde saaledes medføre, at han indfandt sig for sent til Møder og altsaa ikke vidste, hvad der forinden var sket i disse, hvilket atter kunde foraarsage en Skævhed i Indstillingen overfor dem, han skulde drøfte eller forhandle en Sag med. Alt dette vejedes dog hurtigt op gennem hans Indsigt og ualmindelig hurtige Opfattelsesevne. Ogsaa hans Ligeegyldighed for ydre Form kunde spille en Rolle. Det er muligt, at denne Ligeegyldighed oprindeligt stod i Forbindelse med et vist Koketteri, men den blev efterhaanden til en Vane. En Gang bidrog den til at skaffe ham nogle baade ubehagelige og interessante Timer.

Under forrige Krig havde jeg — i Foraaret 1917 — efter Indbydelse af den tyske Regering været i Tyskland, Ungarn og Rumænien, og i Eftersommeren fik jeg Indbydelse fra den engelske Regering til et Besøg i England. Birck havde faaet en lignende. Vi rejste da sammen til Bergen, hvorfra der hver tiende Dag gik en engelsk Damp, eskorteret af Torpedobaade, over til Skotland. Vi havde faaet forkert Besked om Tidspunktet og maatte vente en hel Uge i Bergen. Her var alt overfyldt, idet denne Rute da var Englands eneste nordlige Forbindelse med Østeuropa og Asien. Russere, Rumænere, Kinesere, Mænd og Kvinder af alle Slags, fra de højeste til de laveste, Delegerede og Flygtninge, samledes her i Løbet af de ti Dage, til næste Skib afgik — med dobbelt saa mange Mennesker, som dets Redningsbaade kunde rumme.

Det lykkedes os at faa et lille Dobbeltværelse i et Hotel. Andre maatte overnatte i Fængselsceller. Regnen øsede ned, som det hører sig til i Bergen. Vi gik ud i Byen og købte et Skakspil. Jeg vilde ogsaa have Birck til at købe en mere civiliseret Regnfrakke og noget andet Hovedtøj end den medtagne Sixpence, han gik med. Det kunde da vente til London, mente han. Vi talte en Dag om den Maade, hvorpaa Mennesker bedst kunne gøre Virkning, naar de optraadte offentligt eller under snævrere Forhandlinger, og jeg sagde da: Kan vi nu ikke blive enige om, at hvis

vi slipper levende fra den her Tur, saa har De lært at gaa med Diplommatfrakke!

Endelig en Eftermiddag kom vi af Sted. Det blev et slemt Døgn's Sejlads med Storm og Søsyege. Jeg havde Kahyt sammen med en japansk Søofficer, og da han blev søsyg, mente jeg at kunne være bekendt ogsaa at blive det. Hverken Birck eller jeg saa særlig godt ud, da vi næste Aften Kl. 8, efter et Par Timers Skærsild med Undersøgelser etc. i Aberdeen, blev anbragt i en 3. Kl.'s Vogn i et Tog, der skulde køre hele Natten og først om Morgenens være i London. Den „flyvende Skotte“ eksisterede ikke i de Tider. Vognen var overfyldt. Vi sad presset sammen mellem alle Slags Mennesker. Gulvet var belagt med sovende Matroser. Da vi havde kørt nogle Timer, begyndte Birck at vaande sig: Jeg har ikke sovet sidste Nat; jeg kan ikke mere, jeg maa ud og sove! Og da Toget efter Midnat standsede ved en Station, fik han fat i sin Kuffert og tumlede ud — bleg, ubarberet og overhovedet synlig medtaget af den søsyge og søvnløse Tur fra Bergen.

Vi havde aftalt, med hvilket Tog han skulde komme til London om Eftermiddagen, og vort Hotel var i Forvejen bestemt. Han kom ikke. Ved Middagstid havde der indfundet sig en pæn Mand med en Besked til mig fra Udenrigsministeriet og spurgt, om her ikke ogsaa var en Professor Birck. Jeg forklarede, hvad der var sket, og at han sikkert straks vilde komme. Men først om Natten, medens jeg sov, arriverede han. I Mellemtiden var der sket følgende:

Birck havde forladt Toget og faaet et Værelse paa Stationshotellet, var bleven vækket og var afrejst med det mellem os aftalte Tog. Da det havde kørt et Par Timer og holdt ved en Station, havde en Politibetjent indfundet sig i hans Kupé og beordret ham og hans Kuffert ud paa Peronen. Her stod „en gammel General“, som forlangte at se hans Pas, og som længe skiftevis kikkede paa dette, der viste Billedet af en yngre, velklædt Herre, og paa Birck. Det er ikke Dem, dekreterede Generalen, hvorpaa han lod Birck transportere til Politistationen. Her hensattes han paa en Bænk i et Forværelse, i hvilket ogsaa andre mistænkte Individuer var placerede. En stor Bobby gik op og ned ad Gulvet. En Gang standsede han udfør Birck, der havde faaet Lov til at tænde Piben, skrævede ud med Benene, saa dybt alvorligt paa den anholdte og bemærkede:

War is war, Sir! hvilket Delinkventen ogsaa mente at have faaet en tydelig Fornemmelse af. Endelig blev han fremstillet for en højere Politimand, og til Slut naaedes dog det Resultat, at Birck trods alt var Birck, Professor, Englands indbudte Gæst p. p.

Det bør bemærkes, at nogle tyske Læger og Officerer den foregaaende Aften var flygtede fra en Fangelejr og kunde tænkes at have erhvervet sig mærkelige Klædningsstykker og at have tilbragt Natten i Grøfter og Udhuse. Og den Herre, jeg havde haft Besøg af, var fra Scotland Yard og skulde søge oplyst, om min Beretning om Grunden til Bircks Fraværelse stemmede med dennes Forklaringer.

Vort første Besøg ude i Byen efter Genforeningen gjaldt en Herrekviperingsforretning. Birck fulgte nu villigt med. Jeg havde overhovedet faaet et stærkt Overtag ved at kunne true med at hidkalde „den gamle General“, der efter Bircks Mening var et af de mest uintelligente Mennesker, han nogen Sinde havde truffet. Men iøvrigt trængtes Episoden hurtigt i Baggrunden for andre Oplevelser under denne mærkelige Tid — Luftbombardementer, Besøg i Fangelejr og paa Flyvepladser o. s. v. — inden vi skiltes. Han for at rejse hjem, jeg for at sejle med en Troppe-transport til Boulogne.

Men Erindringer om enkelte Oplevelser, Fortællinger om Bircks Optræden ved specielle Lejligheder, Beretninger om hans Arbejder og Metoder og de talrige Anekdoter om ham bliver dog kun til spredte Straaler fra hans sammensatte Væsens Farvespil, der vilde være et fortræffeligt Bytte for en Shakespeares eller Dostojevskis Pen.

Det er ikke vanskeligt at skrive om offentlige Mænd, naar disse blot skal skildres efter deres personlige Fremtrædens Façade og deres Gerningers synlige Art og Virkninger, og det er let at tegne Personer, der bestaar af rette Linier. Men Nekrologens eller Jubilæumsartiklens „særprægede Personlighed“ er ofte en begrænset Stivstikker, den „trofaste Partifælle“ er i Reglen — hvor Trofastheden ikke skyldes snu Beregning om passende Belønning — Verdens interesseløseste Skabning, og „Eneren“, der tilsyneladende hævder sig saa stolt overfor andre og derfor nyder Nekrologens Respekt, vil maaske ved nærmere Undersøgelse vise sig at være en aands- og motivforladt Udstillingsgenstand.

Birck var en Slags Kosmos med baade Nebuloser og Solsystemer, med Opstaaen, Udvikling og Opløsning. Han rummede saavel Spiraler som rette Linier. Han var Baade—Og. Og han var Hverken—Eller. Men han forstod ogsaa Søren Kierkegaards Krav om et Enten—Eller og de af denne opstillede Stadier paa Livets Vej: det æstetiske, det etiske og det religiøse. Han havde dem alle tre i sig og kunde forsøge at faa dem til at gaa op i en højere Enhed. Men — som han siger i de om hans religiøse Søgen vidnende „Aloysius' Breve“:

„Jeg ved kun, at din Sjæl skal tømmes for alt, ikke blot Begæret, men for den Indsigt, den Viden, du nu er saa stolt af, at alt skal ud — først da kan du bag Livets Blændværk opfatte det, som virkelig er, ane det hinsides og, endnu medens du er i Kødets Klædebon, fatte alt det, der hverken har Navn, Lyd, Form, Farve eller Tone.“ Og han havde følt og forstaaet, at Vejen hertil er besværlig: „Over Golgata gaar Slægtens Pilgrimsgang: Hver Smerte, du lider for din Idé, din Tro, er en bevægende Kraft, men hver Fordel, Kampen giver dig, bliver et Bedrag, en Hindring.“

Han kendte dog ogsaa „den store Humor“. Og han kunde blive hid-sig. Han var ikke én Person. Han var mange. Det var forstaaeligt, at han baade kunde irritere og charmere. Paa de fleste Omraader kunde han virke som en levende Svingning mellem to Poler. Et næsten symbolsk Udtryk herfor viste sig ogsaa for dem, der iagttog ham, naar han sad, negligerende sit ydre Klædebon, skødesløs henslængt, med Cigarasken strøet over sig, og som samtidig lagde Mærke til hans smukke Øjne, kloge Mund, fint formede Hænder og kultiverede Stemme.

Den tyske Forfatter Herman Hesse skildrede i en af sine Bøger en Person, der mener om sig selv, at han er baade Ulv og Menneske, baade Drift og Aand, og snart er Udtryk for det ene, for Tanker, Følelser, Kultur, sublimeret Natur, og snart for det andet, for den dunkle Driftsverden, for Vildhed, Grusomhed, raa Natur. Men Hesse paaviser, at dette er for simpel en Opstilling. Intet Menneske kan beskrives ved Hjælp af Summen af to eller tre Hovedelementer, og Harry (Personen) mindst af alle: „Dette højst differentierede Menneske bestaar ikke af to Væsener, men af hundrede, af tusinde. Hans Liv svinger ikke blot mellem to Poler som Aand og Drift, Helgenen og Nydelsesmennesket, men det

svinger mellem tusinde, mellem utallige Pol-Par.“ At de enkelte Individder søger at opfatte sig selv som en Enhed, et Jeg, en „Personlighed“, er maaske en Livsnødvendighed, en uundgaaelig Livsløgn; men i Virkeligheden, siger Hesse, er der intet Jeg, men en højst mangfoldig Verden, et Kaos af Former, af Trin, af Tilstande, af Arvegods og af Muligheder. Mennesket er derfor ikke noget allerede skabt eller fuldbyrdet, men en Aandens Fordring.

Det var dette, Birck var og i sine kontemplative Stunder følte sig at være. Ingen Ener, men et Flertal. Ingen særpræget Personlighed, men en Mangfoldighed i stadig Bevægelse. Et levende, virkende, tænkende, følende Udtryk for Aandens Fordring til de iboende Muligheder. Han betragtede da ogsaa den buddhistiske Karmalære som den mest fornuftmæssige af de mange forskelligartede Livsforklaringer.

Hvad Birck har betydet for sin Videnskab og for dansk offentligt og politisk Liv med dettes ikke altfor glørværdige Indhold af Mænd og deres Gerninger — maa andre behandle. Helt kan det kun vejes og vurderes med hans Væsens Art som Baggrund.

Jeg ved vel, at naar han banker paa hos St. Peter, og denne spørger, hvad han har udrettet, vil han svare: Ikke stort! Men kun faa vil med samme Ret som han kunne tilføje: Men hvad har de andre Bengler da gjort?

Thi de, der stod ham nær og kendte ham bag „Kulisserne“, vil minde ham som en ægte Sten med talrige, mere eller mindre slebne Facetter, der kunde spille i alle mulige, stadigt skiftende, baade lysende og varmende Farver. Og for dem betød hans Død et stort Indsnit i deres personlige Tilværelses Omraade og Værdi.

Chr. Reventlow.

Af Birck –

om Birck

SCRAP-BOG

Samlet af Professor Dr. polit. Axel Nielsen

JEG DRØMTE

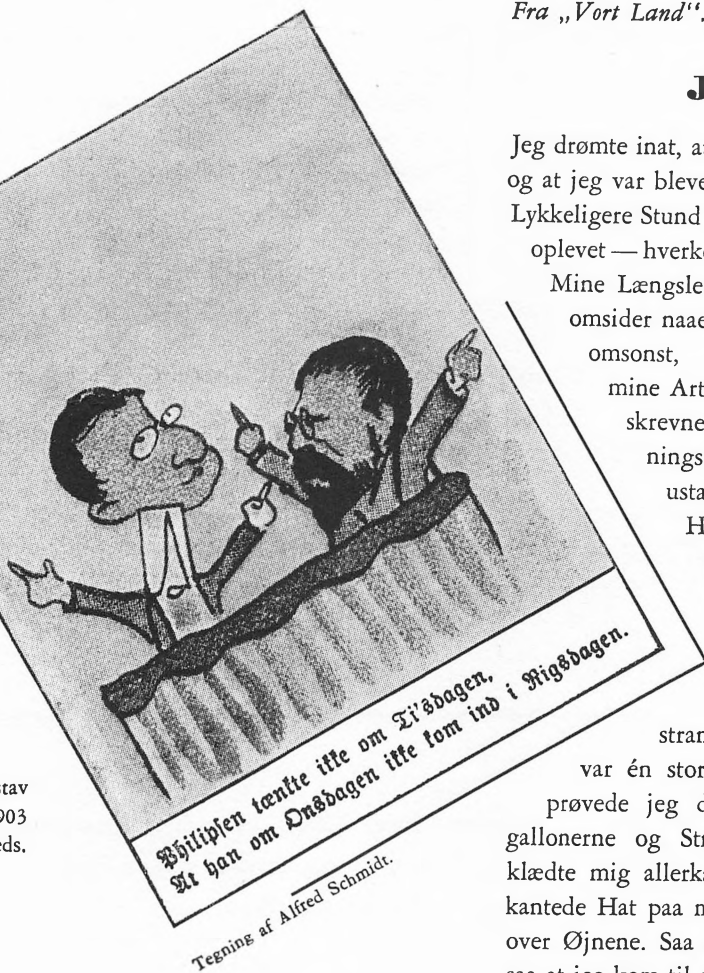
Jeg drømte inat, at jeg var Gustav Philipsen, og at jeg var bleven Borgmester.

Lykkeligere Stund har sikkert intet Menneske oplevet — hverken i Drømme eller vaagen.

Mine Længsles Maal i mange Aar var omsider naaet; jeg havde ikke arbejdet omsonst, og ikke forgæves var mine Artikler om Borgmestervalget skrevne i „Politiken“. Lykønsningstelegrammer indløb i ustandselig Rækkefølge, fra Hørup, fra Bager Marstrand, fra Witzansky, fra Bager Marstrand, fra Witzansky og Hørup, fra Witzansky, Hørup og Bager Marstrand og saa fremdeles. Det

var én stor Fryd! — Foran Spejlet prøvede jeg den nye Uniform. Guld-gallonerne og Striberne ned ad Buxerne klædte mig allerkæreste. Jeg satte den trekantede Hat paa mit Hoved; den faldt ned over Øjnene. Saa satte jeg den paa Tværs, saa at jeg kom til at ligne Napoleon. Og jeg øvede mig i at bære Gallakaarden ved Siden uden at falde over den. Det lykkedes mig helt brillant efter en fire, fem gentagne Forsøg.

Saa begav jeg mig til det nye Raadhus, hvis Indvielse var bleven fremskyndet expres i Anledning af min Udnævnelse. Fra Nyrops høje Taarn vajede det røde, socialistiske Flag. Og ved Indgangen til Raadhuset stode mine Venner i Borgerrepræsentationen opstillede in corpore og hyldede mig. Der var Trier og Eskild Salomon, som under Taarer omfavnede mig, der var den veltalende J. Jensen, den brave P. Holm, den kund-

Tegning af Alfred Schmidt.

Neuruppiner fra Blæksprutten. Gustav Philipsen faldt i 1903 for Birck i 4. Kreds.

Birck var slem til at afbryde Taleren, særlig i de unge Dage. Da en Taler i Studenterforeningen blev afbrudt af Birck, sagde han henvendt til denne: Jeg vil gøre opmærksom paa, at det er mig, der har Ordet. — Ja, men ikke i Deres Magt, svarede Birck.

skabsrige Klausen og endnu mange andre, hvis Navne jeg ikke behøver at opregne. Trier rømmede sig og holdt Velkomsttalen. Den varede to Timer og tre Kvarter. Da han var færdig, rømmede jeg mig selv og fremsatte mit Program:

„Højtærede Repræsentanter for Københavns Borgere!

Tak for Eders Hyldest, den gør Borgmesterhertet saa godt!

Tro mod mit Program og mod talrige givne Løfter skal jeg altid arbejde for de københavnske Borgeres Vel.

Jeg vil virke for Gennemførelsen af fri almindelig Stemmeret for alle Mænd, Kvinder og Børn over 3 Aar uden Hensyn til Formue og Skatteevne.

Jeg vil virke for Nedrivelsen af samtlige københavnske Kirker og Opbyggelsen af et stort Fornuftens Tempel med Herman Trier som Præst og Eskild Salomon som Degn.

Jeg vil virke for Lærer Klausens Udnævnelse til Skoledirektør, for Maler Jensens Udnævnelse til Direktør for Kunstakademiet og for Oscar Johansens Beskikkelse som Overpræsident.

Jeg vil virke for alle Dagdriveres BESPISNING paa Kommunens Bekostning og for gratis Udsækning af Brændevin til den tørstige Smaamand — —

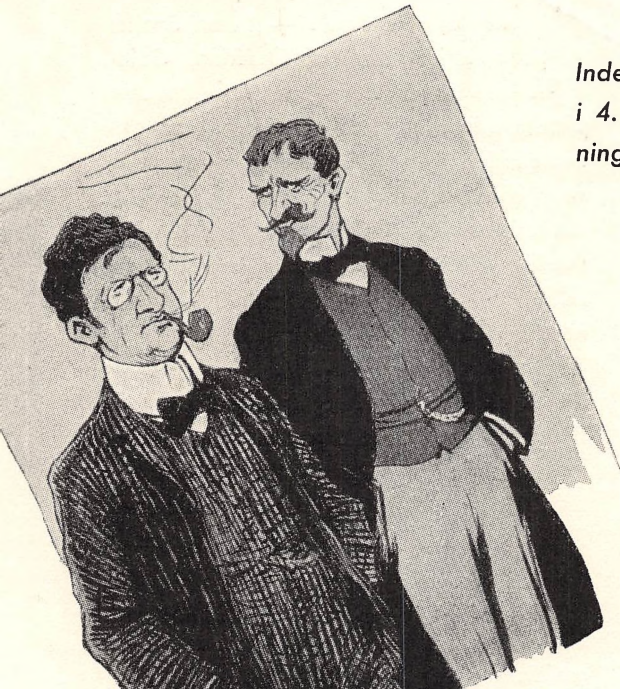
Jeg vil — —

Længere kom jeg ikke, thi min Tale afbrødes af vilde Bifaldsraab, der vækkede mig.

Jeg fo'r søvndrukken over Ende i Sengen. Jeg var ikke Gustav Philipsen, var ikke Borgmester, havde heller ikke Udsigt til at blive det!

Saa lagde jeg mig om paa den anden Side og prøvede paa ny at drømme den skønne Drøm.

Spiritist.

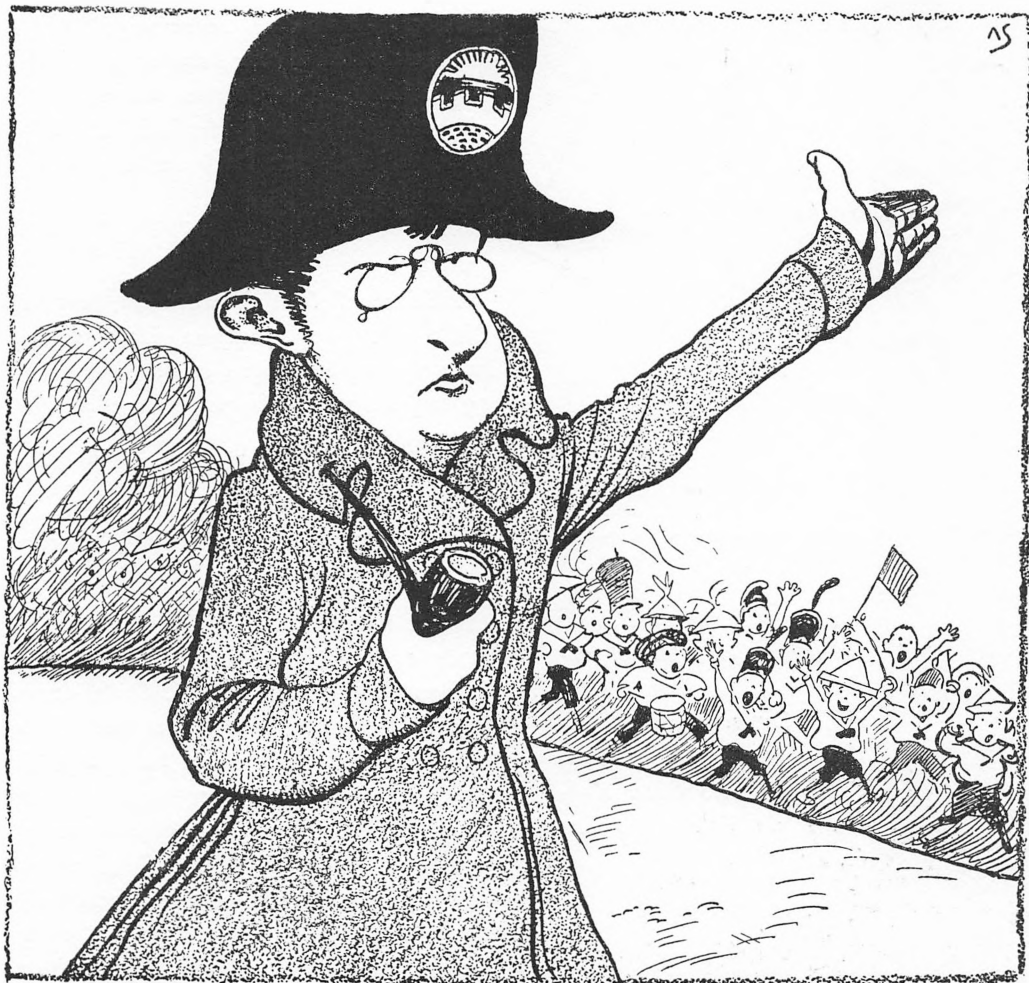
Inden Valget i 1906, hvor Birck blev genvalgt i 4. Kreds, bragte Ravnen denne Forbemærkning under Overskriften:

En Nuance

- Tror Du ikke, at jeg bliver valgt?
- Nej.
- Men sidst blev jeg da valgt, skønt næsten ingen kendte mig.
- Ja, men nu kender man Dig.

I Vort Land 14. Februar 1905 citeres Bircks Telegram til det unge Højres Møde i Aarhus: „Idet jeg beklager ikke at kunne være blandt Eder, I gæve jyske Mænd, ønsker jeg Eder Held i Eders kække Arbejde for, at der atter skal blive politisk Dag i Danmark.“

Lauritz V. Birck.

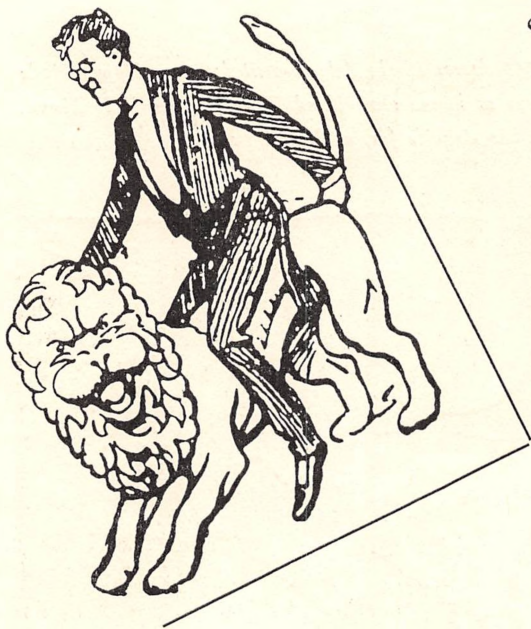

Tegning af Alfred Schmidt.

KLODS-HANS kommenterer saaledes: **PROKLAMATION:**

Soldater! Mange Aars Provisorier skuer ned paa Eder! Den store Armé er skrumpet ind, men I har endnu mig tilbage. Jeg skal føre Eder til et nyt Austerlitz, hvis Sol aldrig gaar ned. Tapre Højremænd! Brave Konservative! Eders sejrige Ørne har vist sig i Randers. Jeg var ikke til Stede der, men mit Hjerte var foran Kolonnerne. I fik min Hilsen. Eders General var hos Eder i Tanken. Stol paa mig, som jeg stoler paa Eder. Højres Garde dør, men den uddør ikke. Den forynger sig stadig. Fremad! En avant! Allons enfants! Se, Sejrens Palmer vifter Eder allerede om Næsen!

Lauritz Napoleon Birck Bonaparte, Selvbestatet Overgeneral.

Ved Rigsdagens Aabning d. 1. Oktober 1906 var Sølvløverne hentet frem fra Rosenborg og paraderede under Trontalen.

Klods-Hans skriver:

Snollerød Avis tør i al underdanige Dristighed spaa, at en saadan Aabning, som Rigsdagen fik den 1ste Oktober dennes, længe vil bevare sin Duft i Mands Minde. Ikke alene var Sølvløverne fra Rosenborg mødtte fuldtalligt —

★

I Politikens Referat fortælles om, hvordan Birck efter den pompøse Højtidelighed satte sig overskrævs paa en af „Sølvløverne“ og røg Shagpipe. Bladets Tegner har illustreret Begivenheden.

I 1907—08 rettede Birck i Folketinget et voldsomt Angreb paa den ansete Jurist, Kammeradvokat Winther paa Grund af hans Stilling til A/S Oscar Købler. I sin Tale sagde han bl. a.:

Der er to Grunde, hvorfor jeg har taget denne Sag op; den har ikke haft nogen politisk Interesse for mig. Naar andre i Massevis jage Sturvildt, holder jeg meget mere af ganske alene at gaa bort fra det øvrige Selskab og skyde en enlig Hare. Mine Aarsager have som sagt været to. For det første har jeg villet slaa fast, at Formanden i et Aktieselskabs Bestyrelse skal

have et moralsk Ansvar; han skal forstaa, at det er hans Navn, der hefter for, at Selskabets Formue virkelig er til Stede, denne Selskabets Formue, som jeg er nødt til at holde mig til og alene kan holde mig til. Thi ganske vist sidder der rundt omkring i Bestyrelserne brave Mænd, høje Herrer og lidt mindre høje Herrer, og alle disse Bestyrelsesmedlemmer ville maaske vende sig med Vrede imod mig og sige: Det er en uforskammet Fordring, at vi skulle have noget Ansvar, hvad angaar Kreditorerne og hvad angaar Aktionærene i de Selskaber, hvor der er Aktionærer, os? Men jeg maa sige til Gengæld: De Herrer sidde der ikke for at sikre sig Tantiømer, de sidde der ikke for — hvis de er Sagførere — at sikre sig de mange Forretninger, der følge med at sidde i et Aktieselskabs Bestyrelse, og de sidde der ikke for — som i visse Tilfælde — at sikre private Interesser og andre Sel-

skabers Interesser. De sidde der som Garanter overfor Publikum, overfor Kreditorerne, overfor Aktionærerne. Det er derfor, de Herrer faar deres Løn, ikke af anden Grund. Saa kunne de Herrer sige: Vi ønske ikke at sidde i Bestyrelserne. Men da maa jeg svare, at Ulykken ikke er saa stor. Vi se rundt omkring Mænd, som sidde i 14, 15, 16, 17 Bestyrelser, hvor de ikke kunne have Tid til noget som helst. Det, jeg forlanger, er, at Bestyrelsernes Medlemmer i hvert Fald deres Formænd, skulle forstaa deres Ansvar, skulle forstaa, at naar jeg har med et Selskab at gøre, er det i Tillid til, at Selskabets Formue virkelig er til Stede, og at dets Regnskab er rigtigt, og den Tillid faar jeg i Kraft af det fine, det bærende Navn: Staa ved Deres Ord, mine Herrer! Det er det eneste, jeg forlanger.

— — —

For mig staar det saaledes, at vi her paa mange Punkter ere komne ind paa en Dobbeltthed, nemlig den Dobbeltthed, som har faaet sit klassiske Udtryk i det Ord: Forretning er Forretning. Op derimod ønsker jeg at sætte et gammelt Ord, som herinde endnu har Kurs, det Ord: En Hædersmand er en Hædersmand. Der er kommet paa mange Punkter en Dobbeltthed ind. En Mand, der er en god Ven og en udmærket Vært i sin Dagligstue, og som man i mange Henseender kan holde af, kan, naar han kommer ind i sit Kontor, skifte Moral, som han skifter Frakke. Jeg tror, at det er en Ulykke, en stor Fare, som kan undergrave Samfundet. Og Faren smitter; thi naar et fint Navn, en Kammeradvokats Navn, kan staa i et omtvisteligt Forhold til et Regnskab, hvem vil saa undre sig over, at en lille Købmand laver lidt om i sine Bøger?

— — —

Jeg ved meget godt, mine Herrer, at det, jeg her har sagt, er en vægtig og alvorlig

**Dr. Birck ligger vaagen om Natten
Og tænker paa Kammeradvokaten.**

Anklage mod en Mand, der indtager en smuk og stor Stilling i Samfundet, og jeg mener, at naar denne Anklage bliver bevist, kan denne Mand ikke indehave en offentlig Stilling, hvis der er Ære i Landet. Men jeg har talt her, dækket af mit Mandats grundlovmæssige Ukrænkelighed, Partiet er ulige. Jeg maa nu sige, at naar jeg har talt om denne og andre Affærer fra Forretningenslivet, maa det staa fuldstændig for min egen Regning, jeg føler mig ikke dækket af min Rigsdagsukrænkelighed og ikke dækket af mit Parti. Jeg alene maa tage Ansvaret, og jeg tager Konsekvensen deraf, den Konsekvens, at hvis jeg har Uret, hvis mine Beviser er falske eller misforstaaede, maa jeg som Mand af Ære nedlægge mit Mandat som Rigsdagsmand for Kjøbenhavns 4de Valgkreds; thi for mig gælder det i hvert Fald: En Mand er en Mand.

Efter en Ordveksling i Folketinget i 1909 med Klaus Berntsen figurerede Birck længe i Vittighedspressen i Barneskikkelse. Ordskiftet faldt som følger:

Klaus Berntsen: ... Det ærede Medlem (Birck) gav mig sluttelig et godt Raad. Gode Raad pleje at være dyre, men det ærede Medlem giver dem gratis, og jeg takker ham derfor, thi det aabenbarer en vis Venlighed og Elskværdighed fra det ærede Medlems Side overfor mig, som jeg ogsaa paaregner (*Birck:* Ufortjent). Ikke ufortjent! Det ærede Medlem og jeg have kendt hinanden i mange Aar. Jeg har kendt det ærede Medlem, fra han var Dreng, og jeg har fulgt ham, indtil han nu er bleven en voksen Mand, der møder op og giver mig som den ældre gode, elskværdige og venkabelige Raad, og det tilskriver jeg den Omstændighed, at jeg altid har været elsk-

værdig mod ham, lige fra han var lille indtil nu ...

Birck: ... Endelig talte den højtærede Minister om min Alder, meget overbærende. Den højtærede Minister var allerede graa, da jeg var en ganske lille Dreng. Det er virkelig sandt, og jeg vil tilstaa, at jeg endnu er ung i Sammenligning med den højtærede Minister. Jeg er 38 Aar, har alle mine Tænder og det meste af mit Haar, men alligevel, fordi Ministeren er ældre end jeg ...! Ministeren kan jo sige, at han har mere Erfaring at bygge paa end jeg, og saa, at han er mere langskallet, mens jeg er mere kortskallet, men Alderen er ikke noget Argument i og for sig, naar man overhovedet er naaet til Skelsaar og Alder. Jeg kan jo ellers risikere, at en af Københavns Originaler, f. Eks. Fløjtekarl, kommer og siger: Jeg er ogsaa ældre end du. Er det et Argument?

... og jeg vil sige til den højtærede Minister, at det at være grov klæder ham lige saa lidt som hans Patos, det passer ikke til Dialekten ...

Berntsen: ... Ja, Alderen har jo altid det gode, at man gennem Aarene faar samlet en betydelig Erfaring, og overfor et yngre Medlem som det ærede Medlem vil jeg minde om et godt gammelt Ord, der siger: „Beskedenhed er en Ynglings skønneste Dyd.“

Ellinger: Nu ved jeg min Salighed ikke, hvad jeg skal gribe og gøre i. Nede i Folketinget skal jeg bukke og skrabe for J. C. Christensen for at faa de 31 Mill. og i Højreforeningen skal jeg underskrive paa, at han er en Skandale for vort Land. Aa, lille Birck, var vi dog aldrig blevet Højremænd!

Paa et Vælgermøde i 4de Kreds 28. Maj 1903 bebrejdede Eskild Salomon Birck, at han i de unge Aar havde været Medarbejder ved Social-Demokraten, men var infamt kasseret.

Birck svarede bl. a.: Man er altid mer eller mindre rød, naar man er grøn.

Dr. Gustav Bang skrev i mange Aar hver Mandag en Artikel i Social-Demokraten; de var tunge, ofte kedelige, men paa den anden Side oplysende for dem, der vilde lære noget, hvad Birck selv indrømmede siden hen. — Ikke desto mindre kaldte han dem engang: Mandagens Skræk og Ugens bange Forventning.

Bondestandens Sparekasse

Et aabent Spørgsmaal.

Bondestandens Sparekasses Regnskab skal man gribe fast i, naar det offentliggøres; senere er det vanskeligt at faa fat i, næsten ligesaa vanskeligt som at faa Forstand af . . . En Henvendelse fra Udgiveren af et finansielt Blad, der ønskede Regnskabet for 1906—07 hos Sparekassens herværende Hovedkontor, blev besvaret med, at man direkte maatte henvende sig til Formanden (Justitsministeren), hvis man vilde have det paa-gældende Regnskab, da Kontoret ikke var bemyndiget til at udlevere et saadan. . . .

Vi spørger: . . . Er det saaledes, at Laanet i Nationalbanken først er optaget i Finans-aaret 1907—08? Hvornaar er dette Laan optaget og i hvad Maaned? . . . Har Sparekassen ingen Kassekredit i andre Banker, og har man benyttet denne Kassekredit?

Ærbødigst

En bekymret Sparer.

(d. v. s. Birck i Vort Land 26. Juni 1908)

Den 8. Juli svarer Birck paa sin egen Artikel:

„En bekymret Sparer“ har . . . krævet endel Oplysninger af Hr. Landinspektør Stage, Revisor i Bondestandens Sparekasse.

Hr. Stage har ikke svaret, og vi skal derfor tillade os at give den ærede Sparer et Svar. „Sparereren“ paapegede, at i det i 1907 aflagte Regnskab for Bondestandens Sparekasse stod Nationalbanken ikke opført som Sparekassens Kreditor.

I 1908 stod Nationalbanken derimod opført som Kreditor med 1½ Million Kroner.

Den bekymrede Sparer spurgte, hvornaar da dette Laan var optaget hos Nationalbanken, og til hvilken Værdi der var givet Værdipapirer i Depot (til Sikkerhed).

Regnskabet af 1907

er misvisende, thi paa den Tid, da det udsendtes, havde Nationalbanken et Beløb, der var større end 1½ Mill. Kroner — nærmere 3 Millioner Kroner! — tilgode hos Sparekassen, hvorfor Banken havde Sikkerhed i nogle Kassen tilhørende Papirer.

Men derom staar der Intet i det aflagte Regnskab.

Tingets Bedstefar!

*Martin Olsen udtalte i Folketinget:
Det klær Birck at optræde som Tingets
Bedstefader.*

Tegning af Axel Thiess.

Ogsaa som Bedstefar blev Birck karikeret i Klods-Hans og de andre Vittighedsorganer efter et Ordskitte med Folketingsmand Martin Olsen:

Martin Olsen: — Jeg vilde gerne gøre et Par Bemærkninger til det ærede Medlem for Københavns 4de Valgkreds (Birck). Naar man hører ham tale her til alle os andre, skulde man tro, at han ikke var det yngste Medlem, men det ældste, at han var vores allesammens Bedstefader, der uddeler gode Raad til højre og venstre om, hvordan vi skulle forholde os.

Birck: — Det ærede Medlem for Københavns 8de Valgkreds (Martin Olsen) harcellerede over, at jeg vilde være dette høje Tings Bedstefader. Jeg vil tilstaa, at mine Formuesomstændigheder ikke ere saa gode, at jeg ønsker en saa talrig Familie...

Folketinget, 15. Marts 1909.

Til Slutning vil jeg sige til det ærede 23de Medlem for København (Gamborg), at jeg synes, at hele den Kritik, han rettede mod Universitetet, var baseret paa en personlig Erfaring, han har haft hos en Professor, hvor han selvanden ikke forstod et Kuk af, hvad vedkommende Professor sagde. Efter at jeg har haft den Ære at lære det ærede Medlem at kende, maa jeg have Lov til at gaa ud fra,

at Aarsagen til manglende Forstaaelse dog ikke altid behøver at ligge hos Professoren.

Folketinget, 30. Oktober 1918.

En Dag, Birck talte i Folketinget, vilde nogle Tilhørere forlade Salen. Birck standsede dem ved at sige: Undskyld et Øjeblik, mine Herrer, der er endnu et Par Perler, jeg vil kaste...

Ved Indvielsen af Hammerum Havebrugsskole 1928

sagde Birck bl. a.:

Fordi der kommer et Tordenskrald og Smedens Kone samtidig barsler, skal man ikke tro, at de to Ting hører nøje sammen. Det er daarlig Teori. . .

★

Jeg havde en Ven, som blev vigtig, fordi han blev noget med trekantet Hat og Guldstriber paa Bukserne, og jeg sagde til ham: Du er en ringe Mand, fordi du har mere Respekt for dine Bukser end for dig selv . . .

★

Rigsdagen 20. Marts 1920.

Kære Proprietær Piper!

Idet jeg anerkender Modtagelsen af venlig Skrivelse af Gaars Dato, hvori De meddeler, at De, efter at have læst min Tale under Trustlovens Behandling, „ikke er i Stand til at se, at der i Talens Form eller Indhold er noget fornærmeligt overfor Partiets andre Medlemmer eller personlig saarende for disse“, skal jeg erklære, at Episoden Fraenckel for mit Vedkommende er i Orden.

Idet jeg indser, at mit Syn paa, hvad der kræves for at sikre Samfundet indadtil saavel som min Overbevisning om, at den Regering, der vil modtage Flensborg paa Trods af Selvbestemmelsen, vil bringe Danmarks Sikkerhed og Selvstændighed i Fare, kan jeg forudse, at jeg ikke vil være i Stand til altid at bøje mig for Flertalsbeslutningerne indenfor Partiet og ønsker derfor, idet jeg imøde- ser et Ønske fra mange af Partiets Rigsdags- mænd, at udtræde af Partigruppen.

Men for ikke at berøve Partiet Vægten af de Stemmer, der faldt paa de konservative Kandidater i Aalborg, anmoder jeg om ind- til videre som Løsgænger at maatte staa i Valggruppe med Deres Parti, idet jeg gaar

ud fra, at Partiet intet vil have imod at sætte mig ind i et partipolitisk saa ligegyldigt Ud- valg som Udvalget om Nationalbankens Sed- deludstedelse.

Idet jeg haaber, at denne Skrivelse ikke skal ændre det venskabelige Forhold, hvori jeg staaer til nogle af Gruppens Medlemmer og deriblandt til Dem, Hr. Formand, har jeg den Ære osv.

Deres hengivne

Dr. L. V. Birck.

Offentliggjort i Aarhus Stiftstidende
21. Marts 1920.

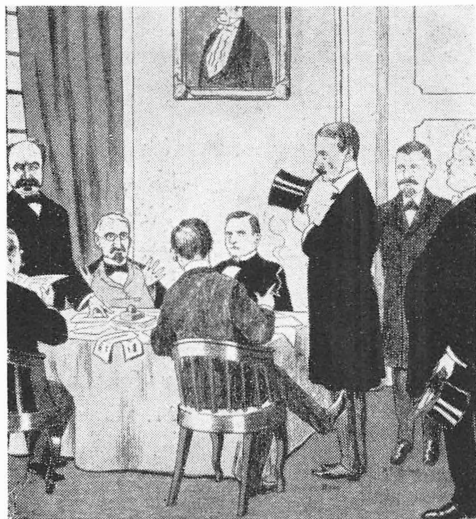
★

Fra en Generalforsamling i Nationaløkonomisk Forening

Formanden, Marcus Rubin, kunde ikke acceptere Dr. Bircks Forslag om at vælge yngre ind i Bestyrelsen; blev dette Forslag vedtaget, vilde han trække sig tilbage.

Dr. Birck afbryder: Hr. Formand, De maa ikke friste os over Evne.

H e j d e: Ja, efter at det af det tredje Ting nedsatte Udvalg nu har hørt de Herrer's Udtalelser, skal Udvalget erklære, at de vil blive taget under velvillig Overvejelse. Men under alle Omstændigheder vil Bankgarantien være at udvide efter vort Skøn og i ubegrænset Maalestok. Skrup saa a'!

Kampen mod Højkapitalismen begynder . . .

Dr. Birck: . . . Jeg har faaet det pinefulde Indtryk — det vil jeg gerne sige offentlig — at jeg ikke er stærkt elsket i altfor mange Kredse her i København. De Herrer vil kunne huske, hvorledes under Bankkrisen, da Amtmand Brun, den daværende Finansminister, vilde gøre mig til Medlem af den overordentlige Bankkommission, afdøde Gehejmeraad Glückstadt erklærede, at saa vilde de sprænge Bankkommissionen, og de Herrer har vel senere set de Sammenstød, jeg havde med Vekselererne om Kursskæring og grove Provisioner paa udenlandske Papirer: jeg havde Ret, og jeg angreb ikke en eneste Mand, som ikke senere er blevet dømt eller har maattet betale for at slippe væk fra Hr. Rump. Jeg ønsker nu at sige en Gang for alle, at de Angreb, jeg har rettet, hverken har været rettede mod Klasse eller Race, men har været rettede mod Misbrug af øko-

nomisk Magt; og saa længe jeg lever, vil jeg vedblive dermed; trods alle Forsætter kan jeg, hver Gang jeg ser det, ikke holde mig tilbage . . .

Af Tale i Folketinget 25. Okt. 1918.

Valgtale i Aalborg

Jeg kan ikke give min Stemme til, at vi skal modtage Flensborg med et overvejende tysk Stemmetal; lidt anderledes vilde Forholdet maaske have stillet sig, hvis Sognene i 2. Zone, og da navnlig Flensborgs specielle Opland, havde udvist dansk Flertal . . . Vi maa være vort Ansvar bevidst; Tidens Hjul ruller videre efter denne Dag, og griber vi fejl, vil det uvægerligt paaføre Nationen Ulykker.

Af et Interview til Nordjyllands Social-Demokrat 17. Marts 1920.

Birck og Alberti

Naar vi da se tilbage paa alle de Affærer, der har været, naar vi se tilbage paa alt, hvad der er sket her i Landet i den Tid, den højtærede Justitsminister har siddet, ja, saa skammer man sig uvilkaarligt en Smule, skammer sig over sit Land, skammer sig over sit Folk, over, at der alligevel ikke er en eneste, der siger, at der er dog visse Grænser for, hvad man kan byde dette Folk —, Grænser er der ikke. Men De, mine Herrer, som tilhøre det danske Demokrati, De, mine Herrer af den danske Bondestand, som have kæmpet længe for at komme til at regere dette Land, De, som have kæmpet en haard Kamp — — — De, mine Herrer, skulle passe paa, at man ikke med Rette skal kunne sige til Dem: I have forstaaet at sejre, I have forstaaet at faa Magten, men have I ogsaa forstaaet at bruge Magten?

Tale i Folketinget 14. Marts 1908.

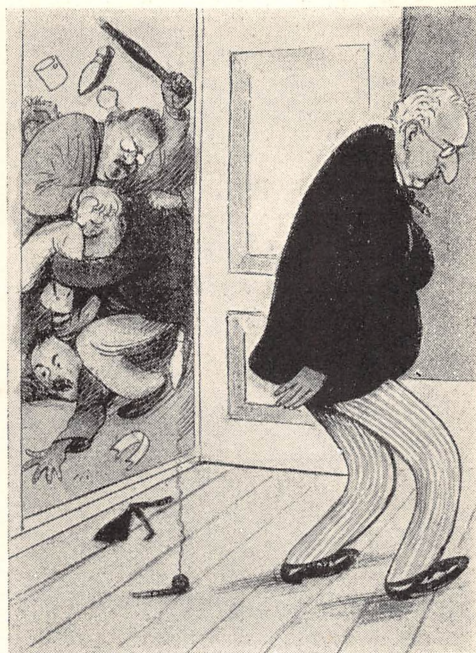
Fra 1920

En Debat i Folketinget

Fraenkel: . . . Jeg vil saa gerne sige et Par Ord til det ærede 7de Medlem for Aalborg Amt (Birck). Jeg læste i Aftes det ærede Medlems Tale igennem, det er et haardt Arbejde, det er saadan en Bunke Hø og Hakelse, man faar omkring Ørerne, som jeg tør roligt sige, der skulde Uger til at arbejde sig igennem, hvis man skulde svare paa hver enkelt Forkerthed, det er i den . . .

Birck: . . . Saa talte det ærede 16de Medlem for Hovedstaden (Fraenkel). Han var meget uelskværdig mod mig og egentlig ikke fri for at være lidt grov, men for ærede Medlemmers Skyld, der ikke kan forstaa, at han svarede paa den Maade, uagtet jeg havde vist megen Courtoisie i min Maade at behandle ham paa, vil jeg kun sige, at jeg blev ikke overrasket, i alt Fald kun behageligt overrasket, thi hver Gang det ærede Medlem i Partimøderne er saa venlig at henvende nogle Ord til mig, er det i Reglen i en saadan Form, at jeg gaar umaadelig nedtrykt hjem. Jeg vil dog sige det ærede Medlem, at han slipper ikke for mig, det ærede Medlem undgaar mig ikke. Her i Danmark undgaar man ikke Folk, ikke en Gang det værste Bæst kan man blive af med. I det offentlige Liv vedbliver jeg at være under en eller anden Form, saa længe jeg lever, jeg er uundgaaelig. Derfor skulde det ærede Medlem se at vænne sig til mig, til at taale mig. Det var sundt for ham, og det var sundt for Partiet. Jeg vil gerne hjælpe det ærede Medlem. Kunde det hjælpe noget, at jeg forærede ham mit Fotografi til at stille op paa sit Skrivebord, saa han paa den Maade kunde blive vant til at taale at se mit Ydre?

27. Februar 1920.

Tegning af Alfred Schmidt.

Konservativt Partimøde: — Jeg tør sige, at i Reglen gaar jeg meget nedtrykt hjem fra disse Sammenkomster.

Prof. Birck i Folketinget.

Saa formløs Birck kunde være — han gik ikke af Vejen for de repræsentative Pligter, der kunde følge med hans Stilling. Naar der kom udenlandske Gæster til Universitetet, undslog han sig ikke for at byde Velkommen og bringe Universitetets Tak. Da Professor Schumpeter engang holdt Foredrag om Konjunkturbølger (Konjunktur-Wellen) og sondrede mellem korte og lange Bølger, takkede Birck ham i det samme Sprog, idet han sagde, at S. sikkert gennem Tilhørernes Bifald havde følt, hvorledes der slog ham imøde, ikke alene korte og lange Bølger, men endog „Dauerwellen von Dankbarkeit“.

En italiensk Gæst mødte til sin Forelæsning i daglig Tøj, medens Birck, der kom fra en Begravelse, mødte i Kjole og Hvidt; Italieneren saa heri en Paamindelse om, hvorledes man burde møde og var til den følgende Forelæsning trukket i Kjole, medens Birck mødte i daglig Tøj. Det fremgik klart af Gæstens Ansigt, at han var ganske forvirret med Hensyn til, hvad der var passende Dragt for en Gæst paa Universitetets Kateder.

Ved en Sammenkomst præsenterede Birck sig overfor Genboen ved at række ham sit Kort, hvorpaa han havde føjet: M. L. — Genboen svarede, at han nok vidste, at

Birck havde været Medlem af Folketinget, men ikke Medlem af Landstinget. „Det betyder M. L. heller ikke,“ svarede Birck, „det er Medlem af Ligbrændingsforeningen.“

„Vi har en meget repræsentativ Bestyrelse, den er ornamental og smuk. Men det var rart, om man havde en Bestyrelse, der var repræsentativ paa anden Maade end med Frakkerne. Vi skal ikke lade os imponere af vore egne sorte Frakker og sribede Benklæder eller af de Mænd, vi selv har gjort store.“

Birck paa Nationaløkonomisk Forenings Generalforsamling 4. November 1925.

Gækkebrev

*Et Gækkebrev faar du — ej legende let,
som Bølgernes Skvulp imod Kyst,
— i Tanke og Rytmе ej raft og adræt,
i Form ej smigrende, fint og koket —
slig Sang lød ej fra mit Bryst.*

*Den Gaade, jeg stiller, er ikke mit Navn,
men hvad der bag Navnet boer —
min Længsel og Smerte, min Sorg og
mit Savn,
min Tro og min Tanke, min Id og
min Gavn,
de Tanker, der aldrig blev Ord.*

*Du kender mit Aasyn, du kender min Gang,
min Næses Façon og min Mund,
mit Haars Kulør og min Stemmes Klang,
min Stilling i Verden, Familie og Rang,
og om jeg er syg eller sund.*

*Men Manden bag Masken, mit eget Selv,
ham kender du ikke, saa lidt
som Tanken, der fødtes i Hjærnens
Hvælv, —
mit Livs Sejlads op ad Tidens Elv
og Naboen's Hund var dig et.*

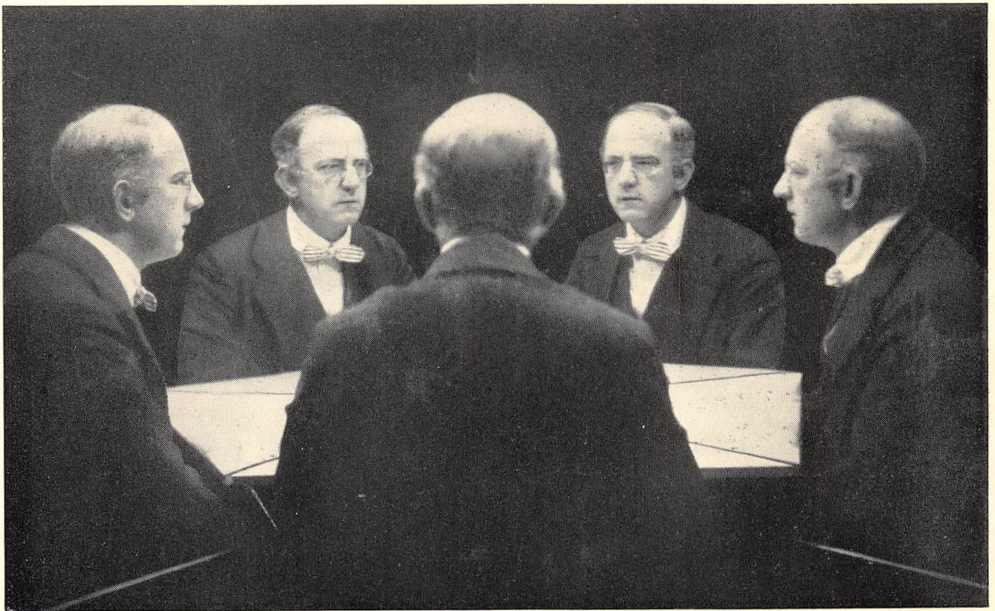

*Vær ærlig, du Pige, du kærede ej
at vide, hvad rummer mit Bryst;
om hvordan jeg styred — og ad hvilken Vej,
om mit Liv var let som en Vaardags Leg,
eller truende Nornernes Røst.*

*Og gæt du nu Gaaden; nænsom og øm,
find ud, hvad jeg tænker og troer;
mit Hjertes Slag, og min Tankes Strøm,
mit Nutids Maal, og min Fremtidsdrøm, —
gæt, hvad der bag Navnet boer.*

Birck paa Raadhuspladsen efter Rejemaden i Tivoli sammen med den berømte Nationaløkonom, Professor Edwin R. A. Seligman — Columbia Univ., U. S. A.

Birck set fra mange Sider — ligesom i denne Bog.

